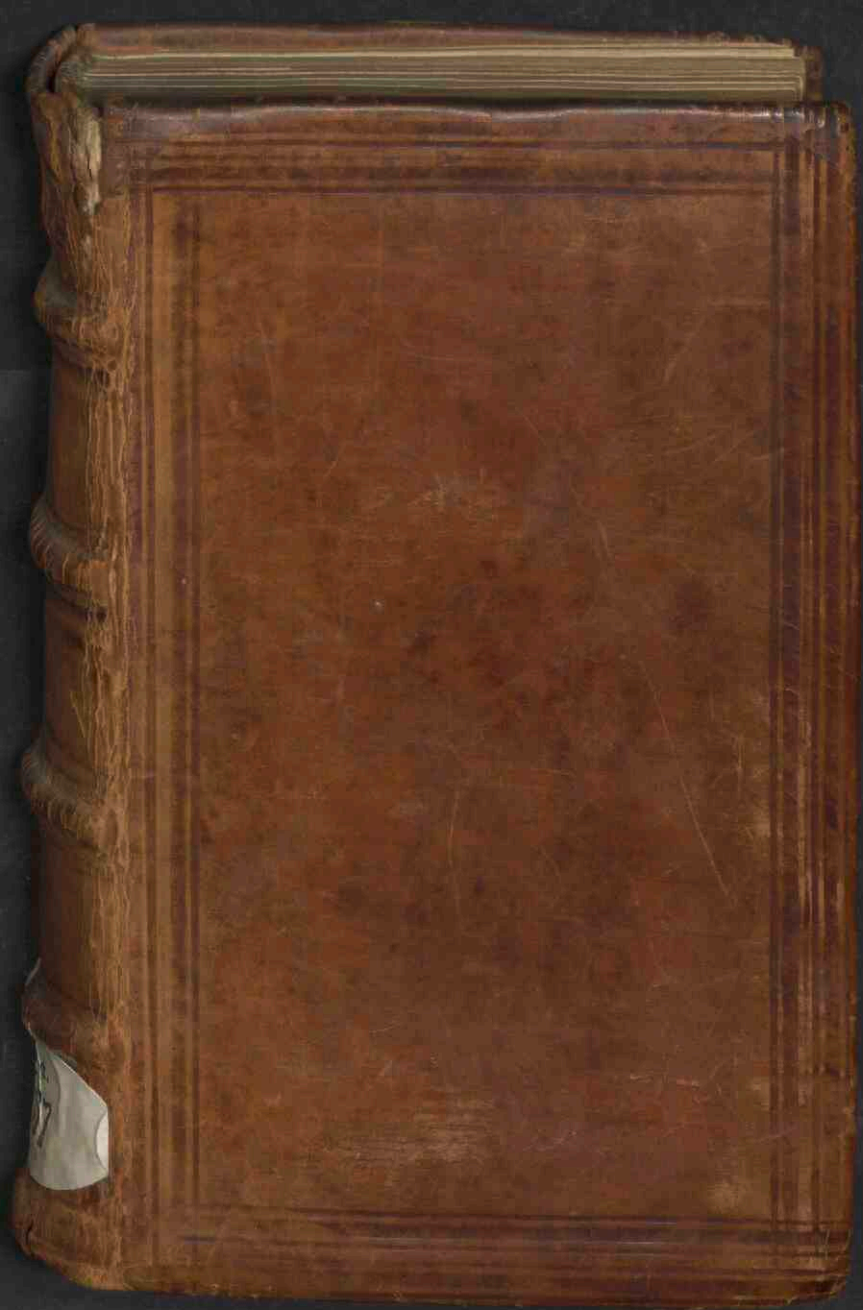

**Rerum a? Carolo. V. Cæsare Augusto in Africa bello gestarum
Commentarii, : elegantissimis iconibus ad historiam
accommodis illustrati.**

<https://hdl.handle.net/1874/426410>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

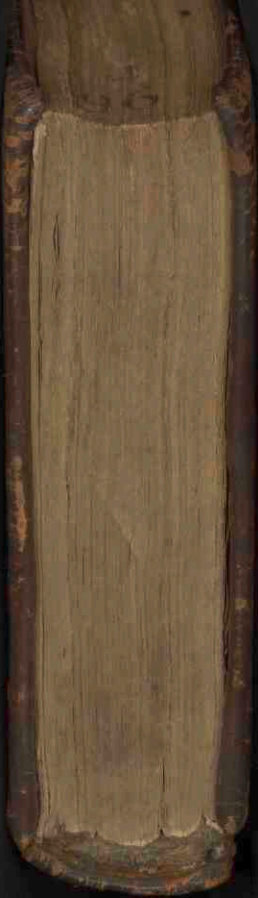
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

S oct.

837

U.B.U.

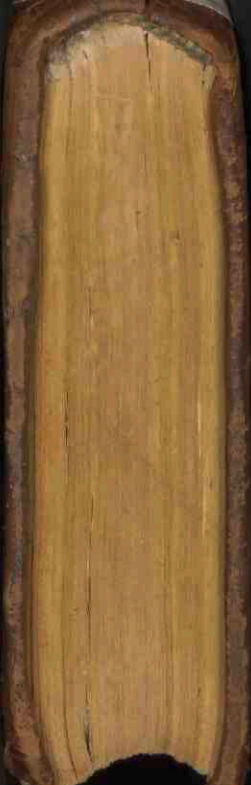

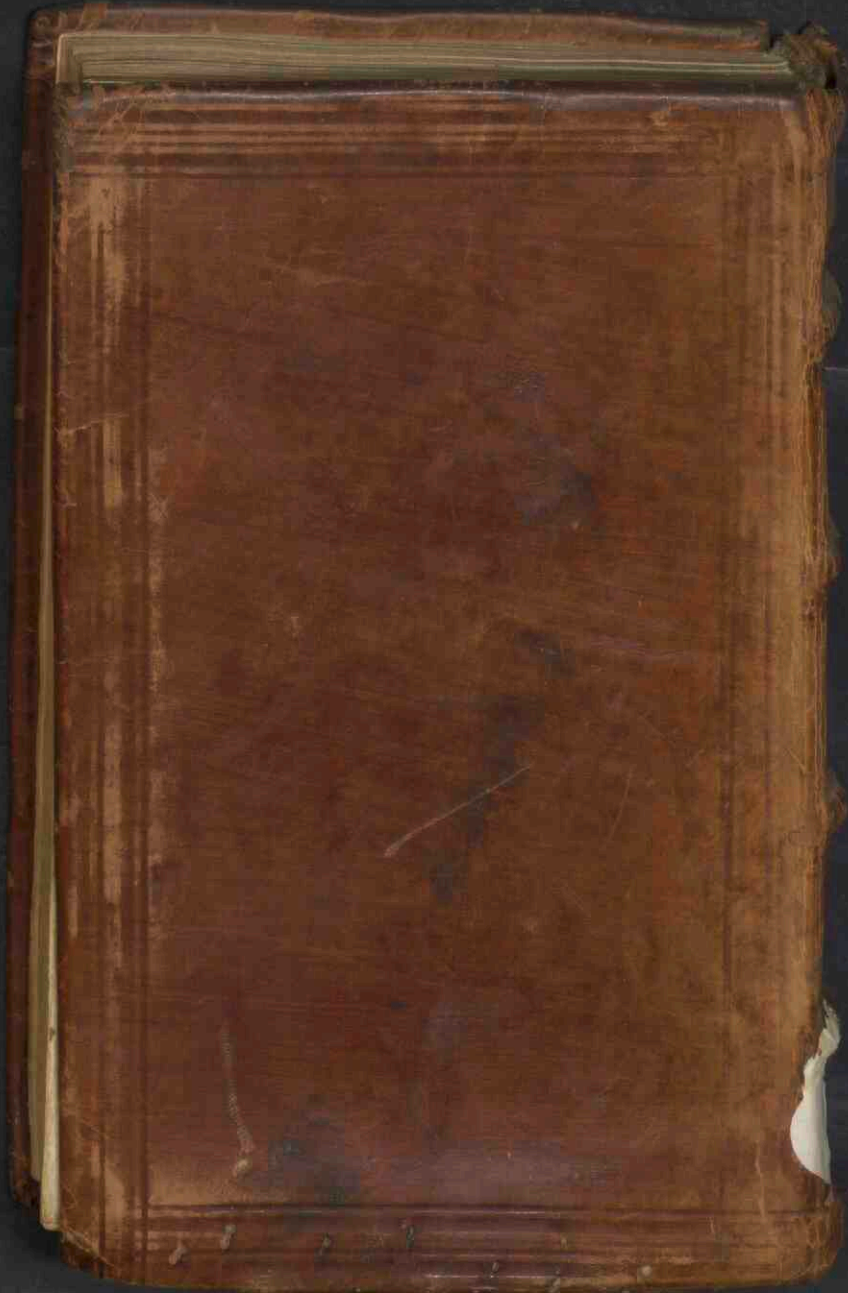

96

r

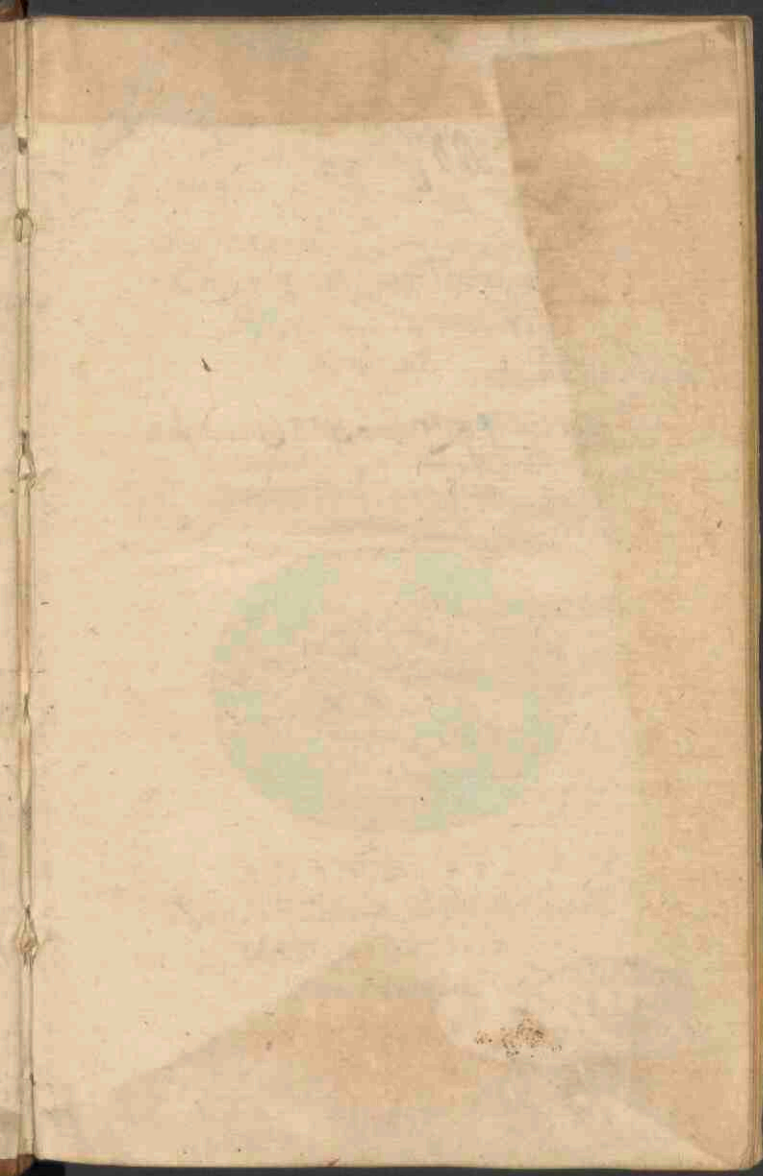
5 Oct.
Box
100000

Historia Gentium
Octavo n°. 837.

S. oct.
837

8
Historia Gentium

Octavo n°. 837.

(N. 79. G. 1)

Rerum à Carolo. V.

CÆSARE AVGVSTO

in Africa bello gestarum Commen-
tarij, elegantissimis iconibus ad
historiam accommodis

illustrati. *Ex dono Buchely*

Authorum Elenchum, è quorum mo-
numentis hoc Opus constat,
sequens pagella indicabit.

ANTVERPIÆ.

Apud Ioan. Bellerum, sub Insigni Falconis.

Anno . M . D . LIIII.

Cum Privilegio.

C O N T E N T A.

- Cornelij Scepperi viri Clariss. ad Lectorem
Præfatio.**
- Ioannis Christophori Calueti Stellæ ad Ca-
rolum. V. Cæsarem Encomium.**
- Commentarium seu potius Diarium Expe-
ditionis Tunetanæ à Carolo. V. Impera-
tore semper August. anno 1535. susceptæ,
Ioanne Etrobio authore, adiecta cum vr-
bis, tum adiacentium ei portuum vera-
descriptione.**
- Pauli Iouij Nouocomensis, Episcopi Nuce-
rini, ex Historiarum sui temporis libro
xxxii. Fragmentum: declarans, quibus
artibus Hariadenus Mithyleneus cogno-
mento Barbarussa, regno Tunetenfi inua-
so, Muleassem regem legitimū exegerit.**
- Eiusdem ex Historiarum sui temporis libro
xxxiii. de Carolo. V. Cæsaris in Tune-
tum expeditione Fragmentum.**
- Caroli. V. Cæsaris Aug. Expeditio in Afri-
cam ad Argieram, per Nicolaum Villa-
gagnonem equitem Rhodium, cum eius
vrbis pictura.**
- Ioannis Christophori Calueti Stellæ de A-
phrodisio expugnato, quod vulgò Afri-
cam vocant Commentarius, cum eiusdem
Aphrodisij vera effigie ac situ.**

CORNELII SCEPPERI

Viri clariss. ad Lectorem

Praefatio.

Polybius Megapolitanus
Scipionis Africani ma-
ioris coætaneus & præce-
ptor, grauissimus autor, veritatem
in historia perinde atq; oculum in
iumento esse dicit: ac veluti si quis
oculos animanti effoderit, quicquid
superest corporis, inutile fit: ita dem-
pra ex historia veritate, narratione
omnem reddi inutilem. Cui sen-
tentiae quum nemo sani iudicii vn-
quam contradixerit, non defuere,
qui variis modis illam astruere co-
nati sunt: nonnulli scriptis tantum-
modo rebus, quibus gerendis aut præ-
fuere, aut saltem interfuere: Alii,
quibus visum est paulò longius de-
currere, ad ea scilicet quæ non multò
ante eorum tempora acciderant, in
ea parte tam religiosè versati sunt,

vt nō contenti nomina virorum il-
 lustrum, situs, positionesq; regio-
 num, fontes delapsusq; fluminum,
 naturā qualitatemq; montium, val-
 lium, sylvarum, paludum, & cam-
 porum, in quibus quæque præclara
 gesta sunt, ex aliorum cōmentariis
 tabulisue desumere; verūm vltro
 ipsi ea adire, singulaq; rimari, & ex
 iis qui vel interfuisse rebus dum ge-
 rerentur, aut ex aliis auditas remi-
 nisci poterant, magna sollicitudine
 atque cura percunctari. Cæteri, qui
 vel à mundi exordio, vel ab initiis
 regnorū, aut rerum publicarum au-
 spicari maluere, probatissimis qui-
 busq; scriptoribus cum ipsa ratione
 eorum quæ inde sequuta sunt, velu-
 ti certissima quadam amussi colla-
 tis, aut suam super iis sententiam a-
 pertè declarauere, aut qd cuiq; pro-
 babile videretur, id illi amplexan-
 dum

dum reliquere. Quin & ii qui circa
 obscuras origines versati, praesidioq;
 scriptorū, quibus vti ductorib. pos-
 sent, destituti, ad fabulosas narratio-
 nes confugere coacti sunt, credibi-
 liora semper minus credibilib. præ-
 tulerunt, ab omni adulationis vitio
 (præter paucos, qui ob id è probato-
 rum classe deiecti sunt) alienissimi.
 Tantum fuit omnib. studium veri-
 tatis propagandæ. Quæ si plerique
 nostrorum temporum, aut paulò su-
 periorum pro dignitate animaduer-
 tissent, certè non tam illotis, quod
 aiunt, manib. ad scribendam histo-
 riam se contulissent: Dum alii nul-
 la humanarum artium supellectile
 instructi in temporum supputatio-
 nib. rerum gestarum serie enarran-
 da, regionumq; descriptionib. fædè
 hallucinantur: Alii circa nomina lo-
 corum hominumq; de quibus agūt

ita incuriosè versantur, vt, quos designare volunt, nemo intelligat. Atque hæc fortasse condonari possunt. Quid verò de illis dicendum, qui in gratiam adulationemq; propensi, quò potentatibus, aut purpuratis aut alioqui gratificentur, & ab illis honorarium extorqueant, non verentur ea, quæ toto cœlo à veritate aberrant, chartis illinere, & quasi æternitati dedicare? Quid rursus de ipsis potentatibus? qui mercenaria aliorum opera vtentes, non ea tantùm quæ ipsorum Marte, qualicunq; consilio exitiue cōfecta sunt in maius extollere, populisq; sibi cōmissis fucum obducere, & quoduis imprimere, quantumuis falsum in consuetudinē verterunt, sed & submitunt passim, qui aliorum scripta, vel nostra tempestate, vel aliquot retro sæculis edita deprauant, & pro veris

ad-

P R A E F A T I O.

adulterina sub ipsorum autorū nomine priuilegii adiectione, quò vera putentur, typographis excudēda cōmittunt? an non ii stolidi pariter atq; impii habendi sunt? Stolidi, qui non putant emerfurā aliquando veritatem: impii autē, quia, quæ iusto Dei iudicio propter peccata populi inflicta sunt, ea ipsi interuertere, & contrā q̄ euenerunt, persuadere conantur. Proinde mea sentētia magna laude digni sunt, qui probè cognoscentes quantū subueniat Reipub. cognitio historię ad omnē vitæ rationē instituendam, in hoc genere scribendi innocenter versati, quæ præclarè gesta sunt literarum monumentis commendare studuerunt, vt habeat posteritas quæ admiretur pariter atque imitetur. De quorū numero ego sanè censeo esse Ioannem Christophorū Caluetum

Stellã, ex Hispanica nobilitate, magna eruditionis & iudicii virũ, tum variis in rebus, quas, copiosè & luculèter digestas, propediem in lucem emissurus est, tum in compendiosa hac historia expugnati Aphrodisii, vt ipse nominat, siue Leptis minoris, quacunq; urbem eam voce nuncupare malis. Quum enim videret res superiore anno in prouincia Aphrica, auspiciis Caroli Cæsaris, fortissimè pariter & fœlicissimè gestas variis modis traduci, nonnullis totam eam victoriã solis Italici, aliis, solis Lusitanis ascribentibus, suppresso penitus Hispanorũ nomine, perinde ac si ex ea gente nullus illic militasset: indignum ratus est, pati eius rei fructum ab aliis carpi, q̃ ab iis quorum eccellente virtute parta est: parta autem imprimis est ab Hispanis, nō quòd iis qui ex aliis
gen-

P R A E F A T I O.

gentibus in eam expeditionem sese contulere, sua sit gloria adimenda: (Nemo enim eorū non strenuè atq; fortiter egit) sed quòd insigniter pauci magnum momentum ad palmarium adferre non potuère. Etenim Carolus Cæsar, quum de militari virtute Hispanorū suorum, variari aliarum gentium iudicia videret, quò solidæ fortitudinis specimen exhiberent, solos, aut saltem q̄ paucissimis aliarum nationū comitatos in Aphricam traicere voluit. Neque verò in obscura aliqua vrbe aut quæ prius belli expers intentatâque permanserat, sed in ea voluit ipsos periculum facere, quæ totius Aphricę propugnaculum atque arx vnica, ab aliis Clavis multis ab hinc temporibus nuncupata, variarum gentium diuersis obsidionib. pressa, conatus omnes hostiles inuicta ludifidi

dificauerat, ciuili tantum bello, domesticaq; seditione libertatem seruitute commutauerat. Vt enim taceam, quoties primū Siculi, deinde Neapolitani Reges arma aduersus eam frustra mouēre: nōne insignis & cum primis memoratu digna ea fuit expeditio, quæ sub annum nostræ salutis. M. CCC. LXXX. à Gallis & Liguribus, ductu atque auspiciis Ludouici Borboniorū ducis aduersus eam potissimum instituta fuit? Parum enim cæteram prouinciam Aphricam Ligures aliiq; maritimi Italiae populi existimabāt, si modò ea vrbe sola potiri potuissent. Itaq; ad eam oppugnandam ipsi quidem contulēre naues longas trecentas, onerarias centum, militum viginti milia, & commeatum, qui transuehendis aliis, qui in sacram eam militiam nomina darent, abundè suffice-

P R A E F A T I O.

ficeret. Gallorum verò, atque An-
 glorum, Belgarumq; eorū qui Fran-
 corum imperium non agnoscebāt,
 numerus fuit miliū quatuordecim,
 perspectæ omniū nobilitatis, quòd
 obscuro loco nati ferendis sumpti-
 bus pares non essent, atq; ob id edi-
 cto excluderentur. Et tamen neque
 tam magnæ classi, neque tam nume-
 roso exercitui, nec peritiæ militari
 tunc cessit Aphrodisiū: sed post bi-
 mestre à quo cœpit, magna cum ia-
 ctura nostrorum obsidio soluta est.
 Quantò maiore admiratiōe digni
 sunt, qui classe permodica, vix me-
 diocrib. copiis, nec multo longiore
 tempore votorū compotes effecti,
 paucissimis pro magnitudine rei a-
 missis, aut in vrbe expugnata per
 vim mansere præsidio, aut in pa-
 triam, hostilibus exuviis prædæque
 onusti, victores reuersi sunt? Pro-
 inde

inde an non magnoperè commen-
dandus Stella, qui talium virorum
memoriam extinctum iri nolens,
tam luculenter graphicèque totam
eam expeditionem depinxit, vt res
ipsæ non legi, sed geri videantur?
Tali autem candore sermonis, vt eo
nihil purius nihilve terfius habe-
ri possit. Quam quum lecturus es,
primùm apud te perpendas oportet,
Deum sanctis & piis conatibus
hominum fauere: deinde victoriam
ex eo, non ex hominum multitu-
dine roborève pendere. Postremò,
mediocrem veteranorum vir-
tutem magnis aliorum
copiis non imme-
ritò esse for-
midabi-
lem.

AD CAROLVM .V. CÆ-
sarem Augustum, Ioannis Chri-
stophori Caluetti Stella
Encomium.

DEA, quæ Patris summo de
vertice magni
Orta deum Geticum
Ægide terrificas, quæ diro ful-
mine terras,
Et maria alta quatis,
Inuidium mirare Ducem: mirare trophæa
Principis Hesperiae.
En decus Imperij, Scygiis reuocatur ab vndis,
En rutilant Aquilæ.
Per mare, per terras victricia signa feruntur,
Cæsaris Austriaci.
Per quæ prisca suum repetit iam Roma nitore,
Et Latium recipit.
Quo rerum custode salus promittitur orbi,
Quo duce porrigitur
Maiestas illa Imperij, quæ Solis & ortus,
Occubitusq; vides.
Tu miseris mundi rebus fers Maxime Cæsar
Auxilium, atque pius

ENCOMIVM.

Religionis amor cogit te bella sacrata
 Horrida conficere.
 Extirpas hosteis, ne dogmata plena venenis
 Inficiant populos.
 Te Gallus, fortisq; Ligur, Thusciq; superbi,
 Teque potens Venetus
 Horruit, & Latium tremuit, viditq; cohortes
 Maxima Roma tuas.
 Cesserūt Mauriq; truces, Numidaq; Arabesq;
 Atque niger Garamas.
 Et Tuneta urbem vidit captamq; Guletam
 Ariadenus atrox.
 Te quoq; Turcarū timuere horrēda Tyranni
 Agmina mille feri:
 Que, dū Pannonias vastāt, dū regna tenētur
 Cuncta timore graui,
 Trans septemgeminū fugerūt turpiter Istrū,
 Teque tuasque manus.
 Quinetiam ille acer fortisq; Menapius armis
 Cessit, & horribiles
 Tunc inuita tuas admisit Dura phalangas
 Diruta Marte fero.
 Imperiumq; tuum victi subiere rebelles
 Cum Duce Saxonico

E N C O M I V M.

Germani. Cessitq̄ tuis victricibus armis
Supplice voce ferox

Hessorū princeps. nā quos tua numina Casar
Non subigant animos?

Te Persæ, Mediꝫ leues, Parthiꝫ fugaces,
Te quoque Massagetes

Extimuit. totumq̄ tuis en circuit orbem
Impiger auspiciis

Hispanus, superat mōteis & flumina, priscis
Littora & Oceani

Ignota. Vnde tibi gemmarum copia tanta
Nauibus aduehitur:

Vnde etiā immensum argenti, flauiq̄ metalli
Pondus ad vsque Lycum

Portatur rapidum. Non illum Terbios ira,
Sæuaque Nereidum

Numina deterrēt, Neptuni aut fuscina glauci,
Monstrave Carpathij

Vatis. Quid nō perlustrat? Plutonia restant
Regnaq̄, & atra palus.

Cerberus, & phlegetō, diræ manesq̄ profundi,
Aulaque Persephones.

Armis cuncta domat. Cedunt populiꝫ feroces,
Oppidaque aggeribus

ENCOMIUM.

Et fossis munita cauis, & turribus altis,
 Cinctaq; costilibus
 Muris. non tormēta illum Vulcania terrēt,
 Horrificiq; globi.
 Irruit intrepidus semper, seu vincere certus
 Ultima siue pati.
 Hoc Turcæ nouere feri, en Aphrodision illud
 Vnica spes Libya,
 A Gallis olim frustra obsessum tibi paret,
 Imperioq; tuo,
 Virtute atq; armis Hispanorū. En tua signa
 Ora maris Libyci,
 Victricesq; aquilas videt. has Iordanis ab un-
 Gens Galilæa petit. (dis
 Cesareas Aquilas cuncto dominarier orbi
 Græcia capta cupit.
 O venias Caesar, tibi nam Tritonia virgo
 Certa trophæa canit.
 Te patrem patriæ terre venerantur, & vnda
 Te dominum resonant.

ENCOMII

finis.

COMMENTARIUM SEV POTIVS DIARIVM,

Expeditionis Tunetanæ, à CARO-
LO. V. IMP. semper Augusto,
Añ. M. D. XXXV. susceptæ.

*M*leasses Tunetanus legitimus
Rex, (cuius puta maiores plus
septingentis annis ibi rerum po-
titi sunt) Barbarica crudelitate
præditus, quicquid libuit, licere sibi in suos vo-
luit: adeo ut nō solum fortunas quoruncunq;
sibi visum esset, quo iure, quâque iniuria sibi
vendicaret: verum etiam liberis subditorum
suorum, naturæ & pudoris fractis repagulis,
contra omne ius atque phas, ad nephandam
etiam Venerem abuteretur. quò factum est
ut subditi eius nō semel ab ipso deficere medi-
tati sint. Quod animaduertens Hariadennus
Oenobarbus, occasionem tam obuiam & op-
portunam nō amisit. De cuius successu & in-
cremento paucula veluti delibare, non alie-
num à nostro instituto fuerit. Fratrem hic
habuit maiorem natu Horucium nomine, co-
gnomento etiam Oenobarbum: vterque patre
Graco natus fuit: Christianæ religionis illo

DIARIVM EXPED.

quidem aliquando cultore, sed qui tandē Christianæ militiæ factus desertor, in castra Turcica turpiter transfugerit. Filij aliquantisper sub Corcutio Imperatoris Turcarum fratre meruerunt: quo mortuo, natu grandior cuiusdam triremis præfectus, cum Solimānus Turcarum Imperator classē nauium, quæ in fratris fuerant potestate, recenseret, metuens ex auctorari, cum triremi sua fugit in montes Barrhicos, ibique biremem vnam & rostratam Syracusanam mercibus variis onustam, cepit: collectisq; è sinu Tunetensi aliquot piraticis myoparonib. cum fratre & sororio suo piraticam facere ocepit: magnoq; conatu regnum Bugæ adorsus est: sed amisso ibi brachio dextro, à ciuibus & præsidio Hispanorum fortiter repulsus & fugatus fuit. Neque profuit illi rursus eandem belli aleam tentanti, naues omnes igni consumere: vt scilicet sociis maiores animos adderet, omnemq; spem fugæ præcideret: nam re infecta, non sine iactura & dedecore fugere coactus fuit. Exustis igitur nauibus, ex pirata, terræ perturbator factus, Algerico regno, quod Ferdinādo Rege Catholico tributariū fuit, expugnato, Ha

riadenum fratrem suum cum imperio præfecit. Deinde Circelli regnum, quod olim Carcenna colonia fuit, aggressus, paruo negotio in potestatem suam redegit: vbi Scandrum Raim sororium suum cum præsidio satis firmo reliquit. Proinde successu rerum sublatus, maiora nec infeliciter tentauit. Per Morabitas nanque Maurorum sacerdotes, quos tantum non pro semideis habent, facile persuasit Tremisensibus, vt Regem suum (quia Christianis principib. confœderatus erat) expellerent: nisi iram & vindictam Prophetæ sui Mahometi, in se totiusq; regni perniciem & exitium prouocare vellent: non enim Mahometo cum Christo conuenire posse. Exacto igitur Rege, ne ipse per tyrannidem expulsi locum occupare videretur, vafro quodam stratagemate (si tam subdola fraus stratagemata dicendum est) illis imposuit. Suadebat enim, vt filium fratris Regis exacti, quem ille in carcere asseruari iusserat, ne hostile quipiam in patrum suum moliretur, liberum dimitterent, atque in fugati patrum locum subrogarent. Placuit consilium Tremisensibus. Adolescens eneruis eximitur, spe fore, vt dia

DIARIUM EXPED.

demare regio ornetur. Sed ó cæca & execranda regnandi ambitio! Bonus ille (si diis placeat) Horucius Oenobarbus inuenem iam regno destinatum, per insidias trucidat, eisdemq; artibus Tremisenſium regnum occupat: multorum eorumq; potentissimorum & auctoritate apud suos flagrantium, cæde & sanguine vires suas firmat, omnibus se formidolosum facit. Infelix adolescens, quid tibi profuit è carcere educi, patrum tui sanguinolentas manus euadere, cum iam regno destinatus, in pirata sicam incideris? Præstiterat certè squalore & pedore carceris computrescere, quam à tanta spe delapsus, tam miserè, tam immaniter, tam crudeliter mactari. Patruus adolescentis Rex quidem Tremisenſium, sed eius, tam scelerati facinoris atrocitate percussus, ad Ferdinandum Regem Catholicum profugit, auxiliares copias contra immanissimum tyrannum, magna sui commiseratione apud Regem, omnesq; totius Regni Sarrapas excitata, implorat, impetrat. Diuersis in locis vario belli euentu cum Oenobarbo configitur. Tandem ab Hispanis, Regisq; Tremisenſij exacti copiis, in oppido Alcala lon-

ga obsidione cinctus, cum rerum omnium penuria laboraret, de fuga clandestina cogitare cepit. Partem muri, quam qui in obsidione erant, minimè obseruabant, per Christianos captiuos demoliri curat: facta que via qua equitatu omnè educere posset, Christianos ad unum omnes occidit. Quicquid verò auri, argenti, gemmarum, & aliarum rerum magni precij è templis, locisque prophanis corraderè potest, conuasat: & sub noctem silentem cum centum equitibus, copiosoque, quem complauerat multarum rerum thesauro, fugit. Hispani, expulsi que Regis equites, re intellecta, diluculo ad quadraginta milia magnis itineribus, ipsum persequuntur: tandem in umbroso quodam nemore, deprehendunt. Vtrinque instruitur acies ex solis equitibus: nostri ferè quadringenti suere: pugnatur aliquandiu atrocissimè. adueniat denique pedatus Hispanitus: vincitur Oenobarbus numero, non virtute militum, nostrisque victoriam, sed cruentam, relinquit. Tyranno caput abscinditur, ac Tremisenium deportatur, ubi magno cum Maurorum tum Hispanorum gaudio excipitur. Hic finis fuit Oeno-

DIARIUM EXPED.

barbi senioris, pyratae nobilis, & tyranni truculentissimi. Mortuo fratre, Oenobarbus iunior, cuius causa haec suscepta fuit profectio, propter famam & opes quas piraticam faciendo sibi comparauerat maximas, Turcici exercitus Imperator primarius creatus, sexaginta trimibus, & triginta biremibus, omnem Italiae, Sardiniae, Siciliae, atq; Hispaniae oram legens, adeo saeuus latrociniis eam ubiq; spoliauit, ut etiam mediterraneis ciuitatibus non paruum timorem incuteret, littoralesq; aliquot caperet, ciuibus earum partim caesis, partim in perpetuam seruitute adductis. Videns igitur Oenobarbus magnam & amplam occupandi regni Tunetensis apertam sibi esse fenestram, simulans se e Thracia fratrem regis Tunetensis iussu Imperatoris Turcarum adducturum, qui tringinta aliis a Rege crudeliter excacatis, & deinde interemptis, aetatis forte beneficio, tam immani laniena subtractus fuerat: populo, ut Rege suo exacto, fratrem in locum exacti substitueret, suadere cepit. Quod siue propter odium in Regem conceptum, siue diuino numine sic beluinam illam immanitatem punire volente, facile persuadet: atque eiusmodi

vsus

vsus dolo se Regem Tunetorum creat. Quid
 multa? ut tutior esset ab omnib. insidiis, Tu-
 netum primariam & principem totius regni
 ciuitatē, eiusq. propugnaculum Guletam, for-
 tissimis munitionibus communire: Bonnam,
 Bisertam, aliaq. Africa quæ nunc Barbaria
 dicitur loca in suam potestatem redigere: Al-
 geris, aliisq. suæ ditionis populis, de triremib.
 Ducibus, praesidio, prospicere: Hispaniam,
 Siciliam, Sardiniam, aliasq. regiones Cæsareæ
 ditioni obnoxias, latrociniis infestare, in Gu-
 leta & Tuneto vires suas confirmare, remq.
 suam constabilire, ingentē classem apparare &
 instruere, ut quamlibet parua occasione data,
 Christianorum fines inuadere, impressionemq.
 facere, commodius & licentius posset. Hæc
 omnia Imperator Carolus. V. nō sine summā
 animi ægritudine vedens, secumque non osci-
 tanter expendens, quæ & quot mala atq. in-
 commoda resp. Christiana, nisi eius temerariis
 ausibus obuiam iretur, accipere posset: quanq.
 nondū omnino defunctus esset bellis intestinis
 (Intestina, bella voco, quibus Europæ prin-
 cipes eisdem sacris initiati, multos annos pro-
 uentosis & inanibus nonnunq. titulis, inter se

DIARIUM EXPED.

digladiantur) volens tamen provinciam quã
 sortitus est, non solum tueri, verum etiam ad-
 ornare, Christianaẽq; reip. tranquillitati & sa-
 luti consulere, à cuius finibus impurissimũ sa-
 crisq; diris execrandum ac deuouendũ hostem,
 cũ vniuerso exercitu, tam in Germania quàm
 Hungaria, exactum, in turpissimã fugam con-
 uerterat: cœpit, velut diuino admonitus ora-
 culo, de inuadendo tam capitali inimico, nedũ
 resistendo, cogitare. Qua in expeditione, non
 tantũ suos, fortunasq; suas, sed etiam semet
 ipsum tam ancipitis belli alea exponere & ob-
 iectare statuit. Rebus igitur omnibus accu-
 ratè perpensis, classẽ septingentarum ferme
 nauium adornare, eamq; sic cum militibus,
 eum rebus omnibus ad bellum necessariis ar-
 mare, vt nequiret neque operosius, neque in-
 structius, certò constituit, semelq; decreuit.
 Eiusq; rei gratia ad omnes Insularum, por-
 tuum, arcium præfectos, ad Genueses quoq;
 eorumq; Ducem Andreã Auriã, prin-
 cipem Melphie, literas describi iussit, nuncia-
 riq; vt omni diligentia longas naues, actu-
 arias, onerarias, liburnicas, rostratas, aliasq;
 nauali prælio idoneas appararent, nouasq;

exadificarent: Eiusdemque serè argumenti literas ad Paulum. III. Pontificem summum, Sacrosanctumque purpuratorum patrum atque augustissimum Senatam, militesque Rhodios qui nunc Melitam Insulam tenent, dari curavit: ut scilicet rebus omnibus diligenter expensis, rationem aliquam inirent, quibus copiis tam sanctum et pium, rei publice Christianae salubrem ac pernecessarium conatum eius et voluntatem adiuuare ac promouere vellent, ac possent. Quorum omnium per legatum suum Ioannem Henartum Lombechensem Franciscum Gallorum Regem admonendum putavit, ut scilicet longa nauigia sua et actuaria subsidio sibi, ad susceptam expeditionem perficiendam, mitteret: non enim in vllum alium usum, neque Deo Opt. Max. gratiore, neque Christianismi protectioni vtiliorem, ea mari ventisque credere liceat. At ille excusauit, causificatus inducias sibi cum execrabili illo Oenobarbo intercedere: sed nec alioqui consilium, neque constitutum sibi esse, alium instruere atque armare, seque destruere et exarmare. Cum igitur Cesar miro quodam desiderio expungendi notam ab impurissimo illo

DIARIUM EXPED.

omnis religionis hoste, nomini Christianismi iniustam, iniuriamq̄, illatam, quanta posset celeritate maxima, propulsandi flagraret, se- tumq̄, statuisset, quàmuis clam & sine teste eiusq̄, propositi præcone, tam sanctæ & necessaria expeditionis præcipuam suscipere provin- tiam, atque in ea (quod aiunt) prora esse & puppis: ut omnia commodiore via disponderet & ordine, decrevit Madritio, quod antiquis Mantua Carpentana fuit Barcinonem profi- tisci: qua in re ne cessaret, Isabellæ Augustæ coniugi suæ, omnium regnorum suorū guber- nacula commisit, relictis apud eam viris ali- quot non postremæ nobilitatis, & cum pruden- tia, tum autoritate atque existimatione cla- rissimis, quorū consiliis in rebus arduis & du- bīs niteretur. Ipse verò perpendens, quot & quàm variis volubilis fortune inexpectatis casibus, vita humana sit exposita & obnoxia, præsertim in tam longinqua, difficili, & peri- culosa profectioe, cui nemo mortalis quàm- libet potēs, quamlibet nobilis, quamlibet tuto satellitio septus, committere sese potest, nisi eadem opera, discrimini quod à quatuor ele- mentis imminere queat (sicut omnibus qui

mare

mare aliquando nauigarunt, perſpectum eſt) ſe & ſuos obiiciat: volens quamminimū iuris inſtabili illi heræ in ſe & ſua eſſe, priuſquam Madritio diſcederet, omnibus adhibitis (vt vocant) ſolemnitatibus, teſtamentū ſuum con- didit. Quibus omnibus quā accuratiſſimè pro- uiſis, relicta Madritij coniuge ſua longè cha- riſſima, iam tum prole ſæminei ſexus grauida (quā non multò poſt exacto parturitionis tem- pore, ſalua ſaluam enixa eſt) vnā cum liberis ſuis & chariſſimis pignoribus, Philippo prin- cipe, eiusq̄ ſorore Maria, quā infantem Hi- ſpani appellant: poſt mutuos, tum vxoris, tū liberorū amplexus, & non multa, ſed nec ſicca oſcula, quinto nonas Martias illinc profeſtus eſt: nec vſquā moratus, per Auguſtam Cæſa- ream magnis itineribus Barcinonē peruenit: vbi nihil illi fuit deliberatius, q̄ quod facere inſtituerat ſine omni dilatione perficere. Quot quot igitur gentilitio nomine & titulo ſe ven- ditabant, ſatellitibus, item ſariſſophoris, dory phoris, & iſ qui à gæſis geſtandis nomen ha- bent, cæterisq̄ & Cæſarei corporis cuſtodibus & familiæ adminiſtris, equi, arma, & quæcun- que ad ſe protegendum, hoſtemq̄ inuadendum

DIARIUM EXPED.

opus essent, edicto publico imperantur. Cui edicto omnes pro suo quisque officio & munere, non grauatim obtemperabant, simul propter amorem, beneuolentiã, & reuerentiã, qua principem indole & natura optimũ, & suorum amantissimũ, prosequerantur: simul quòd tam laudabilis conatus, & ad Dei Opt. Max. gloriam, & Christianismi protectionẽ, incrementum, atque augmentationem, spectare uideretur. Et ecce dum omnes in hoc sunt, ut imperata faciant, Andreas Auria ex Genua cum classe viginti nauium longarum rebus omnibus nauali praelio accommodis & necessariis instructissimè apparatarum, Barcinonen peruenit: inter quas una erat quadriremis & mole corporis & architectura præter ceteras insignis, nunquam antea mare experta, reputa ipsi Imperatori uehendo destinata, & in hoc recens fabricata: qua ne Neptunus ipse quidem (de eius generis nauibus loquor) neque operosius magisq; affabrè edificatam, neque instructius adornatam, oculis suis quamlibet tamen nitidè ablutis, in regno suo uidit unquam. Cuius quadriremis aplaustria omnia vexillis Casareæ Maiest. insignibus summo

artificio effigiatis, decorata fuerūt. In puppi
 verò duo signa magnitudine & amplitudine
 eximia: alterū inter signio Iesu Christi cruci-
 fixi: alterū ingēti Aquila, aliisq; Imperatorie
 Ma. insignib. graphicè expressa atq; depicta,
 vento huc illuc agitata, coruscabāt. Ex omni-
 bus verò nauigijs, ii q; machinis & tormentis
 bellicis præfuerūt, tanto impetu & strepitu glo-
 bos tum æneos tū ferreos & marmoreos eiacu-
 labantur, vt cœlū ipsum mugire & boare dice-
 res. Erat præterea nō tam audire iucū dum q;
 videre gratū, cum tubas, lituos, buccinas, cor-
 nua classica, tibias, timpana bellicum quiddā
 resonātia, tum pugnas illas vmbrales nauū
 inter se concurrentiū, contra mutuò sese fugi-
 tantiū, & harpagonib. manibusq; ferreis se cō-
 prehendere meditatiū. Quæ omnia Impera-
 tor ex fenestra quadā palatii sui, quæ in statio-
 nē & mare longè prospectabat, nō sine magno
 animi gaudio pspexit, quò pauco pōst tempore
 princeps Melphie cū honore & reuerētia de-
 bita Casarem salutaturus ascendit: cuius ma-
 nu suppliciter deosculata, benignè & amicè
 est acceptus ab eo, paucisq; cum Imperatore
 collocutus, ad naues suas reuersus est.

DIARIUM EXPED.

Erant præterea in aperto pelago in statione
 Barcinonæ, XXV. naues Lusitanicæ, à Re-
 ge in subsidium conceptæ & decreta expedi-
 tionis, illuc missæ, vnâ cum longa quadam Ce-
 loce, Galeonem vocant, cum mole ipsa & ro-
 bore præ aliis conspicua, tum bellicis tormen-
 tis, omnibusq; requisitis munimentis, instru-
 ctissima, quæ in stationem appulsero, & alia,
 quas diximus fuisse Principis Melphicæ, sese
 mutuò militariter consalutantes, eiusmodi bo-
 atu tormenta sua exonerauerunt, vt cælum
 tonitru distrumpi, & fulgure coruscationibusq;
 ardere dixisses. Neque ita multò post pubes
 Hispanica classem iagentem omne genus na-
 uium tam actuariarum q; onerariarum & ro-
 stratarum in portu Malacæ à latere Grana-
 tæ collectam, aptam & paratam in eandem sta-
 tionem adduxit. Inter quas naues erant &
 hippagoga, quæ equos, & onerariæ frumenta-
 riæ, quæ vniuersum ferè cōmeatum veherēt.
 Cum hæc omnia apparatus, & ad futuram pro-
 fectionem ordine suo digesta fuerant, legatio-
 nibusq; Gallicæ, Britannicæ, Allobrogum, Ve-
 netorum, Mediolanensium, Ferrariæ, alia-
 rumque nationum de nauigiis, vt Cæsaream

Maiesse. comitarentur, prospectum erat: edicto Casareo cautum est ut equites omnes, tam auxiliarij quam legionarij, quos antea recenseret & auctorari viderat, (fuerant autem numero sesquimille) naues ascenderet, eorumque equi cum pabulo aliisque requisitis ab helcyrus in hippagines ad hoc paratas atrollerentur. Cui edicto summa cum diligentia obeditum est. Die dominico, qui tertius fuit Calen. Iunij, anni tricesimiquinti, Imperator facta re diuina, posteaquam se suosque omnes Dei Opt. Max. prouidentie, protectioni, conseruationique (nihil de eius bonitate & fauore hesitans, sed illum unum in oculis & corde ferens) quam potuit religione summa commississet, sub horam fere decimam antemeridianam longam illam quadriremem sericis, purpureis & aureis ornamentis teclam, conscendit: comitatus Ludouico fratre germano Ioannis regis Portugalia, quem infantem appellat: qui illuc ea precipue de causa aduenerat, ut Imperatorem in Barbarica illa profectioe indiuiduus esset comes. In ipso vero articulo cum in nauim reciperentur, tam ex illis nauibus que in altum deducebantur, quam que in sta-

DIARIUM EXPED.

zatione pro tuitione ciuitatis in anchoris manserant, tanto fragore, tanta concussione, tantum impetuoso strepitu machina, & tormenta bellica emissa tonabant, mariaq; caelo commiscebant, vt montes ipsos, scopulos, & abruptas quae mari impendent rupes, velut Iouis fulmine quassatas terra discedere, in abyssos sese abdere absorberique putares. Audiebantur etiam circumquaque tubae, buccinae, liui, cornua, tympana, cymbala, & alia semiuocalia signa, quibus milites quid facto opus sit admonentur, & ad praelia ineunda animantur. Margines vero, littora, ripae, tecta, fenestrae, loca omnia quae in mare prospiciebant, sic confertim erant stipata, & stipatim conferta ac plena spectantium, vt sese mutuo propemodum nimia compressione enecarent: non abstinētium à gemitibus, suspiriis, lachrymis, sublatisque ad sydera palmis, Principi suo oram soluenti bene precantium, prosperamq; profectioem, & meliorem non sine gloriosa victoria reditum, nuncupatis votis, exoptantium. Eodem die in omnes ferè Europae regiones veredarij & cursores summa cum celeritate excurrerunt, qui quod antea nemini, neque priuatim, neque

edicto publico, sed ne per literas quidem signi-
 ficatum fuerat, tum aperte nuntiarent, scilicet
 Imperatorem ipsum profectiōem in Aphri-
 cam cum ingenti eademq; bene instructa classe
 suscepisse, & præcipuum totius exercitus du-
 cem futurum: eaq; gratia iam nauem cum suis
 conscendisse, classemq; è portu in altum de-
 ductam esse. Quia verò illo die tanta fuit ma-
 ris tranquillitas & malacia, vt nulli omnino
 spirarent venti, visum fuit ibi commodam na-
 uigandi opportunitatē exspectare: quæ cessa-
 tio interim profuit nonnullis ad omnia in tem-
 pore perficienda, quibus per negotia prius non
 fuerat integrum se & sua nauibus importare.
 Proxima die, qui fuit pridie Calen. Iunij cir-
 citer horam octauam pomeridianam, cum no-
 uilunio ventus cœpit vtcunque flare: quæ oc-
 casionem nō amittendam esse Imperator ra-
 tus, vela facit: iubetq; vt vniuersa classis lin-
 tea explicet, pedemq; faciat. Qua in re ne ces-
 saretur, quadriremis Imperatoria cū aliquot
 aliis longis nauigiis, velut classem inuitas, in
 apertū mare ad quatuor vsq; miliaria promo-
 uetur, sequitur expansis velis reliqua classis.
 Calen. Iunij adeò omni flatu destituuntur,

DIARIUM EXPED.

ut nec illo die, nec quarto Nonas, plenis velis
 sit nauigatum: quin actuarie ipsæ cogebantur
 tempori & tempestati parère, nec nisi remi-
 gum labore incitari, ne scilicet onerarias &
 alias quæ vento contrario lentius promouen-
 tur, præcurrerent. Et ecce in conspectu erant
 Baleares maiores, regniq̃ primaria ciuitas
 Palma nomine, ad cuius littora propter ven-
 torum penuriã actuarie omnes appulsæ sunt.
 Vbi visum fuit, onerariis quibus altiori a quo-
 re opus est vt melius ventum colligant, à ter-
 go relictis, tempestatem prosperam expectare,
 totaque illa nocte ad diluculum vsque tertij
 Nonarũ Iunij solo remigio vsi sunt. Prorex
 autem Balearium maiorum, quam nunc Ma-
 ioricam appellant, admonitus Imperatorem
 præternauigaturum (nam in collibus & ru-
 pibus mari contiguis speculatores & explora-
 tores collocauerat, per quos de aduentu classis
 certior fieret) celocem quandam omne genus
 cõmeatu abundè prouisam, ad quadrarem
 vsque Imperatoriam aduexit, qua de omni
 genere dulciariorum tragematum, aliarumq̃
 deliciarum assatim prospecta, nõnullas etiam
 ex aliis actuariis viatico prosequutus est.

Rogauit præterea Casarem, vt in portum cuiusdam oppiduli, cui nunc nomen *Alcodia* est, naues suas subduceret, suaq; præsentia, vehemens incolarum videndi regis sui desiderium satiaret. Idem obnixis precibus Magistratus & primarij eius oppidi ciues impetrare conati sunt, & in certam spem, immo fiduciam adducti, id sese Imperatorem exoratos: magnum numerum equorum & mularum eò adduxerant, vt qui Imperatorem comitarentur, sine vlla molestia in oppidum, quod diximus mille passibus distitum à mari, proueherent: sciebant namque eos à mari, sentinae profluuio & vectatione nauseabundos & defatigatos esse. Tandem Imperator illorum precibus victus, nauibus in portu relictis, & sua longa illa quadriremit, in terram descendit, cumque infante Portugaliae, aliisque principibus, ducibus, comitibus, satrapis, suæque familie gentilitio stemmate claris, recta ad ciuitatem illam proficiscitur. Vbi summo cum plausu & bene ominatis acclamationibus, tam prophanorum, quàm sacris initiatorum, (qui cum Magistratu & Senatu ciuitatis, more & ritu supplicationes celebrantiùm, Imperatorem cum

Bij suis

DIARIUM EXPED.

Suis ad templum vsq; deduxerunt: & post non nullam moram ibi factam, ad suam quadriremem reduxerunt) reuerenter fuit exceptus. Multi etiam è vulgo vectorum, cum vt animum recrearēt, tum vt de recenti annonā sibi prospicerent, eōdem confluerunt: qui intelligentes Imperatorem iam suam quadriremem ascendisse, audientesq; cani receptui, ad naues suas se receperunt, & paulò post actuarie omnes solutis anchoris, inuito Aeolo, remigio vndis aduersis obniti cœperunt: totamq; noctem remigantes, tandem ad littora Balearium minorum peruenerunt: ibi sub horam prandij à nauigando feriatum est. nonnulli vt se reficerent, terram occuparunt: quibus in naues reuersis, tam velis (licet vento parum propitio) quàm remis, ad Nonas vsq; Iunias utcunq; promotum est. Sub meridiem Nonarū, in portum ciuitatis, cui nomen Mago, denique peruentum est. Est autem Mago oppidum Balearium minorum, situ ipso & opere munitissimum: nam in rupe quadam aditu difficillima edificatum est: portum habet amplum & insignem, nec minus fidum, ac tutum, plus quingentarum nauium capacem: quan-

quanquam interim introitus arctior sit & an-
 gustior, quod ipsum & ad munitionem non pa-
 rum facit. Huc longæ omnes cum actuariis
 minorib. receptæ sunt. Quod simul atq; Pro-
 regi nunciatum fuit, ipse & quadringenti mi-
 lites tam subsidiarij quàm ex incolis Mago-
 nensibus, legionarij bene armati & pulchro or-
 dine digesti, ad crepidinem portus Imperato-
 riam Maiestatem salutaturi & humaniter ac-
 cepturi, accurrerunt. Imperator in ciuitate
 illa audito Sacro, ad quadriremem suam re-
 diit pransum. Prorex magnam copiam comæa-
 tus recentioris in quadriremem Casaream,
 aliasque naues importari curauit. Commo-
 ratum est in eo sinu aliquantisper, propter o-
 nerarias & alias naues, quas quod ventum ha-
 buerant parum fauentem, longius abesse pu-
 tabant, verum sic visum & placitum fuit su-
 peris, ut illæ quoque paulo post illuc appelle-
 rent, quemadmodum ex montibus circumia-
 centibus exploratum est. Octauo Idus Iunias
 Imperator soluens ex portu, cum tota classe
 sua, pro ratione tempestatis & flaminum, quæ
 adeo leniter spirabant, ut quauis velis ute-
 rentur & remis, semper tamen in conspectu

DIARIUM EXPED.

essent Baleares minores, ventis vela dedit. Interim in loca sterilia & deserta descendit, Sacrisque operari iussit, confestimque in nauem rediit, moræ temporisque ad eum modum deuorato fastidio, quinto Idus Iunias, spumantes undosi æquoris vortices superauerat. Sed quoniam mare tum flabrorum impetuoso turbine tum fluctuum procellarum rabie plus æquo inzumuerat, non satis tutum videbatur vna facta classe aliis nauibus se coniungere. Quare in insula sancti Petri, quæ circiter viginti milia à Sardinia distat, reliquas comorabantur. Quarto verò Idus sub horam vndecimam pomeridianam, quadriremis Imperatoria, cum aliis actuariis in aperto mari primariae ciuitatis totius Sardiniae, nomine Calaris, consedit, quò onerariae cum aliquot actuariis in insula diui Petri expectatae, prius puenerant. Erat autem pelagus illud ante Portum Calaritanum omne genus nauigii nimis pulchrè vestitum, & stipatim confertum. Aliquot nanque ante diebus illuc aduenerat cum ingenti classe & longarum nauium, & onerariarum, & liburnicarum, quæ militem Germanum & Italum vehebant, Alphonsus Daualus Marchio

Vastij. Erant & appulse naues, quas Neapolis & Sicilia tum veterano milite Hispaniensi, tum vario genere cōmeatus instruxerāt, ducib. Vilingerio Richensi & Friderico Neapolitani regni Petri Toletani Proregis filio. Subduxerat etiā in eundem locum nouem longas, easq̄ ingentes, omnibus rebus ad bellum accōmodis instructissimè munitas, à Paulo .III. Pontif. Summo missas, cum genere clarus, tum factis strenuus, Virginius Vrsinus Anguillarix Comes. Conuenerant eōdem à militibus Rhodiis, nunc Melitensib. missæ triremes quatuor, cum oblonga vna rostrata, aliaque oneraria, omnes apparatissimè instructæ, ductore Aurelio Buticello, Ticinensis Pisanique templi priore. Vt interea prætere amplius sexaginta onerarias, quinque quadrirèmes, quadraginta biremes, lembos, celoces, catascopia sexdecim ex Italia & Sicilia oris, illuc aduecta. Expectauerat & illic cum quinque longis actuariis aduentum Imperatoris Anthonius Auria, adeò vt præter longas septuagintaquatuor, trigintaque biremes & rostratas admirandæ molis & operis, videre esset aliam classem promiscuam, onerariarum,

DIARIUM EXPED.

liburnicarū, hippaginum, & eius generis plus
 trecentarum, in quibus erant biremes decem,
 plurimæq; alie naues, cum armis, tum militib.
 instructissimæ. Tertio Idus Iunias, cū prima
 luce triremes illæ Marchionis Vastij remis
 promoueri cœperunt, & prætereuntes, signis
 & vexillis explicitis, quadriremem Impera-
 toriam, sublato quàm clarissimè clamore, re-
 sonantibus tubis & buccinis, tympanis & fi-
 stulis, demissis & inclinatis vexillis, eum sum-
 ma cum reuerentia salutabant. Eodem ferè
 momento vtrinq; eruperunt tormentorum
 bombi & tonitrua: neque multò post subductis
 anchoris, quadriremis Cæsarea prouehi cœpit
 per medium classis militum Germanorum,
 Italarum, & Hispanorum, quam alie omnes
 naues comitabantur. Illi autem videntes si-
 gna & vexilla quadriremis Cæsareæ huc illuc
 vento agitata & fluitantia, vnà omnes eodem
 ferè temporis puncto, primùm minores machi-
 nas suas, deinde & ingētes illas quibus naues
 munitæ erant, tanto numero exonerantur, vt
 mare vniuersum fulgure & coruscationibus
 illustrari, ac deinde densissimo fumo obnubi-
 lari credidisses. Quid multa? Dixisses classem
 illam

illam nauium velis nudatarum, sylvam quam
 dam esse miræ magnitudinis, sub aduentu brui-
 mæ frondibus & foliis suis spoliatam. Actua-
 ria verò littori admotæ, è fluuio quodam leni
 murmure in mare delabenti, de recenti aqua
 sibi, & cunctæ classi abundè prospexerunt: in
 cuius margine & ripis plerique Insulæ illius
 propolæ & institores confederant, variamque
 annonam eò adportauerant, de qua plerique
 per occasionem sibi prouidebāt. Quadriremis
 Casarea, aliæque triremes & biremes, cæteris
 nauibus in aperto mari relictis, remigum ni-
 xu & labore, in portum Calaritanum, quam
 diximus totius Sardinie primariam esse ciui-
 tatem, pridie Idus Iunij sub horam quartam
 matutinam, inuectæ sunt: quibus procul per-
 ceptis, ciues volentes etiam eminus Impera-
 tori aduentum suum gratulari, multa & ma-
 gna tormenta quibus ciuitas bene munita est
 eiaculati sunt. Extra portam verò (quæ eam
 partem spectabat) pons erat à muris oppidi ad
 mare vsq; longitudine quinquaginta passuum
 porrectus, auleis, tapetis, & panno partim ru-
 bri coloris, partim gilui adornatus, qui sic &
 structura & altitudine puppi quadriremis Ca-
 sareæ

DIARIUM EXPED.

sarea respondebat, vt commodissimus & facilissimus ex ea in pontem esset transitus. Circiter horam nonam eiusdem diei ante meridiem Archiepiscopus Calaritanus cum Canonicis & vniuerso clero, ritu supplicationes statas aut indictas facientium, simul & Prorex cum Magistratu & Consulibus, primariisq; ciuibus, pulchrè digesto ordine, ad pontē illum vsque egressi sunt, vt Imperatorem quo decuit honore & reuerentia, exciperent. Qui ex sua quadriremi, vnà cum sororio suo infante Lusitania, aliisq; Principibus, Ducibus, Comitibus, suaq; aula nobilibus, per pontē illum ad portam proximam deductus est, vbi acceptis clauibus, cōfirmatis prærogatiuis, aut verius prædecessorum suorum indultis, illis datis & concessis, præstito iuramēto promisit ea se pro more consueto sartatecta seruaturum. Illinc recta ad Basilicā cathedralem progressus est, Sacroque perfectō in quadriremem suam pransum venit: in platea, qua illi ad naues iter erat, erecti fuerāt varij arcus triumphales inauratis picturis, & grauibus sed non illepidis sententiis & apophthegmatibus, tum in ipsius tum in expeditionis quam susceperat honorem

& gloriam adornati, affabreque constructi: com-
 pita omnia, triuia, angiportus, domus, tecta,
 fenestra, imbrices, umbracula, veluti vestita
 & tecta fuerunt matronis, puellis, pueris, &
 innumera populi turba, qui summo desiderio
 principem suum spectare in votis habebant.

In coronis aut portarum ac murorum infixæ
 fuerant ampla & oblonga vexilla, aquilis aliisque
 Cesaris & Sardinie insignibus graphicè ex-
 pressa & depicta. Audiebantur & horrendi
 machinarum è munitionibus variis emissarum
 bombi & tonitrua, quibus Principi iam abe-
 unti bene precabantur. Taceo hic nomina
 multorum Principum, primorum hastatorum,
 primipilariū, centurionum, decurionum, ma-
 gistrorum cohortium, præfectorum legionum,
 tribunorum militum, ducum, & exercituum
 imperatorum, qui sua virtute laudem & glo-
 riam sibi parauerunt nunquam intermorituram:
 plurimorum item nobilium, qui domi relictis
 vxoribus & liberis, suis stipendiis merere, vi-
 tamque pro laude pacisci, non dubitauerunt.
 Adeo ducimur, immo trahimur omnes, cum boni
 principis in re laude digna præeuntis amore,
 tum gloria cupiditate, eiusmodi præsertim,
 que

DIARIUM EXPED.

quæ cum honestate & Reip. Christianæ protectione & saluti sit coniuncta. Imperator igitur ubi comeatum omnem à Prorege Calaritano procuratum, in naues inferri iussisset, singulaq; ac omnia quæ naues ipsas & milites spectabant, diligenter curasset, præcepit signo dato omnes ad suas quasque conuocari naues, actuariasq; vela explicare & in altum deduci, ut facta nauigandi opportunitate, nihil eos remorari posset. Idib. Iunij facto Sacro & prandio, Veredarios & cursores in omnes prouincias & regiones ad eos qui illis cum imperio præfuerunt, aut legatos agebant, mitti iussit, qui nuntiarent Imperatorem cum tota classe sua ex portu Calaritano soluere, & recta Tunicum petere. Quod eo fecit cōsilio, ut re ipsa doceret, quàm meminisset suorum, & quo illos affectu prosequeretur, tum ut amantiſsimos sui, pleniore sibi demereretur obsequio, cū intelligerēt suum principem tam periculosam difficillimam profectiois prouinciam, ob salutem & conseruationem Christianæ reip. suscepisse: serioq; gauderent & letarentur de tam felici & fausto hæctenus rerum omnium successu. Postridie Iduum qui calendarum men-

sis Iulij decimus octauus est, classis Cesarea navigationi se dedit, vt cum Deo bene volente, T unetum proficisceretur, eiusque fauore & gratia qua Christiana reip. maximè essent conducibilia, strenuè contra Oenobarbum capitalem Christianorum hostem, moliretur.

Qui Oenobarbus, sicut Imperator à quibusdam Christicolis à T uneto profugis prænitus fuerat, Guletam, T unetum, locaque omnia vicina fortissimè obmunierat, aduariasque suas partim in portu Guletano, partim in canalibus, lacubus, & paludibus, qua à Guleta ad T unetum iter est, aliisque locis adiacentibus distribuerat, collapsa instaurarat, integra munitionibus firmis sepserat, vt Imperatoris aduentum intrepidè summaque cum alacritate expectaret, cumque aditu & expugnatione suarum munitionum arceret, ac prohiberet. Et ecce, tanta tum caeli tum tempestatis commoditas sese obtulit, vt tota classis secundis nauigaret ventis: qui adeo eam non deseruerunt, vt decimosextimo Calendas Iulias anni tricesimiquinti ante diluculum ad Carthaginis promontorium applicita sit, legentesque oras & littora Barbarica, viderunt pluras

DIARIUM EXPED.

rimas turres & castella in præruptis & celsis rupibus more architectationis ipsius regionis constructa, è quibus Barbari in nostros tormentis ei aculabantur, sed frustra. In nonnullarum verò arcium & rupium fastigiis & capitellis faces & ignes accenderunt, quibus alius Barbaria incolis Imperatorè cum suis appulsus esse significabant. Imperator circiter horam diei secundam, longas suas naues minoresque actuarias in Vtica portum, cui Farina nomen, quadraginta ferè passuum milibus à Guleta distantem, subduxit. Vbi in anchoris morati sunt alias naues, quas non adeò procul à tergo reliquerant: quibus post horas minimum tres, in eundem portum applicitis, nulla facta mora simulatq; naues turgentibus linteis ventum concepissent, vorticosis Africi maris gurgitibus superatis, non longius tribus milibus ab arce Guletana reciprocis undosi maris æstibus, fluctuabant. Velsicantes igitur nunc huc, nunc illuc, semperque propius, tametsi per ambages, Guleta accedentes milites, omnesque omnium nauigiorum nautæ, nauicularij, vectores, arma & quibus se tueantur & hostes inuadant capere,

locum sibi quisque pro sua functione deligere, ut si fortè ex insidiis Barbari eos adorirètur (quæ quorundam vana fuit suspicio & formido) nihil nanque tale deprehensum est) non essent imparati & inermes. Dum hæc sunt, deprehensa sunt duo ingentia nauigia Massiliensia, à Christianissimo scilicet rege, ad Mahometicæ sectæ principem Christianæque religionis hostem plus quàm capitalem Hariadenum Ocnobarbum missa: quibus ad quadriremem Cesaream deductis, vectores eorum quæ habuissent mandata interrogati, non secus quàm ab angue aut scorpione tacti, vel ad aram Lugdunensem dicturi, primò obstupuerunt: deinde recepto spiritu, responderunt quidem, sed parum coherentia: tandem tamen confessi sunt se ex Tuncto & arce Guleta soluisse, Massiliamque recta petere: quam profectiorem non fuisse in rem atque usum TUNETANÆ expeditionis à Cesarianis susceptæ paratam & adornatam, nemo non intelligebat. Alterius nauigij dux, natione Francus, pro certo narrauit quendam Christianissimi Regis à secretis, cui cognomen esse dicebat Forestio, ab Ocnobarbo ad Solimanum Turcarum

DIARIUM EXPED.

carum Imperatorem, cum certis mandatis legatum fuisse, nimirum ut illum de aduentu Imperatoris, totiusque exercitus pramoneret.

Venerat namque aliquot ante diebus cum legatis Solimani & Oenobarbi à Gallia in Aphricam, poteratque tum esse Constantinopoli apud Solimanum, sicut certis authoribus postea nobis nunciatum fuit. Oenobarbus autem secretarij illius hortatu, consilio & industria, arcem Guletanam variis munitionibus communierrat, multisque tormentis bellicis eandem locupletauerat, quemadmodum arce à nobis capta & expugnata, facile fuit animaduertere: quid non facit dominandi ambitio, & aliena gloria crescentis inuidia? Imperator cum videret classem semper propius admoueri Guletae, per celolem misit qui ediceret, ut acies ordine per cornua disponeretur: ut si forte collatis signis depugnandum esset, omnes essent parati & accincti. Cui edicto magno omnium consensu, & summa cum alacritate obtemperatum est. Nihil enim tam ardentibus votis desiderabant, quam cum hoste manus conferere. Multi Aphri Maurique, per agrum Guletanum discurrere, centos & hastas oblongas vibrare, qui Gule-

ranos, TUNETENSES, aliosque Aphros & Mau-
 ros de applicatione classis Cæsareæ certiores
 facerent. Classis tota sic ordine militari distri-
 buta, paulatim ad duo vsq; à Guleta miliaria
 ventis ferentib; promovit, & in conspectu ar-
 cis quæ instar turris quadratæ est immensæ
 molis & vastitatis, sed humilis & sine capitel-
 lo, quæ utique in mare prominet, consedit.
 Priusquam tamen propius accederēt, visum
 fuit actuariam vnam cum profumia præmit-
 tere, vt explorarent quid hostes ferrent ani-
 mo, quibusque præsidis & munitionibus arx
 illa esset vallata. In cuius fluvii & paludib;
 omnis classis Oenobarbi sic fuit collocata, vt
 difficulter à nostris tormentis verberari: ipsi
 verò nobis, quacumq; ipsorum munitiones op-
 pugnare, aut nostras tueri conaremur, mul-
 tum negotij faceffere, nosque & nostra machi-
 nis suis quassare possent: quam classem licet
 malis & carchesiis suis destitutã, alba tamen
 quadam vexilla nostris prodiderunt. explo-
 ratoribus autem nostris sesquimiliario à Gu-
 leta ab hostibus perceptis, euestigio machinas
 quasdã bellicas ex suis castellis eiaculabãtur,
 quarum globi per mare ad morē murmurãtis

DIARIUM EXPED.

tonitru reboantes, facile indicarunt ex immanibus & magna molis tormentis emissos fuisse: Nostri contra suis tormentis hostium munitiones obturbarunt. Sed audito signo quo reuocabatur (id strepitus fuit aenei tormenti ex Prætoria nauis exturbati) ad suos integri & illæsi reuersi sunt. Qui cum Imperatori quæcunque de munitionibus, præsidiis, situ, ipsius arcis didicerant, & qua parte commodissime oppugnari, & ubi minimo negotio & periculo tam equi quàm milites aliaque ad bellum necessaria è nauibus in terram asportari possent, bona fide nuntiaissent: Imperator omnes Duces, Præfectos, Tribunos & Centuriones in suam quadriremem acciri iussit, omnibusque cum ipsis maturo consilio deliberatis, constitutum fuit, ut postridie (nam tunc appetebat vespere, quare illo die non est longius progressum) milites omnes Germani, Itali, Hispani, Burgundi, tam legionarij, quàm auxiliarij, exponerentur. Eodem die due turres quæ spacio miliaris vnus inter se distabant, tormentis strenuè impetite fuerunt. Quarum defensores, machinas, sed minuscultas, in nostros exonerabant. Altera tamen à suis protecto-

ribus

ribus destituta, facile in Christianorum venit
 potestatem. Dicebatur autem turris Salis,
 aut Salinaria, à stagno quodam propinquo,
 in quod mare exundans influit, quæ aquæ po-
 stea Solis ardore in salem concresecunt, & ve-
 luti congelantur. Decimosexto Calend. Iulij
 iuxta constitutum vespere diei præcedentis,
 biremes aliquot & celoces aliæq; minores na-
 ues quæ remis promouerentur, ad actuaras,
 onararias, rostratas, hippagonas, liburnicas,
 molis grauioris aduectæ sunt, receptosque mi-
 lites in littus proximum prouexerunt. Ni-
 mis quàm iucundum spectaculum fuit videre
 Hispanos, & præcipuè Germanos, cum non
 procul essent à ripis, hastis suis nixos, omnisq;
 moræ impatientes, in mare desilire, vt citius
 terram contingerent, non sustinentes expecta-
 re donec humeris nautarum succollati, è na-
 uibus in terram deferrentur: qua potiti hæc il-
 lac circuncursare, tormēta sua minora extur-
 bare, cum equitibus Turcis & Mauris, qui
 agros proximos obequitabant, nunc eminus,
 nunc cominus dimicare. Imperator, cuius præ-
 dentia & præsentia salus & momētum totius
 exercitus nitebatur, cū infante Portugalliæ

DIARIUM EXPED.

aliisq; Principibus & Ducibus, iam terra receptus, conscenso equo, cum suis huc illuc equitare, militem palantē in ordinem cogere, quæ ratione digeri, quomodo se exercere deberet, præscribere: omnibusq;æ boni Imperatoris, imò & strenui militis, fungi munis: reliquum interim exercitum qui ad terram conuehebatur, commorari. Diluculo eiusdem diei, altera turrium, quarum ante meminimus, immense crassitudinis, figuræ quadratæ, non longè à littore maris sita, strenuè tormentis & machinis verberabatur: fuit illi nomen Aquaria, quòd Guletani & vicini illorum illuc venirent aquatum: præternavigantes item illinc sibi de aqua recentiori prospicere solebant. Verùm post multam verberationem, Mauris & Turcis qui in præsidio fuerant, quanvis nondum conclamatis vasis fugientibus, paruo negotio à nostris simul cum tormentis omnibus bellicis, capta & expugnata fuit. Eadem opera oppidula quædam & arces: vici item & castella (Romanorum destructa Carthagine reliquæ) euersa fuerunt. Sed quia in illo rerum successu nonnulli milites subsidiarij & etiam legionarij eo deuenere licentiæ, dicam an im-

probitatis & malitiæ, ut pagos, villas, strues,
 & acervos, tam frumenti & ordei, quàm fœni
 & palarum, iniecto igni perderet: Imperator
 pœna capitali cauit, ne quisquã exinde simile
 quiddam auderet designare. Iussit præterea,
 ut pedites oës & subsidiarij milites, quamvis
 nomina dedissent, militarique sacramento se
 obstrinxissent, scirent tamen sub quibus duci
 bus & signis mererentur stipendia, tesseramq;
 militarem in promptu haberent, nihilque nisi
 cum ducum suorũ consensu attentarent. Eos
 verò qui in longis navigiis, aliisque actuariis
 aliquo fungerentur officio, omnesque milites
 legionarios, & qui perpetuis militant stipen-
 diis, ne unguem quidem latum voluit quòquã
 è triremibus discedere, sine comœatu suorum
 ducum, & actuariis præsectorum: qui secus fa-
 cerent, capitale illis fore: ne scilicet per libe-
 ram illam diuagationẽ, ordine exercitus tur-
 bato, si fortè aperto Marte depugnandum es-
 set, incauti & improvisi à Mauris insiliren-
 tur & passim cederentur. Dies igitur ille &
 proximus, qui decimus quintus fuit calenda-
 rum Iulij, eiusmodi velitationibus, edictis, &
 mandatis, tributi sunt. Exercitus verò in

DIARIUM EXPED.

modum aciei instructa per cornua, alas, frontem, & tergum, discretus, ad duos pagos non procul à veteris Carthaginis ruinis sitos, ubi Imperator confederat, tentoria, papiliones, & alia quæ castris ponendis sunt necessaria expectans, promouebat. Ducibus interim hoc studio fuit, ut alios in excubiis, alios in statione, nonnullos in speculis explorandi gratia collocarent, & omni ex parte vigilantia diligentia sibi cauerent: idque propter subitas & inexpectatas hostium incursiones, quasque ex insidiis (utpote quibus compendia viarum & loca eius regionis abdita probe fuerant explorata) Turci & Mauri tam pedites quam equites, plerunque faciunt impressiones. Est autem ager omnis à mari porrectus supra modum fertilis, & vitium, ficuum, olearum, aliarumque arborum ferax. eratque tum milio gradiusculo satus, quod in plerisque locis iam ematuruerat. erat in eodem agro veteris Carthaginis magnus modus feniculi grandioris ad modum anisi, dulcis & gustu suavis. Decimoquarto Calendas Iulij ante crepusculum matutinum, nauis quadam institoria plenis velis acta in portum Guletanum recta cursum

sum dirigebar, quæ classe Imperatoria percepta, versis velis cursum retro agere meditabatur. sed nonnullæ triremes Cæsareæ, ac præsertim lōga illa, cuius insigne fuit aquila, quæ Nicolaum Perenotum Granuellanum (virum siue eruditionem spectes, siue in rebus agendis raram quandam prudentiam & dexteritatem, siue in difficilissimis etiam negotiis obeundis miram industriam & indefatigatum laborem, omnibus omnium calculis comprobandum) cum aliquot Cæsareæ Maiestatis Consiliariis & Secretariis vehebat, omni ex parte, eo impetu & celeritate sese in eam incitarunt, ut desperato effugio, velis & remis acta, non sine summo discrimine & periculo, in terram impegerit, nimirum ut vectores expositos seruaret, qui per conuallia salutem pedibus querere conati sunt: verum nonnulli legionarij ex nostris qui spectaculum hocce viderant, spe prædæ illecti, per compendia montium fugiuos illos assequuti, spoliarunt, & quidquid ferre potuerunt, abstulerunt. Navis verò cum mercibus quæ serè fuerant aromaticæ, & ab usque Constantinopoli periculo cuiusdam Iudæi aduectæ, exactis prædatoribus in sua

Anthonii Aurie, in usum Andreae Aurie principis Melphie (penes quem summa imperii maritimi fuerat) sisco esse condemnata. cuius praeae precium, paulò minus triginta milibus aureorum aestimatum fuit. Plurimi Christianorù ad castra Casarea transfugerunt: eodemque plerique Turcae & Mauri adducebantur captivi. qui interrogati quidnam certi haberet de Oenobarbo, variarunt: aliis illum Guletae, aliis Tuneti esse dicentib. Cùm verò Imperator partim ex Mauris Turcisq; captivis, partim Christianis, qui effractis ergastulis ad nos transfugerat, intellexisset Guletam sic esse tum munitionibus, propugnaculis, & tormentis bellicis, tum copioso & firmo praesidio communitam, ut eius expugnatio sine magna caede & sanguine difficilis esset, atq; adeò desperanda: deliberari & consultari ceptum est, praestaret ne relicta Guleta recto cursu Tunetum contendere. sed hic alius restabat scrupulus, non fore scilicet consultum, sed nec tutum tam copiosum, tam bene provisum, tam exercitatum hostem à tergo relinquere, suosque ab illis munitionibus longius abstrahere, quae recipienda & suppeditanda annonae & comēa-

eui. præter cætera essent idoneæ. Quare com-
 muni omnium consiliariorum decreto consti-
 tutum fuit, arcem Guletanam ante omnia op-
 pugnare, & constituto citius Imperator omnẽ
 exercitiũ propius admouit, ac mille quingen-
 tis passibus à cõspectu arcis castrametatus est,
 eademq; milites summa cum diligentia & festi-
 natione fortiter munire, aggeres exstruere,
 valla figere, fossam circumducere, castella ag-
 geribus imponere, quo tormenta quæ grandia
 & multa è nauibus illuc pertracta fuerant, ap-
 plicarentur: vt turris illa quadrata, quã dixi-
 mus Guleta fuisse fortissimũ propugnaculũ,
 magno conatu machinis verberaretur, & si
 quã fieri posset, vastaretur. Quinque dies ope-
 ri faciundo impensi sunt. Nono calendas Iu-
 lij aggeres ad iustam altitudinem & crassitu-
 dinẽ exstructi fuerunt, castellaq; imponi cœpta
 sunt, pro custodia & tuitione castrorum, tam
 contra tormentorũ globos qui in nostros è Gu-
 leta mittebantur, quàm leuia quadam & in-
 opinata prælia quibus Mauri Casarianos ad-
 oriebantur. Si Antonio Pio Consentino, qui
 dicit se visa non audita scribere, fides est adhi-
 benda: in leuibus illis velitationibus plerique

DIARIUM EXPED.

Cesarianorum, fraude, dolo, & astitia Maurorum, intercepti fuerunt. Idem commemorat Italorum & Hispanorum superbiam, & genuinam quandam inter ipsos invidiam, (est enim utraq; natio supra modum laudis avida) in causa fuisse, quòd hostes se penumero in conflictibus superiores fuerunt: dum aut Ducum iussis non obedientes, locum assignatum deserunt, aut non contenti suas munitiones tueri iniussu praefectorum ex vallo desiliunt, atq; in aperta pericula sese coniiciunt: aut videntes socios laborare, eis in tempore non succurrunt: quos Imperator (qui eodem auctore, quamlibet etiam leuibus dimicationibus, interfuit, nec tormentorum ictus, nec balistarum tela, nec venenata Maurorum iacula metuens, foeliciter quam tutius, praesentissima pericula, non sine periculo vicit) cum verbis, tum minis acriter castigatos, eò redegit verecundiae, ut omnes suimetipsum paeniteret, paratiq; essent potius viui discerpi, quam quidpiam animaduersione aut reprehensione dignum designare: quae castigatio tantum profuit, ut in reliquis conflictationibus ac praeliis, & cautius se tuerentur, & impigrius hostes

stes inuaderent, nimirum vt sic labem igno-
 minia nomini suo aspersam detergerent, no-
 tamq̃ turpiter inustam inducerent atque ab-
 raderent. Et ecce, priusquam sic ab Impera-
 tore castigati essent, enenit fortè vt propugna-
 culis aliquot erectis, vni quod longius arcem
 Guletanam versus excurrerat, neque multò
 plus quingentis passibus ab ea aberat, Hye-
 ronymus Totauilla dux Sarni cum cohorti-
 bus aliquot Italorum præficeretur, à quo cum
 ipso privilegio Diui Ioannis Baptista, hostem
 impressionem facientem, magna vi & conatu
 fortiter repulissent, eo facinore glorioso cer-
 tè & præmiis digno non contenti, præter im-
 perata, maiora ausi, sed infeliciter, relicto pro-
 pugnaculo, cuius protegendi data illis fuit
 prouincia, hostes fugam simulantes, prosequu-
 ti sunt: qui artium suarum non immemores,
 coniungentes se sociis suis è Guleta in subsi-
 idium ipsis progressis, in Cæsarianos cum nu-
 mero pauciores, tum ex longis excubiis ope-
 risque fatigatos conuersi, simul cum ipsis in
 nostras munitiones insilierunt, quos tamen
 iuuentus Hispanica quæ non procul aberat,
 confestim exturbauit & in fugam conuertit.

In eo conflictu præter ducem ipsum Hieronymum Totavillam Sarni principem (qui ictu tormenti aenei pro vallo percussus, multisque vulneribus confossus fortiter cecidit) eiusque nepotem, qui graviter saucius à sociis suis in propugnaculum receptus fuit, non plures octo Casariani desiderati sunt: hostium verò plus quinquaginta, præter læsos & mutilos, male perierunt. tandemque ex captivis, & quodam qui ad Casariana castra profugerat, cognitum est, tres clari nominis magnique pensis & momenti duces Barbaros, in illa conflictatione cæsos fuisse: quorum corpora equites quidam Turci ad sua castra reportare conati, pedem citò retraxerunt, non audentes tam præsentis discrimini se committere neque exponere. Mortem Ducis Sarnensis gravius quam credi par sit, optimus & suorum amantiß. Imperator, tulit: Tum quòd vir fuerat magnæ diligentiæ, & multæ in rebus bellicis experientiæ, tum plurimis aliis dotibus clarus: sed hoc omnib. in confesso est, Martem esse communem, bellique aleam nobilibus iuxta atque ignotis principibus & sine nomine vulgo, strenuis ac inertibus variè cadere. Consentinus longè diuersa scribit, &
pro-

propemodum ex diametro dissidentia, quem non proposui mihi in hoc diario per omnia sequendum, sed solum quando consentanea describit. Malim credere exemplari Gallico, quod bona fide transtuli: cuius author, quæcunque scripsit vel dictavit, aut ipse suis vidit oculis, aut ab illis audiuit, qui res gestas omnes ad Imperatorem detulerunt. Scribit Constantinus transfugam quendam abiurato Christianismo, paganismum professum fuisse, verum cum transfugeret, facti poenituisse & resipuisse, ac salutem suam, omniaque bona (attulerat namque secum multa aureorum milia) clementiæ Maiest. Imp. commississe. Cui Imperator remissa culpa vitam indulxit, & aurum omne quod obtulerat, in eius utilitatem asseruari iussit: ne scilicet in vita hominis, quam auro, continentior fuisse videretur. Pollicebatur præterea cum Neapolim venisset (fuit namque transfuga ille Neapolitanus) maiora se in ipsum collaturum beneficia, adiecitque Imperatorium esse eiusmodi elargiri, non accipere. Sed redeamus vnde digressi sumus. Septimo Calendas Iulias, hostes aliud quoddam propugnaculum adorti, magna cum suorum

stra-

DIARIUM EXPED.

strage ab Hispanis, quibus reiectis Italici tum
 primæ partes cū hostibus congregandi ab Im-
 peratore datae sunt, fortiter sunt repulsi. Mul-
 tum diuq; dimicatum est ferè Andabatarum
 more: nam subita quadam eademq; vehemēs
 ferentium ventorum tempestas oborta, tantū
 excitauit & in cœlum vsque sustulit pulueris
 & arenae, vt vixdum socios ab hostibus discer-
 nere possent. Quæ tempestas, tentoria, tugu-
 ria, tabernacula & papiliones militum, variè
 deiecit: quibus instaurandis & refigendis, plus
 credito ab omnib; sudatum est. Nono Calen.
 Iulij (vt illud quoque, quanq; non suo loco, in-
 seram) Maurus quidam à Rege Tuneti mis-
 sus, in castra Cesarea peruenit, qui dicebat tes-
 seram fidei à Rege acceptam sibi in itinere pe-
 ruisse: quæ Imperator postridie qui dies fuit na-
 tali D. Iohannis Baptistæ sacer, ad se adductū,
 per interpretem quendam Hispanū, Arabicæ
 linguae callentissimū, quæ mandata ad se habe-
 ret, rogauit: ea ferè fuerant eiusmodi, Regem
 suum certiozem factum Imperatorē cum exer-
 citu numerofo omnibusq; rebus quæ bello tum
 nauali, tum terrestri, necessaria essent, abundè
 instructo, in Barbariam appulsum esse, vt ma-
 ritimum

ritimum illum ac terrenum prædonem ac piratam Oenobarbum, Turcicumq; exercitū, qui magnā cladem regnis, insulis, arcibus, & munitionibus Cas. Maiestati subditis attulisset, internecioni daret. In Regem verò qui se illi in fidem dedisset, nihil hostile cogitare: se autem ut exploraret an omnia ita se haberent, à Rege suo missum esse. Cui Imperator per eundem interpretem paucis respondit, ita rem esse, quin plerosque Mauros utriusque sexus promiscuæ ætatis & ordinis à suis captos, se dimisisse liberos, edictoq; publico cauisset, ne cuiquam Maurorum qui regem T unetē suum dominum agnosceret, detrimēti quidpiam aut iniuriæ fieret. Quòd si Rex cum suis Numidis & confœderatis Oenobarbo resistere decreuisset, per se non staturum quin ex Barbaria cum suis militibus breui exigeretur. Atqui festinatione & re ipsa opus esse, non multis verbis & vanis promissis: non enim expedire suis rationib. ut tantæ copię ocio torpescerent, & ab opere feriarentur. Qui Maurus ut illi imperatum fuerat, intra dies quatuor se responsum regis sui reportaturū pollicitus, quatuor milibus ducatorum, vestibusq;

auro

DIARIUM EXPED.

atro intertextis & sericeis ex liberalitate & munificentia Cesareæ Maiestatis donatus, cum mandatis ipsi commissis, dimissus est. Et ecce vix illo digresso, septimo Calendas Iulias, tres equites Mauri in eadem venerunt castra, duo subalbi, qualis ferè est color fuliginus, tertius planè ater: erant autem Maurorum ritu pellibus lauatis phœnicei coloris vestiti, humeris verò oblonga iacula, machæras verò suas & acinaces à summitate brachij dexteri è latere sinistro alterinsecus pendentes gestabant: laevo autem brachio pugiones habebant affixos: Hi Cesari literas, alteras à Rege, alteras eiusdem ferè exempli à quibusdam Numidis præcipuis belli ducibus, Regiâ cognatis & consanguineis missas, obrulerunt. Quarum ex Arabica in Hispanam linguam translatarum, is fuit tenor: Laus misericordibus, Nos Filij Ceduazij exercitui Christianorum significamus, quòd nò procul à vestris castris absumus. Vos contra nunciate nobis, ubi commodissimè cõmentari vobiscum possimus. Qui has istuc pertulerût literas, ingenue vobis exponent, quis dudum fuerit & nunc sit rerum nostrarum status. Mauri ad vnum oēs

concordes sunt, & nobis beneuolunt, vnaque
 in re consentiunt. Qua de re coràm difusius
 agemus: erant autē literæ Regis, signo ipsius
 signata, nullo impresso sigillo, neq; superscri-
 ptione inscripta. Negabant enim id se pro
 more habere, quæ verò iussu Regis mandata
 afferebant, hæc erant: Muleassem Regem &
 dominum suum, simul atq; certior factus esset
 de aduentu Imperatoris, classisq; eius in A-
 phricam, noluisse committere, quin ilico lega-
 tionem ad eius Maiestatem mitteret, vt ni-
 mirum cognosceret, vbi & quando eum adire
 & colloqui posset, vt eius auxilio, pulso Oeno-
 barbo, in regnum auitum aliquando repone-
 retur: paratum item se esse, auxiliares copias
 mittere, comœatumq; suppeditare: & vbi-
 cunq; Maieitati eius visum esset, cum poten-
 tissimis & proximis sibi cùm sanguine tum af-
 finitate Numidis, vt liberius de omnib. com-
 mentari possent, in colloquium venire. Quod
 vt commodius & minori cum discrimine fiat,
 rogare vt Imperator triremes aliquot ad se
 mittat, quibus è montuosis locis, vbi delitescē-
 bat, per mare ad castra Casarea tutò proue-
 heretur. Quibus intellectis, Imperator duos

DIARIUM EXPED.

ex legatis multis pretiosis munerib. donatos, seruato apud se tertio, quē etiam plurimis donis cumulauit, cum eiusmodi mādatis ad Regem remisit: Placere sibi ut Rex cū aliquot suis cognatis & affinibus ad se veniat, quō voluntatem animique ipsius sensa plenius intelligat, actuariāq; à Rege postulata missurum, id quod paucis post diebus effecit. Nam p̄ quendam ducem non postremi nominis neque aestimationis, duodecim triremes apparari, & ad Regem mitti curauit. Quo responso accepto, legati ad Regem suum redierunt. Inter Tunetum & Guletam erant quaedam oliueta, ficeta, locaque aliis arboribus consita: ex latere castrorum Casarianorū, illic Oenobarbus tormenta non p̄nitendae magnitudinis, cohortesq; nonnullas equitum & manipulas perditum collocauerat, vnde magnos & frequentes globos in nostros iaciebant: excursionibusque factis, magnis animis & robore castra Casariana exturbabant. Imperator considerans hoc in fraudem & perniciem suarum legionum & copiarum factum esse, magnoque sibi dedecori assignatum iri, si permetteret hostes sic impune diutius suos ludificari, quanq̄

editto, eo que capitali cauerat, ne quis extra or-
 dinem in hostem incursaret, illorum puta stra-
 tagematis, imò dolis & fraudibus iam probè
 exploratis, ut qui pedem pede, manum manu
 cum nostris conferere non auderent: Sed con-
 tenti crebris magis quàm vehementibus ve-
 litationibus dimicare, leniterque per causam,
 in Casarianos insilire, sicubi nostri globo fa-
 cto per alas & cornua se dirigebant, ut iusto
 bello contenderent, non ausi resistere, subito
 terga verterent, statuit tamen eos illinc de-
 turbare. Sexto igitur Calend. Iulias classi-
 cum cani, & equites Hispanos duce Ludouico
 Mendocio Marchione Monteiariis, duasque
 legiones peditum, alteram ex Germano, alte-
 ram ex Hispano milite conscriptas, antece-
 dere iussit: Ipse verò cum suis equitibus & pe-
 ditibus, manipuloque vno ex altero eorum, qui
 ex minoribus tormentis, glandes plumbeas,
 aliaque tela iaculabantur, sequutus est: eo que
 ordine ad locum ubi hostes inter arboreta, &
 plantaria in insidiis erant profecti, eo impetu,
 tamque ardentibus animis eos adorti sunt, ut
 quanuis plus mille essent equites, pluresque
 pedites, tamen Casarianorum impressiones

DIARIUM EXPED.

non sustineret: sed relictis machinis reliquisq;
 impedimentis, in fugam sese conuerterent, quos
 Imperator longius persequi noluit: tum quod
 Tumerum in conspectu esset (non plus enim
 miliaria illinc aberat) tum quod non teme-
 re, sed nec infeliciter, illam suscepisset expe-
 ditionem. Ceciderunt in eo conflictu ex hosti-
 bus partim equites, partim pedites, quinquaginta:
 ex nostris vero cum saucij tum occisi,
 desiderati sunt septem. Marchio Monteiaris
 dux ordinis equestris, ex ictu lanceae Turci-
 cae in coxendice vulnus accepit. Quod tamen
 non multo post industria chirurgorum ob-
 ducta cicatrice, pulchre curatum fuit. Dum
 haec fiunt, & castra variis munitionibus omni
 ex parte muniuntur, plurima militib. & com-
 meatu bene instructa nauigia, alia post alia
 appellebant. Aduenerant quoque ex Sicilia,
 Neapoli, Italia, aliisque regionibus plerique
 strenui & in re militari exercitatissimi viri,
 atque inter alios Marchio Alarco, vir ma-
 gnae prudentiae, & multae in re bellica expe-
 rientiae, cum mille ducentis viris Martius &
 gentilitio stemmate claris, ex Neapoli & Si-
 cilia oriundis: qui partim longis aetuaris,

partim onerariis & rostratis in Africam aduecti sunt. appulsus est etiam eodem pulchre comitatus Ferdinandus Gonzaga, vir rari & prudentis consilij, & in iis quæ ad rem militarem pertinent, oppidò quam exercitatus. Tertio Calend. Iulij, Muleasses Tunetensum Rex, ex saltibus illis quò pulsus ab Oenobarbo confugerat, per mare proximum trimib. ab Imperatore impetratis, quàm proximè castra Casarea aduectus est: præmissoque sororis suæ filio, qui illum appulsus esse nunciaret, cum ducetis equitibus Mauris ad castra Casarea contendit. Imperator illū aduentare præmonitus, signo dari iusso, ut turme aliquot equitum ordine disponderentur, & Ferdinandum Toletum Albæ ducem, Ferdinandum Alarconem vallis Cicilianæ quæ in Præcutinis est Marchionem, & Antonium Pimentelium Comitem Beneuentanum, cum multis aliis nobilibus & gentilitio titulo insignibus, præter equites, addita vna atque altera peditum phalange, illi obviam misit: qui reuerenter illum (vtpote regem) exciperent, atque ad tentorium Casareum deducerent. Imperator cum infante Portugaliæ, aliisque

DIARIUM EXPED.

tum Ducibus tum Comitibus principibusq; vi-
 ris, Regem exspectabat: quem appropinquan-
 tem data dextera salutauit. Ille contra sum-
 ma cum reuerentia sese inclinans & dimittes,
 obseruato tamen semper decoro regio, Impe-
 ratorem tantum non adorauit, & more pa-
 trio super tapete ibi in hoc strato cum suis Nu-
 midis humi procubuit. Imperator vero è suo
 solio descendit, Tum per interpretem Hispani-
 ca & Arabica lingua iuxta peritum, mul-
 tis de rebus longum diuque collocti sunt.
 Deinde ad militum stationem, vt legiones
 suo ordine digestas, totiusque exercitus fa-
 ciem, formam, & robur videret (qui illo ad-
 ueniente tam maiora quam minora tormen-
 ta magno murmure & strepitu exonerabant)
 deductus est, illinc ad tentorium Ludouici
 Pratenfis velleris aurei Equitis, & secun-
 di Imperatoriae Maiestatis cubicularij per-
 uenit: Vbi variis omne genus bellariis, a-
 quisque cum saccaro & cinamomo decoctis,
 (abstinent enim vino & carnibus nisi ritu pa-
 trio coctæ & apparatus sint) refectus & re-
 creatus est. Dixit autem circiter octingen-
 tos camelos commeatu & aliis rebus onustos

se à tergo consequi, habereque se in montibus illis vnde venerat, plus sedecim equorum milia, quorum omnium ne musca quidem neque camelus, nec equus vsquam comparuit.

Erant autē omnes eius milites Mauritanico more vestiti, habentes acinaces suas altrinsecus, ab humero dextro in laeuum dependulas, & pugiones latos eosque ancipites sinistro brachio alligatos: equitatus ferè ex equibus equisque castratis constabat. Iacula autem quæ gestabant, longitudinis erant triginta sex aut quadraginta palmorum. Imperator autem magis miseratione & misericordia (quam cum summa clementia habet coniunctam) commotus, quàm quòd multum auxiliij putabat à Rege, humanissimè acceptum, regio affecit honore. Hoc enim erat omnibus exploratissimum, Regem sine vlla spe recuperandi regni sui, fuisse ab Oenobarbo exactum. Huc accessit, Imperatoris copias quas terra mariq; habebat, tales fuisse & tantas, ut Deo bene volente, (à quo omnis victoria est) non solum sufficerent Oenobarbo cum suis opprimendo, sed etiam vniuersæ Barbariæ subiungendæ. Verùm magis expediens visum fuit

DIARIUM EXPED.

regem in regnum reponere, ut tanto beneficio Maurorum animos sibi deuinciret, intelligerentque sanctam illam expeditionem in hoc solum Imperatori susceptam esse, ut Oenobarbitum Turcicumque exercitum à Tunetenensium regno expelleret, tranquillitatique Reip. Christianae consuleret: praeterea, ut fidem regis eiusque successorum magno commodo & securitate Christianismi, & praesertim regionum & ditionum maritimarum Caesareo Imperio obnoxiarum, contra vniuersam Barbariam tam immensi beneficii vinculo, in perpetuum sibi obligaret: quibus regionibus quam fuerat opus & necessarium ut primo quoque tempore prospiceretur, nemo ne sancte quidem deieranti credat, nisi oculorum cognitione didicisset, quemadmodum in profectione ista Sole meridiano clarius fuit videre. Sub initium mensis Iulij in opere accepto perficiendo, continuis aliquot diebus nemo non strenuam & accuratam adhibuit operam, ut scilicet tormentis omnibus suis locis dispositis, ad demolitionem arcis Guletanae procederetur. Erant circum castra Caesariana colliculi quidam, quos visum fuit aggestis aggeribus, defixis vallibus, exstructisque propugnaculis

& castellis munire, militesq; cum machinis ad
 castra ipsa legionumq; cornua protegenda ho-
 stemq; ab irruptionibus arcendum, imponere.
 Quia verò arx Guletana in planicie quadam
 sita erat, & ex utroque latere firmis munitio-
 nibus circumclusa, non fuit nostris integrum
 semel locum castris metandis deligere, sed ne-
 cesse fuit subinde mutare, & paulatim proxi-
 mius Guletæ admouere, quod nō sine magno
 labore & molestia militum fieri potuit, tum
 quòd tentoria, papiliones, tuguria, diuersoria,
 sarcinae, impedimenta omnia transportanda
 essent, tum quòd ab illis locis longius abstrabe-
 rentur vbi plurima quotidiano vsui accom-
 moda partim repererant, partim sibi procura-
 uerant, & praesertim puteos aquarū dulcium,
 quarum propter mare vicinum, mira erat illic
 raritas, ne dicam penuria. Nam illi, à quibus
 diximus turrim quandam nomen sortitam fu-
 isse propter immodicam aquationē, partim ex-
 hausti, partim vitiatī, limo è fundo excitato,
 fuerunt. Lacus verò & stagna, propter vicini
 aequoris exundationem aqua salsa infecta fu-
 erunt. Huc accessit, quòd ex vastis terra re-
 pletis, pellibus aliisq; munimentis coopertis,
 pro-

DIARIUM EXPED.

propugnacula sibi construere debebant, quæ
 opponebāt tormentorū ictibus, dum nocturno
 tempore propius sensim adrepunt. Cumque ad
 hunc modum castra semel atque iterum loco
 mouentur, proximiusq; arci admoüetur, vt sic
 commodiore via expugnaretur: non rarò no-
 cte intempesta ad arma cõclamatur, atque in-
 terdum vtrinque eruptionibus factis, dimi-
 catur. Quarto Nonas Iulias, hostes per ex-
 ploratores edocti, turmas aliquot equitū, ma-
 nipulosque peditum è castris Cæsarianis pro-
 fectos esse, vt magnum numerum cum peditū
 tum equitum ex miscellanea & promiscua, e-
 quisonum, mulionum, stabulariorum, lixa-
 rum, cacularum, eiusmodique hominum col-
 lueie, qui in vicos proximos pabulatum &
 prædatum excurrerant conflatum, tuerentur
 & protegerent, arbitrati occasionem nostras
 munitiones expugnandi sibi datam esse, sta-
 tim à prandio magno clamore & impetu ve-
 lut æstro quodam perciti, totis viribus in eas
 incubuerunt: eodemque ferè temporis puncto,
 turbo quidam ferentium & debacchantium
 flaminum, tantum excitauit pulueris, vt con-
 spectum hinc castrorum, illinc hostium inter-

ceperit: hoc tamen non nihil in tenebris dimi-
cantibus profuit, quòd æther crebris ignibus
quanquam non sine fragore tonitruum micu-
erit, pluuia subito consequuta ventorum ra-
biem sedauit. Nihil tamen interim tam su-
bita cæli mutatio conflictationem remorata
est: quinimo iis animis vtrinq; & viribus
certatum est, vt Casariani exercitus duces,
metuentes ne Turcici equites ex insidiis suo
more in nouissimos ductores nostri exercitus
insultarent, omnibus legionibus ordine distri-
butis, facta acie cum hoste congregiendum pu-
tarint. Sed nostri diuino freti auxilio, magna
rum præfectorum, decurionum, & centurio-
num, tum militum vigilantia, alacritate, &
diligentia, hostes à castris prohibuerunt, & ter-
ga dare cõegerunt, quos tanta celeritate sunt
consecuti, vt multis ante munitiones ipsorum
erucidatis, propugnacula & castella nonnulla
occuparint, vexilla diripuerint, & magnum
timorem spectantibus incusserint: cruenta ea
in concertatione facta fuit hostium strages:
pauci ex nostris desiderati sunt. Nulla quies,
nullum ocium fuit militib. Nam nulla ferè dies
sine dimicatioe abiit. Ex arce verò Guleтана

DIARIUM EXPED.

triremibusque qui in sinu Tunetensi fuerunt, quotidie ex machinis ingentis magnitudinis, ferrei & aenei globi in castra Casarea militumque tuguria iaciebantur, quorum nonnulli & illi quidem grandiusculi inter signio liliorum insigniti fuerunt, ita ut non difficile esset conijcere & colligere, è quo myropolio eiusmodi catapotia, quibusue ex officinis tales prodierat merces. tandemque plurima quae antea incerto rumore siue authore passim musitabantur, tum denique credi & pro certis haberi coepta sunt. Ex altero latere Guletæ qua Tunetum respicit, stagnum esse nauigabile, per quod ex Tuneto commeatus & quaecunque obsidione cinctis opus erant, facile aduehebantur: quod ut nostri impedirent, constitutum fuit è naualibus nonnulla nauigia in stagnum illud pertrahere, eademque militibus, tormentis, aliisque armamentis armare. Id quod absque mora, quanuis non sine molestia, factum fuit. Verum quia stagnum illud non erat tantæ altitudinis ut naues sic onustas ferre posset, necesse fuit eas in mare, magno certe militum sudore, retrahere. Sexto Idus Iulias Caesar ex altero pede grauissimè laborauit: cuius doloris cau-

sam

sam fuisse, medici asseuerabant, continuam &
 indefessam in omnibus boni Imperatoris ob-
 eundis muneribus curam, laborem, & diligen-
 tiam. Nec desuerunt qui putarent diuina id
 fuisse prouidentia & voluntatis, vt scilicet illo
 cruciatu admonitus, non tam temerè præsen-
 tissimis se obiectaret periculis, satisque crede-
 ret suo se fungi officio, si quod in opere faciun-
 do collocaret operæ, aliis exercendis & insti-
 tuendis insumeret, atque plurima quæ ipse fa-
 ceret, primariis exercitus ducibus, legionum
 præfectis, primipilaribusq; antesignanis ad-
 ministranda committeret. Hostium nanque
 incurstationes, assiduæque illæ dimicationes
 non fiebant sine telorum, iaculorum, balista-
 rum ictibus, & tormentorum maiorum & mi-
 norum iactibus: quorum impetus sine discrimi-
 mine nabilibus cum ignotis, summis cum in-
 fimis, si forcè contingantur, æquè lethalis est
 & noxius. Quarto Idus Iulias, tentoria &
 militum tuguria denuo suo loco mota sunt, &
 propius Guletam deportata, quo tamen die
 propter incredibilem flabrorum tempestatē,
 puluerulentamq; arenarum nubem ad sidera
 usque iactatam, non adeò promptum, neque
 pro

DIARIUM EXPED.

proclive fuit ea figere. Munitionibus tamen
 vallis & fossis circumdatis, propugnaculis &
 castellis aggeribus impositis, machinisq; ad ia-
 culandum apparatus, Imperator arcem Gule-
 tanam primùm tormentis verberare, deinde
 postridie, qui tertius fuit Idus Iulias, conscen-
 sis muris, expugnare, & capere constituit.
 Quare cautum est edicto publico, vt omnes
 tam duces quàm milites, ad suam quisque cui
 destinatus fuerat functionem, parati & accin-
 ti essent: sed quia ventorũ vis & rabies fue-
 rat vehementior, pelagusq; altioribus vndis
 efferbuerat, in diem sequentem qui pridie fuit
 Idus Iulias, res tota dilata & procrastinata
 est. Erat fortè turris quædam in vertice mon-
 tis, non amplius mille passus à Cesarianis ca-
 stris distita, quã decem stationarij milites ex-
 pulsus Barbaris, occupauerant: eam factò ag-
 mine Turcæ Maurique adorsi sunt: quorum
 insultum decem illi Cesariani principio stre-
 nuè repulerunt, sed destituti subsidio, cœperũt
 impressiõibus Barbarorum esse lengè impa-
 res. Quibus confestim à nostris, tum equitibus
 tum peditibus suppetiæ datæ sunt, quare ab
 hostibus animaduersa, non expectato nostro
 rum

rum aduentu, sese verterunt, qui ferè Barbarorum mos est, sua namque agilitate (ferentiariorum enim & velutum more, leui vtuntur armatura) equorumque velocitate freti, frequentioribus quàm vehementioribus excursionibus, hostes suos sollicitat. quòd si seriò conferendas esse manus viderint, versis tergis, fuga sibi salutis suæ cõsulunt. Imperator nondum cõmodam expugnandæ arcis Guletanæ nactus occasionem, exploratis summa cura omnibus munitionibus, vt magis hostibus incommodaret, fortiusq; sua castra muniret, iussit alium aggerem cæteris astrui, quod imperato citius, summa cum diligentia factum est: vt si fortè offerret sese occasio, nihil esset quod oppugnationem remoraretur. Castris igitur sic munitis, & acie, quæ numerũ triginta milium militum, eorumq; selectorum excedebat, p̄ cornua, alas, frontes, & terga, legiones, turmas, cohortes, & manipulos, instructa, (præter classẽ ingentem, quæ in portu Guletæ omnibus rebus ad nauale bellum necessariis apparatus, anchoris fundatis detinebatur) cunctisq; & quæ ad castrorum tuitionem & hostium oppressionem spectare videbantur, dili-

DIARIUM EXPED.

Diligenti sollicitudine procuratis, machina & tormenta suis quaeque locis collocabantur. Imperatori praeter caetera hoc studio fuit, frequenter omnem exercitum lustrare, legiones oēs circumire, duces & antesignanos ut cautè sibi prospicerent, nec temerè se periculis obii- cerent, admonere: omnes summa cum huma- nitate cōpellare, praemia ampla polliceri, ar- dentes & inflammatos laudare, dubios & me- ticulosos animare & confirmare, ignauos & inertes impellere, vrgore, ac stimulare, igno- miniosisque verbis nonnunq̄ castigare: omnes hortari, breuibusq̄, concionibus inflammare: nō dubitare se, quin qui saepe absente ipso rem praecclare gessissent, hostesq̄, eisdem secū sacris initiatos, captis regibus & principibus viris, castris exuissent, victoriamq̄, illis veluti è ma- nibus tum in Italia, tum aliis regionib. non se- cus ac clauam è manu Herculis extorssissent, nunc se praesente cum hoste sacro atq̄ deuoto, fortiter & strenuè essent pugnaturi: praeser- tim cum in hoc bello, Deo Opt. Max. eiusque filio Domino & Seruatori nostro militarent, se officiorum sibi praestitorum non fore imme- morem, sed vnumquemque pro ratione rerum

gesta

gestarum, liberaliter remuneraturū. Quibus
 exhortationibus, animi militum, alioqui sua
 sponte feruentes & incitati, sic sunt inflam-
 mati, vt ansam pugnandi sibi non præberi do-
 lerent. Actuarie proinde aliæq; classes, quàm
 proximè sine certo discrimine poterant, appli-
 cabantur, malisq; & antennis summotis, ne si
 fortè hostium tormentis concuterentur, id na-
 uibus fraudi & detrimento esset, ad oppugna-
 tionem apparabantur. Euenit fortè, vt pri-
 die quàm decretum esset arcem tormentis la-
 cessere, mare sic intumuerit, vt in tentoria
 quæ littoribus proxima erant, exundaret, me-
 tusq; esset ne iuxta constitutum arx oppugna-
 ri nequiret: sed pridie Idus Iulias tanta fuit
 & æquoris & flatuum tranquillitas, isq; su-
 perni numinis fauor, vt cum prima luce acie
 suo ordine instructa, omnibusq; & singulis suis
 functionibus præscriptis, ea diligentia, indu-
 stria, studio, & dexteritate, terra mariq; arx
 verberaretur, diuexaretur, & quassaretur,
 vt & turres opere situq; pene inexpugnabiles,
 & cetera munitiones, quas ex trabibus, ma-
 lis, antennis, triremium remis, emeritarumq;
 nauium tabulis, proris, & puppibus, clauis &

DIARIUM EXPED.

carinis construxerāt, ac pilis, pellibus, boumq;
 tergoribus stipauerant, multaq; terra coope-
 ruerant, diuerberationi & impetui nostrorum
 tormentorum cederent, collapsaque & conuul-
 sa, neque onus impositum sustinerent, neque
 Turcis satis tutum nec firmum cōsistendi atq;
 resistendi locum, machinasq; suas eijciendi po-
 testatem facerent. Quin plurimae hostium ma-
 chinae nostrorum tormentorū ictibus diruptae,
 magnaq; pars muri turris illius quadratae so-
 lo aequata, nonnullaeque quadriremes & trire-
 mes, aliaeque naues, tam rostratae quam onera-
 riae, pertusae & dilaceratae fuerunt; quae cum
 hostes nō sine dolore & indignatione viderēt,
 secumque expenderent, suas munitiones peius
 fuisse labefactatas, quam ut vlla instaurandi
 spes superesset: cōsiderarentque quam potens
 & inuictus, & ab exercitu & omnibus belli-
 cis maritimis iuxta ac terrestribus munitio-
 nibus Imperator esset, in sola fuga suo more
 spem omnem collocauerunt. Imperator qui
 hactenus omnib. in rebus summa cum diligen-
 tia, cura, strenuitate & magnanimitate, ve-
 lut Hector quidam, aut monstrorum domitor
 Hercules, omnia boni Imperatoris, imò &

militis munia obiuerat, & quaecumq; factu fuerant necessaria, admonuerat & praeceperat, ne quid in ipso desideraretur, dum arx Guletana tormentis cōcutiebatur, in aggeribus ipsis & propugnaculis constitit, nimirum vt à verberatione, donec magna ex parte demolita esset, non desisteretur, factaque commoda ascendendi via, militum salutem in expugnatione eius consuleretur. Tam enim vita militū illi chara fuit, vt nollet vel vnius periculo centum Barbaros obtruncari. Contra milites eo flagrabant expugnandae arcis ardore, dicam an furore, vt nisi prudentissimus Imperator eos remoratus fuisset, nulla sibi munita via magno suo periculo eam oppugnassent. Id quod tamen eodem die sub horam secundam pomeridianam, ea animorū viriumq; alacritate & robore factum est, vt quanuis iter ipsum quod sibi munierant non esset satis aptum, aditusq; impeditior q̄ vt commodè eam inuadere possent, tamē scalis muris admotis, facilè mœnia superarint: victoresq; in arce victa triumpharint. Quadrirèmes verò Oenobarbi, aliaque naues quæ in stagnis & sinu Guletano iacebant, paruo negotio in nostrorum venerunt

DIARIUM EXPED.

potestacē, vnā cum machinis bellicis, quæ numero, magnitudine, & artificio erant commendabiles: inuenta etiam fuit magna globorum, pulueris tormentarij, & salnitri copia: Ita vt abundē facta fuerit compensatio damni & detrimenti, quod nostri acceperant: quoniā nonnullæ naues ipsorum aduersariorum machinis partim depresso, partim lacerata, & disruptæ fuerunt. Hostes qui alioqui in defendenda arce strenuos sese, & rei militaris experientissimos exhibuerant, omni spe recuperandi ea quæ amiserant abiecta, fugæ se dederunt: quamlibet nihilominus fuerant agiles & veloces, non tamen sic præcurrere potuerunt, quin plurimi & terra & per stagna in ipsa fugā à nostris anteuertentur. Vbi magna cædes hostium quāuis fortiter repugnantium, facta est. Quantum doloris, indignationis, animiq; impotentia, atque ægritudinis impurissima illa belua ac Christianismi pestis maxima Hariadenus Oenobarbus ex strage suorum, rumoribusq; amaris & iniucundis, qui ad eum de detrimento accepto, factaq; iactura perserebantur, conceperit, facile est vnicuique coniectura consequi. quin plurimi captiuorū qui in

eriremibus Cæsaris vinculi asseruabantur, pro-
 pter fugam cõmilitonum suorum & rem malè
 gestam, eò deuenere furoris & desperationis,
 vt manus intulerint, preciosoque iugulo mor-
 tem sibi consciuerint. Dum hæc ante Gule-
 tam geruntur, Muleasses Tunetensium rex,
 cum aliquot Mauris cognatis suis & affini-
 bus in castris Imperatoris regio more tracta-
 batur: assignatis illi ministris, qui eidem in-
 seruirent & administrarent. Decumbebat at-
 tem in tapetis humi stratis, ibidemque prande-
 bat & cenabat, eo corporis habitu, vt manus
 & pedes iuxta mappæ essent propinquæ, atque
 inter agendum, alterum pedem manu tracta-
 bat. Quod nostratibus visum fuit nouum. sed
 is mos est illis patrius & gentilitius. Similes
 erant gestus & mores Maurorum, qui circum
 Regem suum sine vlllo discrimine iacebãt se-
 milaceri & nudi: qui nonnunq̃ rupto silentio
 clarius ipso Rege simul omnes vociferabãtur.
 In Rege verò maiestas quædam & seueritas,
 quam reuereris, non formides, semper relu-
 cebat: Ac ne tum quidẽ vlla extitere indicia,
 Satrapas regni Tunetei eo esse animo vt regi
 suo ferre vellept suppetias: licet ipse interim

DIARIUM EXPED.

disimulareret, diceretq; se à quibusdam Numidarum suorum accepisse literas, quibus pollicebantur se illi auxilio adfuturos, atque adeò tunc fuisse in itinere. Imperatori non videbatur consultum eiusmodi arundineo baculo, ficulneoque praesidio niti: verùm quod res erat suspicabatur, Satrapas puta & Numidas illos exspectaturos, quò oppugnatio arcis Guletanae euaderet. Atqui ne expugnata ea quidem ullum argumentum fauoris, bonaq; voluntatis ab illis erga Regem ostensum est. Cui regi pro miraculo quodam & ostento fuit videre prosperum successum & gloriosam Imperatoris victoriam. Quibus gaudiis, iubilis, acclamationib. milites Casariani tam insignem, tam inauditam victoriam concelebrarint, malo unicuique suo cum animo reputandum relinquere, quam pauca scribendo rem ipsam eleuare. Vbi tam tutus in arcem pateret accessus, vidisses plurimos agminatim illò adcurrere, tum vt arcem ipsam, tum vt munitionum ruinas & reliquias damnaq; data viderent. Est autem arx Guletana turris quaedam quadrata, admirandae crassitudinis, altitudinis autem duarum cõtignationum, ambitu interiori complectens

pas-

passus quadraginta, exteriori verò & in frontispicio circiter quinquaginta. Intus est Cisterna quædam insignis, quæ totius ædificij aquas pluias excipit: sunt & fornices quidam concamerati, in modum promptuariorum penuræ & annonæ conseruanda exstructi: è quibus quicquid auferri potuit, à stipendiariis quibusdam & legionariis compilatum & conuasatum fuit. Erat in eadem arce magnus numerus arcuum & iaculorū (nam in dimicando ferè arcubus vtebantur) è quibus iaculabantur tela oblonga ferro peracuto in extremitate armata, quod in vulnere quod fecerāt extractis telis pmanebat. Inuenta sunt quoq; tormenta cum minuscula, tum maiuscula, circiter quadraginta, inter quæ vnum fuit prælargi orificij, quod eiciebat globos ferreos amplitudinis latissimi pilei: fuerunt & ex præcipuis nō pauca alia, passim liliis, alia salaman dra figura, & duplici digammate Æolico .ff. insignita, quibus in altero latere insculptum fuit, aut infusum, hoc elogium literis Romanis, Nutrisco & extinguo. In altero latere, alterū elogium literis Arabicis, Non arbitror neque alitis volatu, neq; sinistro cantu oscinis, neque

DIARIUM EXPED.

tripudis solistimis opus esse, ut augureris, & diuines, vnde tormenta illa eiusmodi notis & elogiis notata, allata, aut cuius iussu & impensis illic fuerint susa. In confesso est omnibus, bellicas expeditiones, castrorum & arcium oppugnationes, militares congressus, conflictationes, incursiones, & inuasiones, non fieri sine reciproca utriusque partis iactura: fereq; vsu venire, ut periculum non sine periculo vitetur, quod factum est ut ex militib. Caesarianis multi fuerint desiderati, plerique grauiter vulnerati & saucij, alij puluere tormentario temere accenso, alij eminus iaculis, & minorum tormentorum glandibus, alij cominus gladiis, gæsis, contis, & lanceis: nonnulli maiorum tormentorum iaculationibus partim manus, brachia, pedes & crura, partim coxas & fœmora reportabant aut planè rupta, aut saltè luxata.

Nec defuerunt, quibus certæ corporis portiones fuerunt machinarum iactibus ademptæ. Inter quos Hispanus quidam (ut scribit Consentinus) humilis fortunæ, sed animo Thebano illo, tantopere multorum historiis concelebrato, non inferior: dum fortè cruribus simul cum fœmoribus globo æneo è tormēto emisso,

eruncatur, simulq̄ tormentū minusculum, quo
utebatur, è manibus illi excutitur, plus solli-
citus de suo tormento quàm vita, vndique cir-
cumspectat tristis, visumq̄ (manibus reliquoq̄
corpore sese illuc vt potuit aduoluens) hilaris
brachiorum sinu velut deosculabundus com-
plectitur, & quasi re salua vitam exspirat. I-
nunc & mirare Epaminundam illum, qui ro-
gauit moriens, an clypeus esset saluus, & an
pro patria staret victoria. Habes Hispania,
vnde (quanuis alioqui satis laudis auida) glo-
riari, & cristas tollere queas. Plerisque certa
membra sic erant cōcisa, vt solūm à neruo aut
particula cutis dependerent, quibus industria
chirurgorum id quod depēdebat, nec spes erat
fore vt alteri membro coalescere aut conferru-
minari posset, præcidebatur, reliqua parte fer-
ro ignito ne sanguis immodicè efflueret, adu-
sta, adeò vt miserum & inuicundum esset spe-
ctaculum illorū videre calamitates, ac audire
quiritationes. Et quamuis in castris plurima
essent loca recipiendis sauciis, truncis & luxa-
tis, aut alioqui vulneratis destinata, eisq̄ præ-
fecti medici, chirurgi, myropola & administri,
tamen fieri non potuit quin plerique vitam

cum

cum morte cōmutarent. Fælices sanè & fortunati, qui puta ea gratia morti sese obiecerant, vt Domino Iesu Christo Seruatori & Redemptori suo litarent, quorū corpora in glareâ & arena condita & sepulta fuerunt, anime Dei Opt. Max. misericordia viuunt in æuum. Imperator optata potitus victoria, Guletâ præsidio sexcentorū militum legionariorū munit: cadauera hostium caesorū quæ plurima inuēta sunt, equorum item & camelorū, in altissimis scrobibus infodi iubet: ne fortè ex fœtore corrupto & infecto aëre, lues aliqua in exercitu suboriretur. Christianorum autem qui in ea expugnatione desiderati sunt, corpora, religiosè condita fuerunt, crucibus in tumulis eorum infixis. Idibus Iulii, qui dies proximus fuit à victoria, Imperator conuocato concilio Ducum, antesignanorum, primipilorum, decurionum, centurionum, & eorum qui illi tam in publicis quàm priuatis negociis à consiliis sunt, cum illis consultat & deliberat, quid potissimum facto opus sit, vt non solum vicerit, verumetiam victoria vtatur. Ibi sententiis variatū est: aliis suadentibus, vt quasi re perfecta in Hispaniam redeat, aliis contrà recla-

mantibus, operam illi & impensas perüsse nisi
 Tunerum etiam capiat, & ni oēs insulas pro-
 pinquas à quibus periculū immineret, in pote-
 statem suam redigat. Vicit posterior & quidē
 sanior sententia. quare signo dato imperatum
 est, vt omnes Tunetensium expugnationi sese
 accingerent. Decimo sexto Calend. Augusti
 manipuli aliquot & cohortes peditum Germa-
 norum & Hispanorū, Tunetū versus progre-
 di cœperunt, trahentes secū duodecim tormēta
 bellica, quot Imperator cum reliquo exercitu
 sequi decreuerat: sed quia ab itinerum peritis
 postea illi renunciatū fuerat, viam que ab illo
 latere Tunetum ducebat, impeditiore magisq̄
 salebrosam esse, q̄ vt commodē illac exercitum
 suum traducere posset, eandemq̄ insidiis aliisq̄
 mille periculis aptiorem esse, q̄ alteram: iussit
 eos qui præcesserant reuocari: qui sine vllō de-
 trimento machinas in castra retraxerūt. De-
 cimo quinto Cal. Augusti, & die proximo, plu-
 rima tormenta maiuscula cū globis & puluere
 tormentario aliisq̄ rebus ad expugnationem
 arcis Guletanæ è nauib. exportata, rursus in
 easdē exportata sunt. Cū hac agūtur, Impe-
 rator cū suis, variis curis angitur, profectioq̄

DIARIUM EXPED.

Tunetensis mirè ipsum sollicitat. Principiò, videt quaecunque Muleasses de Numidarum propinquorum, suburbanorum, atque oppidanorù auxiliis magnificè iactitasset, vana esse omnia & mera somnia, cum nemo illorù signa vlla fauoris subsidijve in illum vsque diem erga Regem suum præ se tulisset, neq; pro ipso quanuis summa oblata fuisset opportunitas, cōtra Oenobarbum arma sumpsisset. Proinde non oscitanter secum expendens quàm grauis & difficilis subeunda esset prouincia, tū quòd longius à mari abstractis, periculum esset ne satis commodè commeatus asportari posset, ac quòd in tota illa regione rari admodum essent putei, à quorum aditu hostes ipsos facile prohibere, aut eosdem saltè inficere possent & vitare, dulcium aquarū laborarent inopia, tum quòd machinae bellicae propter iumentorum sarcinariorum penuriam, manibus militū terrestri itinere pertrahi debuerant: contrà, cum illi in mentē veniret, Oenobarbo, nisi ex Barbaria exturbaretur, maximā relinqui opportunitatem in fines Christianorum orasque maritimas Casarea ditioni subiectas incurfandi, omniaq; peius quàm prius (vtpote qui damno

accepto esset irritatus) perturbandi: misere-
 returq; fortunam Christianorum, qui Tuneti
 pedore & squalore obsiti in carcere & vinculis
 degebant: misereretq; ipsum regis qui è regno
 exactus omnibusq; fortunis suis spoliatus, ab
 vnius Imperatoris penderet misericordia &
 auxilio: consultissimum visum fuit capto Tu-
 neto, Oenobarbum opprimere aut expellere,
 Regemq; restituere, vt tanto beneficio deuin-
 ctus & obligatus, Reip. Christianæ, Impera-
 tori, eiusq; successoribus, sociis & amicis, per-
 petuò confæderatus, neque vnquam benefa-
 ctorum à Casarea Maiestate acceptorum, ob-
 reperet illi obliuio. His omnibus æqua lance
 expensis, constitutum fuit aciem ordine instru-
 etam, per alterum Guletae latus, quod illud
 iter magis esset peruium, neque tam multis pe-
 riculis expositum, Tunetum versus deducere:
 principe Melphix cum cuncta classe, Guleta
 relicto, cui hoc præcipuè cura esset, exercitum
 cōmeatu & annona prosequi, & de recentibus
 aquis aliisq; requisitis, per stagnum quod Tu-
 netum ducebat prospicere, omniaq; munimēta
 quæ pro arcis Guletanæ diuerberatiōe & ex-
 cidio è nauibus elata fuerant, cum tormentis

qua

DIARIUM EXPED.

quæ in ipsa arce deuidta, inuenta fuerant, eisdem ut inferrētur operam dare. Decimo tertio igitur Calen. Augusti, Imperator classicū canū, totumq; exercitum in formam iustæ aciei instrui iussit, qui per omnes suas partes digestus, progredi cœpit, sex tormentis maioribus, totidemq; mediocribus, brachiis & robore militum pertractis, commeatūq; quinque dierum secum allato. Imperator, cui præter cæteros res cordi fuit, à summo capite imum vsque calcaneum armatus, per singulas turmas, cohortes, & legiones, non sine summo spectantium gaudio obequitare, manipulos concenturiare, phalanges condecuriare, omnesq; bono animo esse, certamq; sibi cum Dei adiutorio vi et oriam polliceri. Iubere deinde ad cataphractos redire, & vnumquemque sui muneris & functionis admonere. In progressu autem, ipse sublimi conspiciendus in equo, vexillum primarium, quod Domini nostri IESV Christi crucifixi habebat effigiem, antecedebat: quem quicumque conspiciabatur, immensa perfundebatur læticia, feruentissimoq; inflammabatur ardore & desiderio: ad extremum vsque habitum pro Christianismo, veluti pro focus &

aris praeliandi. Cumq; eo ordine ad duo processissent miliaria, ecce Turcæ & Mauri, ex oliuetis ubi delituerant emergentes, & hac illac per viam cursitantes, nostris sese prodiderunt. Erat non procul illinc in eodem itinere Oenobarbus cum sex milibus Turcarum, Mauro- rum verò & aliorum partim equitum, partim peditum, milibus centum. Imò relatu quorundam Christianorum, qui Tuneto in Christianorum castra profugerant, cognitum fuit Oenobarbum habuisse plus centum quinquaginta milia militum, equites scilicet ad milia viginti, reliquos pedites. Quod tantò credere proclivius fuerat, quòd ipse Oenobarbus duobus diebus proximis omnes copias suas recensuerat, & Numidas, quos nunc Arabes vocant, Maurosq; omnes militari sacramèto autorauerat, seque consequi coegerat, acieq; instructa, cum Imperatore confluere, imò & castris exuere decreuerat: in eum nanque finem castra sua vallis, fossis, aggeribus, & turribus munierat, machinasq; in propugnaculis collocauerat, eo loco nostros expectas, quàm illis vel lent nolent iter faciendum esset. Imperator per quosdam exploratores curavit agmini suo
pro-

DIARIUM EXPED.

prospici de loco ubi pernoctaret accommoda-
 multum & apto, tum quòd ibi tutior fuisset ab
 hostium incurſitationibus, tum quòd multos
 dulcium aquarum puteos illic inueniſſet. Ve-
 rùm hostes re animaduērſa, quia noſtri len-
 tius promouebant, quòd tormenta ſua robore
 brachiorum trahere debuerant, facile locum il-
 lum præoccuparunt. Imperator videns in ce-
 leritate ſpem victoriæ conſiſtere, magnis itino-
 ribus multo conatu pertractis machinis ad lo-
 cum pugnae accelerabat. quòd cùm ventum eſt,
 principio bombis & tonitru tormentorũ eia-
 culatorum ſe mutuò ſalutarunt: deinde ſigno
 dato, magnis vtrinq; animis & viribus emi-
 nus, tormentis, telis, iaculis, fundis: cominus
 baſtis, gæſis, malleolis, ſicis, & verſis gladiis,
 acriter pugnatum eſt. Quo in conſlictu, tan-
 ta animorum alacritate Cæſariani rem geſſe-
 runt, vt quanquam ex còtinuo itinere laſſi &
 opere fatigati, cum integris, nihilq; quod non
 (abſit verbo inuidia) fortiſſimos & ſtrenuiſ-
 ſimos milites facere deceret, molientibus, di-
 micarent: tamen ruptis ordinibus cedere, ma-
 gnoq; tormentorum numero amiſſo, terga ver-
 tere compellerent: qui quanquã ad teli iactum

abacti, sese colligerent, & velut bellum redintegraturi, tormenta quæ reliqua habebat exonerarent, robur tamen & alacritatē animorum, disciplinamq; militarem Cæsariani exercitus considerātes, mutata sententia, fugerūt: relictisq; impedimentis, & proiectis hastis, cesserunt arenæ. Milites Cæsariani quâlibet exitinere aestuq; intolerabili propemodū enecati, ea tamē alacritate cum hostibus cōgressi sunt, ut plurimos occiderint, reliquos in fugam conuerterint, multò maiorē facturi stragem, nisi præ siti & calore immodico tantū non examinati, ab hostibus persequendis sibi temperare, & reficiendis corporib. nonnihil sibi dare debuissent, cuius rei gratia ibi proctarunt. In prima illa dimicatione ex Christianis non plures octo desiderati sunt, neq; ij milites, sed viri & mulieres qui sarcinas adferebant & à via militari aberrauerāt. Fuit autem illis in locis tanta dulcium aquarum penuria, ut exhaustis fontibus & puteis quos repererant, limum ipsum bibere sustinuerint. Imò plerique militum quibus ad puteos patebat aditus, sudariola & indusiorū extrema, terræ ex aqua quæ ex situlis aliisq; vasis haustoriis aufuge-

DIARIUM EXPED.

rat, humectata, impresserunt, orique admota
 suxerunt. alij haustum aquæ frigida, aut ci-
 treum malum, aut simile quiddam, quo sitim
 leuare possent, precio multorum aureorum re-
 dimere volentes, venditorem non inuenerūt.
 Vidisses animosos milites illos qui paulò antè
 inuicti, copiosum illum Oenobarbi exercitum
 conuerterunt & profligauerunt, nunc siti, fa-
 me & æstu intolerabili victos, eò deuenisse im-
 potentie animi, vt non temperarent à conui-
 ciis, maledictis, & miseris complorationibus.
 Audiuisses eos caput regis Tunetensis mille
 diris deuouere, quòd promissa non præstaret,
 Casareumq; exercitum annona & commeatu
 non adiuuaret. O miseram naturæ humanæ
 cōditionem, quæ eiusmodi necessitatib. sit ob-
 noxia, quas vicisse Hercules cuiusdã aut Sam-
 sonis sit virtus. Sed conspecto Imperatore, ab-
 stinuerunt à querelis, fuitq; inter tot murmu-
 rantium milia silentium plusquam Pythago-
 ricum: tātum potuit vnius capitis præsentia.
 Duodecimo Calend. Augusti, Imperator iam
 cælo albescente, copias suas eo ordine, quo die
 superiori, Tunetum versus produxit, nec si-
 ne causa ordinatim incesit. Metuebat enim

ne qui profugerāt, collectis viribus, alicubi in itinere ex insidiis existerent, sibiq; negocium facerent. Sed nil eiusmodi accidit: fugerāt nanque non redituri. cumq; non amplius miliario à Tuneto Cæsar abesset, à quibusdam Christianis, qui ad ipsum confugerant, certior factus est, Oenobarbum cum suis ducibus, Numidis, & militibus fugitiuis, plurimisq; equis & camelis variis rebus onustis, vespere diei præcedentis in montes proximos sese recepisse, primoq; diluculo ad arcem ciuitatis reuersum, conatum fuisse irrumpere, omnemq; thesaurum auferre, & multa quæ ad defensionem arcis pertinebant, igni perdere. Sed Christiani qui illic in neruis & compedibus detinebantur, plus minus viginti milia, metuentes ne viui comburerētur, quod Oenobarbus sese facturum minitatus fuerat, præsidio diuino, in quo spem omnem collocauerant freti, & adiuti, fractis manicis & pedicis, oclusisq; castri valuis, Oenobarbum ab ingressu arcis prohibuerunt, applicitisq; tormentis suis locis, acceptisq; armis quæ ibi inuenerant, arcem validè fortiterq; tutari cœperunt. Oenobarbus videns se frustratum sua

DIARIUM EXPED.

spe, metuensq; ne forte in manus illorū incidere-
 ret, aut à Casarianis militibus opprimeretur
 incautus, cū primariis suis ducib. Sina Smyr-
 neo Iudæo, & Haidino Cilice cognomēto Cac-
 ciadiabolo, aliisq; tum Turcis tum Mauris,
 aufugit q̄ potuit celerrimè. Quæ omnia Imp̄-
 ratori p̄ Christianos bona fide renūciata sunt:
 neque multò post Imperator, viso signo quod
 Christiani ex editissimo loco ostentabant (erat
 autem vexillum candidum, quo significabant
 tutum in urbem patere accessum) exercitum
 suum eo ordine quo diebus superiorib. antece-
 dere iubet, rectaq; cum eis ciuitatem ingredi-
 tur, dataq; Christianis omnibus libertate, fau-
 stis, gratulatoriisq; omniū acclamationib. ex-
 cipitur: & turba Christianorū emancipatorū
 tum manus eius tum pedes pro beneficio ma-
 ximo ab ipso accepto, exosculantiū tantum nō
 premitur. Neque iniuria: nam sine gloriosa
 illa victoria, nullam omnino salutem spera-
 bant: vnica illis erat salus. in captiuis illis fue-
 runt nonnulli, qui multis aureorum milibus
 libertatē ab Oenobarbo redimere voluerant,
 sed nondum cum tyranno sic redierant in gra-
 tiam, quin mallet illos squalore & pedore con-
 tab.

& abescere, q̄ vllis cum eis transigere conditio-
 nibus, milleq̄, crucibus & mortibus excarnifi-
 cari, quàm semel quamlibet crudeli morte tru-
 cidare. Inuenti sunt inter illos Franci octo-
 gintaunus, qui partim cum actuariis ducis Pe-
 trondi, partim multò antè & post capti fue-
 rant: quos omnes libertati restitutos ad Ve-
 lyum, qui tum nomine Regis sui apud Impera-
 torem legatione obibat, misit, vt prima quaq̄
 opportunitate in patriam ablegaretur. Inter
 mancipia fuerunt plerique opifices & artifi-
 ces Christiani, quorū opera, arte & industria,
 in construendis & armandis nauibus, aliisque
 rebus faciendis Oenobarbus vtebatur. Re-
 perta sunt in arce plurimæ machinæ bellicæ,
 vela, item & copiosa materia ad noua conficiē-
 da, multaq̄, armorum genera non huius seculi
 cassides, manica, brachialia, thoraces, tibialia
 disteriis & elogiis auratis insignita: arcus, te-
 la, balistæ, iacula, quæ à tempore sancti Ludò-
 uici, qui in conatu expugnationis ipsius vrbes
 dysenteria obiit, ibidem conseruata fuerant.
 Quæ omnia nō sine stupore & admiratione Ca-
 sariani videbant & manibus tractabāt. Post
 introitum Imperatoris in urbem, ecce tibi mi-

DIARIUM EXPED.

les Hispanus, aliquotq; alij stationarij, passim in ædes magno impetu irruunt, ostia, fenestras, promptuaria, arcas, mercatorumque officinas & tabernas effringunt, Mauros resistentes occidunt, spoliant, compilant, euerunt omnia cum puluere. In profundissimis cauernis, penariis, cellis, imò cisternis & puteis, scrutationem faciunt argentariam. Quid multa? ne à templis quidem & larariis Maurorū manus abstinent. Sed libros omnes claustris aureis & argenteis nudatos, conscindunt: signa ex marmore, ex iaspide subnigro exsculpta, multaque toreumata preciosa auferunt: nihil intentatum, nihil intactum (vt est Natio auri auida) relinquunt: præter ædiculam quandam precibus & sacris Christianorum, qui negociationum gratia Regi vectigales erant, consecratam. Mauros item cuiuscunque ordinis, sexus, & ætatis, qui cladi supererant, ad tria in circuitu miliaria conquestos in ciuitatem adducunt, & sicut aliam prædam parentes in conspectu liberorum, & contrà, maritos seorsum ab vxorib. vendunt. Fuit autē numerus mancipiorū precio distractorū decem ferè milium. Multi stipendiariorum à Chri-
stia-

stianis de thesauris absconditis admoniti, loca
 subterranea diligenter perscrutantes, multum
 auri & argenti effoderunt. Sed nec ipsi Chri-
 stiani recens libertate donati, sibi desuerunt,
 verum magnū auri modum sibi conuasarunt,
 sic tamen moderatè, vt ex immenso illo opum
 aceruo, quæ in arce repertæ sunt, præcipui ali-
 quot duces & centuriones, ad multa milia di-
 tati sunt. Fuit autē illa cōpilatio facta consen-
 su Regis, qui sic suos vltus est, quòd fidem
 fefellerant, neque cū successum Imperatoris
 cognouissent, contra Oenobarbum pro Rege
 suo arma sumpserant. Eodem die Rex ipse
 urbem ingressus est, multosque Mauros v-
 triusque sexus, qui illi, dum regnaret, fami-
 liares & necessarij fuerant, curauit redimi.

Conuasatio illa nil profuit Germanis, quibus
 solum permissum fuit esculenta & poculenta
 rapere, quare malè & incommodè cum illis a-
 gebatur, quòd non inuenerant plurimas cel-
 las generoso vino refertas: repererunt nihil-
 ominus multas cisternas aquarum dulcium,
 quarum copia compensare potuerunt, quam
 in dimicando passi fuerant inopiam. Postridie
 edicto capitali cautum fuit, ne quis exinde

DIARIUM EXPED.

*compilare auderet, sed vnusquisq; ad sua signa
 rediret, ne nimia illa quiduis audendi licentia
 in grauius aliquod malum exiret. Imperator
 quandiu cōmoratus est in vrbe, de omnibus
 quæ mari, quæ terra geri conueniret, quemad-
 modum maximè pro loco & tempore expedire
 putabat, matura delibratione decreuit & pro-
 spexit. Nec rarò Regem ad se accersi iussit,
 deq; eiusmodi rebus, quæ Reip. Christianæ &
 nunc & olim vtiles & salutare forent, cum
 eo cōmentatus est. Sexto Calen. Augusti, re-
 lictò Tuneto, oēs copias suas in vicum quend-
 dam nomine Ludam, duobus miliarib. à Gule-
 ta distitum reduxit, à quo non procul labeba-
 tur riuus quidam aquarum dulcium, qui exer-
 citui Cæsareo magno vsui & solatio fuit. Eo
 autē consilio accelerabat ab vrbe abitum, vt
 ciuib; incolis & inquilinis, qui aufugerant,
 dispersiq; per agros, montes, & conualles, ve-
 lut oues sine pastore palantes, buc illuc diua-
 gabantur, pateret reditus. Calendis Augusti
 cum acie omnib; suis ordinibus & partibus e-
 gregiè instructa, in locum vbi ante Guletæ ex-
 pugnationē castra fixerat, iuxta turrim illam
 quæ ab aquis vicinis nomē sortita est rediit.*

In itinere inuenta sunt plurima cadauera Maurorum à nostris occisorum, aut quòd videretur illis inutilia quedam esse telluris pondera, ex quibus nullum fructum sperabāt: aut vt sic de hostibus, quorū causa famem, sitim, astum intolerabilem tolerassent, milleq; mortis periculis expositi fuissent, sese vlciscerentur: atq; inter illa fuerunt quedam mulierum corpora adeò pinguium, vt vbera illis ad coxendices vsque propenderent, tibiaq; perinde essent crasse, atque nostra regionis robustissimorum virorum sc̄mora: res certè quæ fidem scriptori meritò abroget, nisi oculorum cognitione cōtestata confirmataq; foret. Imperator vt ea quæ in naues importari & exportari ad Guleta defensionem necesse esset, commodius deferrentur, iusserat dici cauponibus, cupediariis, salsamentariis, cenopolis, & cuiuscunque generis mercatorib; & institoribus, vt amotis tuguriis & tabernis suis, omnes merces suas in nauigia ad hoc destinata, inferrent: Verùm cum segnius imperata facerent, tertio Nonas Augusti edicto cautū est, vt nisi ante vesperam diei sequentis iussis obedirent, impunè omnia illis expilari & inuitis auferri possent.

Qua

DIARIUM EXPED,

Qua occasione milites nonnulli insolentiores, & ad rapinã plus æquo propensi (utpote quibus hoc vehementer dolebat, quòd nõ licuerat ipsis, quemadmodum Hispanis, Tunetensium opes deprædari) commoti & incitati, eò peruenère audaciæ & temeritatis, ut postridie cū prima luce, in tabernas & officinas negotiatorum & propolarũ irrumperent, & quicquid esset obuium conuasarent. Qua re cognita Imperator illorum petulantiam indignè ferens, conscenso equo, Guletam magna cum celeritate peruenit, & malo illi, creditò citius, obuiam iuit. authores mali, ne impunitas aliis ad similia aut maiora designanda, animos adderet, ac in posterum documētum statueretur, ne quis talem imitaretur amentiam, grauissimas suæ temeritatis dederunt pœnas. Duces quoque, centuriones, decuriones, tribuni, & decani, sub quibus militabant, seueris & acerbis verbis ab Imperatore castigati fuerunt. Imperator omnibus pacatis in castra sua reuersus est. Octauo Idus Augusti, Muleasses Tunetensis Rex in castra Imperatoris venit, ut quæ prius Tuneti cum Rege, deinde in castris Casareis cum aliquot Regis consilia

liariis pacta acta, & transacta fuerant, iureiurando confirmaret ac corroboraret: cuius patet hæc summa est & tenor:

Principio Muleasses Tunetensium Rex, se ab Hariadeno Oenobarbo genere & natione Turca, regnis suis exutum, & sine ulla spe eadem recipiendi, per vim, fraudem, & tyrannicam inuasionem, ex illis exactum fuisse ingenuè fatetur, numinisque beneuolentia, ac Caroli. V. Imperatoris semper Augusti armis, ad quem velut ad asylum quoddam omnibus diuitiis, opibus, viribus, præsidio, consilio destitutus, confugerat, & in cuius fidem atque tutelam se salutemque suam dederat: quique Guletam firmissimo Turcarum, aliarumque gentium præsidio munitam, omniisque apparatu bellico instructiss. armatam, bello excidit, impurissimumque Oenobarbum cum cuncto exercitu castris exiit, tergaque vertere compulit: deinde Tunetum cepit: in regna sua se restitutum & repositum agnoscito, tantique beneficii à Deo Opt. Max. eiusdemque fidei atque religionis propugnatore strenuissimo Imperatore semper Augusto accepti memor, orthodoxia assertores omnes, cuiuscunque sexus, ordinis, nationis,

DIARIUM EXPED.

ætatis, conditionis, quamlibetque enormis, ac nefandi criminis, facinoris, aut flagitij reos, quos hætenus in regnis & prouincijs suis pro seruis & mācipijs, aut vsurpauit, aut vinctos seruauit, gratis sine vlllo redemptionis precio, citra omnem fraudem dolumque malum, liberos atque emancipatos dimittito: atq; vt tuti ad suos se recipere possint, præsidio & viatico eosdem prosequitor: proinde, ne idem Rex, aut qui in regnum succedent, quempiam eorum, qui ditionis Imperatoris aut fratris eius germani, Ferdinandi Romanorum, Hungariae, & Bohemiae Regis, nunc sunt, aut quauis occasione in posterum erunt, aut etiam eorundem successorū viri sint an mulieres, sacri an prophani, iuuenes an senes, exinde pro seruitijs & mancipijs abutuntor, nec in neruis & compedibus vinctos detinento. Idemque Imperator de Regis Tunetani eiusdemque successorum subiectis, se facturum pollicetur.

Idem Rex & quotquot post eum regno Tunetensi præerunt, quosuis Christianos in vniuerso Tunetensium regno habitare, conuersari, negociari, suo ritu & religione viuere, templa, sacella, oratoria, siue monachorum &

cœnobarum, siue vulgi promiscui, manere
 intacta & inuiolata, nouaque adificari & de-
 dicari in locis vbi præfati Christiani domos
 aut possessiones habebunt, sine vlllo obstacu-
 lo aperto aut clandestino, permittunt. Nul-
 los item Mauros Christiane religioni initia-
 tos, siue Valentina, siue Batice sint regionis,
 siue ex aliis regnis Casareæ Maiestati subie-
 ctis oriundi, ad suaque regna admittunt, ne-
 que profugos recipiunt: quin potius quocun-
 que prætextu illuc transfugerint aut venerint
 exigunt, ac tanquam hostes & capitales ini-
 micos, quoties eos ibi aut latitantes, aut nego-
 cia & commercia exercentes deprehenderint,
 persequuntur: nisi fortè diplomata sincera &
 legitima, non inducta, rasa, aut vlllo modo vi-
 tiata, indulti Casarei aut Proregum, Vica-
 riorum, vel Præfectorum prædictorum loco-
 rum, ostendere possint. Quia verò ter ille exe-
 crandus Oenobarbus plurima adhuc loca Re-
 gno Tunetano & terris Casareæ Maiestatis,
 cōfinia, cuiusmodi sunt Aphrodisium, Hippo,
 Bisarta, & nonnulla alia, per vim occupat,
 vnde paruo negotio in regnum Tunetense, &
 prouincias ac insulas Casareæ Maiestati sub-
 ditas

DIARIUM EXPED.

litas, suo more incurrere, omniaque piraticis
 prædationibus infestare posset, quod certè cum
 Imperatori, cum Regi, luculento damno esset:
 neque sit penes Regem propter incommoda ab
 Oenobarbo accepta (qui puta thesaurum oëm
 tantum non expilauit, omniaque fœdè & ne-
 fariè vastauit) prædicta loca etiamnum tyrann
 nidi Turcarum obnoxia, recipere & recupe-
 rare, rex eiusdemq; successores quicquid iuris
 in ea habent, aut olim habere potuerūt, etiam
 nūc cum in manu & potestate Oenobarbi sint,
 Imperatoriæ Maiestati eiusq; posteris Hispani-
 a regibus, pro tuitione regni Tunetensis &
 protectione regnorum & prouinciarum Reip.
 Christianæ danto, concedunto, & in eos transf-
 ferunto. Quòd si Imperator ea loca aut bello
 aut alio quouis modo in suam ditionem rede-
 gerit, eundem & successores tanquam sua cum
 omnibus prouentibus & emolumētis sine vlla
 oppositione possidere sinunto, neque aperto
 Marte, aut relictis & dolosis insidiis obuiam e-
 unto atque impediunto.

Sed quoniam res ipsa docuit, plurimū con-
 ferre, non solūm ad custodiam regni Tunc-
 tensis, verumetiam ad pacem & tranquillitatem

tatem totius Reipub. Christianæ, & præsertim tutelam Insularum, ciuitatumque maritimarum imperio Cæsareæ Maiestatis subiectarum, vt Guleta firmis præsidis & inuictis munitionibus communiatur: ne rursus detur ansa impurissimo piratæ illi Oenobarbo ea recepta & vt prius fecerat, instructissimè munita, regnum Tunetanum denuò inuadendi, locaq; omnia circumiacentia piraticis populati-
onibus vexandi: cumq; non sit promptū Regi propter cladem & damnum acceptum id facere, liceatque Imperatori eam, non sine suorum discrimine & strage ac incredibili sumptu expugnatam iure belli sibi vendicare, re & eiusq; posteris quicquid iuris in eam habent, aut olim habere se iactitare possent, abnegāro: & in Cæsaream Maiestatem eiusdemq; successores iam nunc transferunto, ac bona fide cedunto: oppidulumq; ipsum simul cum arce & agro quæ quæ versus ad duo patet miliaria, vnà cū turri quæ ab aquis nomen habet, sine vlla contradictione manifesta aut clancularia habere & possidere permittunto: ea tamē lege, vt liceat Mauris vicinis & qui ruinas veteris Carthaginis incolunt, illuc liberè venire aquatum.

DIARIUM EXPED.

Sit præterea integrum Imperatori, & quotquot futuris retro seculis in demortui locum surrogabuntur, eadem loca prout illis libitum erit, munire. Qui verò Guletæ & in locis vicinis in præsidio erunt, liberam & ab omni veftigali ac tributo immunem, quotiescunq; volent, Tunetum & pagos adiacentes vsque, navigationem habento. Eòdemq; liber illis aditus & abitus, conuersatio & negociatio, quidlibet iusto precio absque omni exactione emendi, auerendi, secumque exportandi, sine vlla prohibitione facultas esto. Sed si præsidiarj arcis Guletanae, & qui loca vicina habitant, merces aliquas siue Tuneti, siue in alijs regni ciuitatibus, vicis, aut arcibus vendere voluerint, quod iure & more loci numerari receptum & à præfecto arcis Guletanae constitutum fuerit, sine omni dolo & fraude soluant & numerent. Quod si facere recusauerint, aut imposturam aliquam in contractib. & pactis fecerint, aut alioqui facinora punitione digna designauerint, is qui tum arci Guletanae præfectus erit, simili animaduersione qua in Mauros, regniq; Tunetensi subiectos à Rege aut illius vicarijs animaduertetur, in illos animaduerti

ro, eademque pœna multato. Prefectus arcis Guletana, se hæc omnia sartatecta seruaturũ pollicetor, & sacramento atq; iureiurando sese obstringito. Placuit præterea Casarea Maiestati, vt contractus & commercia Guleta & in locis vicinis fieri solita, deinceps more consueto fiant: & quicquid commodi Regi illinc accedere consuevit, omne id in lucrũ eiusdem & successorum eius in æuum cadat. Neque quisquam Casarea Maiestati subiectorum, cuiuscunq; sit dignitatis, conditionis, vel auctoritatis, ausit intercedere aut impedire, quò minus predictus Rex vectigalia omnia, tributa & portoria: pensitationes item oēs, tam mari quàm terra per suos coactores fiscatorios, & ararios cogi & recipi iubeat, quin potius eidẽ vt omnia exacta ei persoluantur, consilio, ope, opibus, assistant & suppetias ferant. Ex quibus pensitationibus summa duodecim millium aureorum singulis annis Prefecto arcis Guletana numerabitur. Sex puta millia, octauo Calend. Augusti, qui dies D. Iacobo sacer est: sex verò alia, octauo Calend. Februarij, quo die sunt ferie conuersionis S. Pauli. Quorum prior terminus, cedit octauo Calend. Augusti

DIARIUM EXPED.

anni tricesimi sexti, alter octauo Calend. Fe-
 bruarij anni tricesimi septimi, idq̄ calculo Ro-
 mano, & sic deinceps in perpetuū. Publicani
 verò & redemptores, quib. addicta erunt præ-
 dicta vectigalia portoria, & pensitationes: aut
 coactores & quaestores, quibus ea cogendi & re-
 cipiendi à Rege data erit prouincia, singulis
 annis, terminis assignatis, loco ad hoc destina-
 to, his quibus eandem summā recipere & illis
 acceptā ferre, iniunctum fuerit, liberaliter sol-
 uunto. Quòd si in persoluendo cessatores aut
 reliquatores deprehensi fuerint, illis qui Gu-
 letæ & arci præerunt, remq̄ publicā ibi guber-
 nabunt, officium publicanorū, redemptorū, ac
 coactorū administrandi, prædictaq̄ vectigalia
 & tributa ad plenam persolutionem prænomi-
 nate summæ recipiendi, eosq̄ qui soluere de-
 bent, ad id cōpellendi ius & fas esto. Proinde,
 Maiestas Imperatoria omnem negociationē,
 commercium & contractum Coralliorum, que
 in locis iuxta Tunetū & Guletam & aliis to-
 tius Regni vendebantur, permutabātur, aut
 alio quouis modo alienabantur, sibi suisq̄ suc-
 cessoribus in perpetuum seruauit & retinuit,
 omneque compendium & commodum quod ex
 illa

illa negociatione promanabit, ad suam & successorum suorum utilitatem vult derivari. Quare nulli mortalium, sit Christiana, sit Mahometana religionis & secta, commercia eiusmodi & negociationes exercendi, præter eos quibus ab Imperatoria Maiestate eiusque successoribus provincia illa tradita fuerit, facultas aut potestas esto. Placuit insuper Casarea Maiestati, & cum Rege ea de re convenit, ut exinde Guleta senatus & consilium, iudexque summæ potestatis constituatur, cui nomine Maiestatis Imperatoricæ de controuersis omnium qui regnis & terris eiusdem Maiestatis subiecti sunt, in quacunque parte aut regione regni TUNETENSIS negociandi aut contrahendi causa fuerint, iudicandi, pronunciandi, atque in eosdem ob facinora admissa animadvertendi, sine omni appellatione, ac provocacione, plenum & summum ius esto. Regi autem illiusque successoribus quominus suo fungantur officio, neque aperte, neque dissimulante impedire, aut quovis modo prohibere, sed neque ullas ad ipsos confugientes tueri & patrocinari licet. Atque adeo ut Rex TUNETENSIS honoris gratia saepe nuncupatus, eiusque

posteri quotquot illi in regnum succedent, non
 solum animo, verum etiam re ipsa immensa be-
 neficia ab Imperatore accepta, agnoscat: eun-
 demque, velut patronum & protectorem suum re-
 gnumque suorum, honorent, colant, & vene-
 nerentur: Casarem Maiestati eiusque successo-
 ribus Hispanie regibus, singulis annis in æ-
 uum, sex equos Mauros eosque exquisitissimos,
 ac duodecim eximios falcones in auiternam
 beneficiorum ab eius Maiestate acceptorum,
 memoriam danto, & offerunto. Quae munera,
 qui Guletae praefectus erit, annuatim. viij. Ca-
 lend. Augusti, feriis Diuo Iacobo sacris, no-
 mine Casarem Maiest. & successorum eius re-
 cipiet. Quod si praefatus Rex, aut eius succes-
 sores, dona illa dare neglexerint, quinquagin-
 ta milium aureorum multa damnantur: qui
 aurei in rem & utilitatem Imperatoris, & po-
 sterorum eius Hispaniarum regum cedent. Sin
 vero ad eundem offenderint lapidem, & prae-
 dictos equos falconesque, tempore constituto dare
 contempserint ac resutauerint, summa centum
 milium aureorum multantur. Quod si forte
 tertio in peruicacia sua & pertinacia obstina-
 uerint, Imperatori eiusque successoribus regnum

Tunetense, omniaq̄ eius territoria, terras, insulas, & continentes, occupare & tanquã sua possidere ius fasq̄ esto. Præterea idem Rex, nulla fœdera, pacta, neque vllam societate, aut sua aut successorum suorum gratia, cum vllis Regibus, Principib. aut Rep. siue Christiana, siue Mahometana religionis cultores sint, in detrimentũ & præiudiciũ Cæs. Ma. eiusdemq̄ successorum, neq̄ icturum se, neq̄ initurũ promittito. Sed contrà omnib. in rebus, Maiestati eius & auctoritatẽ comiter colito, ac obseruato, ac quæ profutura aut obfutura eidem noverit, syncerè & bona fide Imperatori præmoneto, idemq̄ Imperator regi se facturũ pollicetur. Proinde inter Imperatorem & Regem ex fœdere & pacto cõuenit, vt inter ipsos successores, hæredesq̄ ipsorum, eorundemque regna, ciuitates, prouincias, terras, tam continentes quàm insulas, perpetua indesituraq̄, coeat & perduret amicitia, iuraque sint & leges vicinitatis & affinitatis, liceatq̄ vtrisq̄ mari & terra, quasq̄ merces licitas, ac non prohibitas, inuehere & euehere, importare & exportare, emere, vendere, distrahere, cõmutare, quauisue alia ratione alienare, & securè, ci-

DIARIUM EXPED.

traq; omne discrimē in vtriusq; regnis, terris,
 & oppidis negociandi causa, morari, diuersari,
 egredi & ingredi, siue omni oppositione, obsta-
 culo atque impedimento. Postremò rex Tunc-
 tensis eiusq; successores, nullis piratis, neq; præ-
 donibus, qui myoparonibus prædatoriisq; na-
 uibus mare infestare consueuerunt, nec cōme-
 atu, nec aliis quibusuis rebus assistunt: ac ne
 in portū quidem, sed nec alios cuiuscunq; reli-
 gionis, nationis, aut regionis fuerint, Cæs. Ma.
 aut sociorum confæderatorumq; eius, inimicos
 & hostes, qui quacunq; via aut artibus regnis
 & terris, aut sociis, aut confæderatis, eidemq;
 subiectis, incommodare, depopulari, vastare,
 aut quoquo alio modo nocere student, admit-
 tunt. Quin contrà, magnis viribus, totoque
 conatu eosdem expellunt, & exturbant, &
 malè perdunt. Quibus omnib. inter ipsos pa-
 etis, Imp. & Rex Tuncetensis iureiurando se
 & suos successores obstrinxerunt, fideq; regia,
 bonorumque omnium tam mobilium q; immo-
 bilium oppignoratione, ac obligatione, promi-
 serunt, quòd omnia & singula in conuentione
 & pacto præscripto comprehensa, integrè, in-
 uiolate, infractè, in æuū firma, rata, sarta et cta,
 sine

sine omni fraude & dolo malo obseruaret: nihil
 cause esse dicentes, quin si quispiam illorum
 per se, aut per alios aperte, aut rectè & clan-
 destinè quidpiam prædictorum violauerit, aut
 violari & infringi coniuenter permiserit,
 nomini & fame illius, nota ignominia inde
 lebilis inuratur, sacerq; & execrabilis in per-
 petuum habeatur. In quorum omnium fi-
 dem, robur, & testimonium, pariterque ut in
 sempiternum firma sint & rata, Imperator &
 Rex Tuncetensis, duo exemplaria lingua Hi-
 spanica, totidemque idiomate Arabico de-
 scripta, suis chirographis, propriis manibus
 consignarunt, quibus sigillum suum uterque
 appendi iussit: quorum exemplarium duo, al-
 terum Hispanica, alterum Arabica lingua
 scriptum, apud Cæsaream Maiestatem: al-
 tera verò duo, illud Arabico, hoc Hispanico ser-
 mone per scripta, penes Regem ipsum succes-
 soresque eius in perpetuum conseruabuntur.
 Acta fuerunt ista in tentorio Maiestatis Im-
 peratorie octauo Idus Augusti, anno à Do-
 mino nostro Iesu Christo nato, millesimo quin-
 gentesimo tricesimo quinto, idq; calculo Chri-
 stianorum: Maurorum verò & Turcarumq;

DIARIUM EXPED.

Luna sexta mensis Casa, Anno Mahometi
 ipsorum Prophetae nongentesimo quadrage-
 simo secundo: presentibus ibidem & pro testi-
 bus accitis & vocatis, simul & semel Nico-
 lao Perrenoto decurione, primarij & intimi
 consilij Casareae Maiestatis Consiliario, eius-
 demq; sigilli custode, ac libellorum primo prae-
 fecto: item Doctore Fernando Guenara, etiã
 consilij primarij consiliario, & Antonio Per-
 renynsio Casareae Maiest. secretario & prae-
 fecto: Alvaro Gomezia, & Mahometo Tune-
 tensi, Hamete Gamaza & Abedere Hemio
 Maiere, clientibus & officiariis Regis Tune-
 tensis. Tandem denique ut sententia utriusq;
 rum Imperatoris, tum Regis dilucidius intel-
 ligatur, conuentum & transactum est inter
 ipsos, quod deinceps neq; Imperatori, neq; eius
 successorib. licebit, siue per vim, siue alio quo-
 uis modo & ratione, vllas vrbes, insulas, ar-
 ces, vicos, pagos, neque vlla loca regni Tune-
 tensis, quae nunc in manu Regis sunt, & aliis
 post eum regibus succedent, capere, expugna-
 re, aut quauis alia via occupare: ea tamẽ lege
 atq; conditione, si Rex & eius successores om-
 nes, & singulas clausulas praescripti pacti in-

violatè obseruauerint. Placitū etiam fuit Rege, vt si quando seu bello, seu alijs artibus, ciuitas cui nomen *Aphrica*, in conspectu *Siciliae* sita, quā nunc *Turca*, contra omne ius & fas, praesidio & bellico apparatu bene munitā tenent, in potestatem & ditionē Regis, aut eius successorum venerit, liberum sit Imperatori eiusque successoribus *Hispaniae* regibus, de ea statuere, quod animis ipsorum lubitum erit, adeo vt si sic expedire illius Maieitati visum fuerit, eandem sibi & iis qui illi in regnis *Hispaniae* sint reges aut reginae, succedent, assignare & seruare bono iure possit.

Quo foedere & pacto clarè coram Imperatore & Rege, ac vtriusque satrapis & consiliariis, tam *Arabica* q̄ *Hispanica* lingua recitato, Rex annuit cuncta sibi placere, eductoq̄ nonnihil è vagina gladio, quē altrinsecus ab humero pendentem gestabat, admota manu chalybi, per Prophetā suum *Mahometū*, perq̄ *Alcoranum* deierabat, se omnia bona fide & inuiolatè obseruaturum: quā ubi interpretes Imperatori declarasset, ipse deosculata dextra sua, eademq̄ intersignio *Crucis* (quod *Decurio* quidam ordinis *Diui Iacobi*, pallio

assu-

DIARIUM EXPED.

assutum at textum ve habebat) apposita, per
 crucem illam asseuerabat & iurabat, per se nõ
 staturum quò minus fœdus inter ipsos ictum,
 conditionesq; præscriptæ, sine fraude & omni
 dolo malo seruarentur. Quibus peractis, Rex
 ingentes agere gratias Imperatori, pro bene-
 ficiis in se collatis, seq; multis nominib. eidem
 deuinctũ esse cum verbis tum gestu ostendere:
 tandemq; omni cum reuerẽtia & honore præ-
 fatus abeundi veniam, Imperatori eiusq; no-
 bilibus & consiliariis Valedicto, Tunc tum re-
 uersus est: quem omnes Satrapæ Maurique,
 qui illum eò deduxerant, (prius tamen manu
 Imperatoris reuerenter deosculata, asisten-
 tibusq; valere iussis) comitati sunt & domum
 reduxerunt. Post abitum Regis, Imperator
 nihil prius, nihil sibi duxit antiquius, quàm
 cum primariis ducibus & consiliariis suis de-
 liberare & decernere ea, quæ pro ratione loci,
 temporis, naturæque rerum, facienda essent,
 præsertim quò ad ea quæ pro conseruatione
 Reipub. Christianæ & defensione regnorum,
 regionumq; maritimarum eius imperio subie-
 ctarum incidere possent: considerataque glo-
 riosa victoria, qua, fauore, gratia, & beneficio

numinis potitus erat, turpiq; immanissimi ty-
 ranni fuga, detrimentoq; quod magno suo cum
 incommodo & ignominia acceperat: nihil tam
 habuit in votis, quàm iacente inimico, eiusque
 fractis viribus, regnum Algeriense, quod per
 tyrannidem annos iam multos occupat, bello
 vexare, & si qua posset in potestate suam re-
 digere. Sed contrà vigilanter & studiose se-
 cum expendens, quàm difficilem subiret pro-
 uinciam, partim quòd tempus appeteret cum
 maria clauduntur, partim quòd plerique o-
 mnes militum ex nimio aestu rerumque om-
 nium penuria, alij aliis laborarent morbis:
 bona verò pars dysenteria, quam ex aquis cor-
 ruptis & rore nocturno sic copioso ut in cor-
 pora militum etiam armatorum & sub pelli-
 bus agentium penetraret, cōtraxerant: tem-
 pori & qua prohibebatur suo satisfacere desi-
 derio, necessitati parens, constituit adornata
 classe, Sardiniam, Siciliam, Neapolim, Ita-
 liam, & loca vicina visere, ac quæ in illis ne-
 gligētia ministrorum nutabāt, fulcire: quæ
 collapsa fuerāt, erigere: omniaq; in pristinum
 statū reponere. Guleta verò fratrem Marchi-
 onis Montejaris Bernardinum Mendocium

DIARIUM EXPED.

cum præsidio mille Hispanorum militū veteranorum ad labores belli impigrorum, ad pericula fortium, ad vsum & disciplinam experitorum, præfecit. adiecitq; eximios quosdam viros in munitionibus exstruendis peritissimos, præter alios milites legionarios, quos postea illuc missos curauit. Reliquit etiam ibi Antonium Auriam, cum decem longis triremibus bene instructis, & apparatus. Oenobarbus clade accepta, Hipponem, quam hodie Bonnam vocant, se cum suis recepit. Sed cū nunciatū illi esset, principē Melphie cum quadraginta triremibus circum littora & oras illorum locorum nauigare, omnemq; regionē illam perlustrare, non expectato illius aduentu aufugit: quò factum est vt ciuitas simul cum arce & propugnaculis sine magno conflictu & negotio, in potestatem Imperatoris venerit. Vbi præter alia multa, rei bellicæ apta instrumenta magnum numerum tormentorum receperūt: arci & munitionibus, cæteris Imperator de duce & firmo præsidio prospexit. Cum Rege verò Tunetensi, certis conditionibus, (non obstante contractu cum eodem in castris iuxta Gulecā factō) de ciuitate conuenit, arbitratus fore vt
 sic

fic minore negotio ciuitas in fide permaneret, castrumq; cum propugnaculis ab hostium incursionibus, tutiora essent. Conuentio fuit talis, ut arcus & castella in potestate Imperatoris manerent, oppidum redderetur Regi: cui tamen pro conseruatione arcis, octo milia aureorum annuè persoluenda imperantur: reliquis annuorū prouentuum & reddituum, quæ summam sexdecim milium aureorum excedere dicebantur, eidem relictis. His omnibus absolutis, Imperator cogitare cœpit de remittenda classe Lusitanica, vnâ cum sororio suo infante Portugalia, qui in expeditione & expugnatione Guletana & Tunesi, egregium specimen sui ostenderat, neque vnquã latum vnguem ab Imperatoris latere discesserat: cui Imperator omnia humanitatis officia, non secus atque si frater eius fuisset germanus, exhibuerat & præstiterat: visum præterea fuit partiri exercitum, bonamq; eius partem cum tyrociniis Hispanico, leuisq; armatura equitatu, Duce Marchione Montejaris in Hispaniam remittere, Guleta interim arceq; & propugnaculis Bonne, firmis præsiidiis, tormētis, commeatu, cæterisq; rebus quibus opus esset, abun-

DIARIUM EXPED.

abundè prouisis, & diligenter communitis.
 Proinde cùm Imperatori pro certo nuntiatiū
 esset, Oenobarbum per Iudæum & Cacciadi-
 abolum primarios suos duces & antesignanos
 quindecim actuarius longis in portum Alge-
 riensem præmisisse, vbi præter undecim alias,
 & duas quæ in Insula Meninge quam hodie
 Gelues dicunt, quiescebant in anchoris, ha-
 bebat rostratas, onerarias, & celoces pluri-
 mas, quæ omnia cùm illi lubitum esset, arma-
 re, & ad excursions, piraticamque faciendam
 adornare poterat. Imperator volens regno
 Tunetensi, oppidis, arcibus, & portibus con-
 terminis, tranquillitatiq̃ Reipub. Christi-
 anæ bene prospectum esse, quindecim trire-
 mes Hispanicas, decemq̃ alias ex portu Gu-
 letæ, Bonnam misit. Ipse verò, dum reliquæ
 exercitus se præfectioni accingunt, classisq̃
 longarum nauium, cui Princeps Melphicæ
 præfuit, quasq̃ Itali, Neapolitani, Siculique
 miserant, instruitur: duas illas turres, qua-
 rum alteram diximus à sale, alteram ab aquis
 nomen habere, à fundamentis demoliri, ve-
 redariosque & cursores, qui illum parta vi-
 ctoria à Tuneto redire nuncient, in omnes
 regio

regiones ditioni suæ subiectas, excurrere iussit & imperavit. Decimo sexto Calendas Septembres, summo mane cuncta classis facit vela, & prospero vento in portum quendam, cui à croco nomen fuit, triginta millibus passuum à Guleta distātem, recto cursu defertur. Vbi iactis anchoris, ex fonte quodam vicino aquas recentes in naues omnes cōuehunt, reliquasq̄, quas à tergo reliquerant, commorantur. Quibus decimoquarto Calend. Septembres appulsis, Imperator profectiōnem suscepiam prosequitur: rectaque sicut constitutum fuerat, ad oppidum cui nomen Aphrica, cursum dirigit. Quod oppidum licet firmo Turcarum præsidio munitum, quia tamen regni Siculo & Neapolitano formidolosum fuerat, eadem opera, utpote data opportunitate, pro commoditate vtriusque regni oppugnare, & si qua posset in potestatem suam redigere statuit. Cumque ad duodecim millia passuum promouissent, quia venti contrarii in puppim feriebant, navigare desitum est: & quauis longa naues, minoresque actuarie, remis prouehi poterant, quia tamen id aliis quibus flamine ferente & secundo opus est, negatum fuit.

visum

DIARIUM EXPED.

visum est ea quæ adhuc à tergo erant, ibi exspectare. Quibus duodecimo Calend. Septembris applicitis, ad castrum quoddam Calinea nomine renigatum est. Sub vesperam verò, turbo quidam & tempestas ventorum sic impetuosorum erumpere cœpit, ut onerariæ, hippagines, frumentariæ, cæteræq; eiusdemq; generis cogerentur vel inuita vela ventis dare & vorticosos Siculi maris gurgites traicere. Imperator videns se sine nauibus illis, quæ militem, tormēta, cōmeatum, reliquaq; quibus ad bellum gerendum opus est vehebant, non posse voti compotem fieri, expansis velis illa sequutus est: superatisq; Siculi maris contortis vorticibus, vndecimo Calend. Septembris in portum Drepani, quæ Sicilia ciuitas est, cum cunctis longis suis nauibus, aliisq; actuariis peruenit: vbi nōnullas onerarias & liburnicas reperit: ex reliquis, aliæ Panormū, aliæ Neapolim, tempestate ventorū detrusa sunt. Erant à tergo & aliæ naues, quibus legiones aliquot militum vehebantur, quæ vento obtemperantes pleniore mari vectæ, & in apertum pelagus non procul ab oppido Aphrica depulsa, quatuor diebus illic iacebant in an-
cho-

choris, donec per celocem quandam ea gratia
missam, nunciatum est illis Imperatorē cum
reliqua classe portū Drepani occupasse. Quō
velis factis, non multō post saluæ applicitæ
sunt. Imperator dum in arce Drepani cum du-
cibus & cōsiliariis deliberat, qđ præterea factū
esset optimum, secumq̄, perpendens iam prope
esse autumnum, magnōq̄, constiturum si tantū
exercitum in hybernis continere vellet, consi-
lio principis Melphicæ, aliorumq̄, ducum & cōn-
siliariorum, iubet militibus sua numerari sti-
pendia: adiecto vnicuique profectiois gratia,
non pœnitēdo auctario, & oēs in suam quamq̄,
sine rapina & concussione, redire regionem:
Seruatis apud se duntaxat aliquot veterano-
rum Hispanorum manipulis & cohortibus, ac
duobus milibus Germanorū, sed selectissimo-
rum. Imperator quanuis exundantis æquo-
ris, furentiumq̄, ventorum intemperie & im-
portunitate ab Africæ vrbis oppugnatione
prohibitus esset, considerans tamē situm illius
ciuitatis, summamq̄, quoquo tempore ex ea
in regna sua incurfandi opportunitatem, vo-
lens regiones illas omnes maritimas tam præ-
senti malo & periculo liberare, decreuit eam

DIARIUM EXPED.

bello laceffere, confidensq; cum cæli temporisq; occasione, tum diuini numinis fauore, fieri posse, vt expugnari posset, *Andræ Auricæ* eã tradidit prouinciam: traditis illi præter longas naues quibus *Drepanum* aduenerat (nam alia quas *Pontifex* miserat, in *Italiam* redierant, alia verò recens ædificatæ, partim remigibus erant destitutæ, partim reficiendæ & instaurandæ) decem onerariis, militibus, machinis, conuecta annona, aliisq; rebus ad eiusmodi expiditionem accommodis, instructis & onustis. Quibus constitutis, relicto ibi principe *Melphicæ*, cum *Ferdinando Gonzaga*, aliisq; rei militaris experientiss. exercitatusisq; & ducibus & militibus, pridie *Calendas Septembres* soluit *Drepano*, & octodecim millia passuum progressus, in *Insula* cuiusdam vici, cui nomen *Innichium*, pernoctauit. Inde in oppidum *Alcanium*. Tertio verò *Nonas Septembres*, in locum quendam longè amœnissimum, *Montregalem* appellant, traiecit. Est autem locus ille in editiore colle situs, multisq; limpidiis. fontibus irriguus, vnde facilis in ciuitatem *Panormum* prospectus est: adeò vt naues & quæ in portu sunt, & quæ aliunde inuehun-

nebuntur, paruo negotio illinc videri queant:
 licet interim Panormus ipsa sit sublimibus
 montibus & rupibus circummunita, multisq;
 viridariis & plantariis ex oleis, vineis, malis
 citreis, aliisque arboribus nimisquam pulchrè
 vestita. Sed præcipuum amœnissimi loci illius
 decus & ornamentum est sedes Archiepisco-
 palis, cuius annuus redditus est valoris trigin-
 ta milium aureorum: templum cum ipso opere
 vetustate (nam & ætas ipsa quibusdam
 rebus addit precium) nobile & suspiciendum,
 plus nanque trecenti quinquaginta anni sunt,
 cum primum ædificatū fuit. Tota templi mo-
 les nititur columnis aliquot oblongis, nō stru-
 ctilibus, sed vno scopo à basi ad capitulum vs-
 que constantibus: parietes & pavimēta opere
 museaco & vermiculato mirè sunt depicta. co-
 lumnellas verò illas, quarū antè meminimus,
 emblemata iaspidibus, chrysolitis, sardony-
 chibus, & id genus preciosis lapidibus, tum
 marmore viuo & lapide Pario expressa, co-
 lumnisq; sic insecta, vt natiua esse putes, exi-
 miè & magnificè exornant. Res utiq; magno
 æstimanda, & spectatu admirationeq; dignis-
 sima. Libet hîc Drepani descriptionem inse-

DIARIUM EXPED.

rere, quòd locus sit multorum cùm poetarum,
tum historiographorum, & geographorum mo-
nimentis commendatus. Civitas est elegan-
tissimo portu insignis, qui in modum falcis cur-
vatus est, vnde nomen habere magis est ve-
risimile, quàm à Saturni falce. Nam totum il-
lud poëticum est, aut vt illis est solemne &
translatitium, physicum quiddam morale iu-
cundo fabula inuolucro, ab amusorum oculis
& intellectu abditum. Indigni enim sunt, qui
illotis manibus tam sacra tractent mysteria.

Habet pro propugnaculo turrim quandã ro-
rundam & vastæ molis nõ longè à portu è ru-
pe quadã immani excisa, vnde ex omni parte
possis quãlibet ingentes tormentorũ globos in
mare eijcere. Quà verò terrestri itinere Pa-
normum itur, arcem habet turribus, munitio-
nibus, armis omne genus, tormentis, puluereq;
tormentario bene munitam. Quadringentis
passibus ab vrbe, mons est arduus olim Eryx
dictus, nunc à D. Iuliano, qui illic ædem ha-
bet, nomen sortitus est. Eodem in monte ci-
uitas illius cognominis, Veneris templo quon-
dam nobilis, vnde Poetis Erycina, dicitur.

Non procul ab eodem monte arx est, in præ-
rupta

rupta rupe exstructa, dubiū an excavata: inaccessa illa quidem nisi per ponticulum conmeratum, quā ex Drepano in eam arcem vnicus ille patet aditus. Sunt qui certissimum esse putent illic habitasse Æneam. Ego potius crediderim à Troia profugum ibi ab Aceste acceptum fuisse hospitio. Ex monte illo consuevit Drepanum vsq; fons quidam per aquā ductus defluere: quem triginta castella, quadraginta aut ad summum quinquaginta passibus à seinuicē distantia, opere arenato & lapide coctili constructa, excipiebāt, vi impetus aquarum per angustas illas fistulas ebullientium, laxis castellorum receptaculis exceptus frangeretur, & rursus per riuos & tubos euehebant. Proximè Drepanū in agro qui respicit orientem vbi mare tranquillius est, quam ex aduersa parte, visuntur stagna quaedam altitudinis vt summū quatuor pedum, alia magnitudine vnius iugeris, alia minora aut maiora, quas salinas vocant, in quæ stagna aqua marina per ductus latentes & abditos influit: qui lacubus repletis clauduntur, aqua autem ardore solis concrescit, ducitq; crustam salsam in formā cristalli, crassitudinis trium aut qua-

DIARIUM EXPED.

tuor digitorum: quæ crusta iussu Dominorū,
 quorum sunt salinae, exscinduntur, & in terra
 proxima per aceruos & altos cumulos consti-
 pantur: sal ipsum obducta crusta ad quindecim
 annos plerunque nec laesum nec vitiatum
 conseruatur. Est autem illis in locis tanta sa-
 lis abundantia, ut plus illinc auferas quadra-
 ginta aut quinquaginta, quàm ex Burgundia
 aut aliunde vbi sal conficitur, quingentis aut
 sexcentis aureis. Est autē Drepani ager siue
 territorium, sicut & totius Siciliae, armentis
 & gregibus perabundans, optimiq; frumenti
 feracissimum. Imperator pridie Nonas Sep-
 tembres vsque Monregali commoratus, eo-
 dem die magno gaudio & plausu tam sacrorū
 quàm prophanorum, Panormi fuit acceptus:
 aduētum sui principis multò sibi gratissimum
 & iucundissimum esse, multis argumentis, ut
 bonos subditos decet, ostendentium, glorio-
 samq; illi victoriam ex animo gratulantium:
 quam nimirum toti Siciliae, cuius Panormus
 ciuitas est primaria, multum utilitatis & se-
 curitatis allaturam esse probè intelligebant.
 statim ab Imperatoris ingressu, totius Sici-
 liae conuentus illic habiti sunt: vbi communi

consensu, præter canones, oblationes, & indictiones solui solitas, Imperatori pro munere honorario, ducenta quinquaginta aureorum milia obtulerunt: & intra quadrimestre sine fœnore & vsura numeraturos polliciti sunt.

Qua re facîle & perspicuè docuerunt, quo animo & affectu erga principem suum essent animati & affecti. Imperatori donec Panormi esset, hoc præcipuè studio fuit & curæ, ut statum totius regni, negligentia, dubium, an avaritia gubernatorum labefactatum, & prope modum collapsum, fulciret ac restitueret.

Quia verò senserat & ipsa experientia didicerat, indulgenti senatorum ac magistratuum cõniuentia, eò licentiæ ventum esse, ut passim tam intra quàm extra ciuitatis pomeria, grassationes, latrocinia, cædes fierent, visquè violenta matronis seu puellis innuptis impunè inferretur, aliaque magis abominanda committerentur, ac designarètur, quanta potuit prudentia & moderatione malo illi occurrit: plurimosquè tum nobiles & gentiles, tum ex vulgo promiscuo ignotos & ignobiles comprehendi, ac in nonnullos eorū capitaliter animaduerti iussit.

Posteaquam verò Ferdinandum Gonzagam

DIARIUM EXPED.

virum multa prudentia & rerum experientia
 præditū, cuius fidem, fortitudinē, & salutaria
 consilia in expugnatione illa Tunetensi exper-
 tus fuerat, Proregem Siciliae creasset, statuit
 per Messanam, pridie Idus Octob. Neapolim
 proficisci. Verū ea profectio propter negocia
 alia super alia quotidie emergentia, in duode-
 cimū Calend. Nouemb. comperendinata est.
 Scripsimus supra ex decreto Casareæ Maie-
 statis, principem Melphiae cum aliis aliquot
 insignibus belli ducibus, triremibus, & onera-
 riis, militibus, machinis bellicis, cōmeatu in-
 structis, Drepani relictum, ut si qua via posset
 portum & oppidum Aphricā nomine, expugna-
 ret: verū quia hyems instabat, & ab Impera-
 toris discessu semper reflauerant venti, neque
 vlla esset statio satis fida, ne longis quidem &
 actuariis aliis, sed nec lintribus, celocibus, &
 phaselis: consultius visum est potius illa tem-
 pestate nihil tentare, q̄ cum dedecore & ma-
 gno fortassis detrimento, operam & impensam
 re infecta ludere. Placuit consiliū illud quoq;
 Casareæ Ma. quare decreuit ut pedites Ger-
 mani, qui ea gratia remanserant, exauctorarē-
 tur, & numeratis illis stipendiis cum viatico
 do-

domum ablegarentur: Hispani aut in Sicilia
 & Calabriam ad sua redirent præsidia, expe-
 ditioq; illa in aliud tempus differretur. Prin-
 cept Melphie imperatis Cæsar. expletis, terra
 ad eundem, Panormū est profectus, quò etiã
 triremes suas curauit aduectas: eòdem Anto.
 Auria sex longas naues quibus ex Guleta sol-
 uerat, traiecit. Cum quo Imperat. nonnihil col-
 locutus, cõuocato cõcilio, deliberauit quid pro
 conseruatione & tutela Guletae, Bonnæ, alia-
 rumq; munitiõnũ, quæ Barbariæ sunt conter-
 mine, faciundum esset. Nunciatum namq; suis
 authoribus satis certis, Iudæũ Oenobarbi du-
 cem primarium, decem longis aliisq; nauibus,
 prædationibus, expilationibus, incursionib.
 loca illa infestare. Constitutũ itaq; fuit vt prin-
 cept Melphie & Ant. Auria, cum longis suis,
 aliisq; aduariis & rostratis numero triginta,
 militibus, omniq; bellico apparatu bene instru-
 etis, à Panormo in Barbariam pergerent: vt
 scilicet Guletã, Bonnã, aliasq; munitiõnes ab
 hostium impressiõib. arcerent, omnesq; Mau-
 ros sua præsentia in fide retinerent: Simul vt
 Iudæũ illum cũ sua classe, si fortè habuerint
 obuium, eum suis castris piraticis exueret, aut

DIARIUM EXPED.

maiori parte classis depressa, terga vertere
 cogent. Huc accessit quod Oenobarbus ab-
 sentia Imperatoris fretus, cuius classem è Bar-
 baria soluisse & in Siciliam traiecisse per ex-
 ploratores suos didicerat, vnà cum filio suo,
 præcipuisque exercitus sui ducibus, Iudæo &
 Cacciadiabolo, in Balearibus minoribus op-
 pidulum quoddam, cui nomen Mago, in suam
 redegerat potestatem: à quo tamen, cum in-
 tellexisset in Hispaniis, Sicilia, & Calabria
 fieri delectum & conscribi exercitum, aufu-
 git, relicto vt diximus Iudæo, cum triremibus
 suis, vt maritima loca omnia bello lacefferet.
 Quibus omnibus semel statutis, princeps Mel-
 phia, cum Antonio Auria & classe tam lon-
 garum & actuariarum, quàm onerariarum &
 liburnicarum, in quemlibet euentum permisit
 vela ventis, eiusmodi accepta prouincia, vt
 quemadmodum maximè expedire putaret, ca-
 stra & arces quæ in fide manere vellent, præ-
 sidiis firmaret, petulantiamq; & temeritatem
 Oenobarbi cohiberet, atque comesceret. His
 absolutis, Imperator per fines Politia, Ni-
 cosine, Trachynæ, Momachi, Rendachi, &
 Thoromina, vnde in conspectu est mons Æt-

na, qui superioribus seculis fauillas ardentes consuevit euomere, mons, inquam ille, multorum nobilissimorum scriptorum monumentis celebratus, Messanam venit. Vbi duodecimo Calendas Nouembres tam à sacerdotibus & clero quàm senatoribus, ciuibus, & vulgo promiscuo, summo cum gaudij & genuini erga principem suum affectus, indicio & argumento, exceptus fuit. Vidisses plurimis in locis exstructos insignes arcustriumphales, variis picturis, emblematis, & venerandæ vetustatis signis decoratos. Inter quos vnus præ ceteris imaginibus Scipionis & Hannibalis, summo artificio ad viuum in marmore incisis, spectabilis emicuit. Ad nonum Calendas Nouembres, consules & senatores patritijq; Messani sub horam illam qua Imperator templum erat aditurus, ad palatium in quo hospitabatur accedunt, atque intro admissi, Maiestatem eius summa cum veneratione saluant: expeditionemque susceptam, partamq; victoriam, oratione Latina ei gratulantur, immortalesq; agunt gratias pro innumeris beneficiis, per eam victoriam sibi, totiq; Siciliae collatis. Proinde in duabus peluibus argenteis deauratis, pro

DIARIUM EXPED.

munere honorario, decem milia aureorum offerunt, obsecrantes ut boni aequique consuleret, neque tam donum ipsum, modicum quidem illud & perexiguum, quam animū & affectum clientum suorum perpenderet. Quibus tantum humanitate & affabilitate paucis quidem, suo more, sed efficacibus verbis respondit, ut eos velut voti sui compotes à se dimiserit, multoque vehemētiore amore sui animos illorum inflammauerit. Dum Imperator adhuc Panormi ageret, postque eiusdem abitum, plurimi nobiles cum Hispani, tum aliarum nationū, quorum equi onerariis transuecti fuerant, consensu nauigiis eodem proficisci constituerūt, Imperatoriam Maiestatem illic expectaturi: verū nauibus vix dum in altum deductis, maxima cum vndarum & procellarum, tum ventorum & nymborum oborta tempestas, eas in varias regiones disiecit. Gubernatores, vnusquisque in ea maris regione in quam detrusus fuerat, proximum portum capere coacti sunt: vectores, periculorum quibus dum nauigarēt fuerant expositi memores, neque satis tutum putantes denuò sese tam infido elemento credere, terreno itinere profecti, Imperatorem

Mes-

Messanæ inuenerunt, quem illinc Neapolim
 vsque comitati sunt. Imperator donec Mes-
 sanæ fuit, singulis diebus conuocato concilio,
 hoc præsertim curæ habuit, vt quæ Panormi,
 quantû ad negocia Sicilia pertineret statuere
 cæperat, Messanæ absolueret: Quem Fer-
 dinandus Gonzaga eadem causa Messanam
 vsque secutus fuerat. Nimirum vt Impera-
 toris voluntatem animique sensum, quoad Si-
 cilie administratione plenius & liquidius co-
 gnosceret. Octauo die quàm Imperator Mes-
 sanam venerat, appulsus est illuc quidam ci-
 uis Romanus Ioânes Petrus Cusarellus, qui
 à Petro Ludouico Farnesio, in mandatis ha-
 bebat, vt certior fieret quonã illi veniendum
 esset, aut vbi manendum, vt mandata Pon-
 tificis Maximi Pauli tertij patris sui, cuius
 nomine legationem susceperat, Casareæ Ma-
 iestati exponeret. Rumore nanq; authore di-
 dicerat, Imperatorem breui relicta Messana,
 Neapolim venturum esse. Non abs re fuerit
 portum, situm, munitiones, aliasque ciuitatis
 Messanæ commoditates describere, cuius de-
 scriptionis, illum cuius exemplar ferè vsq; se-
 cuti sumus, authorem habemus penes quem
 fi-

DIARIUM EXPED.

fidem quoque rei esse volumus. Est igitur Messana siue Messenia ciuitas in extrema parte Siciliae, qua Neapolim spectat, sita: ad cuius muros, suas procellosas undas & furiosos aestus, mare allidit & frangit. portum habet plus trecentarum maximarum nauium capacem. In portu ipso Insulam habet latissimis pascuis vberissimam, latitudinis fermè trecentorum passuum. In cuius crepidine qua fauces portus patent, propugnaculum est, situ & opere munitissimū, cuius dorso arx quaedam impendet: è quibus cum res ita fert, omnem in partem tormenta eiaculantur. Est aut portus adeò fidus & tutus, vt quamlibet magnæ & ingentes naues possint in eo quacunque etiam oborta tempestate sine discrimine naufragij, in anchoris quiescere. Est præterea tantæ altitudinis & profunditatis, vt vbiq; minus quinquaginta passib. à muris ciuitatis, quatumuis ingentia & stipatim onerata nauigia, sine vlla iactura, imò periculo, appelli, expleri, & impleri queant. Cui non inuenias similem ne in vniuersa quidem Europa. Adeò vt non naturæ, sed diuini indulgi opus esse, sit credibile. Habet quoque Messana in editiore quadam
sua

sua regione arcem, vnde machina & tormēta
 cuiusvis generis, cū in urbem ipsam, si tem-
 pus ita ferret, tum in mare ad portus prote-
 ctionē, emitti valeant. Non procul à sinu Mes-
 sanensi, sunt angustie freti Siculi. Abest autē
 Calabria ab illo freto quinque miliaria, quod
 Iustinus horrere scribit, nec solū citato impe-
 tu, verumetiam saevo, nec experientibus modò
 terribile esse, verumetiam procul visentibus.
 Vndarum porrò inter se concurrentium tan-
 tam esse pugnam, vt alias velut terga dantes
 vorticib. in imum decidere, alias quasi victri-
 ces in sublime ferri videas: nunc hic fremitum
 feruentis aestus, nunc illic gemitū in voragine
 desidentis exaudias. Quae omnia quia ferè cō-
 cordant cū descriptione authoris quē sequor,
 visum fuit hic de verbo ad verbum inserere,
 neq. metuo ne plagij crimen mihi quisquā im-
 pingat, cū nuncupatū nomen authoris cita-
 uerim. Duodecim milibus passuum à Messana
 occidentē versus horrendum latrat Scylla sco-
 pulus præruptus, multorū naufragio infamis,
 ad orientem autē Charybdis vorago multarū
 nauū absorptu nobilitata. Imperator Siculū
 illud fretū ad quartū Non. Nouemb. emēsus
 ad

DIARIUM EXPED.

ad oppidulum quoddam, cui nomen *Flumē de More* in celsissimo loco constructum peruenit. Postridie *Monseleonē*, quæ ciuitas arcem habet in excelsa rupe sed pamaena & fertili sitam ingressus est: à quo loco quatuor milib. passuum *Petrus Ludouicus Farnexius* legatus summi Pontificis *Pauli tertij*, centum quinquaginta comitatus equitibus, Imperatorē reperit, Maiestatem eius qua decuit ueneratione salutat: prosperum & victoriosum ex *Africa* reditum eidem gratulatur: tandem mandata patris exponit, eandemq; Maiestatem Imp. cum suis equitib. *Neapolim* vsque comitatur. Octauo Idus *Novemb.* magno cum triūpho, omniumq; tam sacrorū q̄ prophanorū summo applausu, in ciuitatem *Cusaucam* receptus fuit. Vbi ad quintū Idus eiusdem mensis moratus, tria aureorum milia in pelui argentea deaurata, pro munere honorario à senatu & primariis ciuitatis capitib. accepit. Proinde per principatū *Besignanū*, in ducatū *Castrouillanū* contēdit. Princeps *Besignanus* Imperatorem, omnesq; eius satrapas, heroas, pratorios, patritios, imò & aulæ cunctos ministros, humaniss. acceptos, ac Pontificali modo tractatos, venatu,

aucupio, aliisq; exercitiis quibus temporis iti-
 nerisq; fastidium fallitur, recreauit. Castrouilla
 etiam indicto die festo & pompis variis
 magnificè apparatus & instructis, ostentarunt
 quàm ipsis Imperatoris aduentus gratus esset
 & iucundus. Sita est autem Castrouilla in
 agro feraci & peramœno, vbi inter alia pecu-
 liaria prouenit Gossipium, vulgò Cottonum
 seu Bombasum appellamus. Nascitur in eo-
 dem agro exquisitissimum & preciosissimū man-
 na. A Messana Salernum vsque, via est im-
 peditiore, quòd nunc editissimi mōtes superan-
 di, nunc in profundissimas valles præcipitan-
 dum sit. Quam tamen molestiam cœli clemen-
 tia & amœnitas facillè compensauit ac leniit,
 vt quæ talis ibi tunc temporis sub finem au-
 tumni fuerat, qualis alibi mensibus vernis esse
 consuevit. Excepit ergo Maiestatem Impera-
 toriam cum suo comitatu summa cum venera-
 tione & admiratione Salernum, decimo tertio
 Calendas Decembres. Est autem Salernum
 ciuitas maritima, olim insigni studiorum aca-
 demia nobilis & insignis. Inter cœtera admi-
 randa templum habet reliquias D. Mathie
 celebre: è quibus distillat liquor, quem manna

DIARIUM EXPED.

miraculosum vocant, plurimis morbis & languoribus presentissimum antidotum & remedium. Seprimo Calen. Decembres, Imperator Neapolim ingressus est, ubi passim fornices triumphales operosissimè exstructi cernebantur, statuis & imaginibus multorum Imperatorum, Regum, Principum, Satraparū, cum in aere tum marmore viuo incisorum exornati: quæ omnia faciebāt ad præclaram & nunq̄ intermorituram victoriam contra Mauros & Turcas habitam. Sed qua pompa, quo apparatu, quibus caremonis exceptus fuerit, qua hominum frequentia sacris initiatorum, nobilitium, ciuium, vulgiq̄, promiscui, eidem acclamatum & congratulatum sit, ne credi quidem, adeò non scribi aut dici queat. Cùm Imperator appropinquasset Castronouo, quæ arx in margine ipso maris constructa, eius Maiestati pro hospitio destinata & preparata fuerat, auditus est spacio semihoræ horrendus bombus & tonitrus machinarum ex arce emissarum: est nanq̄ in eo castro magna bellicorū tormentorum copia. Longæ verò naues, minoresque actuarie & onerarie quæ in portu erant, horribili impetu & stridore sua tormenta eiacula-

bantur. Sexto Calend. Decembres, Andreas Auria omnes longas & triremes aliasq; naues ex Africa, quò, vt dictum est, Panormo fuerat profectus, in portum Neapolitanũ saluas reduxit: qui in ea expeditione Bisartam Barbariæ oppidum simul cum arce ab Oenobarbo in Regis TUNETANI expulsionẽ captam, & Turcarum presidio munitam receperat, & in potestatem filij Regis TUNETENSIS traditam & relictam, Cas. Maiest. tributariam & vectigalem fecerat. Tertio Nonarum Decembrium, Cardinalis Caraciola, pridie earundem Hercules Estensis Dux Ferrariæ, Neapolim venit: cui filius Pontificis cum Principibus aliquot, & clarissimis gentilitio stemmate viris, obuiam se honoris causa dedit, & in arcem, vt Casaream Maiest. salutarer, deduxit: qui Idibus Decembrib. ab Imperatore dimissus, Romã se recepit. Dux Ferrariæ negociorum ergò, vsque ad decimum tertium Calend. Ianuarias ibi mansit. Posteaquam verò Modenam, Rhegium, Ruberam & Carpum mancipio ab Imperatore tanquã patrono accepisset, acceptaque clientela, in fidem ipsius se contulisset, ac sacramento obligasset iusta

DIARIUM EXPED.

se obsequia Maiestati Imperatoriae praestituro-
rum atque exhibiturum, domum reuersus est.
Post cuius discessionem, quatuor legati Ve-
neti, viri etate, prudentia, scientia, & seueri-
tate quadam, quam reueritus fuisses, non re-
formidasses, venerandi, cum insigni comita-
tu eodem appulsi sunt, gratulati verò nomine
Reipub. suae, Caesareae Maiestati prosperum
ab Africa reditum, victoriamq; nouis dignam
annalibus, domum profecti sunt. Atqui in-
tra dies quindecim Neapolim reuersi, singuli
Maiestati Imperatoriae torquem aureum mil-
le ducatis aestimatum, pro dono obtulerunt.
Eodem die certis authoribus diuulgatum est,
Oenobarbum cum sua classe ex Algeria Con-
stantinopolim traiecisse. Duodecimo Calend.
Ianuarias Cardinalis Senensis & Caesarius
nomine Pauli Tertij Pontificis Maximi le-
gatione obeuntes, à prandio caelo multum plu-
uio, Neapolim ingressi sunt: quibus Impera-
tor cum Cardinale Caraciola, plurimisque du-
cibus, satrapis, & principibus viris, ad por-
tam ciuitatis obuiam processit, & in arcem
Castrinoui introduxit. Feriis natalitijs Do-
mini & Saluatoris nostri Iesu Christi, Cardi-
nalis

nalis Senensis cum magna religione & cere-
moniarum iusta obseruatione, in templo ciui-
tatis primario, sacris operatus est: cui cele-
britati Imperator cum proceribus suis inter-
fuit. Sub idem tempus Alexander Medices
Dux Florentiæ Neapolim etiã appulsus est
(non tam spe nuptiarum Margaretae Austri-
acæ filie Imperatoris illegitimæ, quàm causa
dissentionis & controuersie cuiusdam, quæ illi
intercessit cum Floricidis, cuius familie prin-
ceps Philippus Strozca) cum duobus purpu-
rati cætus Heroibus, Saluiato & Rodulpho,
eòdem venerat, vt Imperatore iudice & dis-
ceptatore, lis omnis aut dirimeretur, aut sal-
tem componeretur. Adfuit etiam Dux Vr-
binas, tum vt pro more Cæsareæ Maiestati
reditum & victoriam suam gratularetur, tum
vt quod pro Ducatu Camarinensi controuer-
sus fuit, transigeretur: qui vsus est hospicio
principis Melphie, nam ille terrestri itinere
Genuam profectus fuerat, partim vt manda-
ta Imperatoris illis significaret, ac quæ opus
facto essent, diligenter curaret: partim priua-
torum suorum negociorum causa & gratia.
Octauo Idus Ianuarias, anno millesimo quin

DIARIUM EXPED.

gentesimo tricesimo sexto calculo Romano, Nicolaus Granuellanus (de cuius viri tum naturæ, tum industriæ dotibus, præstat tacere quàm pauca dicere) comitatus Præsides Sommairense, & Iacobo Mendocio, & secretario Casaræ Maiestatis Antonio Perrenynsio, aliisque aliquot non obscuri nominis viris, Puteolos, quod oppidum à Neapoli octo milibus passuum abest, ut antiqua quadam & admiranda naturæ miracula, quæ & in ipso itinere, & ultra Puteolos passim reperiri feruntur, videret ac cognosceret, esse profectus. Atque aded duobus à Parthenope miliaribus, occurrit oculis eorum specus quadam montana, scrobem putares esse charoneam, quæ exhalabat spiritum feruidum & sic pestilentem atque mortiferum, ut si viuum quidpiam, siue id homo esset, siue animans rationis expers, ad tres aut summum quatuor passus introgrederetur, & modico tempore illie maneret, statim vitam cum morte commutaret, nisi fortè illico retraheretur, & in lacum quendam qui paulò minus triginta passibus abest, proiiceretur, sic scilicet natura beneficio illius aquæ palustris, pensante & resarci-

cientis

ciente damnnum quod in scrobe illa charonea dedit. Libuit facere periculum eius rei, sed in cane (vt aiunt) cane puta quodam grandiusculo, quem recte ligatum in spiraculum illud letale abegerunt, qui vixdum ingressus, concidit mortuo non absimilis, neque tam celeriter retrahi atque in lacum illum iniici potuit, quin ab omnib. pro suffocato & exanimi relinqueretur. Postridie tamē Neapolim reuerfi, eundem canem viuum & saluum in hospitio Gräuellani (erat enim ex eius familia) repererunt: multa que similes experientia ab aliis facta sunt, quare illud inter miracula & portenta eius loci ponendum est: stagnum cuius meminimus, nullos habet pisces, sed ranas plurimas & anates. paulò ulterius visuntur aluminaria, vbi aluminis tanta fit copia, vt princeps loci ex illa terræ salsugine, recipiat singulis annis prouentum octoginta fermè milium aureorum. Proximè Puteolos habes sulphurariam, qua humilis & demissa planities est inter rupes velut compressa. Est in plano illo hiatus in latum & rotundum quindecim patēs passus, exundans aqua, perpetuò vndis que calidis sic ebulliente, vt si inieceris

DIARIUM EXPED.

beluam quamlibet duro corio armatam, quam
 taque libet industria loricatam, nequeas tam
 subito extrahere, quin plane exeat excoriata.
 In circuitu illius hiatus & spiraculi, inuenias
 plurima foramina, alia maiuscula, alia mi-
 nuscula: quæ exhalant aërem adeò calidum,
 quem manus quamlibet gelidæ sustinere ne-
 queant. Illinc colligitur magna vis & mo-
 dus sulphuris, quod in diuersas proculque dis-
 fitas regiones transmittitur. apud Puteolos à
 littore in mare ipsum existunt reliquæ pon-
 tis miræ vetustatis, in pelago ipso fundati &
 exstructi magnis certè sumptibus, & incredi-
 bili opere atque artificio architectationis: ad
 duo, tria, imò & quatuor vsque miliaria vl-
 tra Puteolos, passim plurimorum ædificiorum
 à Romanis olim illic constructorum ruinae, ad-
 huc conspiciuntur: quin & nonnullorum pa-
 rietes ac fundamenta, tum circa littora, tum
 in ipso mari etiamnum exstant. à quo loco nò
 procul in montibus & rupibus quibusdam ædi-
 ficium visitur subterraneum, vulgo admiran-
 da & stupenda Sibyllæ piscina appellatum, su-
 per multis pilis & columnis struclilibus miræ
 altitudinis & crassitudinis operose, nec minus
 sum-

sumptuose edificatum, vbi Sibylla quædam, quacūque illa fuit, magnum modum dulcium aquarum, quas per aquæductus & castella distribuit nauibus, quæ in portum subducebantur, accurratè conseruabat. Non longè ab illo edificio in medio æquore assurgit ingès rupes, pertusa prorsus & perforata, atque instar fornicis testudinati malleis & calis in hoc excauata, vt per limbos & phaselos per mediam rupem in alterum maris litus, compendiosior sit transitus. Nam priusquam aditus ille siue meatus esset patefactus, per longas circuitiones, fastidiosa diuerticula, & molestos ambitus, magno tædio tum nautarum proretarum ac gubernatorum, tum etiam vectorum, diutius & periculosius fuerat nauigandum. Reperias in eodem mari & alteram rupem altissimè excauatam, & summo artificio exsculptam, vbi antra quædam horrorem introsipientibus incutientia, videntur. Vnde Sibylla illa oracula consulentibus eam reddidisse dicitur. Quòd si fortè triclinia, cœnationes, conclauia, quæ intus expolitè excisa sunt, videro voles, opus est facibus & tædis ardentibus. Inter cætera quæ ibi non sine stupore videre licet,

DIARIUM EXPED.

licet, est cœnatio quadam amplissima eademq;
 quadrata, magna arte in rupe illa excisa, cu-
 ius omnia latera partim preciosis emblematis
 opere museaco & vermiculato sunt exornata,
 partim opere tectorio marmorato loricata.
 proinde reperias in alia rupe iuxta littus ma-
 ris cubicula & antra, quæ sudatoria, hypocau-
 sta, & thermas appellant, è quibus calor na-
 tiuus & genuinus aliubi intensior, aliubi re-
 missior: vbique tamen sic ardens, & feruens
 exspirat, vt difficulter ferre & tolerari queat:
 quò lautum & sudatum mitti ac deduci cõsue-
 uerant, qui grauiorib. & veluti deploratis mor-
 bis laborabant. In eodem itinere Puteolano &
 locis vicinis, licet videre plurima veneranda
 vetustatis ædificia, tum subterranea, tum sub-
 dialia nonnulla, ex solido & viuo marmore,
 alia ex lapide coctili opere arenato constructa.
 Sunt & theatra & spectacula ampla, vbi ludi,
 comœdia, & tragœdiæ saltabantur, & specta-
 bantur. Tempia item & alia loca vbi fiebant
 sacrificia. monumenta præterea, sepulchra &
 conditoria ad modum tricliniorum testudina-
 torum camerata. In quibus videas plurima
 semirocunda promptuaria exquisitè exsculpta,
 vbi

ubi seculi illius homines maiorum suorum ci-
 neres, quos corporibus patrio ritu combustis
 colligebant, in ollis fictilibus studiosè asserva-
 bant. existunt quoque & adhuc existant quàm
 plurimarum ædium & arcium ruinae, etiam
 nunc nomina ducum, principum, patrū, & con-
 sularium Romanorum, quorum sumptibus
 aedificata fuerant, retinentium. ex quo facilè
 colligi queat, quae fuerint olim diuitiae, for-
 tuna, opes, maiestas, magnificentia, &
 potentia Romanorum, quando e-
 tiam nostro aeuo, post tot re-
 uoluta secula, eiusmodi
 exstent illorum o-
 perum reli-
 quia.

FINIS.

Pauli Iouij Nouocomēsis
EPTSCOPI NV CERINI

ex Historiarum sui temporis lib. xxxiij. fragmen-
tum : declarans quibus artibus Hariadenus
Mithyleneus cognomento Barbarussa
regno Tunetano consecutus, Mule-
assem regem legitimum exegerit.

*I*Nuadendæ verò Africa author
& cōcinator exstitit Hariadenus
Mithyleneus, vetere Horucij
fratris cognomento Barbarussa à
nostris appellatus: is in Numidia proxima
Mauritania Algerij regnum à fratre antea
partum, adeò frequentibus victorijs amplum
clarumque reddiderat, vt nostri æquè ac fini-
timi Pænorum reguli, & vagi Numidæ, eius
opes atque audaciam magnopere timerent, &
Solymanus ad fortissimi viri famam iam pu-
blica virtutis commendatione illustrem, fre-
quenter excitaretur. Non alienum erit ab
instituto opere breuiter recensere, quibus ar-
tibus Mithylenei fratres ab vna tantum præ-
datoria bireme ad regium fastigium irrepse-
runt, vt hinc quoque in hac rerum humana-
rum varietate colludentis Fortunæ ostenta
posterius mirentur. Igitur patre Greco, atque

eo Mahometis sacra secuto, in Insula Lesbo
 geniti, quum inopiam domi ferre non possent,
 arrepta bireme spes suas omnes mari comise-
 runt, sese Camali archipiratae in disciplinam
 tradentes. Sub hoc Camale Horucius, qui uti
 natu maior ad se ducis nomen traherat, cum
 Hariadeno multa praeda, multisq; seruis atq;
 nauigiis adauctus, ac demum ascitis in socie-
 tatem minorib. piratis praedabundus in Mau-
 ritianiam peruenit. Eo tempore Algerij regu-
 lus cum fratre armis de imperio contendebat:
 hic quum Numidas equites, qui hodie Arabes
 appellantur, pretio sibi in auxilium asciuisset,
 alter opportuno nouae gentis aduentu magno-
 perè laetatus, pecunia cum Horucio transiegit
 ut se defendendum susciperet, paucisq; diebus
 Horucius cum valida manu sclopettariorum,
 quibus praecipue Numidae terretur, eo impetu
 gessit atque confecit bellum, ut Turcarum no-
 men cum Numidis tum Mauris omnib. ter-
 ribile esset. His rebus gestis, uti erat ingenio
 validus, viribus pollens, & regni maxime cu-
 pidus, quum eo bello comperisset Mauros per
 se inermes, ignarosque militiae, ac ingenio mo-
 biles, nullaq; inter se stabili concordia nixos,

EX HIST. LIB. XXXIII.

facile per partes opprimi & subigi posse: Næmidas verò vagos, & inter se dissidentes, vel in amicitiam trahi, vel si abnuant nullo proprio negotio sustineri, improviso fidem abrupte, repenteque hostis factus, quos ceptis suis aduersari putarat facile sustulit, breuiq; post sæuitiam liberalitatem exercendo Algerij regno potitus est. Nec multò post finitimum quoque regulum Circello imperantem vi dolisque aggressus expulit. distat Circellum, antiquis Carcenna colonia vocatum, ab Algerio, quod Iulia Cesarea fuisse dicitur, ad occasum sexaginta passuum milibus, antiqua ad portum mole, & operoso aque ductu, multisq; Romanæ magnificentiæ vestigiis adhuc insignis. Inde & ab Algerio mare vndique infestum reddebat, & in mediterraneis cum expeditis cohortibus euagabatur, ita militiæ munera cum fratre alterna sorte partitus, ut nihil terra mari ve pacatum relinqueretur. Ab eo rerum successu ut regni fines aliquantò latius proferrentur, Bugeam magno apparatu inuasit, Hispanis, qui in presidio erant, ad summas rerum difficultates redactis: nec prius abstulit tam forti incepto, quam ei dextra manus tormenti ictu abrepta

repta est: inde ferream sibi fecit, qua ad cubitū religata multis in praeliis postea feliciter est usus. Nam Algerij non contemnendum Hispanorum exercitum Didaco Vera duce, circumuentum fusumque deleuit, & aliquantū post Vgonem Moncatam, qui veteranos Hispanos ab Italia transportarat, egressum in litus, iniquo nostris loco cōmissa pugna, compulit in naues, subortaque tempestate copias ferè omnes luctuoso naufragio fluctibus eiectas crudelissimè trucidauit, aut ad remum trierarchis distribuit. Ad extremum immodica spei plenus, & rerum prouentu factus audacior, quum Tremisenij regem, amicum sociumq; à Carolo appellatum, regno expulisset, immineretq; Orano, Portuiq; magno, quæ Hispanorū præsidis tenebantur, Puica simul & Christiana arma aduersum se concitauit, eo bello, vti suo loco memorauimus, superatum, & fuga in solitudines euadentem Hispani, Maurique equites consecuti cum paucis ex familiaribus interfecerunt. Horucij caput in Hispaniam transmissum, circumlatumq; in lancea, populis præsertimq; maritimis, insignem attulit letitiam, quòd sublato prædonū rege diu exoptata

seca

EX PAULI IOVII

*securitas littoribus reddita videretur. Sed
 Hariadenus neque spiritu, neq; bellica laude
 Horucio inferior, acclamantibus militibus im-
 perium suscepit. Is non modò regni, sed virtu-
 tis & denique artium cogitationumq; omnium
 quæ in fratre eximia fuerant, hæres factus, ad-
 optatusq; etiam in fratris cognomen, ad impe-
 rium totius Africae aspirare cœpit: ratus ea
 quæ parta essent, animo suo minora angustio-
 raq;. Itaque arma proferre, Mauris & Nu-
 midis terrori esse, modò cum his pace ac indu-
 ciis uti, modò bellum gerere, porrò aucta classe
 Hispaniæ, Sardinia, ac Balearium oram præ-
 dari, asciscere sibi novos piratas, clarus æquè
 ac formidolosus finitimis esse. Hæc audentem
 & molientem nusquam Fortuna destituit.
 Nam Hametem Numidam, magni agminis
 ducem, sibi infestum, per insidias interfecerat,
 & ad Cocum oppidum Benchades inter regu-
 los Numidas longè clarissimus, multis præliis
 superatus, in solitudines abscesserat, Amidæq;
 in finibus Tremissenij regni, ad eò frequentib;
 detrimentis attriuerat, ut sedes mutare, ac in
 interiora profugere cogeretur. Mari quoque
 ea fortuna res gessit, ut Vgo Moncata supra
 Sar-*

Sardiniam nocturno prælio victus grauiusq;
 vulneratus, amissis aliquot triremib. vix ef-
 fugerit, & Portundus Hispanica classis præ-
 fectus, amissa scædè classe, cum filio impigro iu-
 uene fuerit interfectus. His captis triremib.
 quum aliquot etiam cum Sicula, Neapolita-
 naq;, tum Venetæ rostratæ, variis interceptæ
 casibus accessissent, maximè validus atq; ter-
 ribilis esse cœpit, auxitq; sibi virium atq; ani-
 mi famam, ipso Andrea Auria ad Circellum
 repulso: quum ille oppido tam fortiter expu-
 gnato, quàm scædè amisso, ad quingentos mili-
 tes disciplinæ oblitos, nec Turcarum eruptio-
 nem sustinentes amisisset, duæque tum onera-
 riæ Ligusticæ, dum ad Circellum cursum ha-
 berent, onustæ armis, milite, commeatu, supra
 Populoniam, quod ingentè Genue luctum pe-
 perit, expugnata atq; demersa. Postremò ar-
 cem scopulo impositâ, Algerio vrbi imminen-
 tem, defensamq; per aliquot annos ab Hispani-
 nis, summa vi adortus cepit atq; deleuit, rui-
 nis profundo mersis, & iacta mole, vt percom-
 modus regie vrbi portus adderetur. Quû hac
 rerum gestarum fama floreret, Solymanus è
 Pannonia reuersus ad eum legatos misit, qui

euocarent, summosq; honores & maris præfe-
 cturam Bizantium venienti pollicerentur: nõ
 sustinebat enim animo Solymanus ignominiam
 in Peloponneso acceptam, quum præfectus clas-
 sis Himerales adeo fœdè profugiens, Coronem
 & Patras, castellaque item Naupactei sinus
 Aurianæ classi expugnanda reliquisset. Ipsi
 quoq; purpurati Bassæ, & eorum princeps Ha-
 braymus, in consilio & valida classe & perito
 strenuoq; duce opus esse differebant non modo
 ad recipiendam Coronem, quæ tum terra ma-
 rique segniter obsidebatur, sed etiam ad tuen-
 dam veterem existimationem, quando Baia-
 zetes ad Methonem victor, nauali apparatu
 Christianorum serè omnium classes anteisset.
 & tum fama erat Auriam, qui obsessis opem
 ferret, cum amplissima classe in Græciam è Si-
 cilia traieburum. Et certe vnus ipse Haria-
 denus inter omnes eminebat, quem atate &
 maritimarum rerum vsu, vigoreq; animi, &
 parti propagatiq; regni gloria, Auria parem
 dicerent, censerentq; vnum omnino eum Chri-
 stianis classibus opponendum. Ita Sinas vnus
 ex intimis ianitoribus ad eum legatus mitti-
 tur, aduehitq; eum celeri trireme, Mangalis

pirata Rhodi præfectus. Is ubi in Mauritania peruenit, ab Hariadeno summo cum honore susceptus est: audita legatione Hariadenus incredibili letitia afficitur, inde haud inani spe concepta potiunda totius Africa, si colloquendi cum Solymano potestas fieret, ut quinam in Africa rerum status, & quantæ Christianorum classes, qui ve animi & dissensiones eorum essent, appositè atque ordine doceretur. Itaque Agim virum fortem, & Ramadam Celebim patruelem suum Algerio præficit: his Asanem filium duodeuiginti annos natum commendat, classeq; circiter quadraginta trimremium biremiumque instructa proficiscitur: circa verò Tyrreni maris oram adeptus aliquot Ligusticas naues, quæ ad coemendum frumentum in Siciliam cursum habebant, difficili & maxime cruento prælio eas expugnat & incendit: qua in pugna Delisusum piratam opulentum ipsius Hariadeni dolo interfectum ferunt, ut eius trireme de Venetis captâ, quæ erat eximie celeritatis, itemque seruis atque pecunia potiretur. Inde conuersus ad Iluam insulam, Rium in ea oppidum nocturno prælio capit, atque omnib. Riensibus in seruitutem

EX HIST. LIB. XXXIII.

abductis, ingenti onustus præda Byzantium
 peruenit. Deductus est à principibus aulae ad
 Solymanum, ab eoq; latissimo vultu est susce-
 ptus. vel ob id quòd dono dabat, quos insigni
 cultu produxerat, aliquot pueros decora facie,
 itemq; lectissimas virgines, Eunuchosq;, & Li-
 bycas feras, leones & pardos. Porrò reliquis
 diebus quàm de gerendo bello, & de tota ratione
 Punicarum Christianarumq; rerum disere-
 ret, aliquantò quàm solebat rarius, & diffici-
 lius admittebatur. Suborta enim erat inui-
 dia, crescentis dignitatis semper comes, ita vt
 plerique dicerent, non esse Otthomanici moris
 homines è piratarum ordine latrociniis infam-
 es, regie classi præficere: non defuisse vnq;
 nec defuturos ex principis aula, qui virtute
 magnitudineq; animi, & denique optimis ar-
 tibus valerent, & ad proferendum Turcicum
 nomen terra mariq; fortiter atque feliciter
 operam præstarent: occupasse illum in Africa
 contra fas & æquum, hoc est dolis ac insidiis,
 aliena regna, impiisq; armis semper esse per-
 secutum regulos, & gentes quæ Mahometem
 colerent, nullos profectò ei certos deos esse, nul-
 lam fidem, utpote qui vanissimo atque eo qui
 dem

dem paternæ religionis desertore, patre Græco genitus, ab incunte ætate prædo immanis & publicus humani generis hostis exstiterit. Quum hæc efferrentur Hariadenus faciliè intellexit, quàm importunè abesset Habraimus, cuius amicitiam exquisitis officiis, annuisque munerib. colere erat solitus. Is eo tempore ad Persicum bellum profectus, in Comogena ad Alepum hyemabat, Euphratè ad primaveris signa traiecturus. Solymanus tamen per Aiacem & Cassimum Bassas respondit, eius suscipiendi negotij summam ad Habraimi iudiciũ deferendam videri, quòd eius præcipuè hortatu suasuque è Mauritania esset euocatus. Proinde si quid impetratum vellet, ad eum in Syriam proficisceretur, ut ex eius auctoritate atque sententia quæ in rem forent decerni, atque apparari possent. Eo modo in Syriam reiectus, quanquam non obscuro repulsa nomine existimationis suæ iacturam facere videretur, id tamè dissimulanter tulit, atque eò terrestri itinere omnino peruolandum esse iudicavit. Vir enim novi belli nouique imperij maxime avidus, neque ætati neq. labori parcendum putabat, quominus Amani montis

inga, vel cum obfessa niuibus, transiret. Erat
 tum Alepi Habraimus: is singulari cū honore
 susceptū, & in colloquiis de genere atq; ordine
 gerendi belli, occupandaq; Africa differentē,
 ita admiratus est, vt neminem eo peritius atq;
 foelicius mari gesturum bellum arbitraretur,
 Solymanoq; demum rescriberet, in Hariadeno
 ingenium vigere omni bellicæ virtutis laude
 cumulatum. Propterea ipsum rectè facturum
 si in grauiſſimis consiliis ei viro fidem adhi-
 beat, honoris causa inter Bassas annumeret,
 atq; ei vniuersæ classis imperium tradat. Eo
 modo Hariadenus Habraimi mirifica volun-
 tate Solymano commendatus, Byzantium re-
 dit, suscipiturque propensissimis animis. nam
 tanta erat authoritas & gratia vel absentis
 Habraimi, vt omniū planè voluntates sermo-
 nesq; adulatione vel metu ad nutus eius tanq;
 ad summa imperia verterentur. Aduexerat
 secū Algerio Hariadenus Roscetem Pænū,
 Muleassis qui Tuneti imperabat regis fratrem
 pulsum domo aliquot ante annis, & ex calami-
 tate ad se profugum, vti mox dicemus: huic
 facile persuaserat vt vnà Byzantiū veniret,
 fore enim vt se authore duceq; à Solymano in

paternū regnū reduceretur. Itaq; hoc Roscette
 in occasione Africani belli purpuratis ostenta
 to, multisq; de suscipiendo bello disputationib.
 habitis, ad Solymanū introductus in hanc sen
 tentiā verba fecit: Quod Othomānis Caesarib.
 ad supplicandum ingredientib. templum præ
 clara voce precari sacerdos solet, id vnum &
 ego tibi precor, Solymane, scilicet vt memine
 ris progenitores tuos hoc tibi imperium, quo
 nemini maius atq; opulentiū dii dederunt, iu
 stitia & pietate peperisse: hac enim via euntes
 nusquam fefellit Fortuna, & tu haecenus ita
 institisti vestigiis, vt facile supra eorum nomē
 & gloriam sis prouectus, quū inter tuos iusti
 tiam coleres, & quod veræ pietatis est munus,
 aduersus religionis nostræ hostes bella conti
 nenter gerenda, æternæ spe laudis incensus ar
 bitrareris. Itaq; captū est Taurunū, expugna
 ta Rhodos, trucidatus in acie rex Hūgarus,
 bis euastata incensaq; Germania, adeo vt Caro
 lus, quem tibi Christiani imperio & virtute pa
 rem volunt, quū ingentib. nationū serè omniū
 auxiliis niteretur, armorū tuorū strepitu ter
 refactus, pugnam detrectarit. Sed quoniā nul
 la imperia quantumuis ampla, aut vllæ vel

perillustres victoriæ, nec excelsi animi magnitudinem implent, nec gloriæ sacietatē adferre possunt, idcirco aduersus Parthos, Persasq; victricia signa præmisisti, vt eæ gentes, quæ à diuinis legibus impiè defecêre, expiatæ veluti sacris armis, & deniq; victoriis tuis lustratæ, ad antiquos religionis ritus reuocentur. Sed sit hoc tibi vel incæpto, vel exitu maximè decorū atque magnificum, modò mihi liceat in armis atque periculis seni factò, ea cōmemorare quæ expediant, & denique ea quæ longo vsu didici ad ampliorem augustioremq; tui nominis gloriam aperire: neque à me hoc ambitiosius dici fortasse interpretere: satis enim superq; fortuna rebus meis fauit, quæ me domi inopia presum, & ancipiti cum spe eius flatib. vela dantem, ad multas victorias amplasq; opes, & denique ad regium nomen euexerit. Verū super hæc nihil mihi melius dare dii potuerunt, q̄ vt ad te venirem, & de grauißimis rebus disserendo in consilium adsciscerer. Nam id quo nihil in rebus humanis bellicisq; præsertim vtilius atq; præstantius dari potest, consilium fide & rerum experientia plenissimum dabo: & quanq; senes nihil vltra adferre posse videantur,

antur, tamen in vegeto corpore robustæ vires
 adhuc supersunt, vt fortè operam in omne ma-
 ris terræq; discrimen æquè præstari ac polliceri
 queam. Huic autem vni curæ ab adolescētia
 dies noctesq; inuigilavi, Horucij fratris viri
 fortissimi consiliis ac sensibus inharēs, vt no-
 stræ religionis terminos proferrē, Christianos
 terra mariq; persequerer, & nihil maius opta-
 rem, quàm vt tuæ classes copiæq; studiis atque
 opibus meis adderentur, & denique dux, aut
 certè signifer, quando melioribus parère non
 piger, auspiciis tuis efficerer. Cuius voti si me
 dii compotem fecerint, breui tota Africa Hi-
 spani depellentur. Mauros ad Beticæ vetus
 imperium in Hispaniã traiecisse audies, Pæni
 & Numida tibi parebunt: & vt Sardiniam
 Corsicamque omittam, Sicilia nostra erit: ea
 occupata, Italiam fame enecabimus, & vndiq;
 classibus aggrediemur, discordia principum la-
 borantem, infirmam disiunctis virib. & quan-
 tum ad eius partē Siciliae & Macedoniae pro-
 ximam attinet, qualibet cōditione seruiturã,
 modò Hispanorū iugum excutiat. Noli enim
 existimare, eas opes, eumq; in Italia esse con-
 sensum quæ fuerunt, quum Hydrunte capta

non Italis modò sed ceteris etiam populis ma-
 ximum terrorè intulit proauus Mahometes:
 Is enim successu eius belli, ad quod sustinendū
 vix vniuersi Christiani principes suffecerunt,
 haud dubiè vrbe Roma potitus foret, vt Oc-
 cidentis ac Orientis imperia secundum ius &
 aquū, veteres sua augusta in sede iungerentur.
 Sed ille ab humanis repentiè discessit in cælum
 raptus, scilicet vt hoc tibi sicuti fata syderaq̄,
 promittūt, cōsummata virtutis opus relinque-
 ret. Nec te hac iniecta spe summi inusitatiq̄ue
 triūphi vel interpello vel demoror, quominus
 in Orientem cōtendas, veteres impiosq̄, hostes,
 & vltima supplicia meritos armis persequare:
 classis enim mihi erit satis, qua tibi minimè est
 opus in mediterraneis regionib. bellum gerētī,
 vt dum tu Asiam subigis, ab alia parte ipsa A-
 frica, quæ est tertia pars orbis in potestatem
 redigatur. Ante omnia autem pellendus est
 Tuneto Muleasses, inexplebili auaritia, fœda
 impotentiq̄ libidine, immaniq̄, seuitia, diis atq̄
 hominib. iniustus, qui duodeuiginti fratrib. per
 insidias interfectis, aut quod ipsa morte acer-
 bius videtur, prausto oculo crudeliter occaca-
 tis, ita regnat solus, vt neminem sibi vel con-
 san-

*sanguineum vel amicum reliquerit: nam animo tam ingrato quàm perfido paternos etiam amicos, qui ipsum insigni studio ad regnũ extulerũt, vt gratiæ merita celeriter exsolueret, ad vnum omnes iugulauit: cum hac belua nobis res erit, quã cum nemo amet, faciliẽ omnes oderunt, Numidã quotidianis incursionibus exagitant, quorum iniurias ita sustinet, dedecore, ignauia, & metu infamis, vt eas ferre quàm vlcisci malit: & hic semiuir Turcas viros fortes in cathenis detinet, nec augustũ nomen tuum, à quo humana diuinãq; iura vndiq; petuntur, planẽ agnoscit: & quod minimẽ est ferendum, Hispanis ad Tripolim fauet, vt Agis & Moses strenui duces Turcæ T aiorea vrbe depellantur. Hanc feram vt i vnguibus ac dentibus exarmatam, vel ob id faciliẽ conficiemus, quoniam apud nos est Roscettes eius frater, Pœnorum omnium voris ac precibus expetitus. Huius persona vel in speciem nobis erit vtendum, vt res, quum copias ad TUNETI portas ostentabimus, sine vlllo omnino vulnere patrari possit. Tui demum erit arbitrij statuere, quem Punicis rebus præesse velis, mihi certẽ satis imperij & gloriæ
 quæ-*

quæsitum erit, quum tibi debellatis hostibus è
 Perside redeunti maxima pars Africa deui-
 eta pacataq; tradetur. Ex itinere verò, quod
 priuati muneris nomine me polliceri iuuat, e-
 nixè dabo operam, vt suas quoque clades lu-
 geant Christiani, atque Auria si occurrat, suis
 maleficiis non diu exultet: hunc enim vnũ vti
 verum propriumq; hostem, vel à cladium ac-
 ceptarũ memoria, vel emulatione gloriae per-
 sequendum mihi desumo, eo autẽ oppresso tibi
 vni maria patebunt, & mihi crede, qui victor
 mari euadet, facilè etiã terrarũ imperia tene-
 bit. At Solymanus qui excellentum principũ
 more, graui aure excepta ad animũ transmit-
 tere, perpendereq; inde cuncta, ac ingenti de-
 mum iudicio cõsilia terminare erat solitus, col-
 laudato Hariadeni studio, consilium dimisit.
 Nec multò post in sententiam Habraimi de-
 cretũ est factum, vt Hariadenus tribus Bas-
 sis, qui est supremæ dignitatis honor, quartus
 adderetur: essetq; ei summũ maris imperium,
 ita vt insulæ, portus, vrbes, populiq; maritimi
 ei parèrent, ius ei fasq; esset, quos vellet, vbiq;
 vellet, remiges, nautas, milites conscribere &
 in naues compellere. His promulgatis Soly-
 manus

manus postridie Idus Maias ei vexillum, sce-
 ptrum, gladiumque de manu tradit, monet vt
 promissis insigni facinore edito fidem præster,
 eumq; regia egressum Ajax & Cassinus Bas-
 sa, ipseq; prætorij præfectus, celebri pōpa præ-
 latis noui honoris insignibus ad naualia dedu-
 cunt, octiesq; ei centena milia aureorum num-
 mūm in bellicos sumptus ex arario depromun-
 tur, attribuunturq; ei ex ordine prætorianorū
 Iannizeri circiter octingenti, nec multos By-
 zantij moratur dies, classeq; octoginta trire-
 mium atq; aliquot biremium, armis, viris, &
 comeatu abundè instructa, Helleponto egres-
 sus in Italiam cursum intendit, relicto cū duo-
 decim triremibus Amurate trierarcho, qui So-
 lymanum eiusq; exercitum ad Persicum con-
 tendentē bellum, ab Europa in Asiam trans-
 portaret, isque demum omnibus transuectis,
 Hariadenum ad Methonem esse consecutus,
 Quum improviso aduentu Messanæ fretum
 transiret, Mamertini ad arma conclamantes
 vrbi portuiq; magnoperè timuerunt, sed præ-
 teruectus Hipponiatem sinum in Brutiorum
 ora S. Lucidij oppidum inuasit: id olim Tem-
 psa dicebatur, impositum rupi, qua mare de-
 spectat,

spectat, & muro haud temerè munitum, sed is
 à terra subeuntium Turcarū impetus fuit, vt
 deiectis propugnatoribus diu defendi nequie-
 rit, eò maiore incolarū calamitate, quòd nemo
 fuga est elapsus, quū prætor in ea trepidatione
 auersam ab hostibus portam diligentius recon-
 ditis clauibus obserasset. Inde ingenti omnis
 generis rerum ac hominum potitus præda, ad
 Citrariū contendit, vbi classem edificari à ca-
 ptiuis didicerat, id vti vacuum incolarū fuga
 statim est incensum, atq; eodem igne septem tri-
 remes imperfectis adhuc puppib. & foris, cōcre-
 mata: vbi verò à Capreis supra Neapolim vni-
 uersa classis in conspectum est data, adeò terri-
 bili spectaculo totam eam oram conterruit, vt
 pleriq; affirmarent, si hostis expositis copiis ad-
 mœnia repentè successisset, Neapolitanos in
 subito metu egrè urbem fuisse defensuros. Eo
 cursu ad Prochitā prouectus oppidum cepit,
 arcisq; exiguae custodibus sub fide se de densib.
 libertatem reliquit, & quum in Caietæ portū
 noctu inueheretur, ita ad Speluncam superato
 promōtorio cursum deflexit, vt occupandæ Ca-
 ietæ occasionem parum nauiter prætermisisse
 crederetur: nam & præsidium vrbi arcisq; exi-
 guum

guum erat, præsertim repentino nocturnoq; in metu, & Caietana iuuentus assueta maritimis quæstibus, & in prædiis occupata ab vrbe per eos dies aberat. Spelunca oppidū extremis Fundanis montibus adiacet, qua desinentes rupes plagæ maris planitiæ excipiunt, ex ruina quorundam antri Tiberij Cesaris insigni periculo in historiis Cornelij Taciti celebratum. Speluncani inexpectato appulsu tantæ classis territi, vix tentata defensione animos desponderunt, ingressusq; hostis circiter mille & ducentos imbellis maximè sexus & ætatis cepit. Refugerat in arcem Pelegrinus, qui inter Speluncanos diuitiis eminebat. Hunc Hariadenus monuit vt sese dederet, nec vim experiretur, id si extemplo faceret, integra fide liberum futurū, si conaretur sese atque arcem tueri, breui stultiæ pertinaciæ pœnas crudeli supplicio atq; incendio oppidi protinus daturū: nec ille metu exanguis diu cunctatur, quin spem vitæ vel in barbara fide, certi propè exitij periculo potiozem ducat: ita egresso in littus, & ad genua procumbenti concessa libertas, & quod fuit humanitatis, vxor, filius, & neptis inter lachrymas præ gaudio vtrinq; manantes restitui.

Eadem quoque nocte ad duo milia Turcarū
 è classe per asperos vepribusq̄, impeditos col-
 les ad urbē Fundos, decem inde milib. passuū,
 peruenerūt: vti creditur ducibus indigenis ex
 eorum numero qui superiorib. annis mari ca-
 pti, tadio præduræ seruitutis ad Mahometis
 sacra defecissent. Ea verò aduolantium & re-
 fringentiū portam celeritas fuit, vt Iulia Gon-
 zaga, Prosperi Columnæ quondā nurus, vix
 spatium sit naçta, quo seminuda iumento im-
 poneretur, atq; inde iam cōspectis hostibus ad
 montes se proriperet. Ferunt Barbarussam,
 vti ipse postea minimè diffiteri est visus, eam
 cum admirabilis formæ, tum virtutis fama flo-
 rentē capere cupiuisse, vt Solymano dono da-
 ret. Cæterum Fundani caduntur, atq; omnes
 ferè capiuntur: facit & deditionem Stecatus
 prætor imbellis, qui cum turba mulierum in
 turrem confugerat, quum succensis iam forib.
 & barbarorum clamore, & fœminarum eiu-
 latu terreretur. Turre in potestatem redacta
 Turcæ ad spoliandum sanum conuersi sepul-
 chris Columniorum procerum ornamenta de-
 trahūt, vexillaque item militaria picta auro
 dilacerant, onusti que præda ad classem reuer-
 tuntur,

zuntur, alia quoq; triremium manus Tarra-
cinam diuertit, ibi quoq; populo ad montes fu-
ga elapso, in templa sæuitum, inualidiq; senes,
& agri aliquot in lectulis trucidati. Is terror
à Priuernatib. properè Romam delatus, ita
consternauit omniū animos, vt si hostis eo im-
petu ad Ostiā esset prouectus, tota ciuitas sese
in Sabinum, Etruscumq; agrum effusura cre-
deretur. nam neque Clemens tum grauissimo
conflictatus morbo, consuli poterat, neque am-
plius omnino quàm centum viginti spiculato-
rum Germanorum & quadraginta septem le-
uis armaturæ equitum præsidio, quo tum prin-
cipis atq; prætorij custodia stetit, publica salus
nitebatur: nec ullus erat cum peregrinis & in-
quilineis Romanorum consensus, quum quisq;
priuatis potius quàm publicis rebus studeret.
Coiuere tamen in eo periculo Cardinales, &
effractis ærarij repagulis ex authoritate sena-
tus Hippolyto Medici Cardinali pecuniam
deprompsere, vt tuendæ oræ maritimæ curam
susciperet. is alacriter cohortes cōscripsit. sed
eas vti in subitario delectu accidere solet, ex
pessimo & incōdito hominum genere, adeò vt
per summam iniuriam Priuernatibus ex iti-

nere caesis atq; direptis, oraq; Pyrgensi & Tar-
 quiniensi sedē vexata, nullo pudore in hosti-
 lem rabiem animos vertisse viderētur. Porro
 Barbarus a veteri consilio suo innixus, quum
 statim in Pontias a quandi causa diuertisset, in
 Africā traiecit, tanta vsus celeritate, vt prius
 eō peruenerit, quā ab nostra ora discessisse cre-
 deretur: voluit enim ea diuersa navigatione
 fallere Muleassem, vt imparatū opprimeret,
 & ipse antea famam simulanter ediderat eua-
 skandae Italiae, Liguriaeq; praesertim, & Hispani-
 aie, vindicandis scilicet iniuriis, quas Auria
 Coronensis atque Patrensibus intulisset, ita vt
 nō omnino inani coniectura, postquā Messana
 freto superato Italiae littora legere & cuncta
 vrere cōpisset, Liguriam ac demum Hispani-
 am inuasurus esse putaretur. Et Veneti
 quoque Muleasi & Pœnis aliqua ex parte ti-
 morem minuebant, quum validam classē in-
 strūxissent, quinis decumis ex sacris redditib.
 sacerdotum ordini, vel id agrē ferente Ponti-
 fice, impositis, vt ex ea pecunia remigibus sti-
 pendia praeberētur. Quid enim petente Africā
 Hæriadeno Venetis opus esse tāta classe? prae-
 sertim quæ tanto sumptu & tanta cum inuidia
 para

pararetur? profectò summæ prudentiæ homines, qui Turcarũ consilia Byzãtij diligenter explorare & excipere essent soliti, pro certo cognouisse, tot triremes aduersum Auriam cõparari, vt pares & duplicatæ clades Christianis redderentur. Adhæc quoque Muleasses per speculatores didicerat Roscetem fratrem quem maximè metuebat, Byzantij in libera custodia esse relictũ, veluti aliena tum ad Africae rebus expeditione suscepta. Neq; enim vllis armis validius se peti atque inuadi posse existimabat, q̃ producto regni æmulo, in quem ex conscientia scelerum suorum omnes propè Pænorum ordines & Numidas inclinatuos appareret. Sed quoniam ad hunc locum est deuentũ, operæ pretium erit paucis enarrare, quæ de Muleassis imperio, moribusq; Pænorũ didicimus. nam multa digna cognitu, quæ diu solis mercatorib; comperta fuere, nobis scribentib; victoria Cæsaris aperuit. Africam Romani euersa Carthagine sublatisq; regibus propter agrorum vbertatẽ multis eò deductis coloniis excolendam atque illustrandam suscepẽre, tenuereq; eã pro cõsulari imperio vsq; ad Vandalarum aduentũ, quos in cõtumeliam Romani

nominis immani rabie scelerates Belisarius de-
 uicit atque deleuit. Inde facta est prouincia
 Græcorum Imperatorū, à quibus in eam quo-
 tannis duces & præsides mittebantur. Postre-
 mō eam inualescente Mahometis secta, Sara-
 ceni è Syria, Ægypto, Arabiaq; induci reli-
 gionibus tanta vi inuasunt, ut pulsus Chri-
 stianis, inuictaq; & late propagata superstiti-
 one in Hispaniā vsq; victores transcenderint:
 & cum Afri, Numidæ, Mauri, & denique oēs
 Pænorū gentes noua sacra facile suscepissent,
 in Illiberi Bæticiæ regia vrbe quā Granatam
 nostri vocant, posita est Maurorum sedes, &
 Cordubiæ gymnasium cum celebri bibliotheca
 constitutum, vbi Arabicarum literarum pro-
 fessores, iuuentutem docendo, excipiendoq; in-
 termorientes apud Græcos optimarum scien-
 tiarum atque artium disciplinas, cum insigni
 ingeniorum gloria floruerunt. Nihilosecius
 & in his militare studium enituit, adeo ut quū
 diu cum Oretanis Celtiberis, & Carpentanis
 esset dimicaturū, è Miramolino irrupente penē
 omnis Hispania Punicis armis cesserit. Sed
 post sexcentos demū annos, etate nostra Fer-
 dinandi regis virtute obsessa captaq; Illiberi,

omne

omne Punicum nomen ab Hispania pulsum.
 Hac tempestate in Africa opibus ac amplitu-
 dine imperij ceteris præstāt Tūnetani & Fes-
 sani reges, sed Tūnetanis ab longa imperij
 vetustate, eximiaque stirpis claritudine au-
 thoritas maior & augustior: nam ab his sacra
 & iura omnia petebatur. supra Tūnetā enim
 itinere trium dierum vrbs est Caruenna,
 per antiqui templi religione & sanctissimorum
 sacerdotum collegio maximè venerabilis, &
 ob id libera & immunis, in qua sancti fatō
 Maurorum & Numidarū proceres vel è lon-
 gissimo terrarum tractu tumultantur. Quoniā
 persuasum habent, eorum animas quorum ossa
 sacrosancto eo in loco sita sint, vti purius ex-
 piatas, ad impetrandam cœlestis vitæ fœlicita-
 tem illorum sacerdotum accuratiore cæremoni-
 a superis efficacissimè commēdari. Imperium
 Tūnetanum octingentis ferè milibus passuum
 in ora ab Occasu ad Orientem extendebatur.
 nam Bugea & Tripolis emporio & gymnasio
 claræ vrbes, quas Nauarrus in diuersis
 regni finibus bello cepit, Tūnetanæ ditionis
 erant, quum & ea introrsus ad Æthiopum hæ-
 renas vsque pertineat. Porro Fessani in Tin

gitana Mauritania impositi Sala amni, qui in
 Oceanum magnarū nauium capax euoluitur,
 bellico apparatu & militaribus copiis antecel-
 lunt. egregiè enim sustinent Lusitanos, cum
 quibus continenter bello exercentur, adeò vt
 triginta equitum milia in aciem educant, pa-
 ratissimisq; animis ac viribus littora rucantur.
 reliquas regiones vrbesq; reguli, quos Seccos
 appellant, circa oram præsertim possident. At
 in mediterraneis Numidæ vno nomine dicti,
 Arabes vagantur, cum Afris bella gerunt,
 venalemque pacem habent. his mos est belli
 causas excitare, alere controuersias, semper
 armis exerceri: pecuarie, colendiq; agri mi-
 nisteria per seruos obire, præsertim Ethiopes:
 quum se omnium gentium nobilissimos iactet,
 quòd impermixti sanguinis ab antiqua Pæ-
 norū origine progeniem ducant. Diuisi in mul-
 ta agmina à Nilo amne introrsus ad Atlan-
 ticum Oceanum extenduntur: & quum incer-
 tas sedes habeant, certis tamen pagorum fini-
 bus imperia præscribunt. Hyeme longius à
 mari ad Ethiopum fines recedere solent, te-
 pore soli & clementia aëris inuitati. Æstate
 verò ad vixdum maturas segetes reuertuntur,

ut alieni laboris fructum intercipient. Nemo
 apud eos prater paucos sacerdotes literas ad-
 discit. neque enim adeò accuratè, vti Mauri,
 sed simplici atque expedito cultu religionibus
 student, his haud dubiè fide, integritate, virtu-
 teq; animi, & denique bello & pace meliores.
 Incredible dictu est quàm tenui conuiuio &
 vires & valetudinè tueantur. nam sicu sicca,
 daetylus, pulcicula, atque acido lacte conuiuia
 finiunt: tum verò epulantur, quum è vena-
 tione falconumque aucupis, quibus maximè
 gaudent, prædam retulerint. Totius patri-
 monij eorum census est in equo pernici, quem
 seminudi egentissimi que homines immenso pa-
 rant pretio: nec mirum, quando vita & vigilia
 eorum omnis, si bellum desit, in latrociniis ve-
 nationibusque consistat. Vxores adeò humi-
 liter viris ancillantur, ut equos curent & in-
 sternant. Æstate pariter atque hyeme equites
 pellicea talari tunica vtuntur, quòd ea pègre-
 giè sustineat ventos, & in magnis feruoribus
 soles non admittat, capiti linteum intortis à
 mento spiris non indecens tegumentum, desi-
 lientes ab equis in clunes confidunt, parcuntq;
 pedibus, ut vix exiguis spatiis obambulent.

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

Plicatione verò assidua, contentioneque ar-
 tuum, itemque frictionibus calorem excitant.
 Hac exercitatione, procul à morborum cru-
 ciatu medicinaq; periculo ad summam perue-
 niunt senectâ: adeò ut fatalem horam minimè
 presentiant, & lati euanescente potius quàm
 intercepto spiritu, inter colloquia liberorũ le-
 niter exspirent. Ex hac gente fuit Lentigesia
 Muleassis mater, virilis animi mulier, Do-
 racis reguli soror: cuius ingenio virtuteq; Mu-
 leasses adiutus & impulsus regnum arripuit.
 Nam Mabometes, qui multo luxu & multa
 cum gloria triginta duobus annis regnauerat,
 quum sibi vitæ finem adesse cerneret, Maimo-
 nem inter duos & viginti filios natu maximũ
 legitimo iure regni heredẽ scripturus esse vi-
 debatur, nisi Lentigesia corruptis precio re-
 gis satellitibus, maritum in supremis vitæ an-
 gustiis, fatigatum precibus, dolisq; deceptum
 præuertisset, ut in filium regij nominis Fortu-
 na transferretur. Itaq; Maimo qui paulò an-
 tè affectati regni suspitione, ob præclaram bel-
 licæ virtutis indolem, à patre in carcerem fue-
 rat coniectus, eo exspirante dum è custodia ad
 imperium se proripere sperat, iussu Muleassis
 in-

interficitur. Roscettes natu secundus, qui ex-
 tra arcem cum vxoribus habitabat, compræ-
 hendi non potuit: ceteri fratres grassante Mu-
 leasse in suum sanguinẽ barbarico more, par-
 tim iugulantur, partim candenti ferro oculis
 admoto, lumine priuantur. In his fuere Bar-
 cha, & Belethes, atque Saëthis stata etate, &
 in spem imperij vna matrum nobilitate pro-
 creati, qui, quum TUNETUM in ipsa Caesaris vi-
 ctoria caperetur, ob eam calamitatẽ cum gra-
 ui probro atque inuidia reducti regis, apud nõ
 stros homines Punica sæuitiæ fidem fecerant.
 Ex fuga quoque biduò post Laselles & Ha-
 bramus, & cum his fratres quatuor vix dum
 puberes, in Bagrada amnẽ tum fortẽ hiemali-
 bus aquis latẽ inflato trepidẽ vadum queren-
 tes, Solax Numidarum dux interceptit, acce-
 proq; pretio, vir æque venalis & sæuus, Mu-
 leassi ad supplicium tradidit. Porrò ceteri om-
 nium reliqui Roscettes & Abdemelech, dum
 supra Hadrumentũ profugerent, eodem pene
 casu, sed nõ iniqua sorte, in Morhabitum in-
 ciderunt, à quo, aduoluti pedibus, & salutem
 suam regiæque stirpis sanguinem commendan-
 tes, ita seruati sunt, vt quum in Numida opu-
 len

lento generosi animi laus quereretur, seuitia
 tamen arbitrium Muleassi vendicaret. acce-
 pta enim est traditionis merces, & interim il-
 li uti deceptis custodibus, ad Bentiesem ami-
 cum suum, vltiorem Numidarum ducem op-
 portune emissi. Verum & apud hunc, prodi-
 tores passim grandi pecunia subornante Mu-
 leasse, aliis atque aliis petiti insidiis, ad Bisca-
 rim urbem maxime mediterraneam recessere:
 Ibi Abdemelech tædio tam ancipitis For-
 tunæ, omni spe regni prorsus abdicata, sacra-
 to in otio religionibus se deuouit. Roscetes
 verò apud Abdalam urbis principem & mox
 socerum adeo sollicitè atq; accuratè ab omnib.
 Muleassis dolis est custoditus, ut etiam ve-
 neni metu, non alia temerè in conuiuio quàm
 semesa ab se vxoreq; esculenta genero præbe-
 rentur. Eo modo Muleasses paterno potitus
 regno, quum nemini ex regia sobole parcendum
 esse statueret, aliquot etiam pueros fratrum fi-
 lios enecauit, paternosque amicos Manifestem
 & Mesuarem in primis summæ authoritatis,
 quorum studio atque ope Maimonem præoc-
 cuparat, variis cruciatibus diu tortos & lace-
 ratos interfecit, quod præclari beneficij gra-
 tiam

riam exsoluere nollet, atq; eos idem aliquando
 contra te tanquam ingratum facile molituros
 arbitraretur. Deseruit & in aliquot nouer-
 cas, impellente Lentigesia, atque etiam con-
 cubinas patris nefaria crudelitate, quum ipse
 præposterus & in mares procliuior, in Mabo-
 metem patrem palam inueheretur, tanquam
 mulierosum ac effœminatum, qui exhausto æ-
 rario ingentes fecisset sumptus, ut ducentæ si-
 mul ad libidinem fœminæ regis in hortis ale-
 rentur, è quibus tot suscepisset liberos, qui in
 imperio æmuli forent, ob idque sibi in his oc-
 cidendis pergraue & plenū inuidiæ negotium
 reliquisset: & fuere qui existimarent patrem
 in supremo morbo, quum ex subita animi de-
 fectione ad spem vitæ subleuaretur, medica-
 ta portione à parricida filio fuisse nocatum: nec
 multò post Dorax, qui fauente sorore delectus
 erat Imperator, aduersus Meschinē regulum
 Numidam peculiari nomine bellum suscepit:
 ab eo enim aliquot antè annis viuo Mabo-
 me, cuius gratia plurimū valebat, graues acce-
 perat iniurias, & parte agri fuerat expulsus:
 Sed Meschines præpotenti hosti facile cessit,
 uti imparatus & inualidus, scilicet ut coactis

auxiliis ad propulsandam iniuriam dum ho-
 stis recederet opportunè reuenteretur. Ea cō-
 tentio vtrinq̄ue vario belli euentu sapius agi-
 tata, ad extremum regem ipsum in id bellum
 traxit, è dignitate sua existimantem, cæpro se-
 mel bello non deesse, ac auunculi eiusdemque
 Imperatoris sui partes egregiè tueri, affirman-
 te Lentigesia id totum regio nomini ademptū
 videri, quod Dorax segniter aut cunctanter
 adiutus, amitteret. Itaq̄ Muleasse in Dora-
 cis castra cum magno equitatu & Turcarum
 mercenariis peditib. profecto, res eum habuit
 euentum, vt Meschines profligaretur, & rex
 ardentius ostentato erga auunculū studio suo,
 iam planè maturas segetes incēderet. Ea inu-
 sitatæ ac immanis iniuriæ acerbitas quū fran-
 gere Meschinis animum nequaquā posset, adeo
 vehementer permouit, vt eo aduente & tota
 penè Africa concitante, singulos Numidarum
 duces ingēs & maximè periculosum Muleassi
 bellum sit conflatum: Roscettesq̄ à Biscari in
 spem regni sit euocatus, non vno tantum sed
 proximo quoque regulo Numida, equites ar-
 ma, opes, insigni studio aduersus Muleassem
 conferente, quum quisque nisi omnes in vnum

isto fœdere consentirent, Meschinis exemplo
 rebus suis timere cogeretur. Contulere cum
 Meschine consilia, copias, & opes, Vlethes Ia-
 cob, atque Morhabitus clarissimi Numida-
 rum duces, Roscetteq; à Biscari educto, & re-
 gis insignibus adornato, castra fecere non lon-
 gè à Bechia vrbe, quæ itinere vnius diei à Tu-
 neto distat. Ea aduentantium hostium fama
 Muleassem quanq̃ suopte ingenio pugnacem,
 sed tum solito timidiorum factum, & ex scele-
 rum conscientia sibi diffidentem magnopere con-
 terruit. Verùm is nõ minus astu q̃ saeuitia in-
 signis, adeò egregiè metum dissimulabat, vt
 compressis diligenti portarum custodia de Ro-
 scette rumorib. festa hilaritate nuptias Ami-
 dae filij celebraret, vniuersoq; populo solemne
 epulum præberet, & singulis tribubus, præter
 id nouum munificentiæ genus, esculenta omnis
 generis congiarij nomine largiretur, Numi-
 das verò propinquos & Pænorum optimates
 variis artibus & donis sibi conciliaret. At vbi
 Roscettis aduentus diutius occultari non po-
 tuit, vexilla, arma, tormèta, ex arce proferre
 per Doracem, Numidas quos poterat merce-
 de conducere, ex Afris equites & pedites con-
 scri

bere, obsecrare prædones Turcas vt accepto
 stipendio pro se militarent. erat enim ea tem-
 pestate ad Tunetum tantus piratarum con-
 cursus, quum ibi cunctis huiusmodi generis ho-
 minibus tutissimus esset receptus, vt ea vrbs
 Turcarum colonia videretur. Cum his an-
 tea Muleasses certo sædere pepigerat, vt ca-
 ptiuorum prædæq; omnis pars quinta in fiscũ
 referretur, magno quidem suo quæstu, & Tu-
 netanorum emolumento, adeo vt sibi nullum
 omnino ex tot urbibus vectigal atq; portoriũ
 vel vberius vel certius esse censeretur: sed is
 proventus, vti ab hostibus humani generis in-
 iuste atque impie quæsitus, non multo post Tu-
 netanis, vti mox dicetur, dignam seua atque
 auarissima gente peperit calamitatem. Quum
 Rosettes appropinquaret, qui superato Ba-
 grada amne in profluentis ripa cũ Vlethis fe-
 lia epulante exercitu nuptias celebrarat, Do-
 rax ante portã vrbis, quæ ad Bardeos defere
 hortos, in acie constitit, Muleasse degeneri a-
 nimo arcis mœnibus se tenente: cum eo erant
 Solax, & duo fratres reguli cognomine Bena-
 ones, cum septem ferè milibus equitũ Numi-
 darum, magnaq; Afrorum peditũ multitudo,
 & in

& in quo ab virtute & disciplina, genereque
 armorum firmissimum erat presidium, Cardi-
 nus Turca cū delecta cohorte sclopettariorū,
 & septem curulibus tormentis: his accesserat
 ala prætoriana Christianorum equitum, qui
 ex reliquiis veterum expeditionum in Africa
 remanserant, & ob virtutem in honore habiti
 uxores duxerāt, & nihil intereunte sobole &
 disciplina, extra meridianam portam in oppi-
 dulo Rebatto, à quo ipsi Rebatini dicti, tem-
 pla, & domos, & familias habebāt, quum Tu-
 netani reges vetere instituto salutē suam ex-
 ternis & Christianis tutius quàm Mahome-
 tans & Pænis committendam existimarent.

Prouolauit ante alios Mescines propius
 Doracis hostis, cum quatuor milib. equitum,
 hunc Morhabitus cum ampliore agmine con-
 tinenter esse subsecutus: Vlethes ipse postre-
 mam veluti subsidiariā progressis & pugnam
 ineuntib. cū Roscette aciem tenuit. Restitere
 aliquādiu regij, Dorace primos impetus forti-
 ter sustinēte, sed Morhabiti vim nō tulere Be-
 naones & Solax: quū vndiq. perturbati, & cū
 multa cæde præcipites acti in fugā verterētur:
 desuit spatium Caradino ad dirigenda tormen-

ta. nam repētini hostes obliquo alarum flexu
 non in frontem, sed in transuersos incurrerāt,
 tantusq; eo tumultu excitatus erat puluis, vt
 in incertum tormēta emisterentur, nec planē
 dignosci posset, vtram in partem praelij For-
 tuna in eo maximē turbulento & confuso cer-
 tamine victoriam inclinaret. Constat ab ea
 pulueris nube occupāda portæ & ingrediendæ
 vrbis facultatē Meschinianis fuisse ereptam,
 quū rarefcente sensim desidenteq; puluere, &
 patefacta regionum strage, & fuga Rabatini
 primò equites, & demum Caradinus densata
 cohorte, sed amissis tormentis ad portā se re-
 cepissent, atque eam simul atque vrbe[m] con-
 globato præsidio seruauissent, Roscettes cru-
 entiore quā[m] pro more gētis potius victoria,
 sed vrbe exclusus, quum nemo ex Tunetanis
 se commoueret, nullusq; omnino vel à timore,
 vel à seditione, vti futurum putarat, in vrbe
 tumultus oriretur, ad proximā regionem quā
 Martiam vocāt, deflexit, ea est circa magnæ
 Carthaginis ruinas omnium rerum copia &
 fertilitate, multisq; puteis & fontib. abundās,
 & pulcherrimis villis ac ædificiis frequens.

Ibi circiter viginti moratus dies, quū frustra

exspectando vrbanos motus, nihil proficeret,
 vel populantib. cuncta Numidis in oculis Tu
 netanorū, vt grauiore tandem periculo dam
 noq̄, eorum animos aduersus Muleassem con
 citaret, totum id oliuetum immani crudelitate
 succēdit, quod summa pariter amœnitate atq̄,
 vbertate cōuestitis collibus à summa arce Car
 thaginis ad Tuneti vsque mœnia proçeditur.
 Ferunt nullum vnquam vel obsessæ, vel bel
 lica clade afflictæ vrbi, eo acerbius ac luctuo
 sius spectaculū extitisse: exurebatur enim con
 tinenti incēdio suburbanus ager, miserias suas
 omni populo è muris magnis eiulatibus deplor
 ante. Sed conturbatis ac incensis indignitate
 tam immanis iniuriæ ciuibus rex aderat, con
 solando ac adhortando, vt eam calamitatem
 æquiss. animis ferrent: se. n. ea detrimenta sin
 gulis præsentī pecunia liberaliter exsolaturū,
 & daturum operam vt comparatis maioribus
 auxiliis, Meschinis atque Morhabiti & Vle
 this prædia ad eorum prædam effusa popula
 tione vastarentur. Nec multò post Equum Tu
 netani supra præstitæ fidei sacramentū, & por
 tas externo milite custoditas, efferatos iniuria
 animos à Roscettis studio penitus auertissent,

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

Numidæ dilabi, quod eis post confectum prælium minimè probro datur, atq; Roscettē ut longè secederet, seruaretq; se feliciorib. cōsiliis, monere cœperūt. At ipse quum alij atque alij suspensum & nutantem in diuersa distraherēt, Numidarum perfidiam, & fraternas insidias timens, eō animum inclinauit, nō improbante Vlethe socero, ut Algerium ad Barbarussam cōfugeret, scilicet, ut illic vltiores spes suas ad inuadendum paternū regnum securius atq; nobilius agitare. Eo modo apud Turcā, iam tum latè subactis finitimis regulis dominantē aspirantēq; ad imperiū totius Africæ, in cultu propè regio permansit vsq; ad id tempus quo Byzantium, vti diximus, est deuectus. Is Punicarū rerum status erat, quum Hariadenus Pontia profectus perpetuo cursu ad Bisertam improvisus appulit classem. Bisertani & tadio Muleassis, & sua mobilitate impulsī, audito statim Roscettis nomine, Turcas oppido recipiunt, præfectumq; repugnantem oppido expellunt: descenderant enim Hariadēni iussu aliquot Afri familiares comitesq; Roscettis, qui eum adesse, sed prodire non posse nunciabant, fatigatum scilicet nauſea laceſſente, atq; accedente

dence febricula mentientes. Adiacet Biserta
 piscosi stagni faucibus, per quas subiectum mare
 statis suis aestibus irrumpit, & infusum aquæ
 dulci sensim exorbetur & emittitur, efficitque
 portū lato alveo vel magnis nauibus cōmodum,
 ab Vtica triginta serè passuum milibus distantē,
 ab antiquis à circūfluente lacu, quæ olim Tri-
 tonius fuit, Hippodiaritos appellata. Collau-
 datis Bisertanis Hariadenus, utpote qui con-
 filij sui summā in vna maximè celeritate repo-
 nebat, classē celeriter eduxit, præteruectusq;
 Vticam & Carthaginis promontorium, eius
 turris atq; munitionis, quam Gulettam nostri
 vocant, in conspectum se dedit, ita ut eam dis-
 plosis omnibus tormentis in lætitiâ atque a-
 micitiâ signum de more salutaret, Gulettani
 custodes quum salutem redderent, amicè &
 grauius responderunt, se in eius potestate sta-
 tim futuros, qui Tunetanae vrbis imperio
 potiretur. Iam ab excelsa Tuneti arce con-
 specta classis, & à Biserta totisq; littoribus fre-
 quentes nunciij ingentē in vrbe tumultum ex-
 citarant. Erat enim ciuitas erecta in expecta-
 tionem noui regis, cum ipsius Roscettis amo-
 re, quod mite ac liberale ingenium præferret,

rum odio Muleassis, quem auarè & crudeliter imperantem aliquot iam annos in luctuosa seruitute pertulissent. Nec ipse adeò famæ suæ erat ignarus, vt alienatos ab se ciuiũ animos nequaquã intelligeret, nec presentiret, quàm parum spei in populi studiis esset reponendum, quum principum ciuitatis ora atq; oculos intueretur. Erant enim Tunetani vel ob id ei vehementer irati, quòd vti Roscettis bello solenni pronũciatione fuerat pollicitus, nequaquã eorũ inopiam liberalitate subleuasset, qui exustis atq; euastatis oliuetis & villis, dum cõstanter ei studerent, miserabilem carissimarum rerum iacturam fecissent. Itaque egressum arce, & in foro concionantem deseruerunt: quum ea præmia si pro se arma caperët degeneri vultu polliceretur, quæ nec incolumis & victor præstare posset. Monuere quoque restitantes ad huc nonnulli specie amicitie, & in his Abdabar; gerobat is tum magistratum, qui Mesuar appellatur, vt cederet fortunæ, extemploque profugeret: & tum fortè de aduentu Turcarum rumor increbuerat: quæ res per se pauidum, & ex merito insidias vndique timentem, destitutumque à ciuibus in fugam concitauit,

adeò turbata mentis ratione, vt in arce aurũ
 & gemmas, & regia ornãmẽta relinqueret, oc-
 cultata scilicet secretiorib. latebris, vt his de-
 mum hostis potiretur. Primi omniũ duo Hi-
 spani abrupta sacramenti fide à Muleasse ad
 Hariadenum defecerũt: Abexes ex Granata
 vrbe, is erat in magistratu qui dicitur Moni-
 fetes, & Fetuches Tarraconensis, qui custodia
 arcis erat prapositus. Hic Roscertis vxorem
 liberosq; eius, qui à Muleasse in custodia ser-
 uabantur, statim eduxit, & regio cultu orna-
 tos in solio Muleassis constituit, Mosesq; item
 & Caradinus & Agis, prædones Turcæ, detra-
 ctis cathenis exsoluuntur, vt cum aduentante
 rege, Hariadenoq; his dono oblati eximium
 sibi gratiæ locum pararet. Abexes autẽ phale-
 ratum insignem equum Hariadeno misit, quo
 in vrbem adueheretur: itemq; alios trierarchis
 & ducibus distribuendos: hortatusq; est vt ma-
 turaret, egregia etenim voluntate Tunctanos
 vt eum susciperent, sese obuiam adapertis por-
 tis effusuros. Nec mora Hariadenus exposi-
 tis in terrã copiis, conscensoq; equo cum quinq;
 milib. Turcarũ ad eam portam peruenit, quæ
 stagno atque naualibus est coniuncta, ab ea ad

aduersam vrbis partē, vbi amplissima & edita arx in tumultū exsurgit, lata & oblonga regio pertinet, officinis rerū venalium frequens & mercatorū porticu conuentuq̄ percelebris. At Tunetani quum Hariadenū per mediam vrbem ad regiam contendente, magnis gratulationib. exceperunt, & in perpetua Turcarū acclamatōe nihil præter Solymani, aut ipsius Hariadeni nomen audiretur, commoueri vehementer perturbariq̄ cœpere, incensis scilicet dolore animis, quòd Roscettes nusquā compareret, diu frustra oculis requisitus, expectatusq̄, vt ager tandem lectica aut nauigio ad vrbem subueheretur. Auxère tumultum Roscettis familiares nequaū sponte Byzatio aduecti, qui nullo metu contineri poterant, quin mæsti oblati veteribus amicis summissè dicerent Roscettē frustra expectari, qui Turcarum & Hariadeni fraude in Asia & in cathenis quidem esset relictus: ij etenim natura Punico nomini fauere cogebātur, magnoq̄ue cum dolore perfidiæ ignominiam animo sustinebant, quum speculatorū munera obire apud suæ nationis homines & ciues, seruireq̄ue immanibus piratis metu mortis, & patriam prodere

dere, maximè turpe & flagitiosum putarent. Eo modo detecta fraude Tunetani frementes ira circa forum conglobantur: concitatis duccem se præbet Mesuar, quem antea diximus, auctoritate, spiritu, & eloquentia Pænorum facile princeps. Is dudum nobilioris gratiæ locum apud nouum regem quærens Muleassem repentino Turcarum aduentu perturbatum, & ab amicis opem, fidem, fortemq; operam implorantem, nō modò contempserat, verum difficultates atq; pericula verbis adaugendo, hostili planè animo egerat, ut ille vrbe atq; arce protinus excedere properaret. Tum verò sua spe deceptus, vti erat mobili ardentique ingenio, reuocare Muleassem, & Turcas in arce obsidere atque oppugnare statuebat. Itaq; ad populum ad arma consternatū ab altiore porticu conuersus, magna voce, nefaria, inquit, fraude decepti sumus fortissimi ciues. Roscetes enim quem pro legitimo rege exspectatis, in cathenis Byzantij calamitatem suam luget: nos verò nisi pro libertate extemplo captis armis enitimus, externis prædonib. perpetuò seruiemus: expediti consilij & festinatae operæ occasionem præsens negotium vobis

M iij   osten

ostendit: proinde qui seruire & venundari nō
 lunt, correptis repētē armis Turcas inuadant:
 dux ipse vobis adero, vt publico cōsilio fraudē
 vlcisci, & patriam, & libertatē pro dignitate
 Punici nominis tueri videamur. Nec mora,
 omnes ad arma conclamant, repentino impetu
 Turcas inuadunt, obuios ac nihil timentes ob
 truncant: attollitur vndiq; clamor, magno tu
 multu arma proferuntur. Mulcasses reuoca
 tur, qui cum Dorace ad Restabianos hortos
 substiterat, ciuium ingeniis diffidens, sed tamē
 retentante matre euentum exspectans. Erat
 Tunetanorū valde ingens sed incōdita multi
 tudo nequaquā militaribus instructa armis, quæ
 vix sustineri posset, nisi vecordi impetu po
 tius & præcipiti temeritate, q̄ periti ducis im
 perio & disciplina regeretur. Itaque concursu
 vndiq; facto ad arcem contendunt, aduolantq;
 ad id propugnaculū quod ascensu facilius esse
 videbatur, portamq; habebat pertinentem ad
 oppidum suburbanū, Babasuechum ab Tune
 tanis appellatū. In eo Turcæ vexillum præsi
 xerant, ac inde fortiter ac intrepidē propugna
 bant: sed scandentib. Afris, atq; omnis generis
 tela iaculantib. ardentesq; faces concremādis
 fori-

foribus itidem ingerentibus, ægrè sustinere, & sese in retractiorem munitioremq; locum recipere cœperant: quum Baëtius Hispanus, quæ abiurato religionis cultu Turca Ramadâ vocabant, tormentû aereum in editiore arcis speculam, expedito cõsilio ingentiq; celeritate impulsum humeris militum, atq; educatum, in confertissimos hostes emisit: eo ictu multorû strages edita, & multò maximus cæteris illatus est pavor, quum ab tota etiam muri corona à sagittariis peterentur, & quod maxime terrebat, sclopettorû glandibus sternerentur. Deerat Hariadeno temporis spatium, quo consilium in re subita opportunè caperet, & quid fieri vellet, militibus imperaret. nam & hostiû quos pacatos putabat, repentinus incursum, & situs arcis nõdum planè oculis collustratus, & commeatus qui vix triduo sufficeret, ex penu atque horreis renunciatus, etiam egregiè constanti, & in summis asperrimarû rerum periculis sæpe versato perturbationem afferebãt. Sed hunc timorem cum singularis furentium potius q; pugnantium hostium imperitia, tum suorum militû spectata virtus magna ex parte minuebant: quum & ij successu ipso & pro-

tractione prælij, magis spe atq; animis confir-
 mati perpugnarent: illi verò, quòd primis au-
 sibus fortuna defuisset, in periculoso atque ir-
 rito conatu conspecta suorum strage & vulne-
 rum fœditate, iam planè concepto metu fran-
 gerentur. Verùm Dorax cum ala equitum
 Numidarum, & ipse Muleasses reuersi, pro-
 uectique per Babasuechum suburbanum vsq;
 ad portam vel nomine ipso & clamoribus op-
 pugnacionem iam bis intermissam atq; redin-
 tegratam adiuuabant. In ea rerum asperita-
 te Halis Leuanus, è Malacha Baticæ vrbe,
 qui ad Mahometis sacra defecerat, vir belli
 peritus, utpote qui in Nauarri & Piscarij
 castris in Italia aliquot annis militasset, con-
 uersus ad Hariadenum, eruptione, inquit, no-
 bis est dimicandum, si arcem defendere ac o-
 mnium salutem, recentemque nominis tui di-
 gnitatem tueri egregiè volumus: si cominus
 enim collato pede manus conferantur, non fe-
 rêt nostrorum impetum, qui nunquam aciem
 verorum militum viderunt, inanisque auda-
 ciæ protinus pœnas dabunt: quum nec in ser-
 uitate nequissimi regis pacem pati, nec in ipso
 quietis ac otij limine authores acceptæ liber-
 tatis

tatis grato animo ferre voluerint. Quū Halis sententiam ferè omnes laudarent, & in primis Moses & Agis viri fortes, quos custodia eductos fuisse diximus, atque item Haidinus Smyrneus cui Cacciadiabolo cognomen fuit, inter piratas longe fortissimus, comprobante Hariadeno, & prælij signum dante, duabus portis erumpunt, circumuentos ab diuerso latere trucidant, insignis tribus in locis editur pugna, magna vis inermium Pænorū interficitur, & ipse Mesuar glande traiectus cadit.

Tum vero ab oppugnatione discedit vnaqueque tribus pulsa loco in suam regionem. Instante demum præmenteque Turca milite, in plateis & compitis cruento maximè prælio aliquot horis esse decertatum: ad extremum Tunetani superati, atque intra domos compulsi, quum non pro rege, sed pro vxoribus & liberis certaretur, inde Halis recepit suos, cæde, æstu, siti, & multo labore defatigatos. Ferunt ea die supra tria milia Tunetanorum desiderata: vulnerata verò ad triplum. In eo successu Muleasses desperatis rebus ingenti cursu se proripuit, comitante protegenteque Doracis equitatu. nam persequentibus

Tur-

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

Turcis, quum in tumultuosiss. fuga agrè sese inter hortorum macerias explicasset, parū abfuit quin in potestatem hostium deueniret. Dorax superato Bagrada amne in pacata loca suæ ditionis eum perduxit nō longè à Constantina vrbe, aluitq̃ eum liberaliter, & summa fide protexit vsq̃ ad Cæsaris aduentū Constantinā, vt literæ saxis ad mœnia incisæ manifestò indicant. Cyrtha Numidiæ regia olim fuit, distatq̃ à proximo maris littore vbi nunc tenue oppidum stationē habet nomine Collum, colonia Cullu antiquitus appellatum. Cæterum ea nox quæ prælium & regis fugā secuta est, Tunetanis pariter & Turcis insomnis fuit: actæ nanque summa cura vtrinq̃ vigiliæ, dispositis in muro pariter & ad arcis exitus armatorū cohortib. sed dies pacem atque otium vtrisque attulit. Nam Pæni inter tot funera suorū & vulnera, vtpote qui satis improspere virium suarū periculum fecissent, cæso Mesuare, pacē q̃ bellum malebant, præsertim quum rex ipse pro cuius imperio ac dignitate certabatur, opibus atque aīo fractus in solitudines effugisset: & id quoque Hariadenus impetrare cupiebat nō ignarus eam quam habebat militum multi

rudinem pertenui copia commeatus vix triduo
 in arce posse sustentari, summaq; rei spem par-
 tamq; victoriam deuocari in apertū discrimen
 si Tunetanorū animi, desperatione veniæ, aut
 vindictæ rabie inducti accitis vndiq; Numidis
 & Afris, ad obsidendam arcem verterentur.
 Itaq; impetratis induciis Hariadenus, solemnī
 sacramēto dat pacem & accipit, alloquitur vr-
 bis primores, ostendit eo consilio se venisse, vt
 ciuitatē scruissima Muleassis tyrannide libera-
 ret, liberatāq; quantis maximè posset beneficiis
 atque munerib. augetet simul ac ornaret; qua
 benignitate Tunetanos sub longè maximi atq;
 optimi principis tutela, breui sperandum foret
 diuites atq; beatos ex egentissimis atq; miserrī-
 mis euasuros. Proinde id se vnū ab ipsis postu-
 lare, vt Solymano & sibi eius præfecto fidem
 seruent, & in ea libertate conquiescant, quam
 multo suo labore & sumptu, deorūq; præsertim
 immortalium beneficio, potius quàm ipsorum
 merito susceperint. Quòd si aliquando futurū
 esset, vt ipsius ac Turcarū imperij & amicitia
 Tunetanos pœniteret, & Roscettē omnino de-
 siderarēt, se minimè dubitare quin Solymanus
 regna vel Christianis dono dare solitus, si per
 lega

EX HIST. LIBRO .XXXIII.

legatos id peterent, eum in Africam concessio regno, & regalibus donis adauctum esset transmissurus: sed etiam atq; etiam cauerent, ne eo cōsilio exitialis belli potius q̄ tranquille pacis materiam querere viderētur. Ad ea Abilehirinus, qui postea Mesuar est effectus, respōdit non debere eum Tunetanis succensere, si vti ab omni annalium memoria regibus antiqua stirpe editis adsueti, eo eiecto qui tyrannidem per decē annos exercuerit, alterū q̄ æquitatis atque iustitiæ fama floreret, sibi regē exoptarint, præsertim quum is ab ipso classe aduectus & penè dono datus esse crederetur. Non mirū idcirco fuisse, si in cōtumeliæ nomen cōmutata beneficij fama, ipsi vti fraude, aut certè opinione decepti, adeò insanire sint visi, vt vinci armis q̄ dolo subigi maluerint, quando ipsis atq; Muleassi multò satius fuisset occlusisse vrbis portas, quum externa classis Africa littorib. appulisset, quàm incertis omnino rumorib. incautè credidisse. Proinde Tunetanos tanquā fortunæ indicio in deditiōne acceptos, optimo iure paratos esse iurare in verba Solymani, atq; eò quidem æquiore animo, quòd pro egenti & in suis miseris iniqua sorte iactato, longè amplius

plissimum & felicissimū terrarum orbis regem
 nequaquā voto, sed præter spem arridente fortu-
 na, quod Punico nomini benè verteret, essent
 cōsecuti. Cōpositis Tūnetanis rebus, & creatis
 magistratib. Hariadenus ante omnia operam
 dedit, ut Numidarū principes sibi fœdere ac
 beniuolentia iungerentur: quod vbi largitione
 atq; munerib. apud homines egenos, & ad ineun-
 dam dissoluēdamq; amicitia ab venali ingenio
 procliues, celeriter est cōsecutus, Asanagam
 eunuchū genere Sardum, cui maximè fidebat,
 atq; item Halim Leuanū, cum Ianizeris & tor-
 mentis aliquot curulib. ad recipiendas Africae
 vrbes misit. Paucisq; dieb. nullo labore aperi-
 entib. cunctis portas, mediterraneæ pariter atq;
 maritimæ vrbes deditionē fecere: vna omnium
 vrbs Caruenna quū se vetusta sacrorū religio-
 ne & sacerdotum domicilio immunē ac liberā
 existimaret, aliquādiu restitit: sed victa excidij
 metu Turcarū armis facile cedens præsidium ac-
 cepit. Inde Hariadenus regiam nouis ædificiis
 exornare simulatq; munire orsus, septū in caue-
 dio, in quo Turcarū more p. tribunali ius diceret
 instituit, conatusq; est multis seruilib. operis a-
 perire nouas fauces, ac immittere p. eas id mare
 quod

quod à promontorio Carthaginis lunato flexu
 ad stagni munitiones extenditur. In eo littore
 geminae sunt turres, ab aquae salisq; nomine à
 nostris appellatae, ubi olim ille insignis Cartha-
 ginensium portus visebatur. Id opus ea ratione
 Hariadenus efficere cōtendebat, ut tuto, per-
 amploq; & maximè expedito portu vteretur:
 nam vadosae admodum erāt angustiae, quibus
 Gulecana turris ab ortu aduersae cōtinenti li-
 gneo ponte committitur, ita ut triremes agrè
 humeris seruatorū & tractoris machinis in sta-
 gnum impellantur & educantur. Ab his fauci-
 bus Pæni leuibus tantū nauiculis, propter hu-
 milia vada, ad urbem T unetum adnauigāt:
 videturq; id stagnum cētum ferè stadiorū dia-
 metro in orbem veluti circino circumductum,
 & id multo cæno multaq; vligine passim vado-
 sum. Cæterum id opus Aquilones facilè distur-
 barunt, inuecta scilicet aggestaq; cōtinuis aesti-
 bus ac fluctib. arena, adeo, ut quū priscarum
 molium fundamenta reperissent, Hariadenus,
 ne veteris portus quanq; parum cōmodi, iactu-
 ra fieret, suadentib. piratis incæpto abstereret,
 quū stagnum exiguo tempore expleri peni-
 tus atq; obstrui posse videretur.

FINIS.

Pauli Iouij Nouocomēsis
EPISCOPI NV CERINI

ex Historiarum sui temporis libro . xxxiij. de
CAROLI.V. CÆSARIS AVGVSTI
in Tunetum Africae urbem expeditione
fragmentum.

*Excitata ad pium bellum vniuer-
sa Hispania, conuentibusq; per-
actis, Cæsar è Carpentanis Bar-
chinonem venit. Eius aduentus
omnium opinione celerior, tantusq; naualium
& terrestrium copiarū apparatus, haud dubiè
inimicorum animos in pace continuit: adeò vt
rumores qui de Gallis, Britannoque rege, &
de Heluetiis allati erant, penitus èxtingue-
rentur, reguliq; Italiae, vti cæco metu liberati
cupidius atq; liberius in id bellum officia præ-
starèt. Soli Veneti in amicitia Solymani per-
seuerātes ex fœdere, quod ante .xxx. annos cū
Baiazete eius auo percussissent, neutri parti
ferenda auxilia censuerūt. Interim Andreas
Auria, quē Cæsar toti maritimo negotio præse-
cerat, cuiq; vni propter spectatā fidem rerumq;
peritiam, profectiois suæ atque supremi con-
siliij decreta cōmunicarat, incredibili adhibita
celeritate, ac diligentia multarum ingenium*

N na-

nauium, ac triginta rostratarū classē instru-
 xit, in queis erat quadriremis vna, quæ præ-
 toriæ loco Cæsarem veheret. Ea erat laquea-
 ri aurato, & cælata pictaque introrsus puppe,
 contecta item vmbaculo ex auro purpuraque
 intertexto, remigibus serica tunica & epibatis
 omnibus vestitus, ac armaturæ cultu plurimū
 exornatis. Præterea vim ingentem nautici
 comæatus, instrumēta naualia noui artificij,
 tormētorumq; omnis generis ac telorū copiam
 vel maximo suffecturam bello in naues distri-
 buerat, quibus totius Liguriæ iuuentutem, &
 ex nobilitate fortissimū quemq; certatim cun-
 ctis nomina dantibus imposuerat. Ad eum hæc
 ipsa ingenti cura fama que administrantem, vt
 præclaræ virtuti suus honos haberetur, Pau-
 lus Pontifex gladium de more solemnibus cæ-
 remoniis consecratum dono misit, is erat gem-
 mato capulo cælataq; vagina, cum balthæo au-
 reis bullis & fibulis valde cōspicuo, & præter
 eum etiam villoso è serico pileum margaritis
 Phrygio opere depictum. Ea sunt eximij pijq;
 ducis aduersus Christianæ religionis hostes de-
 pugnantis insignia, magnis regibus dono da-
 ri solita, sic vt non immeritò strenuus senex,
 quan-

quanquã multa iam nauali gloria plenus, ad
 petendam noui decoris laudem accenderetur.
 Dum hæc Genue ingenti Aurie atque Li-
 gurũ omnium studio parantur, Alfonsus Va-
 stius bellica laude illustris, ab Ænaria literis
 Cæsaris euocatus, ad Andream Auriam per-
 uenit, atq; inde transgressus Apteninũ in vrbe
 Viglebano Franciscũ Sfortiam & Antonium
 Leuam cõuenit. Iubebat enim Cæsar vt Va-
 stius suo antiquo pedestris militiæ imperio fun-
 geretur, legionesq; Germanorũ ac Italarum
 in Africam transportaret: Antonius verò
 Leua in Gallia Cisalpina præsidio permane-
 ret. Huic enim Cæsar, quanquã ducem animi
 virtute insignem secum adducere cuperet, om-
 nino parcendum putabat, quoniam esset scuis-
 simis artiticularum doloribus conflictatus, ob
 idq; ad perferenda nauigationis incommoda
 imbecillo admodum corpore videretur: & in
 Italia quidem opus erat constanti & impigro
 Duce, qui in vtrumque suscepti belli casum
 intentissimè vigilaret. Huic autem præci-
 puè est iniunctum, vt seucro edito prohibe-
 ret, ne quis è numero veteranorum Hispano-
 rũ noui belli cupiditate ad mare dilaberetur.

Nolebat enim solitis stationibus provinciam nudari, adeò propinquam Gallis, Heluetiisq; finitimam, quorum incertæ fidei nihil omnino præsidio vacuum foret relinquendum. Deliguntur itaque Itali tres præfecti, qui circiter vigintiquatuor cohortes conscribant. Is numerus quinque milium hominum summã efficiebat. Hi fuere Hieronymus Tutauilla Sarnensis Comes, qui superioribus annis in Peloponneso egregiam fortemq; operã præstiterat, & Federicus Carectus in Epantheris Liguribus, & in ora Ingauriorum ad Finarium oppidum clientelis atque opibus potens, cui Aوريا vitricus erat: itemq; Augustinus Spinula bello clarus. Hi statim hinc atq; inde digressi, celeriter ex optimo genere militũ cohortes implent, tanto veterũ nouorumq; militũ cõkursu, vt conscriptis plerique voluntarij sine stipendio miscerentur. Interim Maximilianus Erbersteinius dux vetus per Tridentinas Alpes octo milia Germanorum in Lunensem agrum perduxit, in quæis fuere pleriq; nobiles è stirpe regulorum sine mercede Punico belli famã sequuti. Hos humaniter liberaliterq; susceptos, simul & Italos pulcherrimis armis Mediolano

lano aduectis instructos, aduocata concione to-
 hortatus est, vt patientissimè dum nauigarēt
 maris tædia perferre, ac vbi terram Africam
 attigissent, optimè de victoria sperare veller.
 Pugnatueros enim ipsos pro diis immortalib.
 & pro Cesare, qui nunquã piis & fortibus de-
 fuissent. Ita summa omnium alacritate con-
 scense sunt onerariæ naues triginta octo, qua-
 rum præsidio Antonius Auria magnitudine
 animi & nauali virtute vni magno Auria se-
 cundus duas & viginti rostratas adducebat.
 Nec multò post Vastius è portu Veneris sol-
 uit, ita vt triremibus oram legeret, onerariæ
 verò ad conspectum in alto velis vterentur.
 Sed alternantibus saepe ventis, & inflato non-
 nunquam mari, tardius q̄ sperarat in Traia-
 ni portum ad Centumcellas peruenit, quo iam
 Pontifex ab vrbe decurrerat, vt sacris præ-
 cationibus Deum optimum maximum diuosq̄
 Christiani imperij tutelares, ad victoriam de
 hoste parandam nauigantib. propitiaret. Ita
 ipso Pontifice præeunte, verba, & hymnos sa-
 cerdotum choro decantante, triremes nauesq̄
 onerariæ quæ mira felicitàte adequato cursu
 ab alto in conspectum se dederant, ab excelsa

specula expiata lustrataque sunt. Datum est
 item vexillum & sceptrum Christiane religio-
 nis in templo de manu Pötificis Virginio Vr-
 sino: postridieque Vastius cum eo nactus ido-
 neam tempestatē, Neapolim cursum direxit.
 Ibi Petrus Toletanus Prorex, reguliq; pe-
 culiari studio impensaq; singulas triremes edi-
 ficarant. In his fuere duo Sanseuerini Saler-
 nitanus & Besennianus, itemque Spinellus
 & Carafa, Hispanusque Alarco Neapolita-
 nae arcis praefectus. Ad has septem aliae acces-
 serant, quas ipse Toletanus publica pecunia
 confectas deduxerat, & noxiis nefariisque ho-
 minib; ad remum damnatis impleuerat. Dum
 cuncti in eo apparatu essent occupati, Vastius
 in quosdam more militiae animaduertit, qui
 pertaesi nauseam maris, & longinqua nauiga-
 tionis incommoda reformidantes, cōceptas de
 victoria spes malignè extenuare, stipendii te-
 nuitatem detestari, consternareque multitu-
 dinem vt signa desererent, seditiosis sermoni-
 bus cœperant. Ad authores tantum pœna per-
 tinuit, adeo vt inuoluti saccis profundo mari
 spectante classe mergeretur. In his fuere Mi-
 chael Tarraconensis, & Molina qui apud Ca-

*neanum oppidum excitanda seditionis initia
 præbuerant. Parato, & in naues omnis ge-
 neris commeatu abundè congesto, impositisq;
 militibus, Hispanisq; præsertim veteranis,
 qui à Corone redierant, oram soluit. Eum se-
 cuta est & vniuersa propè totius Campaniæ iu-
 uentus, arreptis vndique nauigijs, tanta om-
 nium cupiditate, vt nemo Neapoli relictus es-
 se videretur. Inuitarat enim comitate insigni
 quosque opibus atateq; florentes, ac notos si-
 bi militiae veteranos, quòd his atque illis pul-
 chrum esset, vel emerita stipendia, vel tyro-
 cinij præclaram indolem memorabili victoria
 nobilitare. Profectus est & vna Federicus
 Proregis filius, ingenio bellici decoris auido
 iuuenis, paucisque diebus Panhormum in Si-
 ciliam est peruentum. Hisdem quoq; diebus
 & ipse Andreas Auria diuersa navigatione in
 Hispaniam ad Cæsare peruenit, cum vetere
 sua sedecim triremium classe, tribusq; veloci-
 bus quos galeones vocant. Ea sunt nauigia
 structura militari, formaq; ad omnem vel tor-
 mentorũ vel tempestatis contumeliam egregiè
 sustinendã idonea, paulò minora onerarijs, hu-
 milioraq; instructa quadratis velis atq; etiam*

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

aliquot remis, ut è portubus in apertum mare ad captandos ventos facillè sit sese prouehere & promōtoriam superare. His fermè vtuntur, qui piraticam exercent, quoniam innumera- bilem tormentorum copiam ferant, quibus vel plurimas triremes, in multa malacia ad se expugnandum appropinquantes perfringere maioribus tormentis atque demergere facillè possint, quum directis ad libellam summæ aquæ per fenestellas validissimis colubrinis, in orbem vndiq, ferrea pila ad multum maris spatium emittantur: perflantib. verò ventis reliquorum nauigiorū cursum antecedant. Cæsar delectibus habitis circiter octo milia pedum magna ex parte tyronum cōscripserat, & septingentos equites vltioris Hispania regulis imperarat, ex vetere eius regni consuetudine legeq;. Nam superiorib. bellis, quibus cum Mauris de Bætica imperio dimicatū est, nemo procerum fuit, qui non certam equitum manū conferret, & contra hostes in castra perduceret, cuius impositi oneris causa magnas rulerāt immunitates. Ij leuis armatura equites dicebantur, quòd nihil præter apertam galeam & thoracē ferreis laminis squamoso ope-

re confertam, leueque item ex præduro corio
 scutum Maurorum more & lanceam latæ cu-
 spidis, gladiumque habilem gestarent. His o-
 mnibus copiis præerat Mendocius, Tendilij
 filius, cognomento Montegius. Sed plerique il-
 lustres reguli & ex toto nobilitatis ordine fre-
 quentes euocati, ad Cæsaris aulam conuene-
 rant, qui grauioribus protecli armis, ac instructi
 generosis equis, pro censu & amplitudine ditio-
 nis, aliquot clientes liberaliter armatos trabe-
 bant, ut loco stipendij gratiam Cæsaris, & ex
 alacri pioque studio ad nauandam operam certæ
 laudis decus promererent. Inter hos authori-
 tate nominis eminebat Ferdinandus Toleta-
 nus Albæ regulus, non dubiam magni futuri
 ducis spem præbens, quum publico pietatis no-
 mine, & priuato voto uehementer incitatus,
 in Barbaros deferretur, ut Garziæ patris cæ-
 dem vindicaret, quem ab Afris ad Girapolim,
 Mænice in insula cæsum fuisse docuimus. Ve-
 nerat etiam ab Oceano portuque Gallico Lu-
 douicus Lusitania regis germanus frater, cu-
 ius soror in matrimonio Cæsaris spectabatur,
 cum classe viginti quinque nauium eius gene-
 ris quas carauellas vocant, Indicis naviga-
 tioni

tionibus assuetas, magnaque rerum omnium
 & tormentorum onera, & quantumlibet ira-
 ti maris iniuriam facile perferentes. In his
 videre erat excelsum galeonem incompara-
 bili tormentorum apparatu permunitum. Ea
 in classe duo milia peditum descriptorum præ-
 ter nautas recensebantur. Applicarant e-
 tiam è Belgico Oceano per Gaditanum fre-
 tum supra sexaginta onerarie naues, quæ co-
 pias passim paratas & comæatus singulis me-
 diterranei maris portibus susciperent. His
 aduectus fuerat magnus damnatorum nume-
 rus, quibus per Belgicas vrbes vita ex decre-
 to Cæsaris idcirco fuerat concessa, vt in sup-
 plementum remigum in triremibus operam
 præstarent. Nam eius generis hominum æ-
 rumnoso in labore facile deficientium inopia
 momenti minimè leuis futura credebatur.

Itaque Cæsar copiis & comæatibus in naues di-
 stributis, totoque ad edictum exercitu designa-
 ta nauigia ea lege conscendere iusso, vt nemo
 scortum, aut puerum nisi ætate militari secum
 adduceret, è Barchinone oram soluit, tenuitque
 cursum in Magonis portum minoris insule Ba-
 learis, atque inde turbulenta nauigatione in

Sardiniam Caralim peruenit, quò nuper Alfonso Vastius ex Sicilia cum sua classe applicuerat. Nec multò post Caesar, ipso Auria reliqui conficiendi cursus rationes explicante, atque adhortante ut omnis moræ causa præcideretur (nam Hispanica classis iam penè tota conuenerat) in Africam traiecit, & in Vtica portum, quem Farinam nauis vocat, leni Coro remigum laborem subleuante vniuersam classem intulit. Magno autem casu vna omnium prætoria quadriremis, qua Caesar ipse vehebatur, dum intraret sabuloso in vado hæsit. Quo animaduerso periculo Auria expedito consilio dimidiam partem vectorum & remigum in aduersam spondam declinare iussit, tanta agilitate, ut ad imperium canentis fistula quadriremis uti pondere subleuata impulsaque demum dextro remigio eum arenæ tumulum euaderet, & incolumis cum plausu vniuersæ classi redderetur: nequaquã leuiter commoto Cesare, qui simile vitæ discrimen Philippum patrem subiisse memorabat, quum ille in Oceano transversa abreptus tempestate in arenæ cumulos periturus incidisset, nisi ingētis fluctus beneficio elata nauis

atq; vltra exstantem sabuli cumulum transportata, magno miraculo in Britannia littus eua-
 sisset. Ab Vtica mox discedens classis circum-
 uecta promontorium Carthaginiis, totumque
 eius regionis littus quam Martiam vocant,
 excise quondam superbæ vrbis ruinis, & no-
 ua regionum hortorum amœnitate celebratū,
 appulit contra turrem quam de subiecto fonte
 Aquariam vocant. Hæc est in ea plaga, vbi
 stabula elephantorum florente Carthagine fu-
 isse putamus. Nam & Cotum insulam, & ro-
 tius antiqui portus formam, naualiaq; quibus
 Romani victores inuiderint, tanti cui vetu-
 stas mutare & abolere facile potuit. Barbari
 qui ab imminentibus Vticæ collibus, aliisque
 passim speculis, & ab excelsa arce antiquæ Car-
 thaginiis, quam Birsam fuisse memorant, ad-
 uentum & cursum explicatæ classis conspexer-
 ant, Hariadeno Barbarussæ renunciarunt,
 hostilem classem innumerabilib. omnis generis
 nauigiis constare. Erant enim septingentæ fer-
 mē naues: in quæis duæ & octoginta rostratæ
 triremes frequentibus exornatæ vexillis con-
 spiciebantur, quæ speciem æquo maiorē & ter-
 ribiliorem hostium oculis præbebant. Verū id

Barbaruffæ animū magnoperè perturbavit,
 quòd alij atq; alij præcurrentes nunciabant in
 classe pro certo esse Cæsare ipsū Christiano-
 rum maximum imperatorē: tantasq; equitum
 & pedirū copias amplissimæ classi fuisse impo-
 sitas, ut nemo qui arma ferre posset, in Hispa-
 nia atque Italia relictus esse videatur. Hoc
 affirmari à quibusdā seruis Mahometani no-
 minis, qui præterita nocte exutis compedibus
 ex hostili trireme in proximi littoris dumeta
 foeliciter enataissent. Non putarat. n. insolens
 Barbarus nostrarūq; virium contemptor, Cæ-
 sare periculosis inexplorati maris casibus, in
 ignota præsertim, sterili, ac æstiosa terra du-
 bio bello se commissurum: sed quod captiui à
 piratis Tunetum perducti dicere solerent, per
 legatos, ipsumq; præsertim Auriam, non Tu-
 netum quidem ipsum, verū ignobilia tantū
 eius oræ oppida tentaturum. Cuius confirman-
 dæ opinionis ante alios author fuerat Aloy-
 sius Præfenda honesto loco Genuæ natus, qui
 in itinere supra Adrimentum captus in libera
 propè custodia Tuneti habebatur. Ab hoc Bar-
 baruffa crebris punctionib. multa de Ita-
 licarū rerum statu moribusq; nostris, tanquā
 à

à perito disertoque homine, spem præbens matu-
 ra libertatis, sibi opportuna didicerat. Hunc
 itaque ira percitus, quòd falsa pro veris de Cæ-
 sare astute perfidioseque narrasse crederetur, ad
 se perductum, oneratumque malignitatis contu-
 melia in vestigio interfici iussit. Hac immiti
 insontis hominis cæde, tanquam vanissimæ sue
 crudelitatis expiato dolore, Barbarussa ad ge-
 rendi belli cogitationes se cõuertit: primumque
 omnium advocatis in cõsiliium trierarchis quibus
 propter spectatam virtutem maximè fidebat,
 docuit, viris fortibus nihil omnino de victoria
 dubitandum: quando eam ipse hisdem de cau-
 sis iam pro certa atque explorata perciperet,
 quibus Cæsarem id difficile atque anceps bel-
 lum (si nõ omnino insanus foret) minimè sus-
 cepturum credidisset. Quis enim, inquit, re-
 gionis non ignarus (vt hic vires nostras non
 extollam) hostem non iudicet ambitiosæ cupi-
 ditatis inconsultæque audaciæ pœnas daturum,
 qui iniquissimo anni tempore solstitialib. die-
 bus in loca æstu torrida, & aquæ prorsus in-
 digæ, minutissimisque obsita arenis, quas vêtus
 in ora atque oculos incedentiũ verset, certatu-
 rus aduenerit? An hostiũ milites, quos audio

magna ex parte esse tirones, grauibus onustos armis facile progredi regredi ue, aut in vestigio, vti varius improuise pugnae casus deposcat, fortiter consistere posse arbitrabimur? Quum praëalta & facile cedens arena, ad suras vsque pedes deuoret, nec ordines rectè constitui sinat. Qua porrò bellandi arte & peditū Turcarum vim, & Numidarum equitū perpetuò laceffentium repentinos impetus sustinebunt aut eludēt? Si verò tot sunt, quot isti asserunt, quinam commeatus, si bellum trahatur, tantam hominū colluuiem pascent? Hoc profectò bello, viri fortes, nouum & incōparabile trophaum in terra Africa desigemus, quòd Carolus summæ opulentiaë & dignitatis hostium Imperator aut trucidatus cōcideret, aut opima futurus præda in nostram veniet potestatem. Quod ad me attinet, enixè dabo operam, vt nihil vel armorum, vel commeatus, vel auxiliōrum administrando atque gerendo bello vobis desit. Vetera enim armamentaria pandam, aperiam horrea, reserabo ararium, & ad Numidas quos iam amicitia conciliatos habemus, pecuniam in stipendium, exoptatāq; genti munera confestim mittam. Tuncetanos verò

*in spem præmiorum exigua mercede in officio
 contineri, & hostibus obiici facile posse scitis.
 Hoc autē vnum militiæ munus à vestra vir-
 tute vehementer exoptulo, vt Guletam quæ
 nō vrbs modò, sed totius imperij, & subducta
 præsertim classis certissimum est propugnacu-
 lum, accerrimè & cōstantissimè defendatis, in
 eam enim hostis primo impetu deferetur. Vos
 itaque eam mihi & Solymano imperatori in-
 uictis animis seruatote, vt irritò incepto ten-
 tata, & à vobis fortiter defensa, hostis Cæsar
 deceptus sua inani opinione, & tota existima-
 tione sui nominis spoliatus, non iam de expu-
 gnanda vrbe Tuneto, sed de reditu saluteque
 desperet. Hæc quum dixisset, trierarchi vno
 consensu responderunt, se paratissimis animis
 cuncta facturos quæ imperaret: nec cōmissuros
 vt dedecus pristina sua virtute indignum ad-
 mitteretur, & id iureiurando singuli confirma-
 runt. Hos omnes Sinas Smirneus dextro
 captus oculo, quem Turcæ Cæsutem (hoc est
 Iudeum) vocabant, cum ætatis honore, tum
 militaris prudentiæ authoritate facile antei-
 bat. Huic proximi accedebat Haidinus Ci-
 lix, cui propter terribilem impetū Cacciadia-
 bolo*

holo cognomen erat, & secundum hos Salecus
 ab Ionia, & Tabacches pirata Laodicensis, &
 ex ordine Ianixerorum Giasser cetero, vir-
 tute animi & corporis viribus insignis. Is
 Guleta situs est, ut lateritia turris cum ad-
 iecta munitione his faucibus immineat, per
 quas Carthaginensis sinus mare ad australe lit-
 tus allidens, sensim in stagnum sese insinuat, quo
 paruis nauigijs ad urbem Tunetum aditus pa-
 tet. Neque enim haec palus longior est, aut la-
 tior duodecim miliaribus, sed utrinque ita hu-
 milia sunt vada, ut nisi medio eoque profun-
 diore alueo per nauigari queat. Ingressum ad
 mari turris prohibet, quam circum adiectae mu-
 nitiones augent, ea amplitudine, ut iuste ma-
 nus praesidium facile capiat. Haec Barbarussa
 multis tormentis instruxerat, ut suam classem,
 quam intra stagnum propulerat, ab hostili in-
 iuria tueretur. Carthaginensis autem sinus ea
 forma est, ut eius ingressus ab alto ad nauig-
 antibus abscondatur: quoniam Clupea pro-
 montorium antiquis Mercurij & Pulchri vo-
 catum, multum in occidentem solem sese extendit,
 & introrsus demum se reflectens, alterum ef-
 ficat promontorium olim Apollinis, hodie La

franium à nautis appellatum. Inde verò lunato ambitu, ad Gulettæ fauces recuruatur, & ad lauam Radæ vrbis calidarum aquarum salubritate celebris, regionem relinquit. Ex aduerso autē collapsæ Carthaginis situm spectat, atque item colles, oliuetaque, & litus ipsum Aquariæ turris, quæ nostra classis appulerat. Cæterum Gulettæ fauces pons ligneus cum aduersa Orientali parte coniungit, quo transirent qui ab Tuneto terrestri itinere commeabant. Huc enim atq; illuc Turcæ iter habentes, sese diuisis per vices excubiis, permutare erant soliti. Nam rerum omnium copiæ in quotidianos vsus per stagnum leuiorib. lembis aduehebantur. At Cæsar tota classe ad anchoras constituta, pronunciari iussit, vt milites expediti in triremium magnarumque nauium scaphas desilirent, & toto littore descensiones facerent: quod vsque adeò compositè administratum est, vt tota vndiq; littora Barbarorum agminibus nudarentur. Neq; enim nostrorum clamorem, & sclopettorum strepitum ferre potuerūt, quin in fugam nullo contracto certamine protinus se darent. Veteranos Hispanos Itali, & hos demum Germani subsequerentur

cuti sunt: cunctosque munitis castris *V*astius
 consistere, nec temerè vagari iussit, donec equi-
 tes & reliquæ omnes copię, totusque tormen-
 torum apparatus in terram exponeretur. De-
 scendit & *C*æsar ipse bonæ spei & certæ ala-
 critatis plenus, qui alas hostium occupantes lit-
 tora, & descensum nostrorū prohibere conan-
 tes, in fugam versas conspexerat. *E*rexit autē
 prætorium idoneo in loco inter duas turres,
 quarum alteram vocari *A*quariam diximus,
 alteram *B*arbari *S*alinariam appellant. *I*n-
 terim variæ militum manus emissæ sunt, quæ
 proxima explorarēt loca, & cisternas puteosq̃
 quæritarēt, hostiumq̃ simul casas & vicos ma-
 palibus similes occuparent, vsque ad summos
 colles, vbi vetusti templi ædificia visaban-
 tur, quo in vertice duarum cohortium *I*ta-
 licarum vexilla præsidij causa constituta sunt
 iuxta antiqui operis aquæ ductum, quo olim
 magna perennis aquæ vis in urbem *C*artha-
 ginem perducebatur. *A*fri pedites, equitesq̃
 præsertim *N*umidæ, velox, insidiosum, &
 summi laboris militum genus, omnib. horis, lo-
 cisq̃, repentinè ac infesti nostris occurrebant,
 locorumque noticia confisi, vti erant inermes

& agiles, nostros sæpè incautos ac impeditos
 armis circumstitebant, sagittis, iaculis, atque
 lapidibus rem gerentes, tanta feritate, vt ne-
 mini vel dedito parceret. In quibus fuit Hie-
 ronymus Spinula Ligur centurio, cui Numi-
 da eques ictu inuersæ læcæ prostrato, ab equo
 desiliens priusquã subueniri posset, caput præ-
 cidit, & conscenso rursus equo celeriter aspor-
 tauit. Eadem quoque mala sors incidit Fede-
 rico Careto regulo: is quum à Vastio explo-
 ratum duceretur, eius lateri hærens sclopetti
 glande traiectus est. Sed ea hostium agilitas
 ferociãq; Casarẽ minimè retardabat, quin ipse
 cum paucis exploratũ iret, & in conspectu vo-
 litantium vndique Numidarum cuncta oculis
 perlustraret, ea quidem animi constantia, vt
 ab amicis grauiorib. frustra admoneretur, ne
 minorum ducum munia tanto suo publicæque
 salutis periculo usurpare vellet. Iam Vastius
 non longè à Guleta legiones promouerat, cre-
 bris passim obliquis fossis sinuose perductis, &
 constitutis munitionibus vt tutò milites com-
 meare, in opereq; versari possent, & continuos
 tormentorum hostilium ictus pauescere desine-
 rent. Faciebant autẽ opus non serui modò re-
 miges

miges, sed milites ipsi omnium ordinū, magno quidem cum labore, verūm alacritate singulari: utpote quibus Cæsar præsens ac indefessus esset adhortator, & plerique duces certatim ligonibus & batilibus promptas manus admouerent. Erat enim extensa munitionis ingens spatium, nam Cæsar nequaquam properè, sed paulatim proferenda opera censuerat, ut tutò produci milites & tormēta muralia opportunè subuebi, atque inde inuadi hostes possent, qui nihil omnino apud nostros remissum, aut paulò negligentius munitum esse patiebantur.

Tantos siquidem spiritus barbari prædones sibi desumpserant, ut ultro erumpere, & nostros ad conserendas manus prouocare, accedereq̄, propius ad munitiones, atque eas subire auderēt. In prima erecti aggeris fronte, præcipuum sibi locum depoposcerat Sarnensis regulus, elatus spectatæ virtutis fama, quā Peloponnesiaco (ut diximus) bello fuerat adeptus. Is rotundi ambitus aggerem muralis instar propugnaculi, sed paulò q̄ ex disciplina oporteret angustiorem erexerat, nam in medio tabernaculum splendide extensum, ferme totum loci spatium occupabat. Intra hunc ag

gerem quanquam arctè cohortes suas contulerat. Sed vir equo acrior, & paranda laudis avidior, quum fortè hostes in cōspectum se dedissent, quin in eos confestim erumperet; conteri non potuit: Salecus enim ausu astuque piratico insignis, cum delecta suorum manu, ad eius munitionem excelso tabernaculo conspicuam aduolarat, magnumque & repentinum tumultum apud nostros excitarat: sic tamē ut sclopettorum glandibus repulsus, coactusque se recipere videretur. Tum verò Sarnensis quibusdam præfectorum suorum contumeliose appellatis, quod eos timidius & cunctantius egressuros & subsecuturos appareret, in hostem callidè terga vertentē, ira feruidus erupit, obuios acriter vulnerans atque prosternens: scilicet ut fato suo non inhonestā viam aperiret. Ita Salecus nostros satis magno interuallo à cæteris disiunctos, edendæq; cædi opportunos videns, ad suos conuersus, milites, inquit, quā exoptastis de hoste prædam indagine clausam tenetis, proinde conuertite ferrum fortiterque pugnate, ut nemo ex his audaculis tyronibus viuus aut integer euadat. Nec mora conglobantium sese ea fuit impressio, atq; is in hostem

impetus, ut nostri pauciores aduersus multos
 nō diu resisterēt, sed tumultuosissimè terga da-
 rent. Sarnensis ipse ante alios acerrimè depu-
 gnans cum Belingerio affine suo cohortis præ-
 fecto trucidatur: reliqui eandē in fuga oppressi
 Fortunam subeunt. Ceteros intra munitionē
 confugientes, irretitosq; tabernaculi funibus,
 quò minus expedita fuga se reciperēt, Turcæ
 audacter intrantes contrucidant, à quibus ar-
 gentea supellex ipsius Sarnensis properè dire-
 pta est: neq; fuit quisquam ex proxima Hi-
 spanorum statione qui satis maturè sociis per-
 turbatis & prostrigatis opem tulerit. Ferunt
 enim Hispanos sociorum Itatorū cladem non
 omnino tristibus spectasse oculis, tanquam bo-
 no iure indignantes, quòd propinqua hosti, i-
 deoque periculosa custodia locum arrogantia
 quadā Sarnensis desumpsisset, qui nouus pro-
 pè miles, quanquam apprimè nobilis & valdè
 pugnax, id ambitiosius q̄ deceret primi hono-
 ris causa à Vastio impetrasse diceretur: caput
 eius cum dextra ad Barbarussam delatū est.
 At nostri, barbaris ex successu eius diei lati-
 tiam crebris tormentorū bombis celebrantib.
 magnoperè tristes, vix animis accepti incom-

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

modi ignominiam sustinebant, querebanturq̄
 iidem ab Hispanis nequaquam alacriter fuisse
 adiutos. Sed Vastius qua multum valebat, molli
 oratione afflictos esse consolatus, sic ut eos non
 virtute hostium, sed ipsorum & praeproperi du-
 cis temeritate contractum fuisse detrimentum
 ostenderet. Verum id totum quod male auspi-
 catum accidisset, probe expiatum videri ipsa
 ducis cade, qui totius accepti incommodi author
 exsticisset. Proinde confirmarent animos, &
 quicquid dedecoris esset admissum, noua vir-
 tute sarcindum existimarent. Hispanos autem
 seueris castigauit verbis tanquam parum mi-
 sericordes, quod nequaquam amicae erga socios
 voluntatis suspicionem parandi odij plenam,
 leui de causa praebuissent. Sed fortuna non ini-
 qua plerunque libidine bona pariter & mala
 inter mortales dispensare solita, id Hispanis
 non indulgit, ut ab hesterno inflictio vulnere diu
 socios contemnerent: par enim eis dedecus Ta-
 bacches attulit. Sub auroram nanque erum-
 pens tecto, & festinato procursu Hispanorum
 munitiones adortus, usque adeo vehementer sta-
 tionem perturbauit, ut consensu aggere, aliquot
 desides & operis labore fessos, alios reposita
 repe-

repetētes arma, in fossa oppresserit, clamoreq;
 edito reliquam custodiae manum valde perter-
 ritam terga dare coegerit. Atque ita Barbari
 momento temporis fossoribus potiri ferramentis,
 & rapto Francisci Sarmeti vexillo, quod erat
 in summo aggere defixum, interfectoq; in fossa
 Mendesio cohortis praefecto, qui ab multo ab-
 domine grauis fugam capessere nequiuerat, mul-
 tis improuiso casis & vulneratis prius se rece-
 perunt, quam auxilia adcurrentium cohortium
 superueniret. Adcurrit & ipse Caesar armatus
 ad tumultum totis castris excitatum, seuerè
 increpitis qui commissum stationis locum tre-
 pidè deseruissent, & vsque adeo segniter & su-
 pinè custodias obissent, aduersus eum hostem
 qui suo astu, velocitate, atque audacia repen-
 tinus & insolens & ferox, a peritis ipsisq; pra-
 fertim veteranis nisi temerè contemnendus vi-
 deretur. Id insigne editum facinus pudorem
 Italis abundè deterfit, quàm dedecus Hispanis
 opportunè communicatum videret, & eo qui-
 dem acerbiorē aduersi euentus sorte, quod ve-
 terani disciplinae parū memores aliquanto in-
 usitatius & turpius deprahensi casiq; fuissent,
 quàm Itali tyrones, qui committendae pugnae
 stu

studio temerè progressi, & elici & conferto certamine à multis trucidari facile potuerint. Sedato tumultu Vastius veteres praefectos, primorumque ordinum centuriones in tabernaculum vocauit, conuersusque ad eos, viri, inquit, alioqui semper fortes, qui multas incomparabilesque victorias mecum Cesari inuicta virtute vestra peperistis, paucis omnino verbis cohortandi videmini, vt pristinū spectatumque semper bellicum vigorem ad animos reuocetis. In vobis enim (vt video) quod piget, pudetque, antiquae partae laudis memoria penitus refrixit, & insolito metu obtorpuerunt manus, & noua pigritiae corpora elanguerunt, vt non horum inermium praedonum insolentiam vestro forti ausu frenandam vindicandamque putetis. Irrisistis, vt nonnulli obiectant, heri sociorum inauspicatae promptitudinis cõiunctam cum poena temeritatem: at illi hodie vestram incuriam degeneremque segnitiam iure optimo rident: sic vt hoc commune dedecus vestro praesertim aliquo celebri & pulcherrimo facto abolendum esse fateamur. Censeo itaque & seuerè iubeo, vt ad nouam parandam laudem arma atque animos

quam

quamprimum preparatis, & hostes, si rursus
 laceessant, & munitiones tentent, eruptione
 facta fodiendo eorum inermia pectora, & ter-
 ga cadendo, malè multatos intra Gulettæ
 portum compellatis. Strenuè instantibus at-
 que prementibus fortasse aderit Fortuna, ut
 immixti perturbato agmini munitiones intretis
 simul & occupetis, in quibus ipsorum spem o-
 mnem repositam videmus. Quòd si hoc secus
 acciderit quàm sperandum sit, saltem cum Cæ-
 sari, tum mihi, decoriq; vestro, vel hoc vno in-
 signi conatu abundè erit satisfactum. Ad ea
 continuò Aluares Gradeus, Cisnerius, Rode-
 ricusq; Ripalta, & cum his Sarmentus, Dida-
 cus Abyla, Franciscusq; Ruitius, responderunt
 se vsq; adeò præstantem operam nauaturos, ut
 in ipsis neque vim neque omnis periculi cõtem-
 ptum, aut expectatæ quærendæ laudis ardo-
 rem, viris fortib. impigrè pugnare solitis di-
 gnum desideraret. Nec Barbari aduerso no-
 strorũ successu elati, quin eadem consuetudine
 audacter erumperent, plus tridui mora con-
 quierunt: meridianoque tempore Giasser,
 cui id munus fortè contigerat, cum Ianixeris,
 Afrorumque iaculatorum manu, superiores

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

munitiões inuasit, ratus se ea hora nostros cū
 labore operis, tum solis feruore cōfectos, in sta
 tione segnes & imparatos aggressurum. Iam
 Barbari inopinantibus nostris, vti remissa
 passim eius feruentiss. horæ custodia, aggerem
 conscenderant, & certatim in subiectos vndiq;
 glandes, sagittas, & lapides conijciebant, quū
 extemplò ad leuem tympanorum sonitum sclo
 pettarij nostri, sicuti fuerat imperatū, duobus
 simul locis eruperunt. His Vastius subsidia
 riam manum ex galeatis thoracatisque mili
 tibus, qui alabardis, breuiorib. hastis, aut par
 tesanis lato ferro Italorum consuetudine rem
 gererent, opportunè submisit. Phalanges au
 tem suo ordine compositas, intra munitiones
 constituit, vt si quid leui armatura durius ac
 cideret, eam referentem pedes reciperēt, & ad
 pugnam parati simul castra tuerentur, cœptiq;
 certaminis euentum expectarēt. Pugnatum
 est vtrinque summa contentione: nam Iani
 zeri, quanquā graui nostrorum impetu repel
 lerentur, vti milites pro dignitate pratoriani
 sui ordinis nusquā terga dare soliti, non mul
 tum constantia aut virtute animi nostris cede
 bant. Sed Giassere ipso, qui ante alios arden
 tius

rius dimicabat, duobus simul glandibus traie-
 cto cadenteq^{ue}, ora conuertere, fugamq^{ue} respi-
 cere cœperunt, & mox exspirantem ducem eri-
 gere, atque referre conantes, redintegrata ob-
 id acriore pugna, quum alij supra exanimem
 vtrinq^{ue} cecidissent, effuse in fugam se dare
 coacti sunt, nostris tanto ardore persequentibus,
 vt Guletani receptis primis periculū ve-
 riti, quartam ferè suorū partem obseratis re-
 pentè portæ valuis excluserint. Verūm hi de-
 flectentes versus stagnum, postico ferè aditu,
 qui nostris erat inexploratus, intra munitionē
 se receperunt. In eo tumultu, quòd Sinas to-
 tam munitionis coronam propugnatorib. egre-
 giè muniuisset, periculosus atque difficilis no-
 stris receptus est. Datus, Didacusq^{ue}, Abyla no-
 uellariæ cohortis signifer, in hostili aggere ve-
 xillum desigere ausus, multis simul glandibus
 petitus, & sagittis confixus occubuit. Neque
 tamen vexillo potitus est hostis, quum illud
 proximus miles ex occupantium manibus in-
 trepidè rapuisset. Rodericus quoque Ripalta
 crassioris sclopetti glande collisa vehementer
 galea graue vulnus accepit, multoq^{ue} plures
 è nostris in receptu quàm in pugna desiderati
 sunt

sunt: quoniã è tota munitione Barbari omnis generis tela & tormenta (quod extra suorum periculum antea tanquam in permixtos fieri nequiverat) certatim contorquebant. Eo tamen die Barbarorũ audacia egregiè repressa est, & spes expugnãde munitionis nostris non obscure præbita, quòd ex propinquo munitionis natura consideratius explorata, certam victoriam aggressuris promittere videretur. Nam ea inter oēs enata erat opinio, aliquanto infirmiorẽ esse, quàm crederent Guleta munitionem: persuasumq; habebant, eo aditu, quẽ diximus, postico & nostris incognito per stagni marginem irrumpi potuisse. Qua de causa Sinas animadverso aggeris vitio, quòd non esset perpetuus, nec lateritio edificio cõiunctus, novum & subitarium ex remis munimentũ erexit. His enim longa serie humi defixis, & funium lorica, transversoq; leuiorum asserum munimine cõsibulatis, ingressum præsepit, ne aut intrare hostis, aut suos ex obliquo intercedente paludis parte conspectos, certis sclopetorum ictibus petere posset. At Cæsar paucis diebus in ipso rerum apparatu deliberationeq; consumptis, statuit non esse terendum tempus

quin

quin protinus Guletanis vim oēm, & verum
terrorem admoueret: multæ enim eum res ad
expedienda consilia vehemēter hortabantur:
suorū in primis animi abundè restituti, hostiū
verò nō vano planè metu perculsi, quos nouo
præsidio erigi in spem, confirmariq̄ue nolebat.
Didicerat enim varia Numidarum agmina
mercede conducta ad Tunetū appropinquare:
contrà, suos aduersa tentari valetudine: ut-
pote qui interdū immoderato solis feruore tor-
rerentur: noctū verò largissimo cæli rore ma-
defacti, astrictis, & propè gelatis artubus rige-
rent, nec aqua dulci aut planè suavi leuanda
sitis desiderium explerent, nec exoptata agris
recentis obsonij subsidia classis præberet: mi-
litari nanq̄ industria effossi toto littore putei
& Aquaræ item turris latices iniucunda sal-
sugine redundabāt, sic ut agri pariter & inco-
lumes compressa acriorib. pomis siti facilè con-
tabescerent: quanq̄ his malis Cæsar insigni pie-
tatis cura liberaliter obuiā iret, & Ferdinan-
dus Gonzaga Sicilia præfectus, rerum propè
omniū aduersus inedia & sitim, imminētesq̄,
morbos opportuna præsidia, onustis plurib. na-
uigiis, in castra ilico subsecuturus trāsmisisset,

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

& Alarco Neapolitanae arcis custos, completa
 ingenti naue pari studio ad Casarem esset pro-
 fectus. Iam enim Auriana classis, Hispani-
 caeque praesertim, nauticus panis mucorem &
 cariem sentire coeperat. Itaque ad Idus Iulias
 promotae sunt munitiones in conspectum ho-
 stium, prolatusque omnis tormentorum appa-
 ratus. Hac omnia protegebat oblonga muni-
 tio ex vimineis corribus vsitata ratione con-
 fectis, & ligneis item vinariis doliis, quae arena
 sola complebantur, quod Africa solum his in
 locis neque glebam neque cespitem ad opus fa-
 ciendum praebere. Auria suo vsus munere à
 mari oppugnanda Guletae negotium suscepit,
 ita totius classis diuisis ordinibus, ut rostratae
 naues sibi per vices tripartito succederent, di-
 splosisque tormentis cedendo sequentibus locum
 darent: maiores vero onerariaeque naues idoneis
 in locis ad anchoras constitutae, ex castellis pro-
 rarum & puppium, & ab excelsis summi mali
 earchesius iugiter nauarent. A terra autem
 tribus in locis tripartito pariter singula mu-
 nera diuisis inter se per nationes copius vastius
 partiebatur ut singulae acies ex aequo attributi
 laboris onus, & speratae laudis fructum senti-

rent.

rent. Nunquam ab vlla hominum memoria,
 postquam tormenta ad excidium humani ge-
 neris reperta sunt, vel acriore vi, vel maiore
 apparatu, exactioreq; diligentia munitus vs-
 quam locus est oppugnatus. Tanto enim cre-
 pitu, adeoque horribili reboatu fragor ingen-
 tis terramotus instar est editus, vt non quati
 modo & grauissimè concuti, verùm tota pas-
 sim terra hiscere, & iam iam mortales absor-
 bere videretur. Mare autem quod modo tran-
 quillitatem pacati aquoris ostenderat, fluctuo-
 sus concitari in orbis, remotaque etiam pela-
 gi spatia repentè excitata, flauenti spuma con-
 turbari, lateque feruere spectarentur: quum
 caelum superfusa tot excitationis ignibus fumea
 caligine, omnium oculis esset ereptum. Ab au-
 rora ad meridiem maioribus colubrinis nus-
 quam est cessatum. Itaque turris cum adie-
 cto suo antemurali terebrata vndique, & pe-
 nitus diffracta sic concidit, vt tormèta suis ap-
 posita fenestellis, horumq; libratores corruen-
 tium parietum, & proscissa testudinis ruina
 contegeret, munitionesque circum omnes nu-
 data propugnaculis late passim perfossa atque
 disiecta, non omnino difficilem nostris ascen-

sum præberet. His ad accendendos animos cucullatus sacerdos crucifixi Christi seruatoris ligneam imaginem præferebat. Nec mora, cohortes quibus singulis senæ scalæ erant attributa, eo ordine vt tum hostilem munitionem inuaderet, quum signum tubarum cantu esset datum, nostrorumque tormenta cessassent, cohortante iubenteque Casare procurrerunt. Neque diu Barbari, quanquam in subeuntes tela omnis generis, naualique artificio missilem ignem tenaci flamma armis adhærentem conicerent, vim nostrorum tanquã terrefacti magnaque introrsus obruci clade sustinere poterunt: sed occupatam à scandentibus munitionem amissa spe defensionis deserere, præcipientesque se in fugam dare coacti sunt. Sinas ipse cum ducibus pöte ligneo se eiecit in aduersam continentem, læuoque littore intento cursu Tunnetum profugit, quo itinere multò maxima pars suorum sese proripiebat. Alij casi pulsique in stagnum detrudebantur, quos enatare conantes, & dextri littoris appetentes marginē, Hispani equites, & sclopetarij præsertim venatoria cōsuetudine passim opprimebāt, tanta consecrandi voluptate, vt tota palus Barbarorum

rorum cadauerib. confrata videretur. Nostri paucis amissis omni tormentorū apparatu, totaq̄ iam pridē subducta (vt diximus) hostium classe sunt potiti: quo nihil iucundius Casari, Hariadeno verò acerbius accidere potuit, gementib. piratis, qui maris & totius nauigationis facultatē, qua vna maximè valerent, amississe querebātur. Cōstabat enim Barbarussam in ancipiti deliberatione aliquādiu stetisse ambiguum, tueretur ne regnū terrestri manu, an ipsam potius maris possessionē retineret, qua ipse ab ineunte etate, factō sæpius fortunæ suæ periculo, duo opulenta regna, & longè clarissimā peritiæ naualis existimationē esset consecutus. Sed in superbo ambitiosoq̄ homine vel improbantib. trierarcbis praualuisset cōfirmandi regni cupiditatem, tum maximè sibi aduerso Pænorū studio, qui alienigenā & multa cruentum cade prædonē sibi regem impositū abominati, rediturū Muleassem expectabāt, quem veteres amici ex Tunetanis expeterēt, & præcipuus inter Numidas auunculus Dorax se reduiturū polliceretur. Verū ego postea ab ipso Auria accepi, Barbarussæ nihil fama de aduētu Casaris credenti, tēpus omnino defuisse, quo

classē deducere atque instruere posset, nam
 quæ intra Guletae fauces reducta, in ipsa pa-
 ludis tuta statione seruabatur, nisi magno er-
 gatarū & funium molimine, longoq; milicū &
 seruatorum remigum labore extrahi, apparariq;
 non poterat. Neq; enim Barbarus vir acutus
 ac utriusque militiae peritissimus, utrobique si
 copias diuideret, rem iustis viribus & bona spe
 geri posse iudicabat. Qua de causa, sicuti su-
 periore libro demonstrauius, nouum intra pa-
 ludem portum efficere, mareq; apertum nouis
 faucibus ad occasum excauatis immittere co-
 gitarat, & iam magna ex parte perfecerat, ut
 expeditam instructamq; suis armamentis clas-
 sem securo in loco, & undique tormentis per-
 munito contineret. Sed eum pertinacissimè va-
 cantem operi, & passim veteribus Carthagi-
 nensis molis reliquiis occurrentem aquileges
 deterruerunt, affirmantes exiguo tempore fu-
 turum ut Guleta munitio à cōtinente abscis-
 sa, & redacta in insule formam, nouo terre-
 stri præsidio (si usus posceret) confirmari atq;
 defendi non posset, & allidentis maris fluctus
 perflante Aquilone stagnum inuictis arenis
 oblimarent, exaggeratisq; vadis summa vti-
 litatis

litatis *Tunetana* navigatio tolleretur. Ca-
 terum *Barbarussa* tanto accepto incommodo
 perturbatus & exterritus, venientē ad se cum
 reliquis *Iudæum* ita turbido infestoque super-
 cilio excepit, ut ignaviam cunctis, sædumque
 terrorē nimis properē cōceptum exprobraret,
 grauique admissi dedecoris contumelia prose-
 queretur. Ad ea tamen *Sinas* pro omnibus
 respōdens, *Hariadene*, inquit, quādiu cum ho-
 minib. armatis certandū nobis fuit, uti planē
 scis, nec hostes diffitentur, operā existimatione
 nostra & tuis auspiciis dignam edidimus: ubi
 verò nobis cum diro *Sathana*, furisq. eius in-
 fernalibus, qui in nos horribili cum incendio
 terramotū extremi terroris atq. periculi ex-
 citarunt, repugnare necesse fuit: tibi mirū vi-
 deri nō debet, si immortalium humani generis
 hostium inusitatā vim effugimus, ut tibi me-
 liore *Fortuna* de imperij urbisque tutela cer-
 taturō, integri seruaremur. Neque nos dispu-
 det, tanq̄ iterum pugnaturōs, eo periculo ere-
 ptos videri, è quo tu, si interfuisses, summa
 constantiæ vetus dux & miles, nō turpe modò
 sed planē honestum, (si libero ore tecum loqui
 licet) incolumem emeruisse arbitrarere. Hæc

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

*in primo cōgressu dicta fuisse ab his qui sermo
 ni interfuerunt didicimus. Hariadenus com-
 presso animi dolore, verborum contentioni fi-
 nem imponens, leniore oratione singulos vehe-
 menter est cohortatus, vt secum pro republica
 saluteque omnium aduersus hostes bellum su-
 stinere, intentissimaque cura gerere vellent.
 Sperare enim se, postquam ampliora iam Afro-
 rum peditum auxilia, & ingentes Numidici
 equitatus turmae appropinquarent, hostes non
 diu Guleta capta letaturos: indeque mox ad
 paranda quæ opus erāt omnem industriam stu-
 diumque conuertit, prolata statim ex arario
 ampliore pecunia, dispensataq; liberaliter in-
 ter Afros & Numidas, vt propensiorū confir-
 maret amicitiam, & nouo beneficio dubios ob-
 stringeret. Interea Rex Muleasses ex vlti-
 riore Numidia cum modico propinquorum &
 clientium comitatu ad Cæsare in castra perue-
 nit. Confederat in sella regia Cæsar medio in
 prætorio, in quod admissus est Muleasses suo
 cultu mitratus, cui lintea fascia à mēto demis-
 sa guttur protegebat, & tibias talaris adorna-
 bat vestis è serico viridi & cyaneo discolor.
 Erat is procera statura, suffusco vultu, planeq;*

virili, sed oculorū lumine ita peruerso, vt spe
 Etantes malignè contueri videretur. Postquā
 verò exosculatus est Caesaris dextram, tapete
 substrato, humi collectis cruribus more patrio
 sedens, per interpretem in hanc sententiam est
 locutus: Nullo meo, ter maximè Imperator,
 insigni officio prouocatus, quod ita religiones
 quibus dissentimus tulerunt, in hanc terrā ar
 matus, & iam planè victor aduenisti: nō sine,
 vti reor, præclaro instinctu magni numinis,
 quod & nos pari pietate colimus: scilicet vltu
 rus summæ perfidiæ & crudelitatis tyrannum
 & prædonē, humani generis hostem atrocissi
 mum, de quo propè iam partā expugnata Gu
 leta, & capta classe victoriam ita prouideo, vt
 propediem eum maleficatorū omnium te vindice
 pœnas daturū sperem, & eò quidem meo vbe
 riore gaudio, quòd fœlicitatis atq; victoriæ tuæ
 fructus ad me sit rediturus: me quidem in pa
 ternum & avitum regnū restitues, quod à sum
 ma tua equitate atq; virtute supplex, & exul
 sperauerim. Erit enim tibi in primis vtile pla
 neq; decorum, si me, regem antiquissima stirpe
 progenitū, & magnis Numidarū & Pœnorū
 propinquitatib. clientelisq; validū, cōplectare.

Nec recusato vel tributum pendere, vel me beneficiarij iuris nomine Christiani imperatoris clientem profiteri. Fidei verò meæ nullus erit locupletior vades, quàm accepti beneficij memoria, quæ apud me liberosq; meos erit indelebilis, vel ob id præsertim quòd ingrati nomen abominer, & exhorream, perenni quæ amicitia vestra adeò propinquis è Sicilia Sardiniaq; præsidis confirmari mihi opes, & Punicæ gentis studia conciliari non ignarus rerum intelligam. Cesar ad ea respondit, se eo animi decreto in Africam traiecisse, ut multorum temporum iniurias, quas Barbarussa cunctis regnorum suorum littoribus intulisset, armis vindicaret, maleficientissimum quæ hominum genus piratas excinderet. Huic voto suo pie concepto Christi Dei numen secundum belli successum dare, aspiraturum quæ iam proculdubio, ut Tuneto capto summa victoria potiretur. Tum verò se cuncta ei quæ ex usu rerum fructu quæ victoria forent, benignè concessurum, modò fidem non falleret, quæ sibi suspecta tanquàm Punicæ videri posset, nisi eam beneficij memoria regio in animo gratissimè confirmaret, aut armorum metus abundè tueretur,

tur, quando hisdem viribus & regna benemeritis dari, & rebellibus adimi facile possent. Muleasses maximè grauem se præbuit, tanquam pristina Fortune suæ nihil oblitus, quum eum Cæsar porrecta manu humaniter completeretur. Ita verò comem ducibus sese ostendit, vt ad spectaculum in equo conspici vellet, quum hasta longa peritissimè quassata, & conuoluta in auersos & aduersos ictus admirabiliter se exerceret, & serio præstantibus nostris admisceri cupere videretur: per otium autem cum philosophis de natura vniuersi, & de motu cæli, potestateque syderum exactissimè ex Auerrois disciplina disputaret. Ei Cæsar tabernaculum tendi, & hospitalis munificentia munera in quotidianos vsus præberi iussit. Vastius & Albanus, & secundum hos reliqui proceres omni honore adhibito susceperunt. Cupientem verò castra conspiciere, spectatum comiter deduxerunt, vt quas aggerum moles nostri celeriter extruxissent, quantus tormentorum esset apparatus, quæ custodia armorum in statione pro castris excubarèt, & quantam vim peritiæ militaris, tot legiones non lingua modò, sed ipso oris habitu, & cultu ar-

morum maxime diuersa praeferrent, praesens
 agnosceret: intuereturque oculis an tot lectissi-
 marum copiarum praesidia, quae Caesar inuictus
 Imperator, ipsius qui iam reduceretur insigni
 beneficio in Africam adduxisset ad debellandos
 hostes satis forent. Muleasque ante omnia nu-
 merum atque ordinem tormentorum, & incredibilem
 in foro rerum venalium omnis generis copiam,
 miramurque praesertim coementium passim militum
 tranquillitatem, vehementer esse admiratus.
 Nec multo post duces consertis in arcano ser-
 monibus diligenti percunctatione multa ab rege
 ad gerendum bellum opportuna didicere, de
 Tunetanorum in primis studio & viribus. de situ
 item urbis naturaque, moenibus, & munitione ar-
 cis, de suburbanis puteis & cisternis, & quam
 longe lateque proxima oliueta, quae densissimi
 nemoris speciem praebent, ad ortum solis pro-
 tenderentur: quales porro Afrorum & Numi-
 darum essent copiae, quae mercede conductae ty-
 ranno operam nauarent. Id postremo non inani
 coniectura, tanquam mox euentu minimè cariturum,
 constanti ore protulit: Barbarum nequaquam
 moenibus, quae tot nostrorum tormentis non magno
 labore prosterni possent, esse confisurum: sed

omnes sub signis, ad ostentationē educturū copias, ut inconditæ multitudinis conspectu procursum, terrere nostros, & immisso Numidarū equitatu, magnisq̄ de more gentis sublatis clamoribus perturbare niteretur. Nec tamen Turcas pedites, quibus vnis maximè fideret, & parcere vellet, in aciem esse producturum, verū reliquam Afrorum turbam obiecturū armato hosti: ut quid efficere posset, extra suorum periculum, Punico tantū sanguine vir astutus & callidus experiretur. Nihil enim eum suis nationibus magis alienum magisque miserum arbitrari, q̄ si collatis signis, collatoq̄ pede confligeret cum eo hoste, qui phalanges splendenti protectas ferro, & pralongis horrentes hastis stabili gradu promouens, nudos iaculatores & sagittarios carpentesq̄, incedentia agmina inermes Numidas irrisurus esset & nullo negotio prostraturus. Nostros autem nihil omnino perpeffuros aut sensuros infestius quàm ardorem solis, & obortam inde sitim, cui tamē malo facile occurri posset crebris aquæ subiectionib. Etiam nanq̄ è propinqua classe vtribus, & cupis ligneis per seruos & frequentibus nauiculis per stagnum abunde posse

comportari, dispensariq̄, per acies, quanquam in proximo non longè à mœnibus veteres cisternæ satis magnam vim aquæ dulcis sitientibus præbituræ crederētur, nisi eas malignus atque atrox hostis communi incommodo venenis inficeret. Hæc suo ordine ad Cæsarem perlata, eum in sua spe nõ dubiæ victoriæ confirmarunt, isq̄ue totus in eam cogitationē generoso consilio incubuit, vt nihil militaris studij curæq̄ue remittēs quamprimum vniuersas copias Guletæ & Tuneto admouendas decerneret. Cæterum parandis his rebus, instruendisq̄ue militibus, & noscendis hostium consiliis quū impensè vacaret Cæsar, varia nostri quotidie cū Numidis prælia serebant, sic vt semel iusta propè pugna cum Barbaris certaretur, quæ initium hoc modo habuit: Barbari cœnis aliquot tormētis inter oliueta dispositis, pilas continenter in castra iaculabantur. Ea re cognita Cæsar omnibus Italis & veteranis compluribus Germanorum Hispanorumq̄ cohortibus, aggeri & castris præsidio constitutis, reliquas copias & equitatum educit, quū paulò antea Montegiū equitatu Hispanico præfektum, contra hostes præmississet, Cum Barbaris

aliquādiu vario euentu certabatur: nam tam
 etsi per aliquot sclopettarios pedites satis pro-
 sperè cōtra hostes nostri rem gerebant, Hispani
 tamen equites, vti ex clientibus procerum
 parum armorum vsu peritis conscripti, Nu-
 midarum & Turcarū equitum vim ferre non
 poterant, sic vt inspectante Cesare perturbati
 & terga dantes, ad grauis armaturæ vexilla
 confugerent, & ipse dux Montegius vel acer-
 rimè pugnās solido thorace Numidica cuspide
 perforato grauiter sauciaretur, atque agrè ser-
 uaretur: & idem vitæ periculum vulnere ac-
 cepto adiret Garxias Lassius nō genere modò
 verūm pōetica lauro perillustis. Hunc sau-
 ciatum & circumuentum Federicus Carafa
 nobilis Neapolitanus suo hostiliq̄ sanguine
 perfusus seruauit. Id autem pugnae genus eius-
 modi erat, vt magno impetu primò procurre-
 rent, deinde cūm premerentur, consultò terga
 darent, & hostium impetum cedendo refringe-
 rent: rursus cōuersi, infestis signis irruerent in
 hostem. Sed aliquantò iniquius Hispani, nam
 tametsi optimi generis equos adduxerant, mi-
 nimè tamen eos huiusmodi praeliis insuefactos
 habebant: quoniam equestris exercitatio post
 depul

depulsos Batico imperio Mauros iam pridem exoleuisset, præterquam quòd hastarum longitudine etiam Barbaris erant impares, ideoq; pauci aduersus multos ingruentes cõsistere nõ auderent. Cæsar ubi suos à Barbaris acrius premi, ac cedere paulò longius vidit, celeriter cum grauioris armaturæ equitib. aduolat: cuius aduentu & acri impressione Barbari tormentis curulibus amissis, præcipites sese fuga mandarunt. In eo cõcursu Cæsar ipse, vii ante agmen armatus constiterat, diuum Iacobum, quod est Hispanorũ equitum tutelare numẽ, pro tessera clariore voce inuocauit, & in Barbaros ita inuectus est, vt nõ ducis modò intrepidi, sed pugnacissimi etiã militis officium præstaret, coronæq; ciuicæ honorẽ promereretur, quum Andream Pontium equitem è Batica nobilem equo perfosso deiectum, & grauiter in facie vulneratum, ideoque circumuentum ab hostibus suo interuentu seruauisset. Vni eodie è nostris paucissimi equites Graci, duce Lazaro Coroneo, Barbaros vsque adeo mirabili ferendi atque eludendi arte, præsentique audacia repellebant, vt sæpè dare terga cogerent. Sed Gracorum & Lazari inusitata fe-

rocia temeritateq̄ fiebat, vt quum abeuntium
 agmina laceffendo inftandoque intemperäter
 perfequerentur, oborto pudore Barbari indi-
 gnanter in id procax & pileatum hoftium ge-
 nus ora & figna conuerterent, redintegrataq̄
 pugna refugientes effufe confeftarentur, vſq̄
 ad cataphraкторum alas, quas Græcorum pe-
 riculo commoueri laxarique neceffe foret: id
 grauiter ferente Cæfare, qui abeuntium ter-
 ga potius à noſtris eo tempore quàm ora pu-
 gnantium ſpectanda iudicabat, tanquã equi-
 tati ſuo valde perterrito diffiſus, ſic vt La-
 zarum ſepè reuocatum, nec dicto audientem
 diſtricto gladio perfequens, niſi laxatis fortè
 ephippij cingulis ex equo in arenam propè de-
 cidiffet, percuffurus eſſe crederetur. Per eos
 quoque dies accidit, vt Barbarorum circiter
 triginta milia ad occupandam turrim, in edi-
 tiore antiquæ Carthaginiſ tumulo fitã, magne
 ſtudio & velocitate contenderent. In ea turre
 Cæſar, quòd caſtris immineret, paulò antè præ-
 ſidium paucorum militum reliquerat. Barba-
 rorum agmen magus quidam ſacerdos Numi-
 da ſuperſtitioſo vlulatu edito præibat, ſpargēs
 circumquaque quaſdam ſyngraphas, quibus
 Chri-

Christiani nominis militib. dirum exitium im-
 precabatur: iamque nostros inclusos turri, atque
 igne & fumo circumuentos vehementer pre-
 mebant, quum Cæsar ipse protinus promotis
 equitum & peditum aliquot ordinibus, Bar-
 baros inuasit, atque omnes celeriter mago sa-
 cerdote ante alios interfecto, terrore percul-
 sos in fugam coniecit. Audiui ego postea à Cæ-
 sare, quum apud Neapolim mihi scripturo to-
 tius partæ victoria seriem enarraret, se bali-
 stariorum equitum alam magno proculdubio
 vsui contra inermes hostes futuram, eo die plu-
 rimum desiderasse, ut Numidæ & equi eorum
 præsertim, quos magno parant pretio, ideoque
 secundum vitam longè habent carissimos, ve-
 ruitis confingerentur: instauraturumque propte-
 rea eius scorpionarij ordinis dudum intermissi,
 & sensim exolescentis, peculiarem alam, qua
 si opus foret aduersus Barbaros vteretur, si-
 cuti ipse paulò antè inter prætorianos custo-
 diæ corporis equites habere consueuisset. Per
 hunc modum Hispanico equitatu percusso, ple-
 rique putauerunt nostros equites, si vniuerso
 prælio certaretur, neque numero neque genere
 armorum Numidæ hosti pares futuros: explo-
 ratam

ratam tamen per sclopettarios, & ceteros pe-
ditas victoriam existimari, qui audacter effu-
fos adoriri, & sese in oliueta insinuare conde-
reque ad occasionem inuadendi hostis solerēt,
& multa illis ex occulto detrimenta inferrent:
ut cum accidit, sicuti supra demonstratū est,
quum conglobatam in proximo tumulo Afro-
rum manum, constitutaq; ibi duo curulia tor-
menta in nostros sæpè displodantem, facto im-
petu depulerunt, potitiquē tormentis, aliquot
eorum in capessenda fuga pertinacius hæren-
tes contrucidarunt. His de causis quæ supra
commemorata sunt, nōnulli graues togatiq;ue
homines bello minimè imponendum finem, sed
maturè recedendum ex Africa dicitabant:
quod satis profecisse Cæsar videretur, vel ad
laudem, quam iam non mediocrem Guleta ca-
pta, occupataq;ue hostium classe esset consecu-
tus, vel ad utilitatē, totis scilicet Europæ lit-
toribus prædonum metu liberatis, & tum ma-
ximè quum vulgo milites sædis atque morti-
feris alui profluuiis laborarent, agrorumq; nu-
merus in dies augetur: ex aduerso aut præ-
potentes Numidarum reguli veteres Mule-
assis inimici ad Barbarussam peruenisse nun-

ciarentur. Horum intempestiuas voces Cæsar
 opportunè compescendas ratus, contra eos gra-
 uè oratione differuit, tanquam ineptius atque
 timidius quàm homines constantiæ & virtutis
 opinione ab se in cōsiliū receptos deceret, de
 rerum successu, futuraque victoria angustiissi-
 mis vsque adeo animis dubitarent. Eam enim
 se ab ipsis tanquam inutilem & prorsus insa-
 nem studij operam non requirere, vt de salu-
 te sua potius quàm de dignitate solliciti esse ve-
 lint. Ea siquidem ante susceptū & bono euen-
 tu semiconfectum bellum, priusquàm in Afri-
 cam traiceretur, commemorari debuisset: nam
 tutò se in Hispania bello vacuum conquiesce-
 re, atque omnes maritime oræ iniurias, & mi-
 serorum quærelas contemnere faciliè potuisse.
 Caterum grauissimis (vti ipsi scirent) de cau-
 sis eò esse peruentum, vbi ad retinendam cum
 publicæ dignitatis, tum priuati nominis exi-
 stimationem, aut opima parta victoria, aut si
 id superi nolent, honesta saltem morte fama
 satisfaciendum esse censeret: quando ipse om-
 nem vitandi dedecoris, & parandæ laudis ra-
 tionem ipsa vita cariorem semper habuerit.

Proinde, sibi satis impauido vel adulari, vel

fortibus inauspicatum terrorē incutere desine-
 rent, & quicquid ad belli exitum Fortuna ad-
 ueheret, se duce constantibus animis in crasti-
 num diem expectarent. Conflicturum enim se
 iusto praelio: aut si hostis abnueret, admotis tor-
 mentis Tuneti mœnia quassaturum, ea mente,
 ut Deum diuosque omnes, quos susceptis ritè
 vocis propiciasset, sibi pro pietate & summa
 æquitatis causa bellū gerenti proculdubio af-
 futuros crederet. Cesar præsidio Guleta im-
 posito, diruta munitionis aggerem instaurari,
 captaque tormenta, more nostro subditis rotis
 reconcinnari iussit, quæ magnis inserta trabi-
 bus, & nauali rudique artificio armillis præ-
 cincta ferreis, neque verti commodè, neque a-
 ptè dirigi facile poterant. Indeque latè explo-
 rata regione, quæ inter oliueta & dextros sta-
 gni margines nudum & expeditum iter ad vr-
 bem ostendebat, castra promouit, ita composi-
 to agminum ordine, ut parati ad pugnam in-
 structa acie, aduersus omnes insidias, incur-
 susque Barbarorum iter facerent. Ad læuam
 Itali stagno proximi, Hispani ad dexteram oli-
 ueta spectantes, mediam Germanorū phalan-
 gem suo incedentem passu vtrinq; tuebantur.

*Iuxta hanc erant tormenta, & secundum hæc
 impedimenta totius exercitus. In principis
 Vastius, penes quem concessu Cæsaris eo bel-
 lo, eoque præsertim die militaris imperij po-
 testas erat, speculabundus & hortabundus ver-
 sabatur. Albanus valido equitatu delectisque
 cohortibus confirmatus, in postremo agmine
 curabat. Cæsari in medio apud vexilla locus
 fuerat attributus, cuius lateri cohærebat Lu-
 douicus Lusitaniæ regis frater. Italis pecu-
 liaris erat adhortator princeps Salernitanus,
 Hispanis Alarco Dux vetus, & Germanis
 Maximilianus Ebersteinius: sed cunctis ordi-
 nibus adequitans armatus Cæsar aderat, ala-
 eri vultu & fiducia pleno, commemoratis su-
 periorum temporum victoriis, quas sibi inui-
 cta virtute peperissent. Eo autem die ab ipsis
 operam longè gloriosissimam expectare, post-
 quam aduersus Christiani nominis hostes, qui
 essent inermes dimicandum foret. Itaque for-
 tibus animis armorum pondera, cedentis are-
 næ molestias, pulueris & solis æstum, & ipsam
 denique sitim tantisper ferrent, dum conspe-
 cto hoste conseri manus possent. Victoriâ
 profectò Deum diuosq; omnes pro quibus pu-
 gna*

gnarent, haud dubiè præbituros. Ipsos autem manere opulentæ prædæ præmia, quæ ex direptione ditissimæ urbis exspectari possent. Succlamatum est à cunctis agminibus, ne his quas cõmemorasset difficultatibus angeretur, sed speraret suos milites cuncta incommoda æquissimis animis toleraturos, ut egregiè pugnando veterem spectatæ virtutis opinionem non fallerent, & ipsum nõ in Africa modò, sed Hierosolymis recepto Christi sepulchro supremum summæ gloriæ imperatorem constituerent. Subduxerat Vastius è dextra Hispanorum acie quæ Oliueto erat coniuncta, duas sclopettariorum manus, quas manicas vocabant, quòd cornuum instar diuerso Itatorum agmini eo modo erant coniunctæ, ut admixtis eorum sclopettariis ad Oliueta vsq; longo tractu sese extenderent, & cum Barbaris dispersim extraordinario pugnae genere præliarentur, Barbarique ad postremum vsque agmen carpendo signa verterent. Verùm eos Albanus pari ordine per sclopettarios, & institutas ad id equitũ turmas egregiè reprimebat. Iam ad cisternas quas Muleasses, & plerique alij periti regionis indicarant, erat peruentum,

bisque procul conspectis, nostri sub ardentissimo Sole pondereque armorum, laceffente immodica siti fatiscences, potandi desiderio abruptim ordines deserere, & ad eas citato cursu deferri cœperunt, frustra vetante, comminanteque Vastio, qui magno incommodo dissolui aciem, & propinquos hostes vltro ad rem bene gerendam accersiri nostrorum impatientia providebat. Quum ille retentando verberandoque nihil proficeret, eò decurrit Cæsar, ut presenti authoritate egrè parentes in ordine atque acie contineret. Verùm ubi valida atque intoleranda sitis sudantia corpora perurgeret, neque conspectus Cæsaris, neque vis imperij quicquam valebat, quòd multi cum propè exanimés in arena procumberent: ita ut Cæsar quosdam properantius se demergentes ut potarent, hasta tragula percuteret. Tum quoque Arpinas insignis Centurio, qui Tullij Ciceronis nomen ferebat, & sub Clemente Pontifice Urbis prætori Magaloto dextram detruncarat, auidè potabundus in cisterna periit. Per hunc modum temeritate castigata celeriter ordines sunt restituti. Hoc autem merito illis accidisse videbatur, quoniã Vastius

pri-

pridie totis castris pronunciari iusserat, ut
 quisq; miles vericulum aquae, aut vini laguna-
 culam sibi ab *Zonam* subligaret, quanq; publi-
 ca diligentia per acies opportuna aduersus si-
 tim remedia plenioribus vasis circumferren-
 tur, qua in re Germanis largius indulgendum
 fuit. Nec desuere qui propemodū exanimati,
 à proximo commilitone aquae semihauustum bi-
 nis aureis agrè impetrarent. Composita igitur
 acie signa aduersus hostes promota sunt:
Barbarussa enim magnis peditum & equitum
 explicatis agminibus, in quibus Barbarorum
 consuetudine multa ad terrorem inanemque
 speciem vexilla spectabantur, ad tertium ab
 vrbe lapidem peruenerat, productisq; aliquot
 curulibus tormentis nostrorū aciem, uti pra-
 dixerat *Muleasses*, perturbare conabatur.
Vastius, crebrò displodente *Barbarussa*, nec vl-
 lum tamen detrimentum Christianis ordinib.
 afferente, tormenta proferri in primam aciei
 frontem iussit, ut his aduersi hostes impeteren-
 tur. Ea verò quum agrè tardeq; adduci ani-
 maduerteret, quòd iugatis seruis & funibus
 traherentur, curruumq; rotas arena deuora-
 ret, & pile ferreae, sulphureiq; pulueris cadi,

remigum & nautarum humeris segniciter com-
 portarentur, consilium repente mutat. Cæsa-
 rem edocet sibi nequaquam videri contendendum
 esse tormentis, in ea occasione qua milites pu-
 gnæ desiderio incitati, summa omnium alacri-
 tate signum sibi dari vehementer expeterent,
 rem omnino fortissimis militum dextris, For-
 tunæq; ipsius bono euentui semper aspirantis
 audacter esse committendam, ne dum (inquit)
 tormenta non semper magno vsui repentinis
 in præliis futura, serò expectantur, inutili mo-
 ra, augeatur Barbaris animus, & totus hic
 non dubiæ victoriæ prænunciis militum ani-
 mis cōceptus ardor importuna cunctatione re-
 frigescat. Ad ea Cæsar ab erecto in spem in-
 uictioq; animo pugnae avidus, Dauale, inquit,
 si tibi hoc probatur, quod disciplina ratio mihi
 pariter ostendit, signa canere iubeto. Hoc ille
 extemplò faciam respondit, subiungēs æquum
 esse, vt qui toti propè terrarum orbi impera-
 ret, ei parère condisceret, quem graui cum one-
 re pudoreq; eo die tanti exercitus ducem,
 abdicato Imperatoris nomine, esse voluisset.
 Itaque iure meo, inquit Daualus, iam vtor,
 iubeoque, vt hinc abscedas ad mediam aciem

ubi sunt vexilla, ne fortuito incidentis pile
 casu, vniuersa cōmunis Fortunaē salus, vnius
 hominis periculo inexpiabile subeat discrimē.
 Ad id subridens Cæsar, & ne id timeret sub-
 dens, quando Augustorum Cæsarum nemo vn-
 quam tormenti violentia concidisset, cōfestim
 ad signa se contulit. Itaquē pugna signo mul-
 to tympanorum crepitu, & tubarum clangore
 edito in hostes est procursum, aliquantō ple-
 niore ordinum gradu, impetuquē præsertim le-
 uis armaturæ, quàm sol cuncta exurens depos-
 ceret, vt emissas ab hoste pilas periculi spa-
 tium emensi celeriter euitaret. Erat in prima
 procurrentium fronte Ferdinandus Gonza-
 ga, cuius eo die extraordinaria opera utebatur
 Cæsar, quòd nullum ei esset certum in exerci-
 tu militaris imperij munus. Is concitato equo
 primus omnium insignem Afrorum ducem ha-
 sta transfixit, districtoquē gladio & repetitis
 ictibus ita proximos perturbauit, vt conse-
 quentib. nostris hostilem aciem facile perrum-
 pendam fundendamquē præbuerit. Tanta au-
 tem exitit glandium procella, vt ante con-
 gressum trecenti amplius ex Barbaris sterne-
 rentur: ex reliquis peditibus consisteret nemo,
 sed

sed agminatim desertis tormentis ad Barbarum aciem confugerent. Is incumbentium nostrorum neque vim neque conspectum diutulit, sed præ dolore atque ira dentibus infren dens equum conuertit, in urbemque cum Turcis est reuectus, postquam suscepti consilij initia aduerso conatu minime processerant, nequaquam uniuerso prælio decertandum rebatur, ut qui Cesaris copias intolerandi æstus incommoda, multarumque rerum, & aquæ præsertim inopiam non diu perferre posse crederet, speraretque ab his hostium difficultatibus præberi sibi posse occasionem rei bene gerendæ, si tantisper defensis urbis mœnibus cunctaretur. Numidarum autem, & Afrorum agmina, quæ nostris undique circumfusa nihil memorabile gesserant, ad Babasuecham atque Restabiam suburbana tecta diuerterunt. Alij ad Bardeos usque hortos sese extendere. Reliqui in Rabatinorum ædificia urbi coniuncta recepti sunt. Cesar ea hostium fuga quorum centum milium numerus esse ferebatur, magnoperè lætatus, eodem in loco ubi hostis constiterat castrametatus est, iniro statim susceptoque consilio, ut sequenti die omnem tormentorum apparatus

Tunetanis mœnibus admoueret. Interim Barbarussa non obscuro percussus metu, multisq; simul distractus curis, se ipso factus atrocior, inusitata crudelitatis consilium cœpit, occidendi scilicet seruos Christiani nominis, ita circumposito & incenso tormentario puluere, vt ad vnum omnes in ergastulis concremaret, certus id exequi, nisi Iudæus Sinas execrabile facinus dissuasisset, testatus huiusmodi consilium viro forti, tot victoriis inelytro, regijque diadematis honorem præferenti indignum existimari, quando non multò post esset futurum, vt patrati tanti sceleris ipsum maximè pœniteret. Quid enim esse aliud quàm concepti summi timoris, & supremæ desperationis indicium? quæ duæ res asperum sustinenti bellum grauissimè uocerent, & anteactæ vitæ decora deturparent. Caueret proinde, ne ex atrocissimi facti fama Solymani Imperatoris inexpiabile odium aduersus se concitaret, qui omnis inhumana feritatis expers, immania scelera detestari & vindicare consuesset. Viuere igitur sineret Christianos fatalibus suis vinctos cathenis, quàm diu sors ferret: qui diligentissimè custoditi atque inermes, non mul-

zò post vsui esse, nec sine certa pernicie sese
 commouere possent, si inauspicata libertatis
 cupiditate tenerentur. Ab his projectò nec
 dari hosti, nec sibi eripi, vel deniq; morari spe-
 ratam victoriam posse. Erubuit ad hæc ty-
 rannus, concessaq; miseris vita arce est egres-
 sus, & in longè maximum vrbis templum con-
 cionaturus se cõtulit: illuc enim principes Tu-
 netanorum euocarat, vt quæ ad defensionem
 vrbis paranda essent, perdoceret: eorum verò
 animos adhortatione cõfirmaret, quibus iam
 pridem arma tanquam suspectis ademisset.
 Hæc agente Barbarussa, maximè lætus & fæ-
 lix miserrimis seruis dies illuxit, mox ater cõ-
 uersa Fortuna valdeq; funestus Barbaris re-
 diturus. Id namque diri tyranni votum non
 diu tegi celariq; potuerat: certus siquidem
 barbaræ crudelitatis imminentisq; adeò atro-
 cis periculi rumor, per totam arcem, vsq; ad
 ergastula permanerat, misericordia quorun-
 dam libertorũ, qui domini truculentiam abo-
 minati, tactiq; religione, animos ad veterem
 veramq; pietatem reuocant, primates ser-
 uorũ sibi notos per secreta colloquia ad liber-
 tatem excitantes. In his fuere Franciscus è
 Me-

Medelino Hispania oppido, & Vincentius Cateareus Dalmata, defectæ virilitatis eunuchus: Hic Giasseragas vocabatur: Illum à pueritia educatum, & Arabicas edoctum literas, Hariadenus in deliciis habuerat, & Memim appellabat. Hi duo memorabile maximeque pium facinus ausi, patefacto carceris aditu, erectis in occasionem & audacter consurgentibus, ad abrumpendas cathenas instrumenta præbuerunt: atque ita præclaro magni Dei miraculo circiter sex milia nudorum hominum, variis rebus, saxisque præsertim dextras armantium, in Turcas erupere. Iam Ramadas è Bætia Hispaniæ oppido, præfectus arcis, inexpectato atque horribili tot cathenas effringentium strepitu excitatus, cum armatis quos repente cogere potuit, ad arcis portam decurrerat, in cuius limine Siculus iuuenis ingenio manuque promptissimus, arrepta repaguli trabe, vnum atque alterum custodem prostrauerat, obseratisque ferreo vecte postibus, porta fuerat positus. Sed Ramada impetum faciente, Siculus uti erat inermis confestim interficitur, & reliqui portæ aditu depelluntur. Ipse reserata porta sibi ac suis egres-
sura

sum parat, & cum aliquot generosis equis & sarcinariis iumentis, quibus carioris suppellectilis partem raptae imposuerat, ad Barbarussam acerbissimi casus nuncium ferens contendit. At Christiani ex utrisque compedibus tumultuarieque interfectis aliquot Turcis, totam occupant arcem, armamentarium refringunt, atque omni regia gazza, commeatu, armisque potiti, ab excelsa parte arcis de sua victoria Caesarianis significat: partim fumo, partim flammis ab incenso sulphureo pulvere excitatis, expansoque demum vexillo, quod Sarmentinae cohorti apud aggeres ademptum fuisse docuimus. Haec tametsi dubiae significationis argumenta, nostri in multo spatio nequaquam praecclare perspicerent, crebris tamen Tuncetanorum ad Caesarem, Muleassemque transfugis adducebantur, ut grauem omnino apud hostes exitum esse tumultum crederent, & Caesar cum expedita manu Giabenum & Buccanigram, qui seruis opportunè rebellantibus opem ferrent, ad explorandum urbi atque arci appropinquare iuberet. Interea Hariadenus Iudaeo in primis, qui opportunè obstitendo expeditum & salubre consilium euertisset, falsisque item Diis suis crebra ma-

ledicens, ad arcem reuertitur. Obserata ianua
 supplex & propè lachrymans seruos orat, moe-
 nia portamque tenentes, vt se cunctis parcere
 integra fide paratum ex templo recipiant. At
 illi veteris nouaeque Fortuna suae memores, iu-
 stoque exacerbati odio, in eum certatim lapi-
 des coniiciunt, adiectisque contumeliosis vo-
 cibus submouent: sic vt ille ira & dolore præ-
 peditus & furens, in conspectos sua manu sa-
 gittas dirigeret, & rebus planè perditis & con-
 clamatis, deformem in fugam verteretur. Se-
 cuta sunt fugientem Turcarum agmina, quo-
 rum numerus septem milium summam imple-
 bat, eo consilio, vt ad urbem Hipponã, quam
 hodie Bonam vocant, Diui Augustini præsu-
 latu celebratam, se conferrent. Ibi enim suas
 triremes conscendere, marique potius quàm terra
 reliquos Fortuna suae casus experiri volebãt:
 quoniam Hariadenus in stagno iuxta urbem
 & arcem influente, triremes quatuordecim tan-
 quam in statione ruitissima reliquerat, ad in-
 certa belli, si opus foret, deducendas. Arma-
 menta autem cum remis atque tormentis de-
 posita erãt in arce, quã suo præsidio tuebatur.
 Caesar vbi hostem desperatis rebus effugere,

Bardeosque prætergressum hortos, ad Bagradam amnem, qui à Pœnis Magiordech appellatur, extentis itineribus properare certius dicit, Tuneti portis omnes copias admouit.

Aduentanti præstò antè affuere ciuitatis magistratus, qui allatis portarum clauibus deditionem facerent, eique incruentæ victoriae felicitatem gratularentur: se autè gratissimo animo, quòd essent sæuissima Turcarum tyrannide liberati, cuncta quæ imperaret, protinus esse facturos. Id vnum petere ab æquitate optimi & clementissimi imperatoris, vt milites extra urbem in castris continere, & ciuitatem cumulato obstrictam beneficio inuiolatam præstare vellet, postquam Muleasem antiquissima stirpis ipsorum regem, singulari benignitate reducendum adduxisset. Nihil enim milites ex urbanis rerum omnium copiis quæ suppeditari possent esse desideraturos. Pro suis quoque ciuibus deprecator aderat Muleasses vehementer de ciuitatis salute sollicitus. Sed Cæsar quanquam ad id præstandum satis propenso animo esse videretur, tamen quòd de Punica fide non temerè dubitabat, & quam Tunetani per Muleasem pecuniam se in stipendium

prabituros antea promississent, astute & cun-
 ctanter extrahendo tempus expedirent, ut po-
 te qui de supremis Barbaruffæ consiliis euen-
 tum expectabant, ut id prolixè polliceretur
 adduci non poterat, & quò minus Pænis quic-
 quã certum de eorum salute promitteret, vel
 ob id admonebatur, quòd turbidas frementiũ
 militum voces audiebat. Dilitabant enim se
 periniquè simul & ingratè tot navigationum
 ac itinerum extrema perpeffos incommoda iu-
 sto victoriæ præmio fraudari, postquam ipsos
 illuue obsitos & inopes nihil iam aliud susten-
 taret & aleret, quàm oblata spes prædæ, quæ
 sibi lacera veste vix pudenda tegentibus, ex-
 ustisque longo labore & siti inclementer eri-
 peretur, scilicet, ut Tuncetani religionis ho-
 stes perpetuè receptatores & hospites im-
 manium prædonũ Christiana victoriæ letari
 possent: ipsi autem victores elusi vndique suas
 ærumnas perpetuò lugerent. Suspensio adhuc
 Cesare Vastius cum parua manu ad arcis por-
 tam accessit, & à seruis qui se in libertatem
 vendicarent, cum insigni gratulatione rece-
 ptus est. Inspectanti autem Barbaricas opes
 & totum arcis apparatus, seruus Ligur abscon-

R ditæ

dita pecunia latebras indicavit. Demerserat enim Barbarussa in cisternam ad triginta milia nummum aurea moneta, pluribus insuta culeis. Hos expiscatus Vastius, à Cesare prædæ donatiuique nomine, ut sibi concederentur facile impetrauit. De se enim omnibus bellis optimè meritum, & ex natura liberalis ingenij inter principes eius ætatis maximè largiorem, eo munere dignissimum existimabat. Verùm arce inexpectata fœlicitate in potestatem reducta, & iam diripientibus cuncta seruis, miles diutius contineri non potuit, quin agminatim intraret urbem, & per cunctas regiones ad prædam discurreret, Tuncetanis nihil ferè hostile expectantibus, & magno eulatu edito Muleassis fidem frustra implorantibus. Paulò siquidem antè conspecto Muleasse gens æquè mobilis & infida, pronaque in adulationem magnas inusitata lætitiæ significationes manuum plausu, & crebra gesticulatione corporum, secundisque acclamationibus, omnis virorum & mulierum ætas edidorrat: scilicet, ut antiqui in nostros odij libidinè reconderent, ob idque victores nostri nullo eorum merito ad misericordiam flecterentur,

quum

quum ex conscientia incertæ fidei id summæ calamitatis incommodum vltro sibi ipsis contraxissent. Primus inhiantium prædæ impetus, vti inuadentium & effringentium fores variij casus tulerunt, promiscua cade cruentus fuit. Sed Hispanis atque Italis in auaritiâ promioribus, Germani ab insita animi feritate Mahometano cruore sitim explere properantes, ita cadaueribus cuncta compleuerunt, vt imbellem omnis sexus & ætatis turbâ, ad inanimum Deorum templa confugientem, sine discrimine trucidarent, & pauimenta damnatis in templis multo inermium sanguine inundarentur. In eo cadentium miserorum strepitu, lugente obestanteque Muleasse, Cæsar seuitiâ modum imposuit: pronunciarique iussit, capitale fore, si quis Tunetanum violaret ciuem, aut in seruitutem abduceret. Fieri tamen nequirit quin multi, adolescentesque præsertim, & formosiores fœminæ ad classem raperentur: nam socij nauales fama diripiendæ vrbis exciti ad urbem conuolabant. Quamobrem Muleassilicuit quos nouerat è manibus prædantium in libertatē exiguo pretio vëdicare, sic vt vnâ ex vxoribus eius, quæ antea inter carissimas

fuisse dicebatur, binis redemptam aureis constet. Caesar ingressus arcem, seruos, qui clarissimo facto summe parandæ victoria occasionem præbuerant, collaudauit: diuisaque viricim certa pecunia qua sese alerent, liberos fore dixit, pollicitus nauigia & commeatum quibus in suas terras transportarentur. Medelinum autem & Giasserem, quos Barbarusse alumnos, & effringendi ergastuli auctores fuisse docuimus, pecunia vesteque donauit: à quibus postea multa de Barbarusse consiliis, arcanisque moribus didicimus. In ea arcis direptione tria incomparabilis iacturæ detrimenta Muleasses deplorauit: Arabicorum voluminum in primis, quæ conturbata atque direpta bibliotheca perierunt. Asseruabantur enim antiquissimi codices, non disciplinarum modò omnium præcepta, sed superiorum etiam regum res gestas & Mahometana superstitionis interpretationē continentes, quos Rex ipse postea me audiente, se vnius vrbis pretio (si fieri posset) auidè redempturū diserebat. Secundo loco fuit vnguentorum odoratiq̃ Indici aromatis officina, in quam patris Mahometis exemplo, prodigiosi sumptus,

inusitataq; luxuria orientis opes contulerat.
 Siquidem plumbeis in loculis, eburneisque ar-
 culis tanta vis ambræ, musci, & zibeti (ha-
 rum rerum antiqua vocabula adhuc ignora-
 mus) in balnei quotidianos usus, & noctur-
 nos diurnosque cubiculorum suffitus erat re-
 condita, ut ingētis auri ponderis pretium ex-
 cederet. Quæ tamen omnia Hariadenus vi-
 ctor militari duritia subagrestis, & damna-
 rat, & effuse contempserat. Postremò varia
 maximeque pretiosa pigmentorum genera, ab
 ignaris seruis atque militibus præsentis tan-
 tum & manifesti lucri spolia quærentibus, stul-
 tè prætermissa dissipataque sunt. Nam acer-
 ui plures cerulei transmarini, quod cyaneum
 efficit colorem, & à Græcis authoribus Lazur-
 rium vocatur, in armariis reperti sunt, mul-
 tique culei, cocco, & lacca Indica pleni, quæ
 purpuræ colorem emulantur, & à pictoribus
 eximiis, & lanarum telæque sericæ infectori-
 bus magno coëmuntur pretio. Quæ omnia cum
 fœdè pessundata nemini præde futura disperie-
 runt. Ingens quoque balistarum, & nostri mo-
 ris telorum, & armorum, thoracumque præ-
 sertim ex laminis, & galearum apparatus est

EX HIST. LIBRO. XXXIII.

reperitus : agnitæq; sunt in his cassides, ocreæ,
 femoraliaque Gallorum equitum, ab eo tem-
 pore quo Ludouicus Rex Gallia Tunetum
 ante trecentos annos obsederat, à Pœnis de
 Christiano hoste parca, quæ ad eius belli me-
 moriam custodita seruabantur. Interea Ha-
 riadenus ad Bagradam amnem, qui Maior-
 dech à Barbaris appellatur, iter intendit, va-
 doque propter æstatis siccitates facile reperto,
 transgressus est, nequitquam persequente vel
 læcessente Numidarum ala, quam Muleasses
 ex veteribus amicis, auunculiq; Doracis clien-
 tibus coactam, abeuntes Turcas persequi in-
 serat. Eo nanque ordine Barbarussa iter ha-
 bebat, vt postremo suorum agmine, certis sclo-
 pettariorum & sagittariorum præfidiis more
 militiæ confirmato, neque manus consere-
 re, neque appropinquare quidem ausos facile
 contemneret: & Hipponam omnibus suis in-
 columibus, vti statuerat, intactus euaderet.
 In transitu tamē Bagradæ amnis Haydinum
 Smyrnæum incltyti nominis Piratam deside-
 rauit: quum is in magno solis ardore longoque
 itinere fessus, & multo adipe prægrauis cogen-
 te siti ex profluente auidius potando disruptis
 præ

præcordiis in ripa exspirasset. Hariadenus
 vbi Hipponã peruenit, primùm omnium recre-
 andis copiis bidui quietem dat, concioneq; ha-
 bita vniuersos consolatur, hortaturq; vt quod-
 cunque incommodum iniqua sors attulerit, id
 nequaquam hostium virtuti, sed seruorum perfidi-
 æ tribuendum existimare velint. Fortunam
 inuictis patientissimisq; animis ferendam, eamq;
 noua virtute conciliandam arbitrarentur. Sibi
 esse in animo classem educere, atq; inde conti-
 nuò Algerium proficisci, vbi maioribus præsi-
 diis comparatis, classeq; adaucta, & nouo susce-
 pro consilio, rem ipsorum votis parem, & sua
 existimatione non indignam sit ausurus. Nun-
 quam vlli duci ab aduerso rerum euentu fra-
 cto subactoque, alacrioribus animis à militum
 corona succlamatum fuisse memorant, quum
 vltro deposcerent, vt quæ vellet, vel grauif-
 sima atque asperrima vniuersis imperaret, ni-
 bil enim se recusaturos, modò ad rem gerendam
 educerentur. Itaque incredibili studio & prom-
 ptissimis suorum viribus fretus, triremes qua-
 tuordecim demersas in stagno, ipsoq; profluen-
 tis fluminis vado admirabili celeritate educit,
 suisq; impositis armamentis protinus exornat.

In margine stagni aggerem erigit, productaq;
munitione in eam tormenta confert, non inani
coniectura iudicans non multò post nostrorum
classẽ affuturam, vt egressum impedi-
ret. In eo quoque consilio Cesar & Auria pa-
ri ratione versabantur, vt hostem euadere pa-
rantem præoccuparent: rati eius classẽ pri-
usquam deduci ad ornariq; posset, si pars ipso-
rum classis eò mitteretur, tormentis in statio-
ne demersuros. Ad eam rem conficiendam ab
Auria deligitur Adamus centurio Genuen-
sis, non magnopere rei naualis peritus, sed af-
finitate Auria & multis diuitiis æquè fidus &
potens. Is certum triremium numerum sociis
imperat, & sublato vexillo cum quatuordecim
tantum rostratis ad Hipponã prouehitur, cer-
tam facilemque victoriam, ingentemque inde
sibi laudem de imparato hoste se adepturũ spe-
rans, quòd in apparatu instruendæ classis occu-
patum Barbarussam fore crederet. Sed post-
quam Bisertũ præteruectus Hipponã appro-
pinquare cæpit, Barbarussam incõparabili ce-
leritate classẽ eduxisse, & munitionem tor-
mentis instruxisse certius didicit. Quare ve-
hementer perturbatus consilium mutat, mo-

nentibus trierararchis, ut omnem certaminis a-
 leam deuitaret, quod in sociorum triremibus,
 Hispanicis praesertim, Siculis, & Neapolita-
 nis, rari essent propugnatores, ut qui ad praeda
 spem antea iniussu in terram descendissent, i-
 deoque iniquissima conditione cum Barbaris
 numero feritateque praestantibus pugnaturus
 censeretur. Ita que opportunè prudens obuer-
 ti proras iubet, & velis remisque regreditur
 ut maiorem partem classis accersat. At Bar-
 barussa, uti postea cognitum est, diu in incer-
 to habuit, an nostrorum classem ad spem vi-
 ctoria consequeretur, postquam pari triremium
 numero foret confligendum, an potius in vetere
 proposito petendi Algerij persisteret. In hanc
 sententiam inclinarunt trierararchi, ignari pror-
 sus infrequentia imbecillitatisque nostrorum:
 atque ita occasione magni certique prouentus
 praetermissa, modico Turcarum praesidio ar-
 ci imposito, oram soluens Algerium enauiga-
 uit. Redeunte autem Adamo rebus infectis,
 plerique principes aegerrimè tulerunt, quod in-
 curia quorundam imperio aegrè parentium, &
 flagitio sociorum naualium, qui iniussu in lit-
 tus descendissent, exoptata victoria occasio
 sla-

elapsa videretur. Hoc enim vnum eo bello ad summam Caesaris felicitatem defuit: nam praefero ci hosti si ei classis à nostris erepta aut demersa fuisset, nullus omnino tutus ad fugam locus relinquebatur: quoniam innumerabiles Numidae Turcarum ex professo hostes, per mediterranea arumhosum iter habentē ex nostris saltibus inuasuri, & priusquam Algerium perueniret omnino deleturi crederentur. Ceterum Auria grauitus indignatus sibi & suis, nec tamen desperans hostem se adipisci posse, cum tota sua peculiari classe, ceterisque validioribus sociorum rostratis, Hipponam contendit. Cognito autem Barbarussae discessu urbem cepit, murosque diruit: arci verò quam tormentis in potestatem redegerat, praesidium imposuit duce Aluaro Gometio, regressusque est ad Caesarem. Ceterum Gometius, tametsi vir erat bello fortissimus, usque adeò tamen auaritia erga hostes pariter & socios euasit infamis, ut iudicij metu manus ad turpem vitæ exitum sibi conscisceret: & Caesaris iussu arx ipsa, quæ nisi magno sumptu defendi poterat, funditus euerteretur. Exinde consulatum est de Muleasse: Caesarque eum Tuneci regem

maiorum suorum consuetudine regnaturum
 constituit: binosque tantum falcones ad aucu-
 pium, & binos e Numidia pernices equos tri-
 buti nomine quotannis imposuit, ea conditione
 ut Christiani nominis amicus, Turcarum vero
 gentis perpetuus hostis, Caesaris nomen cole-
 ret, & Guletano presidio, quod ex Hispanis
 amplius mille imponebatur, stipendium per-
 solueret. Cogitatum subinde est de oppugnanda
 vrbe Africa, quae in Adrumentino sinu va-
 lido Turcarum presidio tenebatur. Hac vrbs
 antiquitus parua Leptis fuit, hodie a nostris
 Africa, & a Barbaris Mahemedia appellata.
 Sed aduersae tempestates, classem superare Clu-
 peae promontorium (hac hodie Calibia dicitur)
 & sese in sinum Adrumentinum, quem
 vocat Mahometae, inferre prohibuerunt: atque
 ita classis Siciliam tenuit. Caesar Panormi &
 Messana triumphali pompa exceptus est,
 donatusque passim pecunia, Rhegium
 traiecit, & per Brutiorum oppida
 hospitaliter a Sansseverino
 Besenniano regulo sus-
 ceptus, Neapolim
 peruenit.

FINIS,

Caroli. V. Cæsaris Aug.
EXPEDITIO IN AFRI-
CAM AD ARGIERAM,
Per Nicolaum Villagagnonem,
Equitem Rhodium.

Vum æstas antea cta me in Gal-
liam ad domestica quædam nego-
cia reuocasset, de reditu Cæsaris
in Italiam, & transmissu exerci-
tus eius in Africam, literis amicorum cer-
rior factus sum: qui consilio Cæsaris proposito,
me ad tam nobilem expeditionem accersebāt.
Ego verò & intelligebam religione me ob-
stringi ad inimicos fidei (quantum in me fu-
isset) bello persequendos: & verebar, ne cor-
pus meum diuturna iam armorum exercita-
tione labori assuetum, ocio ad laborem remol-
lesceret, si apud amicos diutius commorarer.
Itaq; negocia in aliud tempus reiicienda mihi
esse duxi, ne honori meo necessario tempore
deesse existimarer. Consilium autem Cæsaris
esse hoc significabant, quòd quum se ad compo-
nendas Germanorum de fide controuersias, in
Germaniam cõtulisset, reperit Ferdinandum
fratrem, & filium Iohannis, qui proximè re-
gnum

gnum in Pannonia obrinuerat, ardere inter se discordiis, ac de iure regni vehementissime contendere. Is, quod sibi à Ferdinando metueret, Turcas in suum acciuerat auxilium.

Quorum aduentum vt Ferdinandus anteuerteret, Budam obsidione cinxerat, ac expugnare totis viribus adnitebatur. Quibus cognitis rebus, Cæsar prospiciens, quàm magni esset momenti, Turcas finibus nostris prohibere: vt eis veniendi occasionem præriperet, partem copiarum fratri misit auxilio, quibus expugnationem acceleraret. Qui tamẽ munitionibus & præsidio urbis impeditus, Turcarum aduentum expectare coactus est. Quamobrem Cæsar, omiſſis fidei disceptationibus, animum potius ad bellum adiiciendum putauit. Et quoniam magni rem esse periculi perspexerat, bellum in ea regione duci, priusq̃ illic hostes inueterascerent, hoc in Turcicum solum transferre constituit, & procul finibus nostris propellere. Quapropter copias, quas ad fratrem miserat, ei subsidio relictis, quum iam instante hyeme non ita multum temporis superesset, quo bellum commodè geri posset, Ferdinando belli curam in se interim recipiente, magnis itinerib.

CAROLI .V. CÆS. AVG.

in Italiam ad exercitum cõtendit. Quò simul
 ac peruenisset, exercitũ summa diligẽtia cogi,
 & militum novas manus conscribi iussit, ma-
 *Genue gnumq; nauium numerum^t Ianua atque Ne-
 apoli instrui, quibus in Africam exercitũ tra-
 duceret. Africa verò ei necessaria tentanda
 videbatur, ne in Turciam profisciscẽs, inimicũ
 à tergo relinqueret, de quo metuere sibi pos-
 sent Hispani, quorũ opera & nummis ad bel-
 lum Turcicum vti decreuerat. Coactõ exer-
 citu, & nauibus ad nauigandum paratis, dum
 res frumentaria expeditur, & in naues exer-
 citus imponitur, Luca summũ Pontificem con-
 uenit, vt cum eo consilia belli communicaret.
 Pontifex, quòd Africa minimè portuosa sit,
 hyemis nauigationem nõ esse subeundam ex-
 istimabat, atq; Casarem à via deterrebat. Que
 quanuis magna causa esset, ne ipse alieno anni
 tempore in tam periculosa loca exercitũ trans-
 mitteret, maiorib. tamen rationibus impelle-
 batur, vt in sententia permaneret. Videbat
 enim quantopere ab hostibus nostri in Panno-
 nia vrgerentur, & quanti Reip. Christianaẽ
 interesset, bellum illic non trahi. quod vt au-
 ferretur, & hostes in suis finibus bellum susti-
 nere

nere cogeretur, rem in celeritate positam esse
 perspiciebat. Sed quia tantum apparatus ex-
 poscit Turcarum amplitudo, ut eum non posset
 Caesar citius quam ineunte aestate uniuersum com-
 parare, interim dum ei rei dat operam, Afri-
 canum bellum suscipiendum sibi esse putauit,
 ut Hispanos Afrorum metu liberaret, quod faci-
 lius ad Turcicam expeditionem incitaretur.
 Solebat enim quum ab eis ad eam rem nummi
 exigerentur, vicinum hostem opponere, suumque
 metum excusare. Quibus rationibus permotus
 Pontifex, vehementer Caesaris consilium pro-
 bavit, eiusque laudata animi magnitudine, eum
 dimittit. His ita constitutis rebus, Caesar na-
 ues onerarias Baleares Insulas petere iubet,
 ac eo loco aduentum suum operiri: ipse vero
 nauibus longis sex et triginta ex portu Vene-
 ris soluit, et ad Corsicam insulam contendit.
 Qui quum secundo vento in altum prouectus
 esset, subita coorta tempestate, classis cursum
 tenere non potuit, sed in diuersas partes dis-
 iecta est: at ille remis contendit, quem septem
 alie secutae naues, eam Insulae partem cepe-
 runt, quae Italiam spectat, ubi eum venti duos
 dies tenuerunt. Sedato mari, quae aberrauer-
 rant

CAROLI .V. CÆS. AVG.

Bonifaciū
oppidum
portu me-
morabile.

rant naues à cursu reuertuntur : quibus ap-
pulsis, Cæsar in Bonifacium oppidum profe-
ctus est : quod in monte tribus ex partibus
circunciso, aspero & difficili est situm : ad a-
liam partem est aditus ab imo anfractu, qui
oppido pro fossa positus est. Hoc autem nulla
re alia est quam portu memorabile. Cæsar ido-
neam tempestatem nactus, in Larcheram no-
bilem Sardinia urbem secundis ventis appu-
lit. Vbi res insolita contigit. Qua enim nocte
eò accessimus, bos vitulum bicipitem peperit:

Vitulus
biceps.

quem mulier, cuius bos erat, videndum Cæsari
obtulit. Hæc vrbs natura & opere bene satis
munita est. omnibus enim ferè partibus allui-
tur mari minime portuoso, & scopulis subter
aquam latentibus referto: aliam partem, quæ
in insulam mittit, claudit murus : quem duæ
turres ad vtrunque latus positæ, ab externa
vi facile tutantur. & quum in planitie hæc po-
sita sit, nullus omnino mons, aut collis promi-
net, è quibus vis in eam inferri possit. Cæsar
duos dies illic cōmoratus, soluit: & ad Balea-
res insulas direxit iter: qui biduo velificatio-
ne continuata, leni vento in conspectum mino-
ris insule delatus est. sed quum ei insule iam

Balesres
insulæ

appropinquaret, aduersis & reflantibus ven-
 tis, parum abfuit quin in contrariam partem
 reuiceretur: remorū tamen tanta contentione
 naues impulſæ ſunt, vt tandem multa nocte ad
 terram promotæ ſint. In quo ita ſudatum eſt,
 vt ſeptem horis non intermiſſo remigandi la-
 bore, vix totidem millia proceſſerimus. Re-
 liqua noctis parte quieti data, diem in ancoris
 exſpectauimus: quo tempore, quum paruo ſpa-
 tio ab eo quo appulſi eramus loco, Mahon por-
 tus abeſſet, eò proſecti ſumus. Hic portus o-
 mnium quos videre memini, eſt pulcherrimus
 & optimus, niſi hanc difficultatē haberet, tota
 inſulæ ora maritima montibus ingentib. ſepta
 eſt, ſed quā eſt ad portū aditus, radices mon-
 tium in planitiem extrahuntur, donec tam an-
 guſto interuallo ad alteram littoris partē ac-
 ceſſerint, vt nō niſi leni vento intromittantur
 naues: cæterum rebus aliis omnibus eſt facilis
 & opportunus: excurrit enim in quatuor ſerè
 millium longitudinem, variis & frequentibus
 inſinuationib. quæ facilè naues à maris ſeui-
 tia regunt. Huic perpetui montes prominent,
 è quibus immenſa ligni copia peti poteſt. Ad
 extremam eius partem in montium altitudine

Mahon
 portus,
 eiusque
 descrip.

CAROLI .V. CAES. AVG.

Enobarb.
imperator.

vrbs exstructa est, quae si opere tam esset mu-
nita quam natura, non ita facile ab Enobarbo,
qui vulgò Barbarossa nuncupatur, expilata
fuisse. Quum duos dies tempestas classem de-
tinuisset, summam tranquillitatem adepti, ad
Maiolem Insulam cursum intendimus. Quò
aduectus Caesar, cōperit ab Italia naues onera-
rias centum & quinquaginta cōuenisse, & Fer-
randum Gonzagam proregem Siciliae septem
triremibus aduenisse: quae cum his, quas secū
Caesar adduxerat, cōiunctae, quinquaginta nu-
merum expleuerunt. Praeter has ab Hispania
quindecim longae, & magnus nauium one-
rariarū numerus desiderabantur: quas quum
triduo exspectassemus, nūciauit triremis una
reliquas iam Africam attingisse, & naues one-
rarias eòdem contendere. Quo allato nuncio,
Caesar protinus milites naues conscendere, &
classem se in viam dare iussit. Maior, Insula
est & vrbs nobilis: insula cōtra minoris insulae
naturā, habet oram maritimam planā & fer-
tilem, montes verò in mediterraneis regionib.
altissimos, & magna parte steriles: quae quo-
niam meridiem propius quàm Hispania spectat,
hyeme temperatior est, & frigoribus remissio-

Nauium &
triremium
numerus.

Maior in-
sula situs
& descrip.

ribus

ribus, omniumque ferè fructuum copiam habet quibus abundat Africa. Vrbs autem est ampla, & pulchris ædificiis ornata, quam ferè mediam influit rinulus è montibus decurrès, qui ad lanificium plurimum valet. Huius incolæ Tarraconensium parent legibus, & lingua ac moribus valde cum eis conueniunt.

Ad ædificandum vtuntur maximè terra calculis permixtis: qua materia muri oppidi effecti sunt, Tapia vulgò nominantur. Nauibus ad nauigandum rebus omnibus instructis, Cæsar ad Argieram urbem Africa maritimam iter direxit: quò bidui nauigatione prouectus, comperit triremes, vii acceperat, aduentum suum anteuertisse, atque terram ab eo latere tenuisse, quod ad Solem occidentem pertinet, decem ferè millibus procul ab vrbe. quæ vbi classem nostram conspexere, nobis obuiam processerunt: sed eis continuo eò vnde fuerant egressæ remissis ad eam littoris partem seruandam, Cæsar aliquot millia progressus, in aliam vrbis partem duodecim naues præmisit exploratum, an illic tutior esset à tempestate receptus. Quibus opportuniorem esse significantibus, urbem remis præteruectus,

Argiera

eo contendit, & iactis ancoris naues onerarias praestolatus est. Ab eo loco vrbs tota sub ad-
spectum nostrum cadebat, seque regio late no-
stris oculis ostendebat. Postridie mari pau-
latim intumescente, soluimus, atque locum co-

Matafuz pinus quem venti minus vrgerent, cum Ma-
tafuz nominant. Dum eo properatur, naues
speculatoria duae Turcicae in nos incidunt,
imprudentes: quae errore cognito, coeuer-
sa ve-
lificatione, maxima remorum contentione in
altum se referunt: quas nostri persecuti, altera
vnius ex nauibus nostris coeursu depressa est,
altera ad terram euasit. Cognitum est ex capti-
uis eas missas fuisse, ut de aduentu & apparatu
nostro aliquid percontando intelligerent. Re-
liquam diei partem ad ancoras exspectanda
triuimus dum vniuersae naues coeunt, & qui-

Ferrandus
Gonzaga,
Iac. Bossus

escit mare. Interea Ferrando Gonzaga &
Iacobo Bossio viris prudentibus, & rei mili-
taris peritis praescripsit Caesar, ut conscensa
nauicula piscatoria littus praeterlegentes per-
currerent, ac renuntiarent qua optimus esset
egressus, ac commodissime exercitus exponi
posset. Hi exploratis locis omnibus, quid per-
spexissent reuersi indicarunt. Sequens dies ma-

ximam

ximam tranquillitatē attulit, qua Cæsar propius accessit, atque in locum omnium opportunissimum milites exposuit: idque nullis hostibus resistantibus effecit. Summa autem exercitus hæc erat: Peditatus omnis numerum duorum & viginti millium explebat, è quibus Hispanorū septem millia è Sicilia atque Neapoli aduenerant, Germanorum sex millia in Germania Cæsar cōscripserat, Itali qui omni ex Italia coacti fuerunt, pari numero Germanos æquabāt, præterea voluntarij, qui honoris causa Cæsarē sequuti erant, trium millium numerum excedere dicebantur, præter Cæsaris domesticos: huc accedebant quadringenti promiscui generis milites, quos equites Rhodij promiscui item generis numero centū & triginta Melita suis nauibus aduexerant. Equitum verò Cæsareorum quadringenti naues Neapoli conscenderant, & ab Hispania septingēti euocati. Vbi primū terrā pedites attingerūt, (equites enim pauci eo die nauibus emissi sunt) generatim summa cœunt alacritate, seseque expediunt ad excipiendos hostes, qui crebris incursionibus copias nostras adequitabant. Hos, si se aggregarent, & propius

Summa ex
 ercitus Int
 peratorij.

Melita, vbi
 go Malta

CAROLI, V. CAES. AVG.

admouerent, bombardis nostri repellébāt, ita
 vt rari dispersiq̄ue incurrere cogerentur. Qua
 ratione nullum incommodum accepimus. Ho-
 stibus in proximos montes reiectis, ad urbem
 iter facit exercitus, & Hispanis, quos Ferran-
 dus Gonzaga ducebat, in acie prima constitu-
 tis, Caesar mediam aciem, quā Germanis cre-
 diderat, dirigebat: Italos autem, quibus im-
 mixti erant Equites Rhodij, praebat Camil-
 lus Columna. Eo die circiter mille passus pro-
 gressi, constitimus: atque ibi noctem penè in-
 somnem transegimus. Numidae enim, qui mon-
 tium iuga tenebāt, se in planitiem demittebāt,
 atque telis ea maximè parte, qua Caesar ten-
 toria posuerat, nos lacebant: in quos signa
 Hispanorum tria à Cesare immissa sunt, qui
 illos reprimerēt, aut audacius progredientes
 tardarēt. Hi, nostris impressionem facientib.
 se in montes referebant, & syluestribus locis
 occultabant, atq; nostros adscensu prohibebāt:
 virtute tamen tantū nostri potuere, vt in mon-
 tes euaserint, hostesq; loco pepulerint. sed cre-
 scente hostiū multitudine, nostri spatio pugnae
 defatigati, recentes & integros nō facile susti-
 nebant. Itaq; quum à prima vigilia vsque ad
 pri-

primā lucem pugnā protraxissent, eis puluere quo sphaerulas plumbeas in hostes emittebant deficiente, paucis acceptis vulnerib. ad agmen se receperunt. Tota regio quā viam fecimus, plana est, sed impedita, & dumis atque herbis sylvestribus consista: hanc subluit mare, ab eo promontorio, quò sciuente vento naues nostras prouectas f. isse diximus, donec vrbi mille ferè passus appropinquauerit, quo loco saxa & tumuli, mari oppositi, planitiem interrumpunt: vrbs duodecim ferè media ducta linea millib. abest à promontorio: sin autem pedibus eatur propter littoris obliquitatē, viginti millia erūt facienda. Planitiem radices montium impendentium efficiunt: & quemadmodū ora maritima sinuosa est, ita planitiei videntur montes impositi fuisse, littoris quā naturā sequi. Nam vbi littoris sinuatio mollius inflectitur, & diffunditur latius, maiori etiam interuallo à litore montes intermittuntur, & effusior planities intercedit: vbi verò sinus desinit, & velut angulo terminatur, litusque iam nō sinuose, sed magis directò procedit, eodem quoque loco è planitie colles & tumuli enascuntur, qui montibus coniuncti, eam cōfundunt. quem locum mille pas-

sus abesse ab vrbe demonstrauius. Caesar re-
 ductis ex monte militibus, propius urbem mo-
 uit exercitum, cui superata planitie, erant col-
 les & tumuli, in quos montes desinere signifi-
 cauimus, subeundi, ac deinde ad montes ten-
 randum iter. Nam constabat iuga montium
 in maximam longitudinem à latere exercitus
 protendi: quibus à tergo hostes relictī, rursus
 aduersus nos prouolabant, agmenque morā-
 bantur. Illi, si in cōtentione durius quicquam
 accidisset, quoniā ad montes facilem receptum
 habebant, nostros sine suo magno periculo pre-
 mebant: hos montes si nostri tenerent, perfa-
 cile erat hostes transitu intercludere, & libe-
 rius, minoreq; periculo in oppugnationem in-
 cumbere. Qua de re peropportunū est visum,
 Numidas è montib. depellere, ac ibi primam
 aciem collocare. Quā tametsi res erat magnæ
 operæ & laboris, propter montium altitudinē
 & asperitatem, virtute tamen tantum Hispani
 præstiterunt, Ferrando Gonzaga duce, vt
 expulsis hostibus in montium fastigium eua-
 serint. Occupatis montibus, secunda acies con-
 sedit in collibus, quos montibus subesse dixi-
 mus: & paulò infra secundum littus acies ter-

ria constituta est. Exercitu in hunc modum
 disposito, vrbs eum velut angulus respiciebat.
 quæ ab vno latere mari conclusa, ab aliis duo-
 bus obducto exercitu, trianguli speciem esse-
 cerat: quumque penè exercitu circumuallata
 esset, non magnam in externis copiis spem ha-
 bebat. Quæ quanuis à tergo nostras acies è pla-
 nitie adoriri potuissent, tamen quia loco supe-
 riores eramus, facile venientib. restitissimus.
 Ad hanc nostram cōmoditatē accedebat, quòd
 inter planitiem & tumulos, quos Cæsar castris
 delegerat, crebri anfractus intercedebant, qui
 pro fossa hostibus obiecti, eorum impetum tar-
 dare potuissent. Ita compulsis in vrbs hosti-
 bus, & rebus omnibus, quæ humano ingenio
 prouideri possunt, à Cæsare procuratis, incli-
 nata in noctem die, vigiliis dispositis se letitiæ
 dabat exercitus: quum repentina calamitas
 incidit, quæ vitari omnino non potuit. Im-
 brium enim vis vehementissima, prima vigilia
 coorta, nullam noctis horam intermissa est:
 quæ quanuis iniquitate sua molesta satis esset,
 eam tamen longe molestiorem par ventorum
 vis reddiderat. Nam militibus qui sine impe-
 dimentis è nauibus educti fuerāt, nec amictus
 erat

CAROLI .V. CAES. AVG.

erat vllus, quo pluuia iniuriam à se propulsa
 rent: nec tētoria, quò profugere possent. Hinc
 factum est, quum ipsi imbribus toti maderent,
 ac ventis exagitarentur, vt vires eos atq; ani
 mi deficerent. Eodē tempore supra q̄ cuiquam
 credibile sit, intumuerat mare, ac ita efferbue
 rat, vt multæ naues, quæ scuitiam ferre non
 poterant, fractis funibus ancorariis, ad terrā
 alliderentur: aliæ verò fluctibus completa de
 primerentur: quarum naufragio magna homi
 num cibariorumq; iactura facta est. Quam ca
 lamitatem magno auxit cumulo diei interuen
 tus. Tum enim venti atque imbres in tantam
 rabiem creuerant, vt vix quisquā pedibus con
 sisteret. Hanc impugnandi nostri occasionem
 hostes prætermittendam non putarunt. Tum
 enim magno numero ac summo silentio egres
 si, aduentu suo nostras vigilias oppressere: qui
 bus interfectis, ad munitiones nostras prouo
 lant, nosq; telis laceffunt. Nos omnibus rebus
 subito perterriti, imbribus & ventis aduersum
 os ferientibus, arma tamen expeditimus: & vt
 quisque primum occurrerat, ita q̄ maximo po
 tuit impetu in hostes contendit. Hostes autem
 ad primum nostrū impetum pedem retulerunt

ut nos elicerent in insidias, quas idoneo loco
 disposuerant: in quas eos persequuti incurri-
 mus. Eramus autē numero superiores, & vir-
 tute pares: sed ipsi & loco & armorum genere
 longē præstabant. Ij enim de loco superiore pu-
 gnabāt, & balistis, arcubus, lapidibus, ac omni
 telorū genere nos adscensu prohibebant: nobis
 verò imbres sclopetarū vsum ademerant, nul-
 lumq; omnino telum reliquū fecerant, quo ho-
 stem impeteremus, ut hastilibus, & ipso penē
 corporū concursu, nobis gerenda res esset, quū
 interim & iniquitas loci ab ea re nos inimico-
 rumq; velocitas retardaret, qui nobis procur-
 rentib; cedebant, & eminus tela & lapides con-
 iiciebant. Genus hoc pugna nostris erat insue-
 tum. nam hostium in vniuersum ita fert con-
 suetudo, ut nunquam cōferti manus nobiscum
 conserāt, & summis copiis præliantur: sed rari
 nos equis prætercurrentes, telis & sagittis la-
 cessunt, ut nos ab ordinibus eliciant. Qui, vbi
 ex ordinibus excesserimus, & impetum fece-
 rimus, consultò cedunt, atq; se fugæ mandant:
 quòd si studiosius nos insequentes, ab ordini-
 bus longius progressi fuerimus, illi cōuerso cur-
 su, plures paucos circumsistunt ac interficiunt.

CAROLI .V. CAES. AVG.

Eo die equites vrbe egressi, totidem ferè numero pedites delegerant : qui inter eos tanta velocitate versabantur, vt equorum cursum adaequarent . Hoc genere pugnae nostri elusi sunt: qui in fugam compulsos hostes arbitrati, eos temere incertis ordinibus insequuti, non prius sequendi finem fecerunt, quam sub muros & portas oppidi successerint: quo tempore hostes quàm primùm in urbem se receperunt, & bombardis, telis, sagittis, ac omni tormentorum genere vno impetu emissis, nostrorum magnam stragem ediderunt, atq; ex Italia eos dederunt in fugam, quibus non magnus esset usus militiae. Quorum fuga Rhodij Equites soli ad portas ciuitatis restiterunt, aliquot Italianis viris fortibus adiunctis, quos virtus à turpi fuga dehortabatur, sociisque fugientibus, se ad signum nostrum conuerterant . Nos id quod accidit postea, euenire posse suspicati, vt hostes nostrorum fugam conspicati, in eos irruptionem facerent, in angustum intra colles & tumulos locum, vbi pauci multos morari possent, signum nostrum retulimus . Loci autem natura haec erat : Tota circum oppidum regio tumulis frequentib. referta est, intra quos via

Loci circa
Argieram
descriptio.

posita, obliquis orbibus (vt tumulorum fert
 situs) ducit ad urbem: quæ vbi tumuli cœunt
 patet angustius: vbi verò latiori spatio se re-
 trahunt, illic etiã via latius intenditur. Non
 fefellit nos suspicio. non enim prius in angu-
 stias peruenimus, quàm hostes ex oppido eru-
 perunt, ac effuso cursu in nos impetû fecerunt:
 quumq; se propius intulissent, more suo retro-
 cedebant, vt ab angusto nos loco in patientiorẽ
 allicerent, ac circumuentos occiderent. Vt au-
 tem se nihil proficere viderunt, in colles & tu-
 mulos, qui nobis prominebant, pedites immi-
 serunt, vt inde lapides & tela iacularentur.
 Quæ qui ex nostris, armis tecti non essent, vi-
 tare non poterant: vnde accidit, vt plures pu-
 gna excederent, & numero plurimum minue-
 remur. Quum tamen nihil quod nobis indignũ
 esset cõmitteremus, hostes indignati tam par-
 uam manum tantas suas copias destruere, co-
 minus rē gerere constituunt, & protinus equis
 incitatis nos hastilibus aggrediuntur, ad quæ
 vitanda plurimũ arma nostra valere. Quum
 verò videremus salutis nostræ subsidiũ in vir-
 tute positũ esse, potius esse duximus, virtutis
 nostræ dimicando memoriam relinquere, & si

CAROLI .V. CAES. AVG.

moriendum esset, damnū aliquod hostibus in-
 ferre, q̄ turpiter in fugam versos ab illis con-
 cidi. Hoc nostrum institutum adiuuat, quod
 breui nobis Casarem affore subsidio speraba-
 mus: qua spe erecti, & hostes irruentes hasti-
 libus sustinebamus: & quū se nobis insinuarent
 non dato regrediendi spatio, confodiebamus:
 cui iniuria eō erant opportuniore, quod nudi
 in praelio versarentur. Qua re animaduersa,
 tanto illi spatio pedem retulerunt, quantū ha-
 stilia nostra paterent in longitudinem: quo ex
 loco tela & hastas, qua parte corpus nostrum
 apertum erat, iniiciebant, & balistis, quibus
 arma transsodi posse putabant, nos appetebāt,
 ea quum à confertis vitari non potuissent, &
 virtuti locus relictus non esset, aliquot eorum
 qui in primo ordine pugnabant, grauiter vul-
 neratis, ordines nostros perturbarunt, ac loco
 summouerunt. Quo temporis momento Caesar
 cum omnib. Germanorum copiis nobis adfuit
 subsidio. quē hostes conspicati, parumper con-
 stiterunt, ac nobis colligendi nostri potestatem
 fecerunt. Caesar, quo loco maiore interuallo tu-
 mulos intermitti demonstrauimus, agmen con-
 stituerat, quod quantum esset, hostes diuidi-

care non poterant ob itineris angustias, quæ inter eos & agmen erant interpositæ. Quamobrem cognoscendi causa, se propius incitarunt. at quum viderent profici nihil posse, veriti ne si nobiscum prælio contenderent, & sibi necessario in oppidum refugiendum esset, nostri unâ immixti introirent, opportuno tempore se receperunt, ac in agmen bombardas emiserunt. Ibi Casar non ita longè absuit à

periculo. ipse enim quum in primis ordinibus milites adhortaretur, bombardæ, aliquot eorum quibus cum verba faciebat, extulerunt: ita tamen, ut ipse neque vllam timoris significationem ediderit, neque orationem suam interruperit, neque vultum mutauerit: sed ea fortitudine & animi præsentia substiterit, qua in maxima tranquillitate esse solet.

Virtus & animi magnitudo Imperat.

Boni ac cõstatî imp. & ducis officium.

His gestis rebus, quum id quod volebat Casar esset consequutus, ut nos laborantes periculo eximeret: compulsis in oppidum hostibus, paucis Germanorum desideratis, in castra suos reduxit. Ex Equitibus verò Rhodiis qui vix centum numerum implebant, ad muros vrbs octo bombardis extincti sunt: ex conflictu autem saucij triginta euaserunt.

CAROLI .V. CAES. AVG.

ex Italis qui se nobis aggregauerant, mortuorum numerum non teneo, neque quot ex pugna vulnerati sunt elapsi. Nam quum grauisimè saucius ereptus essem, & vehementer ex vulnerib. laborarem, adire potui neminem qui vulneratorum aut mortuorum mihi numerum explicaret. Interea dum venti, hostes, & pluuia, terra nos duriter exagitāt, mari naues longè durius afflictae sunt. Ita enim vis ventorum mare commouerat, vt quum naues incuteret, neque anchora, neque funes obstarent, quò minus in terram euicerentur: quòd si quae funium multitudine retinerētur, tanto impetu concutiebantur, vt stupis quibus tabularum rimae & cōmissurae impleri solent, euulsis, aqua completerētur & obruerentur. Rem in tantam infelicitatem proclinatam adaugebant Numidae: qui, viso naufragio, ad littus magno numero conuenerant, vt quos fortuna in terram exportaret, eos transsoderent, adeò vt utrū in terram elabi, an submergi praestaret, nesciretur. His rebus permotus Caesar, ad duo millia Hispanorum immisit, qui repulsis hostibus, nostris essent praesidio: quorū aduentus quàm plurimis salutem attulit. Sed hoc consilium,

quan-

quanuis reprehendi non possit, euenit incommodè: nam cum nauæ tutos se esse cognoscerent, si ad terram applicarent: minori contentione vim tempestatis ferebant, & procliuius in terram nauem impingebant, ex quo naufragium effectum est insignius. Hac tempestate centum & triginta naues desideratae sunt, è quibus triremes quatuordecim, longo maris conflictu collabefacta, in terram eiecta sunt.

Quem casum tanta animorum consternatione & desperatione excepit exercitus, ut nulla vnquam maior exstiterit. quum enim milites in terram fuerunt expositi, quò essent ad viam expeditiores, sine impedimentis emissi fuerant, & duorum tantum dierum cibaria secum tulerant, eaq; superioribus diebus consumpserant. Vnde magna nauium parte amissa, verebantur, ne si reliquæ quoque naufragium facerent, tum esset mors oppetenda, quòd nullas haberent naues alias quibus reportari possent: nullaque res adesset, qua inediam tollerarent, quæue se ab imbribus defenderent, quæ etiam deessent tormenta & machinae, quæ vsui essent obsidendæ vrbi, nec aliundè com meatus peti posset: de vrbis expugnatione

T despe-

desperabant. Hac perturbatio totum illum
 diem & sequentem noctem tenuit exercitum.
 Triduo post mare paululum de saevitia remi-
 sit: sed quum adhuc remis arari non posset ad
 com meatum ex nauibus importandum, Caesar
 equis, quos nauibus eduxerat, interfecit, tri-
 bus diebus milites refecit. Quae calamitas eo
 incommodius obrigit, quod una cum nauibus
 magna copia frumenti, farinae, panis biscotti,
 leguminum, vini, olei, carniūq; sale condi-
 tarum, ac rerum omnium ad victum exercitus
 spectantiū amissa est: equorum item magnus
 numerus interit: quò accessere omnium gene-
 rum tormēta, quae ad nauium tutelam, & alia
 quae ad urbium oppugnationē comparata fue-
 rant, quorum magnam partē hostes tranquil-
 litatem nacti, piscari & extrahere poterant.
 Deniq; tantā rei frumētariae iactura facta est,
 vt angustē superfuerit ad milites reportādos.
 Tot incommodis acceptis, Caesar urbis oppugna-
 tionem in aetatem reuicere instituit, & milites
 reducere. Itaq; iussit eam littoris partem pe-
 tere, qua naues commodè conscendi possent.
 Hoc verò fuit omnium miserrimū, quòd mi-
 lites inedia atque imbribus quibus triduo per-
 petuo

petuo maduerant, tam fracti & exhausti fuerant viribus, ut plerique eorum, quum viam ingrederentur, exanimati collaberentur: & terra vsque eò erat cœnosa, ut nec in eam recumbi, nec commodè incedi posset: ut si velent milites quiescere, hastili altè in terram defixo niterentur, ac eo modo se quieti darèt. Tot tamen tantasque difficultates singulari animi magnitudine presentiaq; vicerunt milites nostri: ac tribus fluminibus vado transmissis, etsi interim solis humeris aqua exstarent, totidem diebus iter confecerunt. Eò profecti, vnde naues conscendi oporteret, dum Itali & Germani imponuntur, Cæsar Hispanos, de quibus maximam virtutis habebat opinionem, contra hostes in armis esse iussit: & operam dedit, ut quàm posset fieri celerimè, illi ad naues deferrentur: ne, si mare intumesceret, impediretur scapharum nauigatio. quarum quoniam magnum numerum tempestas absorbuerat, transportatio militum tardius processit, nec citius quàm bidui spatium naues instrui, ac militibus compleri potuerunt. Triduo post quum dimidiam ferè Hispanorum partem naues accepissent,

CAROLI.V. CAES. AVG.

ventis paulatim crescentibus, inflato mari
 ægerrimè reliqua pars ad naues transferri po-
 tuit: quod presentientes nautæ, vt quæque
 primùm nauis onusta fuit, ita prima cursum
 cepit. Vnde salus eorum secuta est, qui pri-
 mùm naues conscenderant: quæ, antequam e-
 gredi tempestate prohiberentur, soluerant, ac
 vela expanderant: reliquas verò, quæ tar-
 dius onus acceperant, tempestas morata est,
 vt vna Rhodiarum nauium fractis funibus
 ancorariis, parum abfuerit quin in scopulos
 torqueretur: sed tantum remis contenderunt
 remiges, vt eam in altum paululum promo-
 uerint: quæ vt ex scopulis crepra est, nautæ
 & gubernatores satius esse iudicarunt, se mari
 committere, quàm fluctibus frustra reluctari.
 Hanc tres alia secuta, in Bugiam, eò ventis
 adspirantibus, euaserunt: quod non nisi ma-
 gno labore & periculo effectum est. Vna e-
 nim nauis amisso remone, fluctibus ferè ob-
 ruta est. Cæsar autem expectabat, vt re-
 misso ventorum impetu, in altum naues re-
 mulco attraheret, ac demum cursum teneret.
 Quod vbi aliquandiu frustra tentasset, ve-
 ritus ne ingrauescente tempestate tandem ad

scopulos adigeretur, quatuor trirēmibus, quæ omnium tutissimum locum ceperant, cæteris nauibus auxilio relictis, soluit, ac naues Rhodias sequutus est. Postridie quàm Bugiam appulit, trirēmes ad Argieram cæteris nauibus subsidio relictæ, nunciarunt eas, quum tempestatem ferre non possent, fractas fuisse, & ad littus proiectas, militum magnum numerum fluctibus demersum, reliquos in terram eiectos, in orbem pugnandi gratia coeuisse, ac desperatione debilitatos in deditioe spem vitæ collocasse: eos denique ad urbem properantes, à Numidis ad vnum omnes interfectos fuisse. Hunc exitum habuit bellum Africanum. Tempus & laborum diuturnitas nos Bugiam appulso ad quietem vocabant, sed locus id minimè patiebatur. Porrus enim Bugiæ quum nullum terræ habeat obiectum, ad coercendam vim ventorum ab Europa spirantium, nostris nauibus stationem insidam præbuit. Mare enim ventis incitatum tota vi naues quatibat, vt nõ multò minore periculo quàm ad Argieram substiterint. Bona sors eò nauem vnā inuenerat, frumento reliquoque comætu onustam: sed

Bugiæ
portus.

CAROLI V. CAES. AVG.

eadem excepta tempestatibus, in conspectu nostro paulò post depressa est. Quae tempestates, quamuis nulla nos alia insigniori affecerint calamitate, non ab re tamen mihi visum est narrare, quam nobis metus occasionem dederint. Vbi plures dies intolerantius mare nos sollicitasset, nocte ineunte, maiore erupit iracundia: & quò altius nocte tegetetur, eò se magis exasperabat, donec in tantam creuisset insaniam, vt nos multas horas omni spe reconciliationis destituerit: quod tandem adueniente die, quum iam omne ferè virus euomisset, sua incontinentia puduit, atque erubuit se tam fædo vultu Soli inspiciendum ingerere: tanta tamen eius fuit inciuilitas, vt etsi scirem me gratum ei minimè facturū, eam non reticerem, Principem triremium Sicularum tanta vi in latus impulit, vt malum & antennas extra nauim deiecerit. Aliam præterea ex nauibus Siculis tanta animi offensione afflictauit, vt ipsam ingrediens nauem, remige vno apprehenso, ei tibia quæ cathena reuincta fuerat, euulsa ex corpore, truncum extra nauim emisit. Rhodijs nauibus non minus fuit iniurium: nam erepta ab vna nauis

scapha, dum eam præter nauim vicinam inueheret, tam altè extulit, vt nullo ferè labore in summam triremem inciderit, ac ipso casu scamno fracto, remiges duos eliserit. Denique vt in omnes qui ad Argieram integri relictæ erant, suam sæuitiam experiretur, Comittem Anguilarium ab iniuria noluit immunem esse, atque ita ei fuit infestum, vt interim à Sanctis non abstinuerit: tanto enim furore in puppim inuolauit, vt & ipsam puppim euerterit, & Sanctum Andream qui puppi in signum erat appositus, præcipitem egerit. A cæteris quos ad Argieram vltus erat, manus continuit. Vna res tum nobis salutem attulit, quæ aliàs exitio esse solet. Quo loco Oceanus in mediterraneas regiones influit, Africam ab Europa valde angusto interuallo diuidit: quibus coactus angustiis, rapidius fertur, donec locum patentiore nactus sit, quo se liberius effundat, & quo tempore æstum patitur, quod bis in die contingit: quantòue propius angustias accurrit, eò maior est nauigantibus incunda rapiditas, ex quo Occidentales regiones æstus iniuriæ magis patent. Præterea quò propius ad lunam plenam ac-

CAROLI .V. CAES. AVG.

ceditur, eò magis redundat Oceanus, & fiunt
 aestus eius maiores, inque mare nostrum in-
 troit incitator: qui luna decrescente similiter
 decrescunt, vnde ventorum tempestatumque
 commutationes proueniunt. Hac ergo rapi-
 ditas, siue vt nautæ dicunt, aqua currens, æ-
 stu maris incitata, excurrit quousque terra-
 rum obiectu retorqueatur. quod ferè vsu ve-
 nit, quum Oceanus commutationem aestus pa-
 ritur, & ab Europa in contrariam partem re-
 cedit. Itaque cum Bugia essemus, vt dixi,
 erat mare turbulentissimum, tantaque leui-
 tate ferebatur, quanta vis ventorum impel-
 leret. Sed quoniam luna tum plena esset, &
 propterea aestus Oceani maiores, currēs aqua
 velocius incurrebat: cui vis ventorum con-
 iuncta, magnam rapiditatem addiderat, ob e-
 amque causam, mare quantumuis commotum
 longo spatio antecurrebat, atque ad terram ci-
 tius perueniebat. Itaque quanto maiore im-
 petu delata esset, eò maiore vi reflectebatur:
 atque in mare conuersa, eius reprimebat &
 tardabat impetum, ita vt minore vi mare na-
 ues incuteret. quod nisi ita euenisset, nauium
 firmissima quæque sex horas fluctus maris su-
 sti-

finire nequiuisset. Post eam tempestatem
 nobiscum mare mitius egit, quum se tamen
 in nauigabile praberet, nos inedia conficien-
 dos tradiderat, à quo periculo non procul ab-
 fuimus. Bugia enim quanuis nostra esset, ea
 tamen est natura loci, ut exigue nos iuuare
 posset. Est enim oppidum situm in montium ^{Bugiae}
 altissimorum decliuitate, cuius fines tam late ^{situs.}
 patent, quantum in circuitu ipsum oppidum
 occupat soli. Nam Mauri quibuscum nostri
 continenter bellum gerunt, imperant toti fi-
 nitimae regioni: proinde quicquid nostris fru-
 menti est, ab Hispania importatum habent.
 In illius oppidi propugnaculum tres turres
 institutae sunt: quas vna cum oppido ducenti
 milites custodiunt. Ad eos iam multo tem-
 pore naues ab Hispania non venerant: tan-
 taque multitudine vno tempore eò confluxi-
 mus, ut nostri iuuandi non magnam habue-
 rint facultatem. His in angustiis Caesar con-
 stitutus, trium dierum supplicatione decreta,
 triduo post expiatis confessione peccatis, pa-
 nem sacrum religiose edit, quem omnes auli-
 ci imitati, iram Dei deprecari sunt. Sene-
 scente luna venti rabie sua ceciderunt, & ma-

CAROLI .V. CAES. AVG.

re paulò placidius effectum est: quo tempore,
 ne hanc discedendi oblatam occasionem è ma-
 nibus amitteremus, Dux Equitum Rhodio-
 rum Imperatorem adiit, atque abeundi com-
 meatum petiit: quo impetrato, proficiscente
 etiam Ferrando Gonzaga, vnà ex eo loco
 soluimus, & iter Tunetum versus tenuimus,
 quò quatrduo remis peruenimus. Caesar ve-
 rò, quum Andrea Doria classis praefecto non
 videretur nauigationi tempus esse idoneum,
 eo loco commodiorem tempestatem exspecta-
 bat. Tuneti omnibus rebus ab eius vrbis re-
 ge refecta classe nostra, nacti tempus opportu-
 num, Drepanum Siciliae oppidum contendi-
 mus: vbi biduo votis Diuæ Mariae, quæ ab
 Annunciatione nomen habet, persoluendis
 insumpto, Panormum deuenimus. Quo lo-
 co Siculis nauibus relictis, Rhodiae Messa-
 nam delatae sunt. Vnde quum me subisset
 negotiorum recordatio, quæ in meum ab A-
 phrica reditum distuleram, ad ea me recipere
 constitui, & conscensa nauis speculatoria
 Neapolim, ac inde Romam multis tempe-
 statibus delatus sum. Vbi quoniam vulnera
 difficultate & magnitudine viarum recru-
 due-

EXPED. AD ARGIERAM. 150

duerant, iter intermittere tantisper coactus sum, dum me de via fessum, & vulneribus afflictatum colligerem. Interim ne omnino essem ociosus, hanc expeditionis Africanae narrationem exaravi, in qua multorum illustrium virorum casus, & rei familiaris ia-

cturas consultò prætermisi. eas enim,

quòd immensæ sint, neque accu-

ratè explicare, neque etiam

omnia memoria te-

nere potuis-

sem.

EXPEDITIONIS

ad Argieram

finis.

AD CAROLVM .V.
CÆSAREM AVGVSTVM,
de Aphrodisio expugnato, quod
vulgo Aphricam vocant,
GONSALVI PERESII
Epigramma.

*Dum tu Germanis das leges, Maxime Cæsar,
Inq̄, rebellantes horrida bella paras,
Dum vel componis nunc hæc, nunc dispicis illa,
Vt te distringit Relligionis amor,
Ecce arces Libya tibi cedūt, Africa victa est,
Subdit & imperio barbara colla tuo.
Nec mirū, si Hispana cohors discrimina tanta
Auspiciis superat Carole Diue tuis:
Sed si parua manus absenti Cæsare vincit,
Quid si acies vultus cerneret ipsa tuos?
Inuideat Latium, sileat iam Gallia pugnax,
Vincendiq̄ modum discat ab Hesperia.
Acceptum Hispanus ferat hoc tibi, tu tamē illi,
Quòd tulit intrepidas ad tua vota manus.*

AD EVNDEM, NICOLAI
NICOLAI GRVDII.

*Interea patriis reuocas dum numina templis,
Numinibus reddi templaq̄, rapta iubes:*

De-

Desertisq̄ue sacros aris indicis honores,
 Suadet vt antiquæ relligionis amor.
 Ecce procul meritis pro talibus orbe remoto
 Additur imperiis Aphrica capta tuis:
 Villaq̄ gens versis animis pia sacra recepit,
 Lustraturq̄ue Deo flumine tincta caput.
 Auspiciis pugnasse tuis tam iuuit Iberos,
 Quos penes est per te gloria militiæ.
 Nempe sui Deusipse fouet quòd vindicis arma,
 Orbe tuo maius Carole nomen habes.
 Id tamen vt nusquam longo obscuretur in aeuo,
 Aeterna illustrans dat tibi Stella face.

EIVSDEM AD STELLAM.

Solus Alexandrum depingere norat Apelles:
 Dicere tu solus Cæsaris acta potes.

IOAN. CHRIST. CAL. STELLÆ
AD APHRODISIVM

Phaleucium.

Exi, vade Aphrodisium diserti
 Illustrisq̄ue Auilæ domum: fouebit
 Blando te ille sinu: rogabit, ecquid
 Noster Stella agit? Et viam ire dices,
 Et Scaldim petere, vt tuas ad ades

Me

Me comprum & nitidum remittat ille:
Ut terra videam a quorisque tractus.
Cessas ire? times? nihil periculi est:
Nec tormenta ibi, queis quati superba
Et turres valeant, tuusque murus.
Cinctas floribus, & rosis videbis,
Spirantes Tyrium, Indicumque nardum
Aedes, quas Zephyri tenent secundi,
Et blandæ Charites, Puerque nudus,
Auratisque Cypris colit capillis.

ADOLPHI METERCHI

Brugensis, ad Carolum Quintum
Casarem Augustum,
Epigramma.

Quæ nup̄ capta est, vrbs Africa Marte feroci
Auspice fortuna Carole Diue tua:
Longè aliud (si vera canunt oracula vatum)
Hoc maius de te vaticinatur opus.
Tēpus erit, quo tota etiā tibi magna triūphos
Aphrica pars mundi tertia, victa, dabit.
Deinde quæ est Asia reliquū, Europaque potenti
Imperio accedet protinus omne tuo.

Ioann. Christo=

PHORVS CALVETVS

STELLA, CLARIS S.

Viro Ludouico Auilæ Stunicæ

militiæ Alcantarenfis

Præfecto, S.

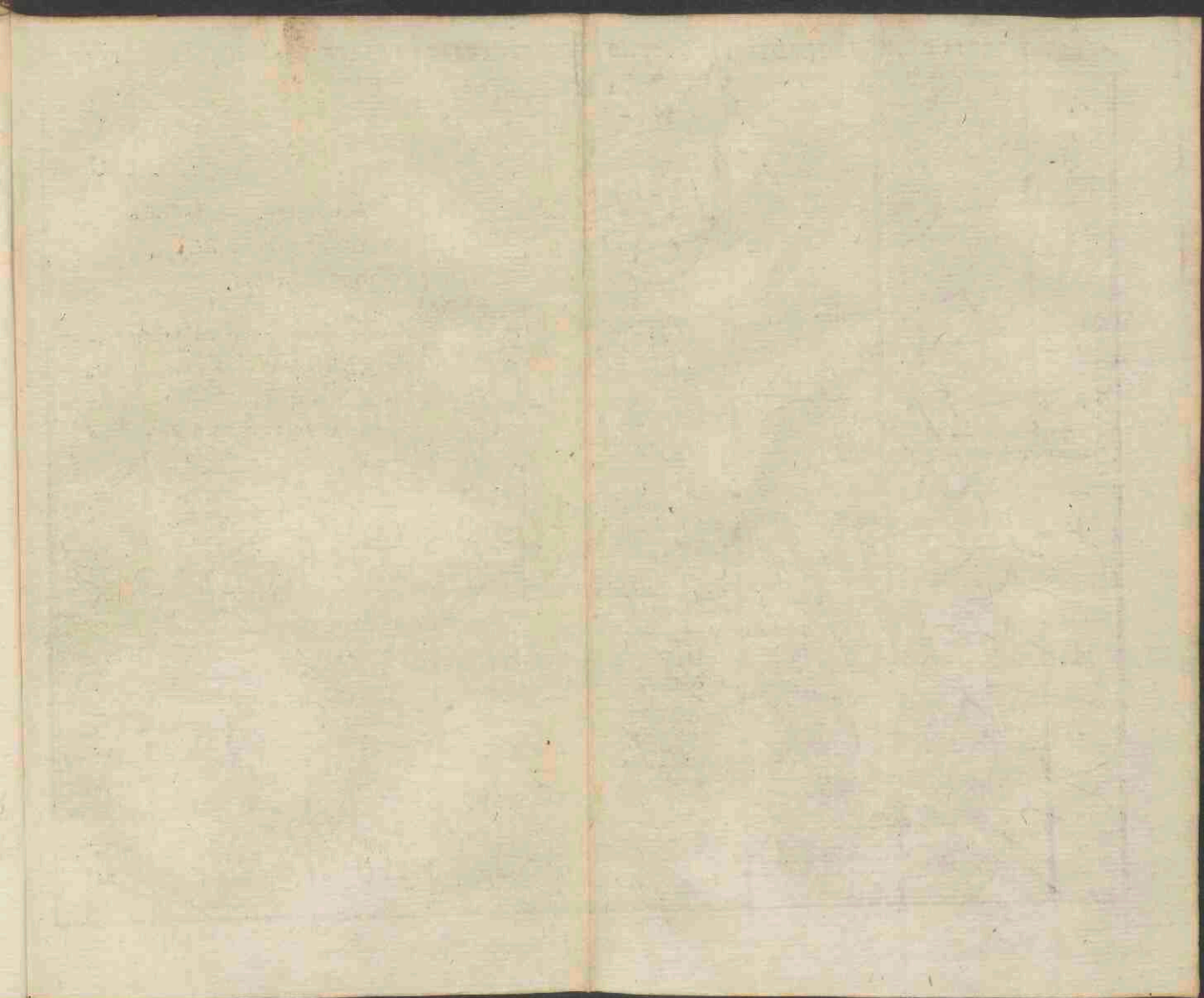
Raue onus, longè que ma-
ius, quàm sustinere possim,
mibi imposuisti, vt ea lite-
ris mandarem, quæ Hispa-
ni in Africa superiori æstate gesserunt.
Quis enim, etiam si id assequi velit, se
consecuturum speret, vt in scribendo
Martia Hispanorum virtuti par esse
possit? aut eorum laudes, & pace ac bel-
lo præclarè gesta, quanuis eloquens, &
in dicendo suavis & ornatius, ingenij
culpa non eleuet? Quibus si tales rerum
gestarum Scriptores, quales Græcis &

Re

Romanis, olim contigissent: non minus
certè quæ fortissimè ipsi fecerunt, nota
posteris essent, quàm quæ de suis illi tra-
diderunt. Vt cunque erit, iuuabit tamè
vel periculum hac in re fecisse, tibi quæ
Principi viro ac de Hispania quòptimè
merito, gessisse morem: quippe qui Ca-
roli Quinti Cæsaris, & Hispanorum
res gestas quotidie illustrare nõ cessas.
Sed legant Hispani hæc per te, & qui-
dem ab homine Hispano conscripta, &
semper, vt sunt soliti, vincant, Inuictissi-
mi quæ Cæsaris nomine, & auspiciis
signa vltra Euphratem profe-
rant, maiorem laudem ex sua
ipsorum virtute, quàm ex
vlla Scriptorum fa-
cundia sibi ven-
dicantes.

V A L E .

Ioannis Christopho

RI CALVETI STELLÆ

de Aphrodisio expugnato, quod

vulgò Aphricam vocant,

Commentarius.

Phrodisium, quod vulgo Aphricam, Mauri Mahadiam appellāt, in ea Africa ora positum est, quæ in Tuncetense regnum abiit: quæ aditum habet à terra directâ fronte inter Septentriones & Austrum ad ducentos passus patet, reliqua mare alluit. Eius verò spatij pars, quæ ad aditum pertinet, duplici muro, & altissima fossa inter utrunq; perducta, & turrium altitudine munita difficilem habet oppugnationem. Hinc Aphrodisium ipsum paulatim latum fit, mareque ab utroque latere, veluti in sinum, ad eas usque turres admittit, quæ in occasum Solis spectant. Deinde latius factum rursus ad orientem Solem cōtrahitur, in tenuemq; cuspidem desinens linguæ speciem refert. A mari aut̄ quanquam simplici muro,

DE APHRODISIO

ne ea quidem crassitudine, qua à cōtinenti cingitur, tamen eò propius accedere perdifficile est: propterea quòd mare est illic vadosum, & breuibus plenum. Murus & crassitudine, quam habet, & turrium multitudine, & quòd frequentissimis fibulis reuinctus distinetur, præcipuè à terra firmissimus est. Nam qui interior est, in latitudinem pedum triginta aquatuor: qui verò pro fossa est, nouè patet. Porta quæ ad oppidum est ingressus, altissimis turribus & operis varietate & firmitate est sanequam admirabilis, tot sunt in ea inextricabiles anfractus, tot gyri, tot arcuati flexus, suis quisque æratis postibus vtrinque muniti. Post quos testudo quædam fornicato opere, longa pedes septuaginta ingredientiæ excipit, adeò angusta & obscura, vt omnium mētes animosque perturbet, & quasi cum aliquo numine terreat, speciemq; potius auerni specus, quàm ingressus ad oppidum præ se ferat. Quò fiebat vt Mauri maiestate oppidi, & religione adducti crederēt nulla vi ipsum expugnari posse. Intus quæ ad Septentriones vergit, monticulus nascitur, passus circiter à muro sexcentos: abestque, quæ in Austrum spectat,

à nauali & cothone centum, qui & amplitu-
 dine, & operis magnitudine longè alios ante-
 cellit. Nam præterquam quòd muro conti-
 netur, tutissimoque in loco positus est, multò
 capacior fieri potest: aditumque ita per an-
 gustum habet, vt singulas triremes, sublatis
 etiam remis, faucibus, veluti canali quodam,
 intrò agrè admittat: eoque amplius quinquaginta
 se recipere, ibique porta præclusa, quæ
 aggere & turribus est munita, tranquillè hinc
 mare possint. Ferunt Aphricam, quod Mauri
 etiam in annales retulere, à Mahgdi primo
 Caruani Pontifice in Adrumentino sinu con-
 ditam, Mahadiamque ab ipso nominatã. Quam
 multis post annis, quum eam Christiani occu-
 passent, Abdulmumenes Marrocehorũ rex,
 quæ ciuitas est Mauritaniæ Tingitanæ, recu-
 perauit. Exstant adhuc nõ longè ab Aphrica
 peruetereis oppidi vestigia quedam, quòd A-
 phrodisum fuisse plerique existimant. Alij
 Rhussinam, aut Leptim parua eam esse con-
 tendunt. Tanta est in rebus, & locis veteris
 memoriæ scriptorũ varietas & dissensio. Certè
 oppida illa longius absunt à Monasterio, &
 Susa, quæ olim Siagul fuit, quàm Aphrica,

DE APHRODISIO

Fuit hoc oppidum sub imperio Tunetensium, donec pulso Assa Gerbino, qui Ariadenum Enobarbū summa necessitudine attingebat, quiq; pro ditione quorūdam ipsum occuparat, sese in libertatem vindicauit. Quam viribus & multitudine hominū diu retinere potuisset, nisi eam Dorgutes Turca pirata insignis oppidanorū aliquot perfidia adiutus, eripuisset. Is à Meninge illa Lotophagorum, quā Gelues hodie vocant, soluens, quæ Insula in minore Syrti ponte ad promontorium Zetham continenti coniungitur, Aphrodisium venit, præmissis eo consilio pedestribus Turcarū copiis, vt simul atq; ipse à mari oppidum se velle adoriri simularet, concurrentibus eò oppidanis, illi statim à terra ex insidiis irrumperent, ipsumq; caperent: nec Fortuna comprobato hominis consilio euentui defuit. Capto Aphrodisio Dorgutes se Dynastam appellari iubet: Africa, Mauritaniāq; oram occupare, imperium protendere, ex Neapoli Siciliaque prædas agere animum intendit: creuissetq; præter modum viribus, nisi eodem anno, quo oppidum est, qui fuit quingentesimus quinquagesimus supra millesimū, ab Hispanis fuisset repressus.

Sed

Sed res ipsa exposcere videtur, ut pauca de Dorgute præmittā, quò facilius percipi possit, vnde Turca humili perobsuroque loco natus ad tantam dignitatem peruenerit. Qui cum aliquandiu sub Ænobarbo tyranno Christiani nominis hoste atrocissimo meruisset, piraticā facere cœpit, nō ea quidem fortuna ac nomine, quo Sinas Iudæus, & Haidinus Cilix, cui Cac tiadiabolo cognomē fuit, Halicotusq; & alij, qui sub Ænobarbi imperio fuerunt. Sed breui tantum virtute enituit, ut meritò ipsum Æno barbus piratis omnibus præficeret, cum Otho manica classis, quæ anno trigesimo octauo co- acta fuerat, imperij summam teneret. Hanc cum ipse Cōstantinopolim reuersus dimisisset, Dorgutes tredecim nauibus longis in Corsicā Genuensium insulam re nauigauit animo per- iniquo, & Christianis infenso. Sed hic conatus ei infelicitè cessit. Nam ad eam Insulam e- uastatis prius, & incensis aliquot Christiano- rum maritimis locis, cū triremium classe, quæ Cæsaris stipendiis militabat, confligens, amif- sis vndecim nauibus in potestatē Ioannis Au- riæ venit, qui ei classi præpositus erat, & An- dreæ Auris Principi Melphitano, & rerum

DE APHRODISIO

gestarum gloria, & rei naualis scientia, atque
 usu longè clarissimo cum primis charus, ma-
 ximisque necessitudinis vinculis cum illo con-
 iunctus. Captus Dorgutes non animum hoc
 casu demisit, sed spei plenus in triremibus Au-
 ria multo tempore cathenis constrictus eandè
 fortunam, quam alios pati coegerat, fortissimè
 pertulit. De quo si more maiorum supplicium
 sumptum fuisset, non tam infestum mare ha-
 buisset, neque tot incommodis Christianos af-
 fecisset. Nam paruo pondere auri libertate
 pristina recepta, ad Meningem se cõtulit, vbi
 & auctoritate, qua plurimum apud Barbaros
 poterat, & amicorum ope viginti nauium lon-
 garum classe cõtracta in Italiam proficiscitur,
 totamq; Liguria oram depopulatus captis ali-
 quot nauibus onerariis, & trireme vna Vis-
 contis Cigala Genuensis, cum ingenti capti-
 uorum, & mercium numero remenso mari ad
 Meningem rediit, vnde nõ parum nominis &
 auctoritatis cum apud alios, tum apud Tur-
 cas, quorum opera potissimum utebatur, esse
 consecutus. Insequenti Vere ex naualib. na-
 ueis producit, summa industria armat, remi-
 gium supplet, triremes treis adiicit, sagittariis

tormētisq; complet: classe sic instructa nauēis
 ex Insula educit, oramq; Ligustici maris &
 Iberici percurrens, plus certē cladium, quā
 superiore astate intulit. Nam prater capti-
 uorū turbam, triremem vnam Rhodiam tem-
 pestate ac ventorum vi in Pithecusam, quae
 Ischia dicitur, deiectam, qua magna vis auri
 & argenti importabatur, cepit, cum ipse pra-
 dandi causa in eam insulam venisset: quod her-
 clē fortunae nimium ei indulgēti tribui potest.
 Vix enim contingit Rhodias vel deprimi, vel
 capi: tanta est militū illius ordinis virtus, &
 rei naualis exercitatio. Id cum Andreae Aurie
 maximo Caesareae classis Praefecto nunciatum
 esset, maturat ex Genuensium portu exire, vi-
 ginti triremium numero omnia maria lustrat,
 Praedonem quærit, vt cum eo decertet. Qui
 tamen est admodum callidus, & longo re-
 rum vsu praeditus, tamen cauere non potuit,
 quin in conspectum Caesareae classis veniret:
 quem conspiciatē triremes nostrae in eum sese
 incitauerunt: sed ille earum impetum metu-
 ens ex alto refugit, interuentu beneficioq; no-
 ctis euasit, & in Meningem cum omni praeda
 se recepit, ibique hyemare constituit. Incunte

DE APHRODISIO

proximo Vere animum ad maiora adpulsit, Aphrodisium, ut supra demonstratū est, cepit: ibi aliquandiu commoratus, cothonem expurgandum curat, aggere & propugnaculis muniri iubet, trecentos Turcas oppido praesidio relinquit: his praeter oppidanos adiungit quadringentos Mauros, quos ex agris coegerat: quibus omnibus Turcam quendam Sororis suae filium praeficit, una cum Halete viro strenuo, qui nomē cum religione mutauerat. His oppidi custodia commissa, omnibusque rebus constitutis, nactus peridoneam ad nauigandum tempestatem, naues Aphrodisio soluit, & in Hispaniam contendit. Erant numero quadraginta septem, partim Liburnica & actuarie, partim biremes & triremes, adiunctis aliquot nauigiis speculatoriis. Nemini dubium erat, quin hac classe Dorgutes insignem calamitatem Christianae Reipub. illaturus esset, his praesertim insulis, & maritimis ciuitatibus, quae Carolo Quinto Caesari parent: quod, ne accideret, cum Auriae renūciatum esset, quam celerrimē praecauendum putauit. Intelligebat enim dignitatis suae esse, hominem ferum, & barbarum comprimere, neq; ferendum esse,

in conspectu penè ipsius liberos, & coniuges in seruitutem abduci, populationes fieri, & viccos, oppidaque incendi, naues deprimi, & capi. Videbat etiam maximè periculosum Neapoli, & Siciliae fore, piratam finitimum habere: propterea quòd id oppidū, cuius imperium ipse obtineret, contra Siciliam est: in quod, si qua vis vrgeret, tanquam in tutissimum portum, se recipere posset. His rebus Auria adductus, triremes ex naualibus educi, cohortes Hispanorum, quorum opera superiore aestate vsus fuerat, ex Insubria euocari, & omnes ad Spediam, quod oppidum est Liguriae in sinu Ericis, Specia vulgò dictum, conuenire iussit. Erant hi milites, quos Didacus Ferdinandus Morerela, Rodericus Paganus, & Amadorius Nauarrus in Hispania Betica conscripserant. Quos etiā Philippus Princeps, cum ex Hispania in Galliam Belgicam contendere, triremibus conuexerat: eosq; vt praesidio ei tractui essent, quem Malaspinam vocāt, reliquerat. Vnde militari Hispanorum more nomen illis à Malaspina inditum, qui ex praesidiis & stationibus cohortibus nomen imponere solent. Omnibus rebus ad nauigandum

DE APHRODISIO

paratis *Auria* ex *Genuensium* portu viginti
 triremiū classe *Spedia* delatus, milites, quos
 euocari iusserat, inuenit: eorum ordines hi du-
 cebant, quos paulò antè recensui, sub *Ferdi-*
nando Lupo Lusitano militū *Tribuno*. His
 omnibus triremes conscendere iussis nono *Ca-*
lend. Maij *Spedia* profectus, tribusque ad *Li-*
burnum *Thusciae* portum adiunctis triremi-
 bus *Cosmi Medicis Florentinorū Principis*,
 quatuorque *Iulij. III. Pontificis Max.* ad
Pyrgos veteres, in quas nulli milites extra
 ordinem impositi fuerant, *Neapolim* pridie
Nonas peruenit. Ibi *Garfias Toletus*, &
Antonius Auria vna cum *Neapolitana* clas-
 se, qua *Cesaris* stipendiis merchat, se illi ad-
 iungunt: octingentis *Hispanis*, quos ex *Nea-*
politano praesidio eduxerant, in tredecim tri-
 remes impositis. *Neapoli* biduum *Auria* mo-
 ratus *Panhormum* septimo *Idus Maij* adpu-
 lit, auctoꝛque triremium numero decem *Sicu-*
lis, quibus *Berengarius Requesentius* praefe-
 ctus erat, & quatuor *Rhodiis*: cū intellige-
 ret *Dorgutem* re frumentaria, & commeati-
 bus premi, statuit eò cursum dirigere, quò ra-
 tione etiam cogente ipsum recurrere erat ne-
 cesse

cesse. Itaq; Panhormo soluens quinquaginta
 quatuor triremium instructissima classe ma-
 ria circuit, nihil intactum, quò prædoni occur-
 rat, relinquit. Sed neque in his locis, ad quæ
 fama erat ipsum attigisse, inquirendo Auria
 reperire potuit. Hinc in Mauritaniã transit,
 oramq; Africæ præterlegens perspecto Aphro-
 disij situ, in Monasterium, quod ab eo millia
 passuum viginti quinque abest, renavigat: quod
 oppidum firmissimo Turcarum & Maurorum
 præsidio tenebatur. Id enim Dorgutes operam
 dare, ad id incumbere, totisq; viribus conten-
 dere, ut oram illam Africæ occuparet, impe-
 rium protraheret, Aphrodisium arcem regni,
 caputq; constitueret. Eò cum Casarea classis
 appulsa fuisset, & Turcæ nostros aquatione
 prohibuissent, Auria & Toletus expositis mi-
 litibus Monasteriũ oppugnare cœperunt, atq;
 strenuè se defendentibus Turcis tormenta e-
 duci, muros quati, irruptiones fieri iusserunt:
 acriter vtrinque pugnatum est, quoad Hispa-
 norum impetum oppidanis non ferentibus op-
 pidum captum est, & militibus prædæ datum.
 Cæsi sunt ex hostib. circiter trecenti, capti mil-
 le & ducenti, ex nostris centum quinquaginta

DE APHRODISIO

partim interfecti, partim vulnerati: in his Morerela graue vulnus accepit. Hoc detrimentum nostris illatum est, quod à principio oppugnationem parui duxerant, tormenta aëque expediri neglexerant, ex quibus aliquot diruptis magnum incommodum acceptum est, nonnulla q̄ triremes afflictae, ac primaria Caroli Aragonij Terra noua Marchionis depressa, nihilq̄ ex ea præter remiges & tormenta reliqui factum. Capto Monasterio Auria Aphrodisium oppugnare statuit: sed antequam id tentaret, dignum duxit ea de re Ioannem Vegam Proregem certiorẽ facere: qui ex legatione, qua apud Summum Pontificem non minore gratia, quàm auctoritate Cesaris nomine perfunctus fuerat, Siciliam cum imperio obtinebat: cuius singularis prudentia magnorum rerum vsu perspecta, animiq̄ magnitudo nemini non erat cognita. Dum hæc in Africa geruntur, Dorgutes totam ferè oram Iberici maris percurrens, & oppidum, cui nomen est Sancto Ioanni, non procul ab Alicãto, quod plerisque Illicen, nonnullis Alon esse videtur: & Culleram, quam docti Sucronem putant, in Valentinorum litore diripuerat, paruumque

ho-

hominum numerum, cum imprudente is, inopinante isque, inuasisset, in seruitutem abstraxerat. Inde ad Ebusum, & Baleares insulas defle-
 tens, cum Polentiam maioris insulae urbem de
 improviso sub quartam vigiliam adortus esset,
 insulani seminudi, correptis armis, maiorum
 virtutis non immemores fortissimè Turcas re-
 pulerunt: recuperataque praeda, multis etiam
 interfectis eos ad naueis usque insecuti tantum
 cladis Dorguti intulerunt, ut reliqui piratae,
 qui id temporis sub ipso praedabantur, animo
 consternati, alius alio discedere, relictoque eo
 in sua se quisque recipere decreuerint: quod
 plus iacturae quam lucri se fecisse intelligerent.
 At Dorgutes nullis casibus fractus decem &
 septem nauibus, reliqua enim iam abierant,
 Neapolim, Siciliamque praeteruolans, cum A-
 phrodisium deferri non posset, propterea quod
 à nostris hoc tempore obsidebatur, ex alto pro-
 spectabat, si qua ex onerariis nauibus, quibus
 ex Sicilia frumentum exportabatur, impetu fa-
 cto interciperet, quo eius diei detrimentum sar-
 ciret. Dum ad haec animum intendit, conspi-
 catus quinque triremes, quae Aphrodisio Ne-
 apolim transibat, atque existimans eas reliquas

DE APHRODISIO

*Cæsarea classis anteire, in Meningem profu-
git. Interea Auria capto Monasterio, & A-
phrodisij situ diligenter perspecto animum in-
duxerat oppidum obsidere, ac non, nisi expu-
gnato ipso, abire. Videbat enim malum indies
ingrauescere, Dorguti vires crescere, poten-
tiam augeri, neque è re Cæsaris, & Christia-
norum esse, illic Prædonem imperij sedem ha-
bere. Ob eas causas vt ad Guletã eius ora mu-
nitissimã arcem classe venit, quam Cæsar cum
primùm in Africam traiecisset, pulso fugatoq;
Ænobarbo, expugnauerat, captoque Tunete
Muleium Hazanium in regnum restituerat,
conuocatis Præfectis, & Centurionibus, atque
in his Ludouico Perezio Varga clarissimo ac
fortissimo viro, qui arci præerat, sententiam
suam exposuit, multa que in eam dixit plena
consilij & prudentiæ: qui, cum ei plerique as-
sentirent, paucis contra sentientibus, conci-
lium dimisit. At Garfias Toletus Petri Nea-
politianorum Proregis filius, qui in Auria sen-
tentiam ierat, ipsum adit: hortatur, vt in sen-
tentia perstet, pollicetur se Reipub. non defu-
rurum: quin etiam si viginti quinque triremes
sibi attribuuntur, Neapoli supplementũ Hi-*

spanorum, commeatū, & omnia quæ ad oppugnationē necessaria essent, transportaturum. Propterea quòd id, de quo Auria ad omnes retulisset, non ita difficile factu esse inquirendo reperiret: ad hæc intelligeret non parui Cæsaris referre, Prædonem coerceri: neque decere mare clausum esse: ad portus & insulas aditum non patere: delendam esse Christiano populo hanc maculam tot oppidis direptis atque exustis susceptam: dandam operam, ne plus detrimenti Respub. caperet: id fieri non posse, nisi Aphrodisio expugnato, ne eò Dorgutes se recipere posset. Toleti sententiam Auria probat: quod offert, libentissimè amplectitur, eumq; dignissimis, ut par erat, laudibus ornas, fidem, integritatem, animiq; magnitudinem iam vsque à maiorib. partam, & cum maximo rerum vsu coniunctam pro cōcione collaudat. Ad hæc Ferdinandū Vegam Ioannis filium ornatissimum Equitem, qui vnà cum Aluaro fratre insigne virtutis specimen ad Monasterium dederat, accersiri iubet. Quid Toletus promiserit, exponit: hortatur, ut in Sicilia ad Ioannē Vegam patrem literas perferat, eumq; commonefaciat, ut pro dignitate sua Reipub.

DE APHRODISIO

hoc tempore deesse nolit, rem perfacilem factu esse, neque se ambigere, si huic expeditioni ipse adsit, quin prosperum successum sit habitura. Præterea videret, quantum Cæsaris & Christiana Reipub. interesset, oppidum illud pulso Prædone expugnari: quòd si ita faciendum decerneret, ea iam tum cõparare inciperet, quæ ad tantã rem vsui fore cognosceret: nihil dum enim comparatum esse, Vegaq̃, vt huius consilij ignarum, summa apparatus omnium rerũ inopia laborare Auria sciebat: propterea quòd cum ipse classe Panhormum præterueheretur certiorẽ eum fecerat, nihil magis sibi in animo esse, nihil antiquius ducere, q̃ eo anno Dorgu tem bello persequi, atque ei occurrere, ac cum ipso decertare. Cum his mandatis Ferdinandum dimittit: is in Siciliam traicit, ex literis, quid in animo Auria haberet, Vega percipit, & quid fieri oporteret, à Ferdinando filio admonetur. Quibus rebus Vega adductus Ioannem Osorium Quignonium custodiæ suæ Præfectum ad Auriam mittit, vt ex eo, quid fieri vellet, certius cognosceret. Ille ad Larunesias insulas, quas Cunicularias vocant, passuum viginti millia ab Aphrodisio ipsi occurrit, quid

in mandatis à Vega haberet, exponit. Auria eadem, quæ Ferdinãdo Vega dixerat, repetit. His adiungit, se quæ auidissimè aduentum eius expectare, tantique facere, ut sibi persuaserit omnia, si modò ipse inter sit, ex sententia successura. Postremò orare, ne tantæ rei occasionem abire sineret: futurum, ut conspectu, auctoritateque tanti viri omnes incitarentur, & militum animi confirmarentur. Hæc cum in mandatis Osorio dedisset, statuit viginti septem triremibus, quas tantummodo habebat, in Siciliam transmittere, ut præsens hac de re cum Vega ageret: quæ res multum incommodi nostris attulit. Nam hoc tempore onerariæ tres naues ab Alexandria vsque cum magno propugnatorum, & commeatumum numero Aphrodisium ingressæ, fecerunt, ut non tam facile oppidum ab Hispanis expugnari posset. Auria simul atque Drepanum applicuit, statim Marcum Centurionem cum tribus & viginti triremibus Panhormum misit, ut & commeatus hac classe supportaret, & Ioannem Vegam, dum ipse vellet, deduceret. Qui cum intelligeret, quanti referret, ne Aphrodisium in potestate Dorgutis esset, nõ amplius sibi cun-

DE APHRODISIO

Etandum existimauit, quin confestim omnia ad
 projectionem compararet. Itaque duabus na-
 uibus re frumentaria, & comitatib. onustis,
 & Ferdinando filio Siciliae Propratore reli-
 cto, cui mandauit, ut magnum numerum eius
 panis quo nauæ uti solent ad usus diuturni-
 tatem excocti, & pulueris tormentarij, & alia-
 rum rerum, quas nostris usui futuras intelli-
 geret, conficiendum curaret, ut si resurgeret,
 omnium copia suppeteret: triremes conscendit,
 & ad decimum Cal. Iulij Drepanum proue-
 ctus Auriam simul & Toletum inuenit. Qui
 eo die Neapoli reuersus, septem Hispanorum
 cohortes, præter tormenta, puluerem, plum-
 bum, materiam, & id genus alia aduexerat.
 Erant hi milites veterani, quorum opera &
 virtus multis variisque bellis Casari explo-
 rata erat: quibus sub Ferdinando Toletio mi-
 litum Tribuno præpositi erant Ioannes Men-
 docia, Bernardinus Corduba, Melchior Zu-
 marraga Segouiensis, Alphonsus Pimen-
 tellus, Belcazar, & Brizenius: his accedebat
 qui sub Ferdinando Lupo Tribuno stipendiis
 merebant. Aluarus Vega & Bernardus So-
 terius duabus cohortibus præerant, quæ etiam

ex Sicilia praesidiis deductae ad Monasterium pugnaverant: quibus adiunctae erant aliae duae, quas Vega ex his militibus conscribiturauerat, qui plenis in Insubria & Neapoli cohortibus, in Siciliam, ut stipendia facerent, transferant: hos Ferdinandus Sylua & Petrus Acunia ducebant. His quindecim Hispanorum cohortibus adiecta fuerat centuria una Graecorum, quos eius gentis Centurio quidam vir fortis, permittente Vega, delectu habito conscripserat. Erant extra ordinem amplius ducenti milites ordinis Hierosolymitani, partim Germani & Hispani, partim Itali & Galli: neque alij sunt admissi, his exceptis, qui in triremibus merere solent. Omnibus rebus ad expeditionem constitutis, nocte secundum ventum triremes conscendunt, quarum numerus erat quinquaginta trium. His nonnullae Liburnicae & actuariae cum tribus onerariis accesserant, ex quibus una vino onusta ex portu educta fuerat. Hac classe in Aethusam, quae nunc Fauiana appellatur, delati Aphrodisium die tertio, is fuit ad sextum Calendas Iulij quo Drepano soluerant, peruenerunt: conuenitque inter omnes,

DE APHRODISIO

ut postridie eius diei Vega milites in terram
 exponeret, duplicique acie instructa in oppi-
 dum contenderet, locumque castris idoneum
 deligeret: Auria vero rebus maritimis præ-
 esset, easque administraret. Postero die Ve-
 ga, qui summam imperij pedestrium copiarum
 tenebat, milites exponit, aciem instruit, & in
 oppidum contendit: dextrum cornu Toletus
 tenebat, id ex veteranis erat, quos ex Nea-
 politano præsidio eduxerat. Sinistrum, cui Ve-
 ga præerat, ex his cohortibus erat, quæ ex In-
 subria fuerant euocata, atque ex Sicilia præ-
 sidii deducta: clauderant agmen Hierosoly-
 mitani milites excellenti virtute. Vbi pau-
 lum processum esset, Vega aciem consistere,
 milites cum loco vallo fossaque munire iussit,
 in quem frumentum, commeatus, & res bel-
 licæ omnes ex classe educi, tutoque reponi pos-
 sent. Quod opus summa militum alacritate ac
 studio quatuor horarum intervallo perfectum
 est. Hic Bernardo Solerio cum una cohort-
 e, ut ei munitioni præsidio esset, relicto, rur-
 sus acies progredi, ac monticulum, qui ex ad-
 verso erat, petere cepit. Interea ex oppido in-
 gens hostium manus sese porta, de qua dictum
 est

est, ut Hispanos munitione probiberet, effuderat. Hi cum militibus tormentariis, qui primum agmen præibant, occurrerent, leuia prælia cum eis facere ceperunt. Nostri nihilo secius pugnando pergere, dum in monticulū venirent, qui aberat ab eo loco quo ex triremibus egressi erant, paulominus octingentis passibus: cui cum ad iactum manualis tormētī appropinquarent, Vega, qui pedes simul cum Rhodia classis præfecto in primam aciem processerat, videns prælium redintegrari, oppidanos magno concursu eò contendere, ipsisque animos adaugeri, Morerela & Osorio imperat, ut cum ducentis tormentariis, quos ex eadem acie eduxerat, ad monticulum properè accurrerent, locumque caperent. Quo illi nullo negotio potiti sunt, propterea quòd hostes magno impetu occurrentib. nostris, sese intra oppidum receperunt. Occupato monticulo ab his, quos Vega præmiserat, sine ullo impedimento eò peruentum est: ibique castris positus, Toletus cum suis eam partem tenuit, qua quam maxime fieri potuit, oppido proxima erat: reliquum montis Vega hominib. armatis compleuit: id oppidani muralib. tormentis prohibere conati,

DE APHRODISIO

parum incommodi nostris intulerunt. In sequenti die milites castra munire, vallo fossaq; cingere, frumentum, commeatus, tormentaq; & impedimenta ipsa, omnemque bellicum apparatusum ex triremibus educere magno studio curant. Triduo in ea re consumpto, quarto die Ludouicus Perezus Vargas, qui cum ea trireme, quam Auria ad Guletam reliquerat, statim ut Casarea classis appulsa est, Aphrodisium venerat, oppidum explorare, locumque deligere, ubi tormenta bellica collocarentur, constituit. Dum haec diligenter perspicit, eruptione ab oppidanis facta, parum absuit, quin telo missili transfigeretur. Sed Vega & Toledo, qui non longè aberant, suppetias ferentibus, incolumis in castra reuertitur, nonnullis tamen ex nostris sauciatis, in his Belcazare Centurione globulo tormentario, qui ex vulnere paucis post diebus interit. Postero die Vega sub noctem bellica tormenta duplici ordine collocari iubet, altero decem & nouè ingentia in editiore loco, qui aberat à muro circiter quadringētos passus: altero octo minora, passibus paulò minus trecentis. Laudandum fuit hoc tempore singulare militū studium, qui

cum

cum per paucos haberent calones & seruos, *is* perinde ac vicarij succedebant, eorumq; partem ita suscipiebant, ut nec inter diu, nec noctis ab opere cessarent: tantumq; labore & industria sua efficerent, ut perfectis munitionibus, milites non plus centum passibus à muro commode tutoq; in stationibus essent, nihilq; à manualibus tormentis, quorum magna vis in oppido erat, timerent. Dum hæc ab Hispanis fiunt, hostes ex oppido erumpunt, & ad munitiones usque progressi coniectis telis, per paucos ex his qui operi erant destinati, vulnerant, seque ad suos recipiunt: rursus breui interiecto spacio, magno concursu irruunt, sed fortissimè à nostris propulsi, multis eorum interfectis & sauciis, in his quodam Turca, qui & virtutis & generis summa nobilitate cæteris præstabat, se aliquot dies oppido continent. Eodem die, quod memoria prodere dignissimum est visum, Miles quidam Hispanus insignem laudem retulit: qui soluto tormento, quo manu utebatur, vnde milites tormentarios vocamus, Turcarum insolentiam, & audaciam non ferens, districto gladio, sportula sinistra manu pro clypeo arrepta,

DE APHRODISIO

ex munitionib. defiluit, atque in eam partem,
 qua confertiff. visa est, irrupit, tantoque im-
 petu hostes inuasit, ut terga vertere, complu-
 ribusque vulneratis, ipsos regredi, quã exie-
 rant, compulerit: incolumisq, altero tamen fe-
 more leuiter saucio, in castra reuersus, à Ve-
 ga est collaudatus, duplicique stipendio, au-
 reisq, donis amplissimè donatus. Interea dum
 hæc leuia certamina fieret, complures globi in
 murum conijciebantur, partim his tormentis,
 quæ in editiore loco, partim aliis, quæ propius
 ab oppido disposita erant. Quin Hispani mili-
 tes, cum in agros excurreret, quotidianis penè
 præliis cum Numidis, quos Arabes vocat, de-
 certabant, neq, ea intermiserunt, donec de ine-
 unda societate cum Cidiarse agi cœptum est.
 Cuius pater, cum quadã de Machometana se-
 cta, siue potius impia fraude immutasset, non-
 nullaque inuenisset, atque in ea instituisset, re-
 gnum in ciuitate sua occuparat, omninoque à
 Tunerensibus, sub quorum erat imperio, dese-
 cerat. At Cidiarses, defuncto iam patre, poten-
 tior factus, ut sunt mortalium res, se eius ciui-
 tatis, quæ Carruanum dicitur, Regem appel-
 lauit, habuitque tunc sub signis cum Aphrodi-
 sum

fium obsideretur, ad quindecim Arabum mil-
 lia. Neque parum momenti ad eam rem, ut is
 cum nostris sædus percuteret, Mulai Haza-
 nij Tunetensium Regis aduentus fuit, qui ab
 Hamida filio effossis oculis, regno pulsus in
 Germaniam ad Cæsarem confugerat, atq; inde
 in Siciliam ad Vegam missus cum eo Aphro-
 disium venerat. Vargas etiam Hametū Ha-
 zanium Regis filium, & Xarifum Maurum
 spectata inter suos fidei, & summa auctorida-
 tis hominē ex Guletana arce adduxerat. Qui
 cum Cidiarfe ita prudenter egit, ut magno no-
 stris emolumento fuerit. Nam octauo die, quo
 Cæsarea classis Aphrodisium appulsa est, circi-
 ter bis mille & quingenti Arabes Tunetis, &
 Carruani Regum socij in castra venerunt, pe-
 coreq; & aliis commeatibus nostros iuuerunt,
 quorum præfectis Vega magnam copiam fru-
 menti, ut inter suos distribueretur, metiri ius-
 sit. Qui cum id esset anni tempus, quo frumen-
 tum conquirere, coëmereq; solent, & quòd na-
 tura leues, fideq; parū integra sunt, decem dies
 in castris commorati, ne vlla quidem sui red-
 dita ratione, discesserunt. Interim Mauri, qui
 erant in agris, cum nostris, quories lignatum
 irent,

DE APHRODISIO

irrent, leuibus praeliis contendebant: sed parū, nisi nautis, & calonibus officiebant, atq; adeo his, qui temerè castris excedebant. Fiebat autem lignatio ex vetere oliueto crebris arboribus condensa, quod à castris paulò plus mille passuū aberat. Sub idem tempus Mulaeus Haxanius Tunetensium Rex in grauem incidens morbū decessit: cuius corpus poscente ad sepulturam Cidiarse Carruanum à Vega missum regia pompa elatū est, atq; in fano ex ritu patrio repositum. Quinq; etiam triremes, quas supra commemorauī, Neapoli reuersa tantū quadringētos milites Hispanos, quibus praefectus erat Orihela Valentinus, & ea, quae ad conficiendum tormentariū puluerem erant necessaria, transuexerūt. Cigala verò Genuensis, qui sub Cesare merebat, ex Guletana arce, ad quā cum duabus triremib; missus fuerat, tormenta quatuor bellica, & magnum numerū tormentarij pulueris, & globorum supportarat. His rebus effectum est, vt oppugnatio redintegraretur, longeq; maior globorum vis in murum emitteretur. Sed nec ita res ex sententia successit, etiam si nostri continuos octo dies à concutiendis muris nunquam destitissent, eò quòd
fir-

firmiores essent, quàm ab initio oppugnationis arbitrati fuerant, ita calce ac cementis, aliâq; peruetere materia exstructi, vt dictu haud facile sit, q̄ laboriosa difficilisq; eorum demolitio esset. Erat magno nostris impedimēto murus, qui altitudine duodecim pedum, quinque & viginti passus in longitudinem ab altero aberat, quem interiore dixeramus. Hoc aut spacij, quod ab vno ad alterū murum pertinebat, diligentissimè à Turcis asseruabatur, maximeque communiebatur, perducta inter vtrunque, vt supra demonstratū est, altissima fossa, adiectis etiam à lateribus propugnaculis: quò fiebat, vt arduus ascensus esset, neminiq; ad irrum pendum nisi summo cum vitæ discrimine pate ret. Dum hæc vtrobique geruntur, ex duobus perfugis, quorū alter ex Guleta metu Vargæ profugerat, ne perfidiæ, quòd à Christiana religione defecerat, pœnas lueret, cognitū est oppidanos sedulo operam dare, totoq; animo, totisq; viribus adniti, vt murum, qui bellicis tormentis discutiebatur, aggeribus, fossisq; introrsus munirent: omnem atacē, omnem sexum laborare, ad id incumbere: quicquid interdum deiceretur, de nocte expurgare, ac rescicere: nul-
lum

DE APHRODISIO

lum à labore tempus intermittere, quò paratiores, firmioresq̃ in hosteis essent. Postremò centum & quinquaginta Turcas & Mauros in ipso pomærio, occlusa oppidi porta in armis excubare. Hoc cùm Vega renunciatū esset, conuocato concilio, quid ex perfugis cōperisset proponit. Nonnulli, quorum prudentia, reiq̃ bellicæ vsus erat singularis, irrumpendum nō esse existimabant, quòd ea pars, qua nonnihil muri deiectum erat, difficili arduoque ascensu esset, neque decere, nisi summa vis adigeret, milites periculis offerri, neque eorū sanguine abuti debere, qui maxima cum laude tot bella Cæsari confecissent: satius securiusq̃ esse sexcentos milites in pomærium irruptionē facere, ac si fieri posset, ad internecionem excubitores cadere, scalisque muro admotis, eam turrim, qua à latere sinistro in occidentem Solem spectat, occupare: cuius bona pars frequentibus tormētis diruta iam esset, videreturq̃ omnino ab oppidanis destituta, quòd nulli tormentarij globi ex illa, sicuti ex aliis in castra emitterentur, neque vlli in ea propugnatores vt antea, apparerent. Quòd etsi magna ex parte his assensum est, tamen non defuerūt, qui sentirent

non esse hæc simul aggredienda: eos magnum discrimen subituros, qui occisis pomærii custodibus demolitionem etiam muri perspicerent: periculum esse, ne si irruptio noctu fieret, pessimè nostris cederet. At Vargas, qui scientia militari longo bellorum usu parca clarissimus habebatur, censuit sub quartam vigiliam irruendum esse, idque multò tutius commodiusque fore, multis magnisque argumentis persuasit. In cuius sententiâ, cum ab omnibus itum esset, Vega statuit, ut tres signiferi cum trecentis militibus absque signis pomærium irrumperent, excubitoresque iugulandos curarent, & Zumarraga vir manu promptus, cum quinquaginta ex suis murum, qui globis tormentariis concussus fuerat, interim exploraret. Pimentellus verò cum ea cohorte, quâ ducebat, simul cum illis impetu facto, scalis muro admotis, eam turrim, de qua paulò antè dictum est, caperet: sed hæc res à nostris frustra tentata, infelicem exitum habuit. Nam ab his, qui in statione erant, fortissimè sunt repulsi, quinque ex nostris interfectis, in his Brixenij Centurionis signifero, & vno aut altero capto: longèque maius incommodum acceptum fuisset, nisi milites

DE APHRODISIO

signo recipiendi dato, cōstitissent, seq̄ in castra
 contulissent: vsque eò fossa & propugnaculis
 intra pomarium Turcæ communiti erant, vt
 nulla vi perrumpi possent. Qui abscissis ho-
 stium capitibus, & in hastis suffixis super mu-
 ro, vt è castris conspiceretur, trophæum ex eis
 statuerunt. Posteaquam Vega murum ad eò
 munitum, ascensuque perdifficilem esse vidit,
 neque oportere eò irruptionem facere, ac nihil
 earum rerum superare, quæ ex Neapoli, Sici-
 liaque & Guleta ad discutienda demoliendaq̄
 mœnia deportata fuerant, constituit, vt sine
 mora Antonius Auria vir & consilij magni
 & auctoritatis in Siciliam cum decem trire-
 mibus traiceret, diligenterq̄ operam daret, vt
 ex edicto, quod ipse iam præmiserat, magnum
 numerum commeatus, & bellicarum rerū ex
 ciuitatibus, oppidis, arcibusq̄, munitissimis co-
 geret, atque his in vnum locum contractis, &
 in triremes impositis, quàm celerrimè Aphro-
 disium renauigaret. Quod ab eo non minore
 cura, ac diligentia, quàm prudentia præstitum
 est. Nam præter id, quod ipsi impositū fue-
 rat, cohortem etiam vnā Hispanorum ad-
 dūxit, quam Ioannes Guzmanus ex Fer-
 dinandi

dinandi Vega Proprietoris sententia conscripserat. Marcus etiam Centurio, cum aliis decem triremibus ab Auria Genuam est missus, ut ex Insubria supplementū, pulverem, glandes tormentarias asportaret. Id cum ex Auria literis intellexisset Ferdināus Gonzaga Princeps Molphetanus, rerum gestarum gloria, & generis splendore illustris, & maximus Insubrum Praefectus, quiq; in reliqua Italia summam imperij militaris tenebat, iussit tres Hispanorum cohortes, quibus Hieronymus Manricus, Solixius, & Antonius Morenus praepositi erant, triremes cōscendere, adiuncta etiam ea cohorte, quam postea Vega Gaspari Guzmanno ducendam dedit. A Genua & Luca, itemque Florentia ingens pulveris tormentarij, ac reliqui apparatus bellici vis aduecta est. Interim ex Sicilia cōmeatus, ligna, & caetera materia, quarum rerum vsus nostris plurimū cōtulit cum in muniendis castris, tum in machinis faciendis, solo praesertim sabuloso, nauibus onerariis supportabatur. Antonio Auria & Centurione profectis, Vega à Cidiarfe certior factus Dorgutem pedestribus copiis oppidanis subsidio venire, castra cōtrahit,

mul

DE APHRODISIO

multoque angustiora facit, vallis & aggerib.
 communis, campestris tormenta in his dispo-
 nit, perducta ab ea parte fossa, quæ sub monte
 in occidentem Solem spectat, quam etiam ipse
 obrinebat, patebatq; in latitudinem sexcentos
 passus: frons verò, quæ è regione oppidi erat,
 paulò plus ducentos: totidem utrunque latus,
 quod mare complectebatur, in longitudinè ha-
 bebat. Toletus id loci, quem ipse cum suis in
 planitie tenebat, quiq; à frontis vallo, ubi mi-
 lites in statione erant, nò amplius quadraginta
 passus aberat: intra quem etiam tormenta bel-
 lica, quibus globi in murum emittebantur, suis
 quæq; cratibus & loriciis collocata erant, tribus
 ex partibus vallo & fossa in spiræ speciem cir-
 cunduxerat: reliqua verò pars à mari, quæ ad
 Meridiem vergit, patebat. Erat oliuetū, ut
 suprâ demonstrauius, ex quo lignatio fiebat,
 & magnū vsum ad eas munitiones conficien-
 das nostris suppeditabat, non procul à castris,
 sed nihilominus leuia prælia inter lignandum
 conferebantur: quòd Mauri lignatione Hi-
 spanos prohibere conarētur. Quibus vndique
 concurrentib. & nostris ad vndecimum Cal.
 Aug. lignationem facientib. acrius vtrinque
 quam

quàm superioribus diebus pugnatum est. In eo prælio Alvarus Vega, cum ab acie simul cum aliquot tormentariis militibus cupidius hostes infecutus aliquantū processisset, in summum discrimen venit: in quem si frequentes hostes irruissent, ne subueniri quidem ei ab his, qui in primo agmine erant, nedum ab aliis potuisset. Quod agrè ferens Vega pater, grauiusq; filio succensens statuit primo quoq; tempore vnà cum militibus lignatum ire. Is dies erat Iacobo Apostolo Hispanorum Præsidi sacer, quo necesse erat aggeris petendi causa in oliuetum ire, quo etiam die multò maior numerus peditatus & equitatus hostium in agris, quàm proximis diebus fuerat visus. Id cum Vega nunciatum esset, tres cohortes ex castris producit, & quia admodum erant diminuta, quòd vulnerib. & morbo complures impedirentur, ex aliis supplendas sibi existimauit. Erant milites numero circiter odingenti: his adiungit calones, & ad septuaginta Siculos, qui extra ordinem militabant, eos Vega conuenire iusserat, ut castris, cum res posceret, vsui essent. His constitutis Garsiam Toletum cum reliquis cohortibus presidio ca-

stris relinquit, ac teque instructa, & Siculis, ut
 calones subleuarent, sine armis subsequi iussis
 in oliuetum contendit. Claudebant aciem ab
 utroque latere aliquot tormentariorum ma-
 nipuli. Ac cum iam in conspectum oliueti co-
 hortis leniter veniret, hostes se ostendere, sub
 primum agmen succedere, nostrosque praelio la-
 cessere ceperunt. Vega milites cohortatus ut
 hostium impetum fortiter sustinerent, pugnan-
 doque iter facerent, committendi praelij signum
 dedit. Mauri paulatim cedere, nostrosque eo
 ubi collocatae erant insidiae, ut circumuentos
 aggrederentur, elicere ac protrahere. Et cum
 non longius ab oliueto, quam quo telum adici
 posset, abessent, Vargas, qui eo die dextro cor-
 nuu praerat, cupiditate Mauros insequendi
 ductus, cum tormentariis, qui in eo erant la-
 tere, plus quam oportuit, processit. Sed illi iden-
 tidem in oliuetum ad suos se recipere, & rur-
 sus in nostros impetum facere. Cum eo peruen-
 tum esset, ingressis nostris, ac calonibus & Si-
 culis ramos succidere, & ab opere, ne in ipsa
 quidem pugna desistere a Vega iussis, subito
 hostes ex valle, quae ab oliueto centum quin-
 quaginta passus aberat, ubi abditi latebant,

omni

in omnibus copiis prouolarunt ad numerū quin-
 quies mille Turcarum & Maurorū: ex qui-
 bus, ut ex Rhussensibus postea compertū est,
 octingenti erant tormentarij, ac sagittarij, &
 equites ducenti, qui confertissimo agmine no-
 stros ab utroque latere aggressi, cum primū
 cōtinenti glandium emissionē excepti fuissent,
 paulūm constiterunt: deinde vnā cū equitatu
 aperto latere magis magisque instare, ac co-
 hortēs circumuenire cōperunt. Et quamuis
 fortissimē nostri hostibus resisterent, impe-
 tumq; sustinerent, tamen quōd ea pars iis tor-
 mentariis esset nudata, quos Vargas eduxe-
 rat, maximē premebantur. At hi quorum vir-
 tutis opinio erat singularis, aduersis hostibus
 occurrebāt, suisq; presidio erant, ac fortissimē
 cadebant. Vega cū à sinistro cornu milites
 esset cohortatus, ad dextrum incredibili celeri-
 tate decurrit. Illic enim milites vrgeri, penē
 circumuentos teneri, cursu ac lassitudine ferē
 exanimatos, vulneribusq; cōfectos, & Paloma-
 rium Ferdinandi Lupi Tribuni signiferum
 cum alijs septem fortissimis viris interfectum,
 remq; propē cōclamatam esse audierat. Ibi ut
 vidit hostes eō acrius instare, ac concurrere,

DE APHRODISIO

quod quasi partam iam & exploratam victo-
riam putarent, cum ea armatorum manu, quã
custodia causa ducebat, ita Turcarũ vim re-
pressit, ut milites sese colligere, ac pro se quisq;
in conspectu ducis, redintegrato animo strenuè
operam nauare, impetumq; hostium non solum
sustinere, sed retardare etiam, signaq; inferre
cœperint. His receptis atque animo confir-
matis, dextroq; in latere collocatis Vega rur-
sus in sinistrũ cum suis aduolat, id complurib.
tormentariis communit, hostes pellit, multisq;
concisit, aggerem, quem ipsi fecerãt, capit. Ibi
nonnullos tormentarios disponit, ut tutius in
hosteis tela conicerent, reliquos in prima acie
collocat. Ac prælio sic renouato tanta utrinq;
tormentariorum, & sagittariorũ contentione
pugnatum est, ut ad interuallum vnius horæ
ab emittendis vltro citroq; glandib. nunquam
sit cessatum. Eodem tempore Vargas, qui
tormentariorum opera impetum hostium à le-
uo cornu represserat, propterea quod nostros
maximè vrgebant, dum eis ad dextrum labo-
rantibus subsidio venire accolerat, sinistro la-
tere tormentaria glande traiecto cecidit, rece-
ptusq; à suis, atq; in castra delatus vniuersum

exercitū multo mærore affecit, magnumq; sui desiderium reliquit. Fuit ceriè maximo nostris incōmodo tanti viri & quidem fortissimi ac rei militaris peritissimi amissio. Interim dum pugnabatur, calones & Siculi magnā materia copiam succiderāt: neque enim hac re ab hostibus prohiberi vnquam potuerunt, tanta fuit & ducis virtus, atque animi præsentia, & militū robur, vt eodem tempore simul pugnarent, & lignationē turō fieri curarēt. Interea oppidani non eorum ignari, quæ ad oliuetum gerebantur, ex oppido erumpūt, in castra pronolant, ad munitiones accedunt, & tela in nostros coniciunt. Toletus milites ad arma concurrere, vallum conscendere, ac cōplures globos bellicis tormētis in hostes emitti iubet, qui celeriter in oppidum reiecti tantum detrimēti acceperunt, vt ab eo die nullis vnquam postea copiis eruptionem in castra facere tentarint. Vega, interfecto ab hostibus Vargo, qui strenuè ipsi operam nauarat, magnoq; auxilio fuerat, nulla in re deesse, omnia obire, & quid quoque loco faciendum esset, prouidere, & ducis in cohortandis militib; & in pugnando militis officia præstare, nullum tempus intermit

tere, ut communi omnium saluti prospiceret: pramissisq; calonibus, & Siculis cum ea materia, quæ, cum dimicaretur, succisa fuerat, acie instructa, nouissimoque agmine tormentariis comunito, atque pro his quibus tormentarius puluis & glandes deerant, aliis suppletis, in castra reuerti cepit. Hostes verò insolentius audaciusq; concurrere, nostros ex nouissimo agmine premere, sublatisq; clamoribus insequi. At Vega à prælio milites continere, ac facis habere, Turcis Maurisq; resistere, assiduaq; glandium emissione impetum eorum ferociamq; comprimere. Interea Toletus cum de calonibus & Siculis, qui materiam supportauerat, cognouisset, quo in loco res esset, quantoque in periculo & cohortes, & dux verjaretur, nihil ad celeritatem sibi reliqui faciendum duxit: sed cum expedita armatorum manu ad medium iter militibus occurrens non parum eos subleuauit, eo quod tunc ab hostibus maxime premerentur. Et quanquam eius aduentu subsistere, ac se recipere hostes visi sunt, nihilo tamen fecius, quod per pauci essent milites qui iam tormentis uti possent, cum tormentarius puluis, & glandes omnino deficerent, rursus instare, atque

atque eos, qui in nouissimo agmine erant, vragere, cum his decertare magnis que vociferationibus ad vallum vsque procurrere. Sed à tormentariis propulsi, qui presidio castris erant relictis, pedem retulerunt, atque illò vnde egressi fuerant, magno cum detrimento reuenterunt. Ei praelia Dorgutem interfuisse, ac cum duobus praefectis septuaginta Turcas, circiter ducentis vulneratis amisisse, atque in Meningem se contulisse ex his cognitum est, qui triduo quo praelium est commissum Carruano venerunt. Quae ciuitas est in mediterraneis posita, ac totius Africae longè maxima opulentissimaque praeter Tuneta eius Provinciae principem, abestque ab Aphrodisio millia ferme passuum triginta sex. Tum etiam illi nostris nunciauerunt equum Dorgutis fuisse in pugna vulneratum, sarcinasque impedimenta ab eis in itinere direpta, quos ipse à Rhussis, quas nunc Alfaqnos appellat, in auxilium euocarat. Eo die ex nostris non minus triginta sauciati, & quatuordecim occisi sunt. Vaga etiam cuius singularis opera, prudentia, & excellens virtus, itemque rei militaris scientia cum in aliis, tum hoc potissimum praelio enituit, nostrisque subsidio ac saluti fuit,

leue vulnus in altero pede accepit. Quo duce Hispani milites, supra quam dici potest, si unquam aliàs eo die depugnauerunt, exiguisq; copiis ingentem hostium numerum non modo fortissimè sustinuerunt, sed complurib. etiam concisis propulerunt, factaque lignatione paucis ex suis desideratis incolumes in castra redierunt. Hoc praelio facto Dorgutes magnam iam Turam dignitatis & honoris fecit: multum etiam de existimatiõe sua, qua plurimum cum apud alios, tum maximè apud Cidiarsem Regem valebat, deperdidit. Qui statim ut rescivit ipsum ab Hispanis fortissimè acerrimeq; magnis etiam illatis detrimentis, reiectum fuisse, nihil antiquius habuit, quam ut per legatos fœdus cum eis iceret. Qua re faciliè impetrata sedulo operam dedit, ut pecore atque aliis cibariis exercitus abundaret, atque ex vicis finitimis & agris, quibus ipse imperabat (latè enim iam illo tempore non solum in civitate sua, sed etiam in Byzacio, quam regionem tenuerunt olim Libyphœnices, dominabatur) meleagrides, oua, caryorides, & id genus alia in castra deportarentur. quam rem Mauri summa cum celeritate exequabantur.

Nam

Nam præterquam quòd ex animi sententia omnia illis dependebantur, nonnihil etiam eius panis, quo nauta utuntur, ut famem, qua tunc ea provincia maximè laborabat, tolerare possent, reportabant. Quæ res cogebat magnam Barbarorum turbam, ut aliquid à nostris extorquerent, in castra confluere. Interea Vega dum triremes expectat, nihil non mouet, omnia tentat, cuniculos vineasque, ut pomærio Turcas depellat, agi præcipit. Sed cum Ferramolinus architectus, & machinator excellens cuniculos iam prope pomærium egisset, tormetaria glande secundum frontem illius fecit, scaturiente etiam in aperiendis cuniculis magna aquarum vi, ne longius procederetur. Itaque cum cuniculi eo interfecto minus succederent, & in concutiendis mœnibus à continenti parum proficerent, quòd ibi muri essent q̄ munitissimi, visum est Vega eam rem à mari tentare ac periclitari. Id etiam si Auria & Toletus probarent, tamè perdifficile factu eis videbatur, præcipuè cum triremes ad eum locum constitui non possent, unde commode in murum globi emitterentur, quòd illic mare breuibus esset impeditum: quòd si id fieri

pos-

posset, tamen tormentis muralibus multum in
 commodi nostris illatum iri, quorum tantus
 postq̄ pomœriam irruerant, timor incesse-
 rat, ut ea studiose diligenterque vitarent. Præ-
 terea in hanc sententiam omnes venerant, ut
 existimarent perq̄ difficile, parumque firmum
 fore, murum ex triremibus tormentis concu-
 ri, neque id posse commodum aditum ad irru-
 ptionem facere. In tanta rerum difficultate
 Toletus ea machina in mentem venit, qua olim
 ad Messanã in ludicris certamine navali usus
 fuerat. Itaque non amplius sibi cunctandum
 duxit, quin euefugio periculum faceret. Hu-
 ius machinationis hæc fuit ratio, Duplices tri-
 remes, malis & armamentis remotis, à lateri-
 bus coniungebat, & è regione muri collocabat,
 quaternisq̄ anchoris ex angulis, ne fluctibus
 mouerentur, distinebat. Eas firmo ac perua-
 lido tabulato contegi iubet, ut octo bellica tor-
 menta maiora sustinere cõmodè possent. Hæc
 ad latus quod contra murum erat, disponit, cra-
 tesq̄, & pluteos à puppi ad proram inter agge-
 res sic addit, ut è tormentariis fenestris, quas
 instruendo reliquerat, tuto globi tormentis ipsis
 conijcerentur, & triremes simul cum machi-

natione facile agi, eoque appropinquare quò ipse veller, possent. Quod herclè opus nostrò meritò admirati, ac summis laudibus, ut par erat, profecuti in maximam certissimamq; oppidi capiendi spem venerunt. Quæ in re Garsias Toletus, ut in cæteris, quæ in expugnando Aphrodisio acciderunt, incredibili celeritate vsus demonstravit, quantum dexteritate & animi magnitudine, atque rei bellicæ scientia polleret. Per idem ferè tempus Antonius Auria ex Sicilia reuersus tantam comæatum, & bellicarum rerum copiam triremibus conuexit, ut continuò Vega globos in murum tormentis mitti animum induxerit. Itaque omnibus rebus interuallo sex dierum, quæ ad oppugnationem vsui erant, comparatis, duo & viginti tormèta maiora circiter ducentos passus à muro, atque alia paulò longius ad deturbandos hosteis ex propugnaculis collocat. His sic dispositis Andronicum Spinossam, qui multo vsu & peritia rei tormentaria cæteris antecellebat, què etiam ex Sicilia euocauerat, præficit: huic Franciscum Biuerum adiungit, qui quatiendis antea mœnibus operam nauarat. Ac quinto Calen. Septemb. eans

DE APHRODISIO

turrim, quæ à mari ad portam erat, quæque
 in occasum Solis & austrum spectat, atque al-
 teram à terra huic proximam tanta tormen-
 torum vi quati iubet, vt eo die vtraque turris
 cum muro deturbari viderentur. Sed ea firmi-
 tudine erant, vt parum his noceri potuerit,
 quanuis continenter vndecim dies tormentis
 concussa fuerint: atque in eam tantummodo
 turrim, quam ad occasum Solis & austrum po-
 sitam diximus, quatuor millia, & octingenti
 globi emissi: in alias vero ac mœnia, donec op-
 pidum caprum fuit, ad septies mille. Verùm
 ea oppidanorum cura erat, vt quantum nostri
 foris concuteret, ac deicerent, tantum illi in-
 trorsus fulcirent & rescicerent. Quo fiebat, vt
 nullus irruptioni locus esset, & oppidani ex
 muro nostros irridere, ac cõrumelius probrisq;
 vexare non desinerent. Tercio die, quo tor-
 mentis globi in murum coniciebantur, Mar-
 cus Centurio cum triremibus ab Liguria re-
 uersus maxima nostros lætitia affecit, propte-
 rea quòd Alphonsum Cuenam nobilissimum
 & fortissimum Equitem, qui in locum Varge
 susceptus erat, cum mille Hispanis militibus
 & quidem electissimis, ac magno cõmeatum,

& aliarum rerum numero quæ ad bellum vsui
 esse solent, supportauit. Interea milices, dum
 mœnia quaterentur, lignationis & munitionis
 causa in oliuetum ibant, crebrisq; præliis cum
 Mauris, qui erant in agris, decertabant. Sed
 nihil ad id, quod octauo Cal. Aug. fuerat sum-
 ma contentione cum Dorgute factum. Erat
 inter Mauros quidam ex his præfectis, qui fi-
 nes Aphrodisij contingunt, homo singularis
 audaciæ ac virtutis, is equo albo, iuba & cau-
 da versicolore aduehebatur, eumque triginta
 pedites, & octo equites sequebantur: cum his
 nostros, dum in oliuetum irent, leuibus certa-
 minibus crebro laceſſebat, nec deerat illi for-
 tunc successus. Accidit autem, vt Iordanus
 Vrsinus Florentinarum triremium præfectus,
 qui in castris apud Toletum erat, expeditus
 in equo, cum aliis quatuor equitibus Florenti-
 nis euntes in oliuetum nostros subsequeretur,
 Hi lignatione facta in castra redeunt, & cum
 paulum ab oliueto progredierentur, Maurus
 qui in insidiis erat, Vrsinum aucupio inten-
 tum aggreditur, lancea q; infesta medium eius
 brachium magnis viribus traiecit, idque tanta
 celeritate, vt manuali vormento vti ille ne-
 qui

quiret, ac priusquam sui ei opem ferrent, equo
 decideret, equumque amitteret, quem postea
 Mauri suffossim reliquerunt. Hæc memo-
 ria prodere visum est, ut externi homines in-
 telligant, non cum ignaua gente bellum esse
 gestum: alit enim Africa viros & quidem for-
 tissimos. Vbi nouem diebus tantum muri de-
 iectam esset, quantum ad irrumpendum satis
 esse videretur, Toletus triremes, quæ machi-
 nationem sustinebant, promoueri, ibique con-
 stitui iubet, vnde tormentis globi quàmpro-
 ximè in eam partem muri iacerentur, quæ pri-
 die eius diei à continente fuerat deturbata.
 Cum enim militibus eò irrumpendum esset,
 quæ bellicis tormentis murus & turres erant
 aliquantum dirutæ, necesse erat alterum alteri
 auxilio esse, mutuoque inter se omnes iuuare.
 Postero die oppidani non nescij quantum pe-
 riculi ex nauali machinatione, vnde tormētis
 discuti muri cœperant, immineret, vehemēter
 contenderunt, ut eam muralib. tormentis per-
 rumperent ac disturbarent: quod certè ex sen-
 tentia successisset, nisi Vega & Toletus quàm
 celerrimè triremes in breuia agi, carinasque
 figi vadis curassent. Ex quo effectum est, ne

eo die amplius quatuor tormentis muri concu-
terentur, reliquis ab oppidanis continenti mu-
ralium tormentorum coniectione deturbatis,
nonnullisq; nautis occisis, ac ceteris tanto ti-
more perculsis, ut non modo rem tormentaria
nemo gerere, sed ne ad ipsa quidem tormenta
propius accedere auderet: quin etiam cuncti ea
deserere, atque omnem concutiendi muri cu-
ram abiicere omnino vellent. Id repente ac-
cepto incommodo accidere cum *Vegam* nō su-
geret, *Oribelam Valentinum* cum quinquag-
inta militibus tormentarius eō misit, ut per-
territos nautas animo confirmaret, ne susce-
ptum officium desererēt. Qui ea nocte ita per-
rupta refici, ac bellica tormenta disponi curauit
ut insequenti die quinque maiorib. tormentis
ē machinatione, ac tribus ex ora maris tantū
muri illi demoliti sunt, quantū irruptioni suffi-
cere visum est. Cum vero una esset omnium sen-
tentia, ut euestigio irruptio fieret, solus *Vega*
eam in posterum diem differendam censuit, cu-
ius consilium postea euētus comprobauit. Ex
classe autem perquam difficilis & incerta erat
globorum coniectio. Nam cum triremes lon-
gius propter breuia à muro constituta essent,

DE APHRODISIO

tormentarij globi oppidum transuolabant, & triremes ipsæ vehementer afflictabantur. Ex quibus una Toleti & quidem primaria, itemq; altera Cigale Genuensis penè suppressæ, ac nonnulli ex nautis vulnerati atque interfecti sunt. Postridie eius diei manè Auria conuocatis triremium Præfectis, quid fieri vellet, ostendit, monuitq; ne quem ex classe in terram exponi permitterent, atque ut dato ex trireme prætoris signo, quàm celeri motu oppidum eo die triremibus cingerent. Is dies erat ad quar. Idu. Septemb. nostris longè gratissimus. Quo item die Vega cohortes ex castris educit, atq; eas hoc ordine ad irrumpendum instruit. Ferdinandum Toletum. Tribunum cum tribus ex Neapolitano præsidio cohortibus, eisdemq; ex iis, quas Didacus Ferdinandus Morerela, Antonius Morenus, & Aluarus Vega ducebant, in eam partem muri, quæ proximis diebus à continenti deiecta fuerat, irrumpere iubet. A mari verò Ferdinandum Lupum Tribunum simul cum militibus ex Malassina præsidio in id impetum facere, quod è nauali machinatione pridie fuerat deturbatum. His adiungit cohortes duas, quibus So-

lizius & Hieronymus Manricus praerant,
 totidemq; euocatorum ex Neapolitano praesidio. Reliquas ex his duas, pariter & eas,
 quarum ordines Gaspar Guzmannus & Amadorius ducebant, in eam turrin irruptionem
 facere imperat, quae à sinistro latere ad portam
 erat, cuius pars quaedam diruta fuerat, cum
 primum Aphrodisium bellicis tormentis quati
 coepisset. Hierosolymitanis militibus permis-
 sum est, ut quod vellent, eò signum inferrent, atq;
 impetum facerent. Cohortes aut, quibus Fer-
 dinandus Sylua, Rodericus Paganus, & Pe-
 trus Acunia praepositi erant, in omnes casus pa-
 ratas, atque tormentis bellicis praesidio esse vo-
 luit: his Siculos, de quibus supra dictum est,
 adiecit. Postremò Ioannem Guzmannum &
 Solerium cum duabus cohortibus praesidio ca-
 stris reliquit, adiuncta etiam Graecorum cen-
 turia. Alvaro Vega praecipit, ut dispositis
 speculatorib. diligenter curaret, nequid oppi-
 danis subsidij ex agris mitteretur. Ac si qua
 hostium manus aduentare, adesseq; videretur,
 nequa eius aduentus significatio fieret, aut vl-
 lum signum tuba dari, aut ad arma coclamari
 permitteret, sed p nuncios ea de re se certiore

Z quam

DE APHRODISIO

quam celerrimè faceret. Atque in eo aggere, qui pro castris erat, quinquaginta tormentarios milites ex his, qui praesidio castris erant relictis, collocaret. Et ut singulis bellicis tormentis binos milites, qui rei tormentaria essent periti, praeponeret, ut si qui hostes irruerent, facile ab his propellerentur. Rebus sic constitutis, atque omnibus, quae ad irruptionem pertinerent, administratis, cum iam meridies appropinquare videretur, Vega milites cohortatus hunc esse diem, quo maxime contendere conueniret, ut aliquando pro tantis laboribus fructum victoriae perciperent, signum tuba dari iubet. Hoc etiam ex praetoria trireme Auria facit, quo exaudito triremes simulatione inuadendi oppidi, ut hostes qui murum compleuerant, dissiparentur, sese circumfuderunt. Milites vero ea celeritate, atque eo impetu euolarunt, ut omnino viderentur, murum, turres, propugnacula, & quicquid esset impedimenti, facile superaturi. Verum adeo difficilis & arduus ascensus utrinque à continenti erat, & introrsus fossa, aggeribus & propugnaculis murus communitus, ut neque ascendere, neque desilire quis, nisi ma-

nise

nifesto cū discrimine vitæ posset. Sed hoc tãto periculo contempto primus Ferdinandus Toletus Tribunus excellenti animo ac virtute vir murum ascendit, inuentaq; casu trabe, qua Mauris à propugnaculis ad murū erat transmissus, in oppidum cum septem ex his militibus qui se ducem sequebantur, graui iam accepto vulnere defluit, Gaspar etiam Guzmannus & Amadorius cum paucis in murum, qui ad sinistram turrim erat, irruerunt. Ibi Guzmannus alterū ferè brachium amisit, ceciditq; signifer Richelmus fortissimus vir. Alij verò conuersis signis, quā aditus ad mare patebat, cōtinenti impetu irruerūt, breuia, vadofumq; mare, etiam si ab aqua tantūm humeris ac summo pectore exstarent, superauerunt. Hos Hierosolymitani milites bellicosissimi viri sequuntur. At Turca & Præfecti, quibus oppidi custodia à Dorgute commissa fuerat, toto se vndiq; muro circunfundere, armatos disponere, nostris resistere, defessis recentes succedere contendunt. Oppidani etiam magno concursu aduolant, compluresq; milites perinaciter ascendentes vulnerant, atq; interficiunt: in his Ferdinandus Lupus Lusitanus Militū

DE APHRODISIO

Tribunus fuit, qui ictu tormenti transfixus, fortissimè occubuit. Hispani tametsi periculofo genere praelij, locoq; alieno premebantur, quippe qui in fluctibus consisterent, neque manualibus tormentis cōmodè vti possent, quòd aquis tormentarius puluis corruptus esset, tamen omnia fortissimo animo sustinebant. Alij alios propellere, recessum primis & ultimi non dare, sed acriter incensi districtis gladiis cōminus rem gerere, ac tanto impetu murum ascendere, ut interuallo vnius horæ hostes mœnibus, turribus, propugnaculisque deicerent, pomæriumque duo millia Hispanorum occuparent. Hic rursus hostes se colligere, ac praelium redintegrare cœperunt. Alij cum tormentariorum manipulis nudatis etiam pectoribus manus conserere: alij, cùm cætera tela deficerent, lapides conijcere. Hispani mutuò inter se cohortati hostes ex pomærio pellunt, multos concidunt, cedentes loco insequuntur, neq; sui colligendi dant facultatem. Illi in foro ac locis patentioribus cuneatim consistunt, confertissimoq; peditum & equitum agmine praelium renouant. Atque ita acriter pugnarunt, tantamq; virtutem præstiterunt, quanta

à viris fortibus in extrema spe salutis præsta-
 ri potuit. Nam quem quisque pugnando lo-
 cum ceperat, eum non nisi cum vita relinque-
 bat: quòd viderent omnē spem salutis in vna
 virtute positam esse. At milites Hispani pri-
 stinæ virtutis memores ferro viam aperiunt,
 nullumque consistendi locum hostibus relin-
 quunt: magna fit utrinque cædes, magno con-
 stat victoria, nihil oppidanis ad virtutem de-
 fuit, nemo enim nisi forti, inuictaq; manu ho-
 ste interfecto longius progredi poterat. Tum
 Centurio Melchior Zumarraga Segouiensis
 fortissimè pugnans tormentaria glande secun-
 dum aurem traiectus in ipso oppidi sinu occi-
 ditur. Interim etiam accidit, quod dignū me-
 moria visum prætermittendum nō duxi. Cen-
 turionis Morerela signifer, idemque frater, ab
 hostibus vulneratus cecidit: hunc iacentem ut
 vidit frater certius natu minimus, qui proxi-
 mè aderat, signum arripit, in hosteis irruit,
 punctoq; temporis interficitur: cui Morerela
 Centurio, etiam si multis grauibusque vulne-
 ribus penè confectus, succedit, strenueque illo
 munere fungitur. Neque enim ipse inferre si-
 gnum destitit, usque dum ea parte manipula-

DE APHRODISIO

rium virtute hostes summouerentur. At Moxerela & signifer eius frater paucos post dies mortem ex vulneribus obierunt: Itaque vexillum illud trium fratrum summi animi & virtutis funere constitit. Hostium verò alij magno clamore ac fremitu, qui etiam vtrinq; sublatus per totum oppidum exaudiebatur, aditus platearum occupare, ibique fortissimè occidere. Alij repentina ruina commoti, inopinato malo turbati, oppidi direptione perterriti in aliam partem ferri. Matres familiàs flentes cum liberis deorù ira percussæ repente in publicum prosilire, ad cælum manus tendere, ad Machometi sana procurrere, eò se recipere, ibique proiectæ victoriam ab eo exposcere, omnibusque precibus à suis petere, ne se, & communes liberos hostibus in perpetuam seruitutem, aut supplicium dederent. Quo fiebat, vt Turcæ & Mauri audacius subsisterent, ac nostris intrepidè occurrerent, atque eo animo depugnarent, vt vel salutem, subsidioque suis essent, vel fortiter occumberent. Qui etsi nulla vi nostris se obsistere sperabāt, tamen eos sic inuadebant, vt quàm plurimos loco depellerent, nonnullosque interficerent,

in his Pimentelli signifer fuit vna cum aliis tribus militibus, qui inferiores ordines ducebant. Tum Alphonsus Pimentellus, & Orihela Centuriones, & signiferi Aluari Vega & Solixij vulnerantur. Multi etiam de Hierosolymitanis militibus caduntur. Quo nostri acrius incitati, praesertim cum in conspectu Vega & Toleti, quin etiam Aurie, atque adeo omnium, qui in castris & classe erant, rem geri, nihilque strenue aut ignaue factum posse celari viderent: tanta animorum & virtutis contentione in hosteis impetum fecerunt, ut ex viis ac foro eos pellerent, persequerentur, & caderent: omnesque victoriae potius quam praedae studerent, nullumque pugnandi finem facerent, quoad omni parte summotis hostibus omnes ad vnum aut capti, aut occisi essent. Pugnatum est à meridie propè ad occasum Solis, varie acriterque, ac tanta omnium contentione, ut nemo ferè eorum fuerit, quin vulneraretur, atque ex his fortissimus quisque interficeretur: inter quos fuit Hales alter Turcarum Praefectus, qui à Christiana Repub. descuerat. Alter verò, quem sororis Dorgutis filium esse dixeramus, simul

DE APHRODISIO

& trecenti Turcæ ac Mauri continenti impetu ultimas oppidi partes petiuerunt. Verum cum nullus esset fugæ locus, occupatis duabus turribus, vbi paulum repugnassent, se Vegæ tradiderunt. Ex quibus septuaginta iis militibus, qui vulnerati, & presidio castris relicti erant, concessit Cigala Genuensi Præfektum donauit, vt eo filium, qui apud Dorguic in vinculis erat, redimeret. Reliquos prædæ nomine iis militibus distribuit, quorum virtute oppidum eo die expugnatum est, nemine omnino ex his sibi retento: quod existimaret famam virtutis Principi viro abundè præmiū fore. Quæ res cum Vegam omni laude dignum, tum etiam multo chariorem admirabilioremque militibus fecit. Expugnato oppido deprehensa sunt in cothone naues illæ, quæ Alexandria milites, frumentum, & comeatus deportauerant. Inuenta sunt etiam quatuordecim ærea tormeta ingentia, præter alia non pauca & ferrea materia. Ad hæc multa atque lauta supellex, & magnum pondus argenti & auri. His accedebat non parua copia frumenti, comæatum, cæterarumque rerum, quæ ad bellicum usum erant congestæ. Captiuorum numerus ad Vegam
 rela-

relatus fuit millium septem. Nec nostris ea
 victoria incruenta fuit, amplius ducentis oc-
 cisis, aliisque quàm plurimis vulneratis, ex qui-
 bus multi postea ex vulneribus, quòd tela ve-
 neno illita fuisse crederentur, interierunt: atq;
 in his Ferdinandus Toletus Militum Tri-
 bunus: occubuisse quàm plures, nisi quàm
 primùm Vega saucios in Siciliam deportandos
 curasset. Ex Hierosolymitanis militibus, qui
 eo die, ut solent, fortissimè pugnaverunt, tum
 in pugna, tum etiam non multò post ex vul-
 neribus, quæ in ea pro Christiana Repub. ac-
 ceperant, paulò plus triginta mortem oppeti-
 uerunt. Postero die Vega primùm purgato
 oppido, fanum, quod ibi erat maximum, ex-
 piandum, dedicandumq; Deo Opt. Max. cu-
 rat: inibi que facta re diuina, occisos sepeliri
 præcipit, deinde oppidum muniri, deiecta bel-
 licis tormentis refici, fossas expurgari, fru-
 mentum, commeatusque in oppidum compor-
 tari iubet. Dum hæc Aphrodisij geruntur,
 captiui quidam Græci, qui ex Meninge pro-
 fugerant, Aurie nunciât Otomanum cecum
 ab altero eius insule Præfeto interfectum,
 quòd impensè Turcis studeret, omnibusq; of-
 ficiis

DE APHRODISIO

ficiis Dorgutem prosequeretur, cui etiam ipse plurimum tribueret, seq̄ illi vni committeret: eoq̄ue interfecto insulaniis interdictum, ne quis Turcas exciperet, aut vlla re iuualet. Dorgutem verò re intellecta cum liberis & vxoribus, sarcinis atque impedimentis se in naues recepisse, huc atque illuc deerrare, neq̄ alium receptum habere in quo tutò hyemare possit. Hoc nuncio accepto Auria cōmunicatis cum Vega & Toletō consiliis inita quarta vigilia cum viginti triremib. in Meningem profiscitur, quē statim Vega cum reliqua classe subsequitur. Cū iam Rhussas præterueherentur, pauloq̄ plus triginta millibus passuum à Cercina abessent, in quam insulam Pirata se cōtulerat, tanta subito tempestas coorta est, vt nulla earum triremium cursum tenere possent: sed eòdem, vnde erant profecta, referrentur, Auriaq̄ & Vega incepto conatuq̄ desisterēt. Qui postea ex Mauris compererūt, Piratam ex Meninge expulsam tota illa ora vagari, nauibusq̄ receptaculum quarere, ac petere, quo in hybernis tutius esset, quòd Meningitanis se committere nō auderet. Vega omnibus rebus, quas fieri iusserat, perfectis, mille & du-

centos Hispanos cum magno tormentorum, caterarumq; rerum bellicarum, & frumēti, ac commeatum numero, oppido praesidio relinquit. His Aluarum Vegam filium, vsque dum aliud Caesar imperaret, praesicit: eiq; mandat, vt oppidum muniendum curet: caueatq; ne quid detrimenti ex hostibus accipiat. His prudenter constitutis, omnibusq; rebus ad nauigationē comparatis, octauo Calend. Octob. omnes cū captiuis, & praeda, quae cuique obuenerat, Aphrodisio soluunt. Verū cū triremes tempestate quatuor dies continenter affligerentur, neque vlla earum Larunesias capere posset, coacti sunt eodem, vnde egressi erant, reuerti. Rursus paucis post diebus ex portu exeunt, & quanquam nonnulla triremes grauiter afflictae, ac vento dispersae fuerunt, tamen omnes ad vnā incolumes Drepanum peruenerunt. Ibi Ioanno Vega Prorege magno Siculorum concursu ac gaudio excepto, Andreas Auria & Garfias Toletus profecti, hic Neapolim, ille Genuam pridie Idu. Nouemb. incolumis est reuersus. Hac Hispanorum victoria nunciata magnus repente terror vniuersam Africam inuast,

pro-

DE APHRODISIO

propterea quòd id oppidum, in quo omnē spem cuncti reposuerant, à nostris expugnatum viderent: & quo amisso, totam etiam prouinciam armis subigendam crederent, ipsamque tandem in Christianorum potestatem deuenturam constanter affirmarent. Quod ita euenturum multi Mauri, præcipuè ij, qui ipsorum lingua *Alfachij*, Latina *Sapientes* appellantur, se ex sortibus & vaticinationibus prænouisse testabantur. Quò factum est, vt complures captiui à Machometo desciscerent, atque eò magis, vt id facerent, adducti sunt, quòd oppidum illud ab aliis frustra tentatum accepissent. Nam, vt cæteros omittam, *Alphonsus Aragonius Neapolitanorum clarissimus & fortissimus Rex*, cum *Tunetensium Regem* prælio ad *Meningem* superatum veltigalem fecisset, *Aphrodisium*que obsidere statuisset, perspecto eius situ, de expugnatione desperauit, nauibusque, quas ibi extra cothonem deprehenderat, incensis, ne tentata quidem re *Neapolim* se recepit. At *Hispani milites nullis auxiliis adiuti, nullis externis militibus, præter Hierosolymitanos, Græcos, & Siculos quosdam, sicuti demonstratum est.*

LIB. VI. COMMENTARIVS. 118;
est, admissis, bellica virtute Neapolim, Si-
ciliam, Sardiniam, aliasque maris conclusi
Christianorum insulas, & ciuitates mariti-
mas liberas à Dorgute immanissimo Prædo-
ne fecerunt, auspiciisque Caroli Quinti Cæ-
saris Aphrodisium expugnauerunt, quod,
vt olim Barbarorum, sic nunc Chri-
stianæ Reipublicæ munitis-
simum est pro-
pugnacu-
lum.

COMMENTARIII
de Aphrodisio expugnato
finis.

RERVM MEMORABILIVM,
 quæ in his Commentariis habentur,
 Index locupletissimus.

A Damus Centurio Genuensis delectus in sequendo Barbaruffa.	132
Africa Græcorum facta prouincia.	82
Africa viros fortes alit.	175
Algerium regnum Ferdinando regi Ca- tholico tributarium.	1
Aloysius Prasenda Genuensis à Barbaruffa interfectus.	103
Alphonsi Dauali Marchionis Vasti ad Cas. aduentus.	11
Alfonsus Pimentellus Centurio.	161
Vulneratur.	179
Aluarus Vega ad Monasterium pugnavit.	160
Aphrodisio præficitur.	181
Aluminis iuxta Puteolos annuus prouetus	68
Andrea Auria ad Casarem cum classe ex Genua aduentus.	6
Andreas Aur. maritima classis præfectus.	97
Andreas Auria à mari oppugnanda Guleta negotium suscipit.	112
Andreas Auria classem aduersus Dorgutem instituit. 157 Monasterium expugnat. 158	
Aphrodisium obsidere deliberat.	159
Aphrodisium ab Alphonso Rege Aragonio & aliis frustra tentatum.	181
Aphrodisij descriptio.	153
Mauris dicitur Mahadia.	154
	Apbro

INDEX.

- Aphrodisium à Dorgute inuaditur.* 154
Aphrodisium terra mariq; obsidetur. 163 *Tor*
mētis quatitur. 164 *Ab Hispanis capitur.* 179
Aphrodisium Maurorum vnica spes. 181
Aquæ in castris Cæsareis pœnuria. 41
Aquaria turris expugnata. 18
Diruta à fundamentis. 55
Arabes in castra Hispanorum venerunt. 165
Assa Gerbinus Aphrodisiū proditione cepit 154
B *Arbarorum cum Cæsarianis certamen* 119
Barbaruffæ res in regni sui initio foeliter
gestæ. 72
Barbaruffa præfectura maris à Solymano do-
natus. 73 *Rium Iluæ insulæ oppidū capit.* 74
Inter Bassas à Solymano connumeratus. 75
Barbaruffæ ad Solymanum oratio. 76
Barbaruffa Hipponantem sinum inuasit &
Prochitam capit. 79
Speluncam oppidum diripit & Fundos. 80
Tarracinam expilat, & Romanis terro-
rem incutit. Si. Classem Guletæ admouet. 90
Barbaruffa Tunetum ingressus, in summum for-
tunarum omnium discrimen adductus est. 94
Impetratis à Tunetanis induciis pacem dat &
accipit. 94 *Aloysiū Præsendā interficit.* 103
Sine Iudæo metū ac terrorē exprobrat. 115
Barbaruffa Tuneti regnum inuadit Regemq; se
creat. 4 *Tunetum & Guletam contra ad-*
uenientem Cæsarem munit & instaurat. 15
Cæsaris castra excursionibus infestat. 25

I N D E X.

Barbarussa sexuos Christiani nominis ad vnum omnes in ergastulis cremare deliberat.	126
Barbarussa ex Guleta expugnatione dolor & indignatio.	34
Eius ingentes copiae.	40
Fuga ex Tuneto.	42. 128
Barbarussa omnib. fortunis exutus Hipponem se recipit.	54. 131.
Baleares insulas infestat.	61
Barbarussa Hippona classē educit Casarianis aduentantibus.	132
Belcazar Centurio globulo tormentario traiectus interit.	163
Berengarius Requesentius Siculae classis praefectus.	157
Bernardinus Mendocius Guletae praefectus.	54
Bisartam Casari tributariam facit Andreas Auria.	66
Bisartam Turcas in oppido recipiunt.	89
Bugia portus descriptio.	147. 149
Cæsar Carolus V. expeditionem in Tunetum parat.	4
Cæsar in Utica portum appulsus.	15
Cæsar in Tunetensium regis legatos liberalitas.	24
Cæsar Muleassē perquam humaniter excipit.	27. 117
Cæsar ex altero pede gravissimè laborat	30
Cæsaris diligentia & spectata virtus	32. 106. 122
Cæsaris virtus, animiq; magnitudo	144
Cæsar de Tuneto inuadenda consultat	38
Tunetū cū omni exercitu proficiscitur	39. 122
Tu-	

I N D E X.

<i>Tunetum victoriosius ingreditur</i>	42
<i>Tuneto copias mouet</i>	44
<i>Drepanum cum omnibus copiis appulit</i>	56
<i>Casaris cum Muleasse in regnum restituto pacta & conditiones</i>	46
<i>Casaris erga seruos victoriae authores libera- litas</i>	130
<i>Casar de oppugnanda Africa deliberat</i>	57
<i>Panormum appulit</i>	58
<i>Messanae summo cū vulgi plausu excipitur</i>	62
<i>Castrouillam, Salernum, & Neapolim ingreditur</i>	65
<i>Casar Luca summum Pontificem cōuenit</i>	135
<i>Casarianorum cum Barbarussa iuxta Tunetum conflictus</i>	40.124
<i>Cacciadiabolus pirata</i>	155
<i>Calaris primaria Sardiniae ciuitas</i>	11
<i>Captiuorū Tuneti detentorū ingēs numerus</i>	42
<i>Captiuorū numerus expugnato Aphrodisio</i>	179
<i>Carcer Tuneti à seruis Christianis effractus</i>	127
<i>Carruanum vrbs Africae maxima præter Tu- netum</i>	172
<i>Caruenna vel Carruanū vrbs Africae Machome- tanorum sacerdotum collegio celebris</i>	83.164
<i>In Barbarussa potestatem venit</i>	96
<i>Castrorum ad Aphrodisium descriptio</i>	168
<i>Cidiarfes Carruani Rex de concordia cum Hi- spanis agit</i>	164
<i>Sub signis habuit quindecim Arabum millia</i>	165
<i>Mulci Hazanii regis corpus ad sepulturā poscit</i>	165
<i>Fœdus cum Hispanis percussit, eosq; cibariis iuuuit</i>	172
G	Gj

I N D E X.

<i>Cigala Genuensis vnus ex praefectis Caesarea classis</i>	16
<i>Cigala Genuensis triremis vna à Casare capta</i>	155
<i>Classis Caesarea in expeditione Tunetana quot constiterit nauibus</i>	102
<i>Classis Dorgutis quadraginta septē nauium</i>	156
<i>Coralliorum negociationem quae in Tunetano regno fiebat sibi successoribusq; suis reseruauit Caesar</i>	49
<i>Cotho, portus manu factus</i>	154
<i>Cullera à Dorgute direpta</i>	159
D <i>Idacus Abyla vexillum in hostili aggere defigere ausus occubuit</i>	111
<i>Dorax Muleassem è Tuneto fugientem protexit</i>	94
<i>Dorgutes Turca Aphrodisium Assa Gerbino eripuit</i>	154.156
<i>Dorgutes à Ioanne Auria captus nauali cōficiū paruo auri pondere libertate donatus</i>	156
<i>Nauim Rhodiam cum magna auri copia diripuit</i>	156
<i>Culleram & S. Ioannis oppidum in littore Valentinorum deprædatus est</i>	158
<i>Polentiam adortus ab oppidanis magna vi repulsus in Meningen profugit</i>	159
<i>Prælio ad Oliuetum interfuit, & septuaginta Turcas cum duobus praefectis amisit</i>	172
<i>Ex Meninge profugit</i>	180
<i>Drepani Siciliae vrbs descriptio</i>	58
	Eryx

I N D E X.

E Ryx Siciliæ mons, vnde Venus Erycina	58
Exercitus Casarei ad Argieram summa	139
F Anum Aphrodisij Deo dicatum	180
Ferdinandus rex Catholicus, Tremisensium regem omnibus fortunis exutum in regnum restituit	2
Ferdinandus Gonzaga quatuor cohortes Hispanorum Aphrodisium misit	168
Ferdinandi Gonzagæ principis Melphetani laus	168
Ferdinandus Lupus Lusitanus Tribunus	157
Ferdinandus Sylus	162
Ferdinandus Vega Ioannis Siciliæ Proregis filius	160
Sicilia Proprator	161
Ferdinandus Toletus Tribunus	161
Ferdinādus Toletus primus murū ascendit.	177
Ex vulneribus interiit.	179
Ferramolinus architectus & machinator glande tormentaria interficitur.	173
Fessanorum in rebus bellicis virtus.	83
Franciscus rex Gallorum de Casaris in Tunetum expeditione per legatum admonitus, nauigia sua subsidio sibi mittere recusat.	5
Barbarussam per Forestium legatum de Casaris in Aphricā apparatu clam admonet.	16
G Aleones, nauium genera quæ.	100
Garsias Lasius genere & poëtica lauro perillustris.	119

I N D E X.

<i>Garfias Toletus & Antonius Auria cum Neapolitana classe se principi Auria iungunt</i>	158
<i>Garfias Toletus Petri Neapolitanorum Proregis filius.</i>	159
<i>Auriam hortatur vt Aphrodisij obfessionem acceleret.</i>	159
<i>Garfiae Toleti Laus.</i>	160
<i>Gaspar Guzmanus penè alterum brachium amisit.</i>	177
<i>Germanis Tuneti saltem permissum fuit esculenta & poculenta rapere.</i>	44
<i>Giaffer Ianixerorum praefectus glandibus tormentariis duobus traicitur.</i>	111
<i>Globos aeneos liliis insignitos ex Guleta in Casarianos Barbari iaculantur.</i>	30
<i>Gracci quidam captiui ex Meninge Aphrodisium profugerunt.</i>	180
<i>Granata olim Maurorum sedes.</i>	82
<i>Guletanae arcis descriptio.</i>	35. 105
<i>Guleta arx obsessa. 17 Expugnata. 34.</i>	113

H <i>Abraimi Bassae apud Solymanum auctoritas.</i>	75
<i>Hales Aphrodisij praefectus à Christiana religione desciuit. 156 Interficitur.</i>	179
<i>Hametus Hazanius Mulai Hazanij Tunetensium regis frater.</i>	165
<i>Hariadenus Oenobarbus, vide Barbarussa.</i>	16
<i>Hieronymus Spinula capite praecisus.</i>	106
<i>Hieronymus Totauilla dux Sarni in confli-</i>	
<i>ctu</i>	

I N D E X.

<i>Et cum Mauris habito interit.</i>	22. 108
<i>Hierosolymitani milites triginta interfecti.</i>	180
<i>Hierosolymitanorum militum numerus.</i>	162
<i>Virtus.</i>	137
<i>Hippona in fidem Caesaris venit.</i>	54
<i>Hispani & Itali laudis auidi.</i>	21. 37
<i>Hispani inter lignandum crebra praelia cum Mauris faciunt.</i>	165. 175
<i>Hispani Aphrodisium capiunt & diripiunt.</i>	179
<i>Hispanorum irruptio in pomerium.</i>	167
<i>Hispanorum virtus, studiū, labor & industria.</i>	163
<i>Laus.</i>	164
<i>Celeritas & impetus in irrumpendo.</i>	177
<i>Hispanorum de Aphrodisio victoria non in- cruenta.</i>	180
<i>Horucius Oenob. frater pirata insignis.</i>	1. 70
<i>Tremisensib. suadet vt regem suum exigant, regni interim hærede per insidias trucidato.</i>	2
<i>Ab Hispanis interficitur capite in Hispaniam transmisso.</i>	72
<i>Hyppolitus Medices copias aduersus Barba- russam conscribit.</i>	81
I oannes Anria Casarea classis praefectus Dor- gutem cum vndecim nauibus cepit.	155
<i>Ioannes Henartus Cas. ad Gallorum regem legatus.</i>	5
<i>Ioannes Vega Siciliae Prorex.</i>	158
L azarus Coroneus Graecorum equitum praefectus.	119

I N D E X.

<i>Lentigesia Muleassis mater virilis animi mulier.</i>	84
<i>Loci circa Argieram descriptio.</i>	142
<i>Ludouici infantis Portugalliae ad Casarem aduentus cum classe . xxv . & amplius nauium.</i>	7. 8. 101
<i>Ludouicus Mendocius Marchio Monteiari.</i>	26
<i>Ludouicus Perexius Vargas Guletanae arcis praefectus.</i>	159
<i>Aphrodisium cum vna trireme venit.</i>	163
<i>Prælio ad oliuetum interficitur.</i>	170
M <i>Achinationis naualis descriptio</i>	173
<i>Mago siue Mahon oppidum Balearis minoris</i>	10. 137
<i>Mahadia dicta est à Mauris Aphrodisium</i>	154
<i>Maioricae insulae descriptio</i>	137
<i>Marchionis Alarconij ad Casarem ex Italia aduentus</i>	26
<i>Matresfamilias Machometum victoriam poscunt</i>	178
<i>Mauri quomodo mensae assident</i>	35
<i>Maurorum Tuneti venditorum numerus</i>	43
<i>Melchior Zumaraga Segouiensis Centurio Interficitur</i>	178
<i>Meschines Muleassis copias iuxta Tunetum fudit</i>	88
<i>Messanae urbis descriptio portusq; securitas</i>	63
<i>Messanensium in Casarem munus honorarium</i>	62
<i>Mesuar</i>	

I N D E X.

Mesuar Pœnus Tunetanos ad tuendam liber-	
tatem contra Barbaruffam exhortatur	92
Militis Hispani laus & virtus	164
Monasterium Africa oppidum ab Hispanis	
expugnatum	158
Monticulus Aphrodisij	153
Montregalis locus amœnus iuxta Panor-	
mum	57
Morerela Centurio vulneratur	158
Morerela & Osorius monticulum capiunt	163
Muleasses Maimonem fratrem ob regni affe-	
ctati suspicionē interficit	84
Fratres can-	
denti ferro oculis admoto lumine priuat	85
Eius crudelitas	86
Cum Turcis pepigit,	
vt captiuorum prædæque omnis pars quinta	
in fiscum referretur	87
Muleasses è Tuneto metu aduentantis Bar-	
baruffæ profugus	90
Muleassis Tunetensium regis ad Casarem le-	
gatio	24
Aduentus	27
Oratio sup-	
plex	116
Comitas & eruditio	117
Muleasses in suorum direptionem ob fidem illi	
non seruatam consentit	44
Muleassis cum Casare pacta & conditiones	46
Muleasses oculis à filio effossis regno pulsus ad	
Casarem confugit, inde in Siciliam missus	
Aphrodisium venit	165
In castris obiit,	
eiusque corpus Carruanum missum	165
Mulcius Hazanius, vide Muleasses.	
Mulieres monstruosa pinguedinis	45
& iij	Ms-

I N D E X,

Murus Aphrodisij qualis & quantus	153
Vudecim diebus tormentis concussus	175
N Auis Rhodia à Dorgute direpta	156
Naues Alexandrinae tres Aphrodisium ingrediuntur	161
In cothone deprehensa	179
Nicolai Perenoti Granuellani encomium	20
Numidarum patrimonij census	84
Numida omnium se nobilissimos iactant	83
O Enobarbus iunior, vide Barbarussa.	
Oenobarbus senior victus ab Hispanis & obtruncatus	3
Oppidani Aphrodisienses ex capitibus hostium in muro trophaeum statuerunt	167
In castra erumpentes à Toletis repellun- tur	171
Ex muro Hispanos contumeliis afficiunt	174
Ex muro quatuor tor- menta ex machinatione nauali deturbant	176
Fortissimè occumbunt, praelium saepe reno- uantes	177
Omnes aut capti aut interfecti sunt	179
Oppidanorum Aphrodisiensium eruptiones va- riae	162. 163. 164. 172
Cura & labor in muniendo Aphrodisio	166
Virtus	178
Oppugnatio ex triremibus difficilis & incom- moda	175
Oribela Valentinus Centurio	165
Vulneratur	178
Otho	

I N D E X.

O thomanus cæcus Meningitanorum præfectus interficitur	180
P Alma ciuitas primaria Balearis maioris	9
Palomarius ad oliuetum cum aliis septem interficitur	170
Panormi descriptio	58
Petrus Ludouicus Farnesius Pauli .III. ad Cæs. legatus	64
Polentia ciues fortissimè Dorgutem repule- runt	159
Porta Aphrodisij admirabilis	153
Præda Aphrodisij	179
Prælium ad oliuetum.	170
Prælium intra Aphrodisium.	177.178.179
Puteolorum res memoranda.	68
R Hodia triremis à Dorgute capta.	156
Richelmus signifer interficitur.	177
Roscettes Pœnus Muleasis frater.	75
In spem regni euocatus.	86
Muleasis copias iuxta Tunetum fudit.	88
Oliueta Tunetensium succendit & ad Bar- barussam profugit.	89
S Alinaria turris in Cæsaris potestatē venit.	18
Demolita ac diruta.	55
S. Ioannis oppidum à Dorgute direptum.	159
Salis ingens copia iuxta Drepanum.	59
Scander Rais Horucij piratae frater.	2
Senatus & consilium regni Tunetensis Guleta constitutus.	50
	Si-

I N D E X.

<i>Sibylla piscina locus iuxta Puteolos.</i>	68
<i>Sicilie consentus Panormi habiti.</i>	60
<i>Signifer Brizenij Centurionis cum aliis in pomaerio interficitur,</i>	167
<i>Signifer Pimentelli cū aliis tribus occiditur.</i>	179
<i>Sinas Smyrnaeus cognomento Iudaeus.</i>	104
<i>Tunetum fugit Guleta expugnata.</i>	114
<i>Barbarussa dissuadet ne captiuos Christianos concremet.</i>	126
<i>Sitis immodica Caesarianos fatigat ac penè examinat.</i>	123
<i>Solymanus Barbarussam praefectura maris donat.</i>	73
<i>Solizius Centurio.</i>	168
<i>Solum Aphrodisij sabulosum.</i>	168
<i>Specus admiranda iuxta Puteolos.</i>	67
T <i>Ela Barbarorum veneno illita.</i>	179
T <i>Templi Panormitani sumptuosa structura.</i>	58
<i>Toletus & Auria Monasterium oppugnant & capiunt.</i>	158
<i>Toletus Hispanis laborantibus auxilio venit.</i>	171
<i>Toleti laus.</i>	173
<i>Tormentarij milites vnde dicti.</i>	164
<i>Tributum annuum regi Tunetano à Caesare impositum.</i>	50
<i>Triremis primaria Caroli Aragonij ad Monasterium depressa.</i>	158
<i>Triremis primaria Garsiae Toleti ad Aphrodisium pene demersa.</i>	175

I N D E X.

T unetani ac Fessani reges ceteris opibus praestant.	83
T unetensium rex ad Casarem legatos mittit.	23
T uneti deditio.	128
T uneti à militibus Casareis direptio.	43
V astius suos increpat ad resq; fortiter geren- das exhortatur. 110 Cum Barbarussa iuxta Tunetum congregitur.	124
V astij à Casare donativum.	129
V ega pedestrium copiarum in oppugnatione A- phrodisium praefectus. 162 In primam a- ciem procedit. 163 Frumentum praefectis Arabum metiri iubet. 165 Certior factus Dorgutem oppidinis auxilio venire, castra cō- trahit. 168 Acie instructa in Oliuetum con- tendit. 169 Celeritas, virtus, & rei militaris scientia. 170 Vulneratur.	172
A phrodisium à mari oppugnare tentat.	173
C ohortes ad irrumpendum instruit.	176
S aucios in Siciliam mittit.	180
A phrodisij fanum maximum Deo dicat.	180
A luarum filium Aphrodisio praeficit.	181
V ega liberalitas.	179
V exillum trium fratrum vulnere constitit.	178
V irginus Ursinus vexillifer Pontificius.	99
V iro principi abundè fama virtutis praeemiū	179
V itulus biceps natus eo die quo Casar Larghe- ram Sardiniae urbem appulit.	136
Z umarraga vir manu promptus.	161

FINIS.

ERRATVLA.

Folio 4. facie 1. linea 1. lege Tunetanorum.

6. 2. 15. vna

7. 2. 14. ingentem

8. 1. 22. Imperatori

16. 2. 17. celocem

31. 2. 22. longe

38. 1. 11. quos

47. 1. 9. sua regna

51. 1. 11. Maiestatem

52. 2. 11. Gomefio

55. 2. 18. profectio

69. 2. 12. lauatum

70. 1. 7. consulum

Folio eodem, facie 2. 6. regnum Tunetanū.

74. 2. 3. vultum

86. 1. 2. se

94. 2. 7. Constantina

97. 2. 7. vestitis

98. 2. 12. Ingauniorum

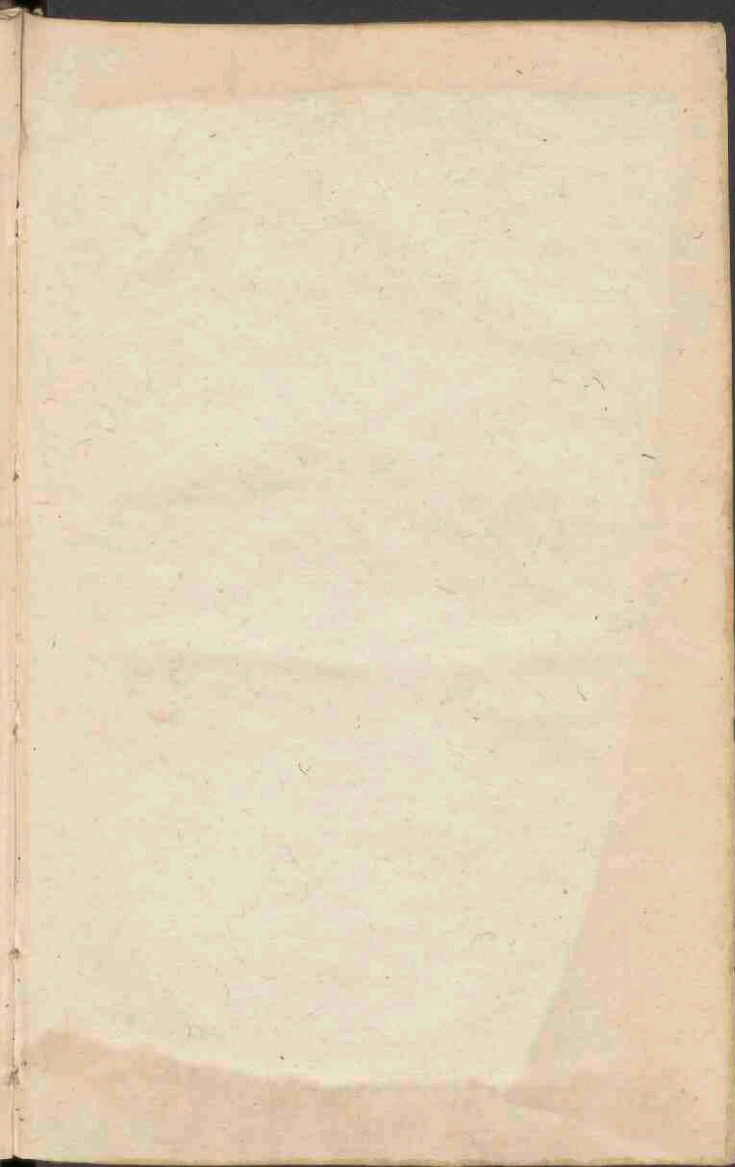
118. 1. 23. subuectionibus.

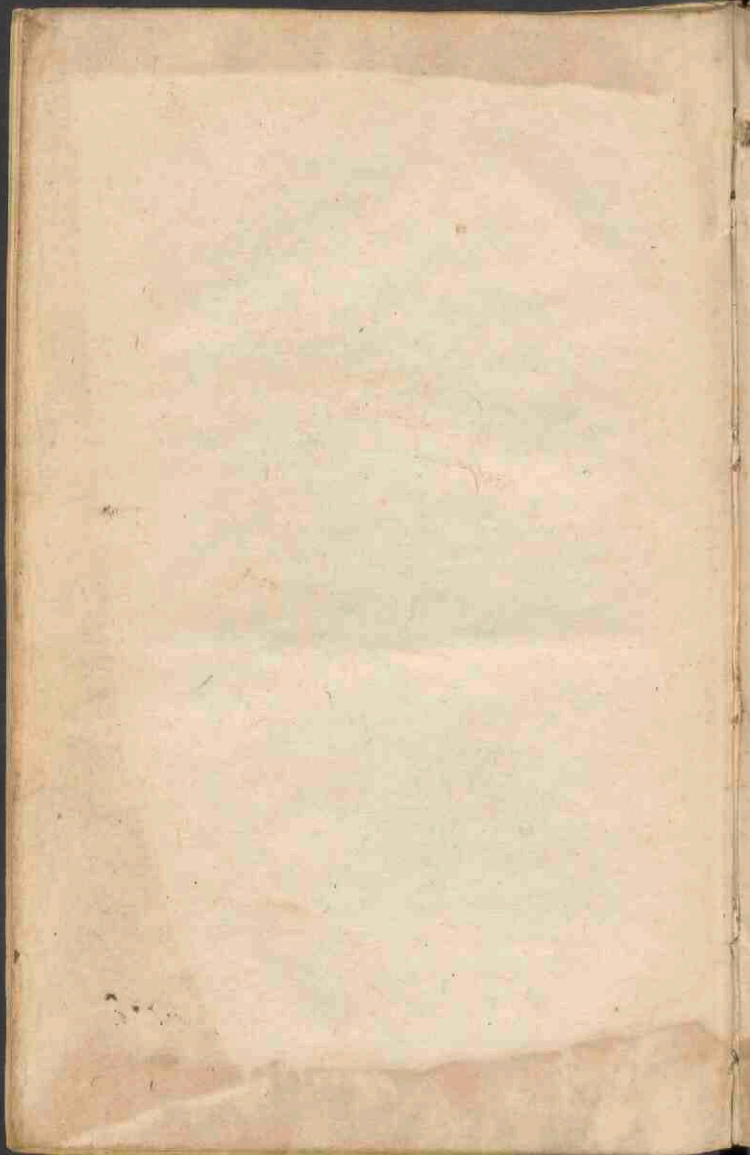
Cautum est Cæsareo pri-
uilegio, ne cui Commentarium Stellæ de A-
phrodisio proximo decennio imprimere liceat,
aut alibi impressum venalem proponere, præ-
terquàm Ioanni Bellerio, cui ipse Stella rem
commisit. Qui secus fecerit, multa illi esto
confiscationis librorum, & quinquaginta Ca-
rolinorum. Datum Bruxellis .XV. Cal.
Septemb. Anno M. D. L. I.

Facuez.

OCN 1356809025

7218

